

ПОЛИТИКИ НА ЕВРОПСКАТА УНИЈА

**доц. д-р Љупчо Сотирски
септември 2013 година**

СОДРЖИНА

Дел I. ПОЛИТИКИ ЗА ПРАВАТА НА ГРАЃАНИТЕ

- 1. ПРАВА И УЧЕСТВО НА ГРАЃАНИТЕ**
  - 2. ПОЛИТИКИ ВО ОБЛАСТА НА ИНФОРМИРАЊЕТО, АУДИОВИЗУЕЛНАТА ПОЛИТИКА И КУЛТУРАТА**
  - 3. ПОЛИТИКА ЗА ЗАШТИТА НА ПОТРОШУВАЧИТЕ**
-

Дел II ХОРИЗОНТАЛНИ ПОЛИТИКИ

- 1. ПОЛИТИКА НА КОНКУРЕНЦИЈА**
  - 2. ПОЛИТИКА НА РЕГИОНАЛЕН РАЗВОЈ**
-

Дел III. СЕКТОРСКИ ПОЛИТИКИ

- 1. ИНДУСТРИСКА ПОЛИТИКА И ПОЛИТИКА НА ПРЕТПРИЈАТИЈАТА**
  - 2. ПОЛИТИКА ВО ОБЛАСТА НА ИСТРАЖУВАЊЕТО И ТЕХНОЛОГИЈАТА**
  - 3. ПОЛИТИКА ВО ОБЛАСТА НА ЕНЕРГЕТИКАТА**
  - 4. ПОЛИТИКА ВО ОБЛАСТА НА СООБРАЌАЈОТ**
  - 5. ЗЕМЈОДЕЛСКА ПОЛИТИКА**
  - 6. ПОЛИТИКА ВО ОБЛАСТА НА РИБАРСТВОТО**
-

Дел IV НАДВОРЕШНИ ПОЛИТИКИ

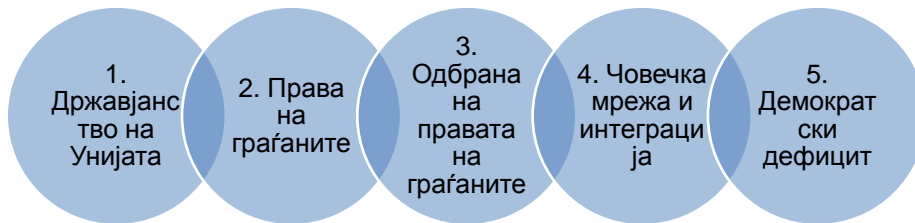
- 1. ТРГОВСКА ПОЛИТИКА**
- 2. НАДВОРЕШНИ ОДНОСИ**
- 3. РАЗВОЈНИ ПОЛИТИКИ**
- 4. ЕВРОИНТЕГРАЦИЈА И ПЕРСПЕКТИВИ**

ДЕЛ I.

**I ПОЛИТИКИ
ЗА ПРАВАТА НА ГРАЃАНИТЕ**

- **ПРАВА И УЧЕСТВО НА ГРАЃАНИТЕ**
- **ПОЛИТИКИ ВО ОБЛАСТА НА ИНФОРМИРАЊЕТО,
АУДИОВИЗУЕЛНАТА ПОЛИТИКА И КУЛТУРАТА**
- **ПОЛИТИКА ЗА ЗАШТИТА НА ПОТРОШУВАЧИТЕ**

**I. ПОЛИТИКИ ЗА
ПРАВАТА НА ГРАЃАНИТЕ**
1. ПРАВА И УЧЕСТВО НА ГРАЃАНИТЕ

ВОВЕД

Обединета Европа станува пристојно место за живеење во кое граѓаните се учесници во креирањето на меѓусебните односи, израз на слободната волја и стремеж за постепено и слободно соединување на нациите, растеретени од историските предрасуди.

Новата европска архитектура се занова на слободата, симбол на повеќе националната интеграција, изразена преку:

- слободата на движење на лицата, добрата, услугите и капиталот,
- слободата на земјите и нивните народи да припаѓаат во Унијата и
- слободата заснована на човековите права, демократски институции и законитости

Европјаните учествуваат во конструкцијата на големата европска градба без да се свесни за тоа. Сите активности кои биле тешки или незамисливи во времето на економскиот протекционизам во денешни услови изгледаат природни и ги обединуваат граѓаните на земјите членки и во исто време ги приближуваат до целосниот процес на европска интеграција.

Политиките за правата на граѓаните се однесуваат на:

- I. Права и учество на граѓаните,
- II. Политики во областа на информирањето, културата и аудиовизуелна политика,
- III. Политика за заштита на потрошувачите

Врз основа на загарантираните права на граѓаните, политиките за правата на граѓаните вклучуваат:

- Мерки од интерес за индивидуата нагласувајќи ги другите права на граѓаните,
- Информации, аудиовизуелни и културни активности,
- Заштита на интересите на потрошувачите.

Поголем дел од граѓаните ги игнорираат бројните права кои ги добиле благодарјќи на европската интеграција, од кои некои се воспоставени директно. Но со Договорите на ЕЗ и ЕУ, повеќето права се засновани на политиките и законодавството кое произлегува од нив.

1. ПРАВА И УЧЕСТВО НА ГРАЃАНИТЕ

Законската рамка на Заедницата претставува основа за креирање на правата на европските граѓани. Во целокупната интеграција на европските народи и нивните институции се појавува феноменот на недостаток на информации за општата јавност.

Суштинското решавање на овој проблем неопходно бара вистински информации од владините извори поткрепени со квалитетно медиумското известување. Во исто време, неопходно е остварување на реална соработка помеѓу Заедницата и националните информативни системи заради ефикасна заштита на здравствените, безбедносните и економските интереси на европските корисници.

1. Елементи на државјанство на Унијата

Државјанството на Унијата е регулирано во одредбите на Договорот од Ница и претставува дополнување на националното државјанство. По дефиниција, секој човек кој има државјанство на земјата членка, по автоматизам е граѓанин на Унијата. Според таа дефиниција, граѓаните на Унијата ги уживаат правата доделени со Договорот а во исто време ги превземаат обврските кои произлегуваат од него.

Секој граѓанин на Унијата кој се наоѓа на територија на трета земја и во случај ако земјата членка од каде што тој потекнува не е претставена, има право на заштита од дипломатските или конзуларните власти од која било земја членка, под исти услови како државјаните на односната земја членка.

1.1. Правото на дипломатска заштита

Во основа две одлуки го одредуваат правото на дипломатска заштита. Во суштина ова право не треба да се занемарува заради постоење на повеќе случаи каде што земјата членка не е официјално претставена во трета земја. Правото на дипломатска заштита како механизам вклучува давање неопходна помош во случај на смрт, болест или сериозна несреќа, приведување, затвор или напад, помош и депортирање во случај на потешкотии.

Во практична смисла на зборот, сите државјани на ЕУ, чиј пасош или патен документ е изгубен, украден или привремено недостапен во земјата каде што земјата членка од каде што е лицето, не е претставена, може да добијат патен документ за итни случаи. Патниот документ со временско ограничување го издава дипломатски или конзуларен претставник на другата земја членка.

1.2. Право на гласање

Секој граѓанин на Унијата, кој престојува во земја членка каде што тој не е државјанин, има право да гласа и да настапи како кандидат на европските и општинските избори, во земјата членка во која престојува, под истите услови како и државјаните на таа земја.

Директивите на Заедницата предвидуваат одредби за примена на правото на гласање и настапување како кандидат во изборите за Европскиот парламент, во земјата членка каде лицето престојува.

Директивата ги содржи одредбите за обезбедување слобода на избор и се темели на принципот на еднаквост и недискриминација и има цел да го олесни користењето на правото на гласање и настапување на избори во земјата членка, каде што лицето престојува..

Исто така, лицето кое престојува во земјата членка на Унијата има право на гласање и настапување како кандидат во општински избори.

1.3. Човекови права и слободи

Европската унија е основана на принципи на слобода, демократија, почитување на човековите права и основните слободи и законитоста. Иако ги почитува националните идентитети на своите земји членки, Унијата мора да ги почитува и основните права, затоа што тие се резултат на уставните традиции, заеднички за земјите членки, како општ принцип на правото на Заедницата.

1.4. Договорот за Европската заедница

Договорот за Европската заедница изрично потврдува дека:

- човечките права се поставени врз принципот на еднакви права за граѓаните,
- ги вклучува економските и социјални права,
- правата се засноваат на полова, расна, религиска, етничка припадност или верување, инвалидитет, возраст или сексуална ориентација.

Европската Унија гарантира дека секоја земја со различен степен на приближување кон унијата а не ги респектира основните слободи на своите граѓани, не може да стане членка и дека владата на земјата членка не може да ги повредува правата на граѓаните.

2. Права на граѓаните **Повелба за основните права**

Заштитата на основните права на граѓаните е основен принцип на Европската унија и претставува неопходен предуслов за нејзината легитимност.

На заседанието на Европскиот совет во Келн, во 1999 година констатирана е потребата од донесување на Повелба за основни права, со цел да се истакне се поголемата важност и релевантност пред граѓаните на унијата.

Официјалната промоција на Повелбата на основните права се случи на Европскиот совет во Ница, во 2000-та година, од страна на Европскиот парламент, Советот и Комисијата.

Главите на Повелбата се однесуваат на универзалните вредности на човечкото достоинство, слобода, еднаквост, солидарност, државјанство и праведност.

Повелбата е создадена со цел експлицитно и јасно да ги истакне основните права на граѓаните на Европската унија кои веќе се произлезени од:

- различни меѓународни извори,
- извори на Заедницата,
- Европската конвенција за човекови права,
- Договорите на Заедницата и
- прецедентното право на Судот на правдата

Покрај стандардните граѓански и политички права и правата на граѓаните кои се произлезени од Договорите на Заедницата, Повелбата за основните права вклучува:

- основни социјални и економски права,
- правата на работниците во колективни преговори,
- превземање на штрајкувачки активности,
- правата да бидат информирани и консултирани.

2.1.Заштитата на личните податоци

Со појавата на информативните системи кои го опфаќаат целокупниот внатрешен пазар, ЕУ мора повеќе да се концентрира на заштитата на личните податоци на своите граѓани.

По својата суштина Директива е насочена кон развојот на информатичкото општество и развој на секторот за услуги на ЕУ, гарантирајќи на лицата, висок степен на заштита во поглед на обработката и заштитата на лични податоци (принципи на заштита на приватноста).

Во секој случај, Директивата забранува обработка на чувствителни податоци, (на пример, податок за политичко мислење, откривање на расно или етничко потекло, религиозни или филозофски верувања или здравствена состојба, освен во одредени околности кои се стриктно апострофирани, особено кога субјектот на обработка на податоците дал изрична согласност, или, каде некој важен јавен интерес, бара таква обработка (медицинско или научно истражување).

Правните акти на Заедницата за заштита на лицата, во поглед на обработка на лични податоци и слободното движење на истите се применуваат во институциите и телата на Заедницата. Европскиот супервизор за заштита на податоци е независно надзорно тело кое ја следи примената на односните правила.

2.2.Правото на Заедницата - останати права

Како дополнување на основните права, како што се дефинирани во Повелбата на Унијата и во Европската конвенција за заштита на човекови права и основни слободи, потпишана во Рим на 4-ти ноември 1950 година, државјаните на ЕУ имаат многу права, но за некои од нив не се ни свесни, затоа што се појавуваат како очигледни. Нивната природа на очигледност само по себе, е последица на постоењето на Унијата и членството во Унијата, на државата од која

потекнуваат. Судот на правдата дефинира дека правото на Заедницата, независно од законодавството на земјата членка, може да создаде обврски и права на поединците.

Правото на Заедницата континуирано добива на своето значење, и во целост го следи напредувањето на процесот на европска интеграција и се надредува над националното право и во многу случаи едноставно го заменува.

Примери

Некои примери можат да ја илустрираат важноста на правото на Заедницата за професионалните активности на државјаните.

Трговците имаат право да ја земат предвид целата ЕУ како потенцијален пазар и според тоа ги уживаат придобивките и слободно можат:

- да купуваат во која било земја членка,
- да продаваат во која било земја членка,
- да тргуваат без даноци за увоз или квантитативни ограничувања.

Работниците имаат право:

- да бараат вработување секаде каде што сакаат во Унијата,
- да основаат дом со нивните семејства во земјата каде што работат,
- да останат дури и ако го загубат работното место.

Во основа, работниците имаат право и ги уживаат сите права со граѓаните на државата членка, каде што престојуваат.

Индустријалците имаат право:

- да основаат подружници или филијали насекаде во ЕУ, каде што сметаат дека постојат поволни услови за развој за нивната компанија,
- да го пренесат сопствениот капитал во своите подружници и надвор од нив, без ограничувања,
- да позајмуваат инвестициски капитал од финансиска институција основана во друга држава на Унијата, под услови кои преовладуваат во таа држава.

Деловните луѓе имаат право:

- да бидат третирани без дискриминација од страна на националните власти на сите земји членки, во врска со сите нивни професионални активности, вклучувајќи ги процедурите за доделување на договори за јавни набавки или изградба.

Фармерите имаат право:

- на гарантирани цени за нивниот производ,
- на одреден гарантиран приход.

Рибарите на море, исто така, ги имаат истите права.

Носителите на професиите - правници, архитекти, лекари имаат право:

- да започнат сопствена пракса и
- да работат во која било држава членка.

Жените имаат право на еднаков третман со мажите во нивниот професионален живот.

Заклучок

Одредени политики на Заедницата влијаат на професионалниот и на секојдневниот живот на граѓаните. Важните мерки за граѓаните во областите на вработување, професионална обука, безбедност на работните места и јавното здравство, потекнуваат од социјалната политика на Заедницата.

Обврските наметнати на индустријалците со политиките на Заедницата за заштита на животната средина и на потрошувачите, имаат важни ефекти на квалитетот на животот на граѓаните.

Во основа, Заедницата на граѓаните им ги овозможува правата:

- да купуваат стоки во која било земја членка на Унијата под услови кои што преовладуваат во таа земја и да ги внесат во својата земја без плаќање на царински обврски или какви било даночни дополнувања,
- да користат банкарски, осигурителни, телекомуникациски и аудиовизуелни услуги понудени на големиот европски пазар.
- да бидат третирани од страна на управните или законодавните власти на држава од Унијата, на ист начин како и државјаните на односната земја, без дискриминација заснована на националност.

2.3. Слободно движење

Едно од најважните права на државјаните на ЕУ е можноста слободно да се патува низ Заедницата. Во основа на член 18 од Договорот за ЕЗ, секој државјанин на Унијата има право да се движи и престојува слободно на територијата на земјата членка, предмет на условите поставени во Договорот и на мерките кои се прифатени за нивно поставување на сила.

Ова право станало стандардна пракса за европските државјани, а при тоа се заборавило дека не постоело до 50-тите и дека сè уште не постои за граѓаните од многу земји во светот.

Освен тоа, за да се обезбеди неговата ефективна примена, ова право треба да биде поткрепено со одреден број на секундарни права, гаранција за сигурност, поедноставување од сите видови и отстранување на сите административни непотребни формалности.

2.4. Шенгенската спогодба

На 19-ти јуни 1990 година, повеќе земји членки на ЕУ ја потпишаа Шенгенската спогодба за укинување на граничните контроли на границите помеѓу нив, зајакнување на контролата на надворешните граници и соработка помеѓу нивните администрации. Во меѓувреме се развија различни средства за соработка, особено Шенгенскиот информатички систем (ШИС), компјутеризирана банка на податоци, која ги содржи сите налози за барање, издадени од земјите членки, во рамките на системот.

Како анекс на Договорот во Амстердам, дополнителниот Протокол ги интегрира Шенгенските "правни придобивки", односно постоечката законска регулатива во рамките на ЕУ и со тоа практично овозможува на потписниците на Шенгенската спогодба (земјите членки на Унијата, со исклучок на Обединетото Кралство и Ирска, Норвешка и Исланд), да иницираат соработка помеѓу нив во областите и во рамките на законската и институционалната поставеност на Унијата помеѓу нив.

Од 1 јануари 2010 година, Република Македонија, пристапи кон Шенгенската спогодба и со тоа отпочна процесот на слободен пристап и престој во земјите на унијата.

Ирска и Обединетото Кралство

Ирска учествува во сите аспекти на Шенгенските правни придобивки, со исклучок на оние елементи кои се поврзани со граничните контроли, особено следење надвор од граница и гонење. Обединетото Кралство учествува во соработката во полициски, судски и криминални прашања, трговија со дрога и во шенгенскиот информатички систем.

2.5. Правото на престој

Директивите на Советот го регулираат правото на престој на вработени и самовработени лица чија професионална активност престанала, студенти и други националности на Заедницата, кои се уште не се опфатени со правото на престој на Заедницата.

Врз основа на овие директиви, државјаните од земјите членки имаат право на престој ако претходно задоволуваат одредени услови, особено ако тие самите и членовите на нивните семејства имаат здравствено осигурување, кое ги покрива сите ризици во земјата членка која е домаќин.

2.6. Туризам -Право на слободно патување во Унијата

Туризмот или деловното патување во ЕУ е значително поедноставено со одредбите на Европското право. Без никакви ограничувања патниците може да купуваат добра во земја членка која ја посетиле, под истите услови како и државјаните на таа земја. Контролите на зелениот картон за осигурување на автомобилите се укинати, како и картоните за истоварување по пристигнувањето во земјата партнер.

Државјаните на земјите членки можат да носат со себе скоро неограничен износ на парични средства при нивните патувања во рамките на Заедницата.

Во периодот пред либерализацијата на движењата на капиталот, патниците се соочуваа со извесни ограничувања (ограничени туристички износи).

Во однос на пакет аранжманите

Законодавството на Унијата овозможува заштита од нефер активностите на туристичките работници. Особено е важно регулирањето на авионските патувања и функционирањето на заштитните механизми од прекумерни резервации од страна на авиопревозниците, изразени во конкурентската борба. Во случај на болест или несреќа во земјата членка, различна од таа на престојот, тие се покриени со системот на здравствено осигурување (преку презентирање на формуларот E111), кој го докажува нивното право на покривање на здравствено осигурување, во земјата на престој.

Протокол на патници

На пристаништата и аеродромите во земјите членки, постојат специјални канали за државјаните на ЕУ кои поседуваат униформиран пасош. Лицата кои ги минуваат меѓународните граници во Шенген областа, не мора да поминуваат низ пасошка контрола. Исто така и движењето на сопствениците на домашни животни, во рамките на ЕУ, во голема мера е поедноставено.

Правото на слободно патување низ Унијата, како последица, е поткрепено со правото на престој којшто тие ќе го изберат во ЕУ. Дефинитивно, државјаните на ЕУ се чувствуваат како дома во сите земји членки на Унијата.

Слободните движења на работниците во заедничкиот пазар го истакнуваат правото на работниците да го задржат својот престој во земјата каде што живеат во време на престанок на нивните професионални активности како и правото за членовите на нивните семејства да останат во истата земја, дури и по смртта на работникот.

Ова основно право е дрегулирано со одреден број на регулативи на Унијата исклучувајќи ги работните дозволи и гарантирајќи им на имигрантските работници и на членовите на нивните семејства, право на здравствена заштита, синдикални права, професионална обука, бесплатно образование за нивните деца, и општо еднаков третман како работниците од таа држава.

2.7. САД и Законската регулатива

Соочени со најголемите предизвици насочени кон човештвото, САД претставуваат своевиден пример за највисок степен на самозаштита од терористички напади. Настаните од 11-ти септември 2001 година во целост го променија светот, пред се САД и силно влијаеа врз Европската унија и потербата од итна реакција и креирање на силен и ефикасен безбедносен механизам на регулирање на безбедноста како најголем државен приоритет.

Законската регулатива на САД за анти тероризам, дефинира одредби дека за пренос на патници до и од САД, авиопревозниците мора да доставуваат прецизна информација за евиденција на име на патникот (EIP достапна до Царинската служба на САД, на нејзино барање.

Електронската информативна публикација -EIP претставува формална евиденција на податоци која ги содржи сите барања на патникот, неопходните информации за остварување на обработката на резервациите и нивна контрола од страна на авиопревозниците кои резервираат и учествуваат. Поради тоа што мерките на САД потенцијално се спротивставуваат на законската регулатива за заштита на податоци на земјите членки и ЕЗ, а особено на Директивата 95/46, Комисијата соработува со администрацијата на САД, при обидот да се постави законска рамка за трансфери на EIP податоци за САД, како и за склучување на меѓународен договор во оваа област.

3. Одбрана на правата на граѓаните

Граѓаните треба да бидат свесни за своите права и секогаш подготвени да се одбранат кога сметаат дека постои зафрзување на правата или пак земјата членка не ги почитува. Исто така, граѓаните треба да знаат за своето право да ги бранат своите права добиени преку правото на Заедницата.

Судот на правдата/Комисијата/Парламентот

Правна заштита

Својата правна заштита, граѓаните можат да ја остварат со:

- поднесување на својот случај до националните судови, кои можат да донесат одлука,
- обраќање до Судот на правдата за прелиминарна одлука,
- поднесување жалба до Комисијата, (што е едноставно и не е скапо),
- пишување петиција до Европскиот парламент.

Во рамките на Парламентот функционира Извршна комисија за петиции, која ги испитува жалбите на граѓаните, главно поврзани со здравственото осигурување, признавање на професионалните квалификации или заштитата на средината.

Ако жалбата се однесува на случаи на погрешно раководење на активностите во институциите или телата на Заедницата, граѓанинот може самиот да се обрати до Омбудсманот, назначен од страна на Европскиот парламент .

Без оглед дали жалбите се доставени до неа или до Парламентот, Комисијата е должна да ги испита жалбите на граѓаните, кои годишно изнесуваат околу илјада. Понекогаш не се оправдани, и Комисијата мора да му објасни на граѓанинот зошто се смета случајот за неоправдан.

Меѓутоа, не ретко, тие се оправдани, и Комисијата мора да се обрати до земјата членка која е во прашање и да бара дополнителни објаснувања. Во случај да не добие поволен одговор, мора формално да побара од земјата членка да ја поправи својата законска регулатива или административната пракса, која предизвикува повреди на еден или повеќе граѓани на односната држава, или на друга земја членка. Во случај таа да не постапува во согласност со правото на Заедницата како што бара Комисијата, Комисијата мора да го проследи случајот со земјата до Судот на правдата, одговорен за донесување конечна одлука за обврските на земјата членка и нивната примена.

Факт е дека огромно мнозинство на граѓаните на земјите членки не се свесни за своите права, како граѓани на ЕУ. Задачата за нивно информирање, според тоа, припаѓа и на националните и на органите на Заедницата, кои не се многу активни во оваа област.

4. Човечки мрежи и повеќе националната интеграција

Важноста и улогата на транснационалните човечки мрежи, (различни економски, професионални, административни и други интересни групи) е од исклучителен карактер. Успехот на процесот за европска интеграција во голема мера е заснован на интеракцијата на споредните и главните учесници.

Споредните учесници ги искажуваат различните национални, професионални, или социјални интереси опфатени со заедничките политики.

Главните учесници ги филтрираат овие интереси, неопходни за да се дојде до општо прифатени одлуки. Ако овие одлуки не ги задоволуваат заедничките интереси на одредени групи, тие можат да продолжат со своите притисоци на главните учесници, со повеќе изгледи за успех, доколку се транснационални во поголема мера.

Во рамките на заедницата постои влијателна мрежа од различни функционери од земјите членки, наречени "државни експерти" (во ЕУ жаргонот), кои учествуваат во бројни работни партии и комисии на ниво на Комисијата или Советот и подготвуваат одлуки за министрите. За време на нивните чести состаноци, тие се запознаваат, ги создаваат состојбите на своите партнери и го одредуваат различниот интерес во предложената заедничка политика.

Преку државни експерти, државните позиции, кои во поставката се многу ригидни, напредно омекнуваат, така што конечно дозволуваат компромисна одлука од страна на министрите. Кога ќе се донесе одлуката, иницираното во духот на Заедницата може да подготви основ за спроведување на државно ниво, што претставува исклучително тешка и суштинска задача.

4.1. Деловни групи

Искуството на ЕЗ/ЕУ докажува дека деловните групи на државно и европско ниво се под доминација на динамични елементи, кои го поддржуваат и влијаат на повеќе националниот процес на интеграција.

Како куриозитет треба да се напомене дека илјадници студенти и други млади луѓе секоја година учествуваат во програмата за размена на Заедницата, создаваат пријателства и се доближуваат до стилот на живеење и начините на однесување. Со тоа се креираат огромни и силни врски помеѓу народите на Унијата, кои се зголемуваат и зацврстуваат секоја година.

5. Демократски дефицит

Бројни критичари на европската интеграција, укажуваат на "демократскиот дефицит", како причина за рамнодушнота на државјаните на Унијата, наведувајќи дека граѓаните не учествуваат во процесот на донесување одлуки на Заедницата, што само по себе е недемократски и причинува отуѓување на граѓаните од европските институции.

Тие го превидуваат фактот дека оддалечувањето на граѓаните од политиките не е необична за ЕЗ/ЕУ, туку ги карактеризира практично сите репрезентативни демократии, каде што голем дел а во некои држави мнозинството на граѓаните се воздржува од државните избори.

Според тоа, демократскиот дефицит постои не само на европско, туку и на државно ниво.

Во позитивна смисла, европските граѓани го имаат, практично, истото влијание во обликување на европското право, како што го имаат и во обликувањето на национално право. Така, тие индиректно влијаат преку изборот на политичките партии, кои ги сочинуваат националните влади и кои поради тоа се инволвирани во сите европски одлуки донесени од Советот на министрите.

Освен тоа, граѓаните имаат директен збор во изборот на членовите на Европскиот парламент, кој има важно учество во законодавниот процес, благодарейќи на подобрувањата донесени со sukcesивните европски спогодби.

Факт е дека Парламентот не учествува потполно во сите сегменти на европската интеграција и дека оваа ситуација значително ќе се подобри со примената на одредбите од Уставниот договор.

Кога се во владата, тие може дури и да ја тргнат својата земја од процесот на интеграција. Последната можност станува потешка во понапредните фази на интеграција, кога економските актери и воопшто граѓаните, во случај на изолација, би ги изгубиле средствата и слободите на делување, на кои биле навикнати на интегрираниот пазар. Досегашното искуство покажува дека сите главни партии во поголемото мнозинство на земјите членки ги подржуваат општите цели на европската интеграција. Ова се покажува со фактот дека постои мала или никаква промена во посебна државна политика наспроти европските политики, кога има промена на парламентарното мнозинство и, според тоа, на владата на земја членка. Наместо покажување на јавно сомневање за демократската легитимност на европската интеграција, целокупната евиденција покажува особен политички консензус за главните елементи на заедничките политики кои ја детерминираат.

ЗАКЛУЧОК

Со оглед на фактот дека, економските активности на земјите членки се раководат според европското право, активностите на индивидуалните граѓани се под влијание, и во поголема мера водени, од заедничките политики, кои го диктираат тоа право.

Регулативите за право на влез и престој во земјите членки, слободата на движење на работници, слободата на основање и давање на услуги од лица и фирми, професионални обуки, заштитата на животната средина и на потрошувачот, се само неколку, и претставуваат резултат од различните заеднички политики.

Вистина е дека поради предимензионалноста на правото на Заедницата и инертноста на државните администрации, одредени категории на граѓани се уште имаат потешкотии во остварувањето на своите права за слободно движење и престој, особено правата кои се однесуваат на признавањето на дипломите и професионалните квалификации, но овие исклучоци, кои треба итно да се поправат, не ги обезвреднуваат правилата за слободно движење на лицата и за забрана на дискриминација.

Унијата, исто така, придонесува во подигнувањето на стандардот на живеење на своите граѓани. Секако, се уште има важни разлики во напредокот помеѓу различни региони на Унијата, меѓутоа таа прави напор да ги изедначи.

Меѓутоа, Европскиот социјален модел веќе постои и гарантира основни човекови права и демократски и плуралистички принципи и основни права на работниците, како на пример:

- обука прилагодена на техничкиот напредок,
- соодветен надомест кој овозможува пристојни животни услови,
- социјална заштита која покрива животни опасности, болест, невработеност и старост.

Овој социјален модел, кој се брани од мнозинството политички партии во земјите членки, ја поставува ЕУ како "*авангардата*" на социјалниот напредок во светот.

Свесност на граѓаните

Граѓаните се свесни дека повеќе националниот процес на интеграција обезбедува гаранција за мир и просперитет во Западна Европа, и според тоа, во принцип ја поткрепува идејата за Заедницата. Но, оваа Заедница, од 1993 година обединета во целокупна организација на ЕУ, се бележи како нешто далечно, без форма, гломазно и неразбирливо.

Во поголем дел граѓаните и не се свесни за обемот на активностите на Унијата, со кои тие се "опкружени" во нивниот секојдневен и професионален живот. Тие тешко дека ги разбираат правата кои произлегуваат од државјанството во Унијата, и ги игнорираат правата кои се изведуваат од европската законска регулатива.

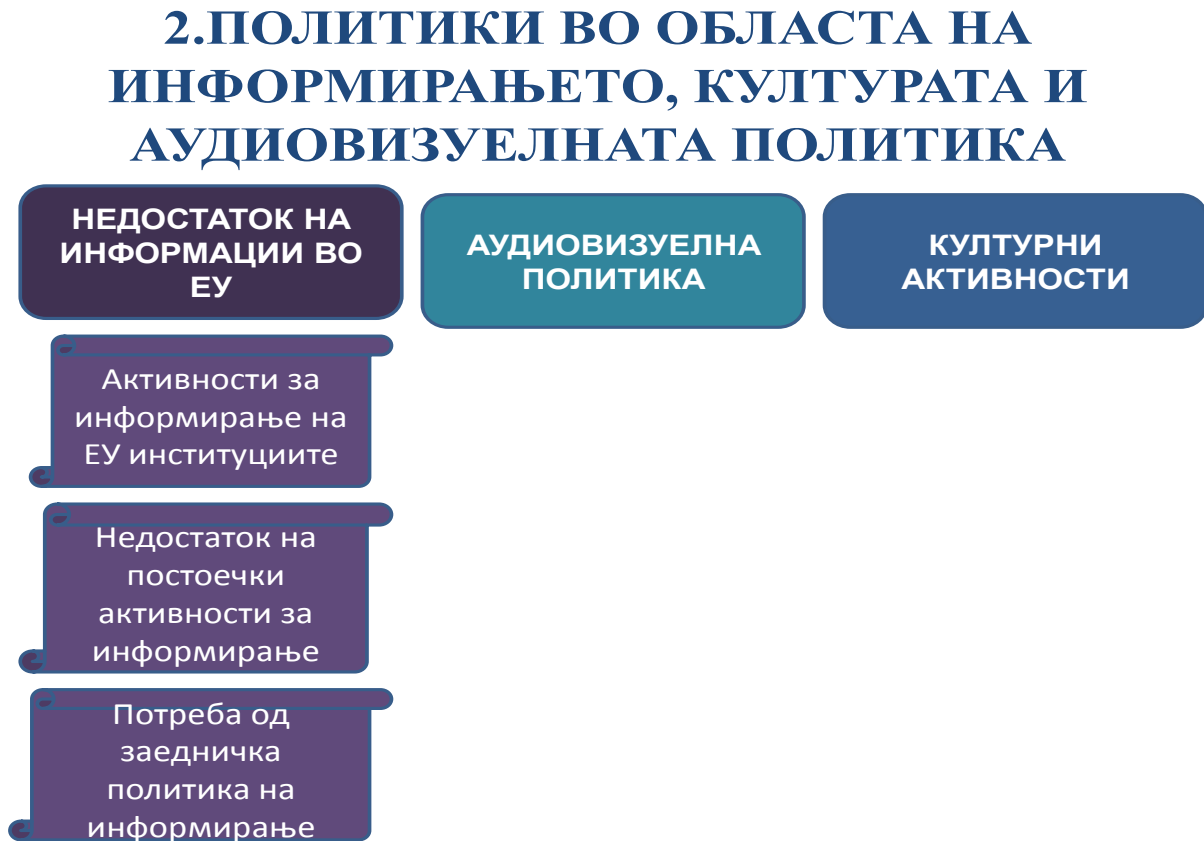
Незнаењето носи незаинтересираност, а незаинтересираноста е поопасна за европската конструкција од т.н. демократски дефицит, кој се смалува, додека незнаењето се проширува. Граѓаните треба да ги знаат правата кои ги имаат со европската интеграција, и да разберат дека тие се почитувани од државите членки.

Инаку, државјанството на Унијата и самата Унија изгледаат како нејасни концепти, кои генерираат сомнежи, конфузија или дури одбивање на ЕУ.

Според тоа, европските институции и земјите членки треба постојано да вложуваат напори да се обезбеди лесен пристап на граѓаните до едноставни и фактички информации за нивните права, како и општо за заедничките политики кои ги поставуваат тие права.

Гледано низ призмата на ЕЗ/ЕУ, интегрирана Европа е дело на сите и во никој случај не може да биде изградена од политичката елита, без имплицитна согласност од граѓаните вклучени во процесот.

2. ПОЛИТИКИ ВО ОБЛАСТА НА ИНФОРМИРАЊЕТО, АУДИОВИЗУЕЛНАТА ПОЛИТИКА И КУЛТУРАТА

Европските граѓани општо се наклонети и ги сметаат за евидентни, основните принципи и идеали за кои се залага Унијата, особено одржувањето на мирот и стабилноста помеѓу претходно спротивставени земји, почитување на човековите права и правото на владеење, економскиот развој и социјална заштита.

Во рамките на Европската комисија, секоја пролет и есен, се врши Истражување на јавното мислење познато како "*Евробарометар*", кое го покажува ставот на граѓаните на Европа за степенот на свесноста дали членството во ЕУ е "добра работа" или пак е "лоша" (50% наспроти 29%).

Граѓаните на Европа повеќе верувале во институциите на ЕУ отколку на сопствените влади (44% наспроти 37%). Девет од десет Европјани ги поддржуваат приоритетните активности на ЕУ, како што се одржување на мирот и сигурноста во Европа, борбата со сиромаштијата и социјалните различности, борбата со невработеноста, борбата против тероризмот и организираниот криминал и заштитата на животната средина.

Европската јавност е повеќе наклонета кон проектите кои се предмет на контраверзност помеѓу институциите на ЕУ и владите на земјите членки, како што е :

- Европскиот Устав (63% наспроти 10%),
- ЕМУ со единствена валута (66% наспроти 27%),
- Заедничката одбрана (74% наспроти 15%)
- Надворешната политика (67% наспроти 19%).

1. Недостаток на информации во Унијата

Проблемот со квалитетното и недоволно информирање се манифестира низ подолг период, речиси од самото оснивање на европската заедница. И покрај декларативната наклонетост кон европските интеграциони процеси, повеќе од очигледно е дека поголемиот дел од граѓаните ги игнорираат достигнувања или пак ги примаат како нешто што се подразбира. Некоја појава која доаѓа сама посебе и како таква треба да се прифати.

Но во суштина истражувањата на Евробарометар покажуваат дека дури три четвртини од граѓаните изјавуваат дека не се добро информирани за институциите и политиките на ЕУ.

Интересно е да се забележи дека добрите информации во голема мера го зајакнуваат позитивниот став на јавноста кон европската интеграција. Навистина, 69% од граѓаните кои велат дека се добро информирани, имаат позитивна слика за ЕУ, наспроти 34% од оние кои признаваат дека не биле добро информирани.

1.1.Свесност на граѓаните

Анкетите покажуваат дека 74% од граѓаните би сакале да бидат подобро информирани за развојот на ЕУ, а 84% од нив го имаат чувството дека децата треба да бидат подучувани на училиште за начинот на кој работат институциите на ЕУ. Граѓанското образование за институциите на ЕУ е тема со изразено посакуван приоритет за мнозинството европјани.

Па оттука логично е да се констатира дека граѓаните се свесни дека нешто важно се случува во Европа, но при тоа одлучно истакнуваат дека тие не можат да учествуваат заради недостиг на знаење и дневно информирање. Затоа граѓаните со право бараат подобар пристап до европските прашања.

1.1.2.Новинарството и информирањето

Според статистиката на Комисијата, покрај 900 новинари од повеќе од 60 држави уредно акредитирани во Комисијата, европската јавност се уште е недоволно информирана или лошо информирана за процесот на европска интеграција. Исклучително мал дел е поврзан со сериозните европски теми и случувања се појавуваат како главни наслови во печатот, а уште поретко на радиото или телевизијата.

Како куризитет, евидентно е дека кризите и привремените застои се главни наслови, во себе ја содржат сензационалноста и ги анулираат реално и редовно донесените одлуки (резултат на почитување на постапки, стрпливи и темелни преговори) а кои подоцна прераснуваат во европски закони и имаат ефект во секојдневниот живот на граѓаните.

Недостатокот на информации, потврден од самите граѓани, означува дека тие се лошо информирани за причините, целите и постигнувањата на европските политики, закони и мерки. Незнаењето носи непочитување на нејасен феномен. Во најдобар случај, граѓаните ги примаат како нормално или не забележуваат дека ЕЗ/ЕУ стојат зад многу права кои тие ги добиле благодарјќи на европската интеграција.

За неинформираните Европјани, мирната коегзистенција и имитирање на различни европски држави е евидентно само по себе и не треба да се припишува на непознати спогодби, политики или заедничка законска регулатива.

Тие не се сеќаваат на некогашните контроли на границите, ограничувањата на движењата, сместувањето и работата во соседните земји, ограничените износи на располагање за патувања во странство, општите ограничувања за движење на капиталот, препреките при работење со некои валути, итн. Но, и покрај сите прогресивни напори, сепак во интегрирана Европа постои Информативниот недостаток кој потекнува од првите денови на царинската унија и заедничкиот пазар, кога прашањата за европска унификација беа премногу технички за да ја заинтересираат вистински јавноста, а заканата од комунистичкиот блок беше сметана за оправдување за оваа унификација

Сепак, најголем филтер на сите недоречености и тежокотии на интегрирана Европа, се младите Европјани кои тенденциозно ги негираат крвавите војни, историските предрасуди и антагонизми на минатото. Евидентно е дека преовладува духот на единство во кое сите земји меѓу себе ќе се сметаат за пријателски и поблиски до својата.

Денес, во време на прогресивна интеграција и во услови на исчезнати закани и антагонизми од минатото, во услови кога еволутивниот процес секојдневно генерира нови заеднички политики и законски акти кои влијаат на сите сектори од економијата и општеството на земјите членки, сепак граѓаните се збунети околу влијанијата на истите на нивниот живот.

1.2. Одговорност-активности

Поимот на одговорност е сложен, но сепак како информативниот недостаток, одговорноста се однесува на:

- I. **Институциите** кои се несигурни во развојот на заеднички информации и политика на комуникација;
- II. **Владите на земјите членки**, кои преферираат да ги презентираат достигнувањата на Унијата како свои;
- III. **Медиумите**, кои сметаат дека е многу поинтересно да ги критикуваат проблемите на Унијата отколку да ги презентираат нејзините достигнувања.

I. Недостатокот на информации делумно се должи на Европските институции, особено Комисијата, Советот и Парламентот, кои се примарни фактори на информатички дефицит на Унијата. Во суштина овие институции не ги здружуваат своите сили за градење на заедничка политика на комуникација.

II. Институциите не се охрабрени, ако не и обесхрабрани од владите на земјите членки, кои немаат чувство дека имаат заеднички интерес од поставување на заедничка политика на комуникација.

Ако мерката на Заедница е популарна, владите настојуваат да го презентираат националниот закон или декретот како нивна иницијатива за спроведување на одлуката на Заедницата, одвај споменувајќи ја заедничката рамка на делување.

Во спротивно, ако мерката е непопуларна, "Брисел" често е одговорен, според владите на земјите членки, за на информирањето, културата и аудиовизуелна политика. Меѓутоа, парадоксално, самите оние кои ги обезбедуваат информациите, медиумите за јавно информирање, имаат удел во одговорноста за недостатокот на информации на Унијата.

III. Медиумите може да играат важна улога во повеќе националниот процес на интеграција со формирање на јавното мислење и со вршење притисок на оние кои ги донесуваат политичките одлуки, за или против заедничките политики. Исто така, тие можат да ги игнорираат или

погрешно да известат за важни прашања од процесот на интеграција, и со тоа, да ја остават јавноста во незнаење или да ја заведат по погрешен пат за предностите или недостатоците на одредени заеднички политики, или општо за процесот на интеграција.

1.2.1. Недостатокот на интерес од страна на медиумите во повеќето земји членки, околу европските прашања, секако е знак за непостоење на големи несогласувања во тие земји, за напредокот на европскиот процес на интеграција. Карактеристично, само медиумите во земјите со силни евроскептични чувства, се занимаваат подолго и обично негативно со предлозите за нови чекори во процесот, додека медиумите во повеќето други земји имаат за тенденција да ги игнорираат или да ги споменат кратко, но сепак со факти.

1.2.2. Непристрасно гласање

Како контраст на евроскептичните медиуми, кои систематски повеќе обезбедуваат дезинформации отколку информации, непристрасните јавни гласила *ретко известуваат за одлуките на Унијата*, веројатно затоа што се премногу технички и детални и често тешки да се разберат од општата јавност, а понекогаш и од самите новинари.

1.3. Потреба од заедничка политика на информирање

Во основа, Советот, Парламентот и Комисијата, се трите главни европски институции кои имаат сопствени средства и инструменти за водење на своја информативна политика.

Зачувувајќи потполна автономија, Парламентот и Комисијата основале внатре институционална група за информации, која има цел да ги координира нивните политики. Тие водат заеднички, некои приоритетни информативни кампањи, за теми од висок интерес, како што се еврото (пред неговиот оптек), новото проширување на Унијата или дебатата за иднината на Европа.

Претставништвата на Комисијата и надворешните канцеларии на Европскиот парламент во државите членки, соработуваат на локално ниво, на **ad hoc** основа. Иако делат некои средства за комуникација со Комисијата и Парламентот, како што е серверот Европа и Европа преку сателит (EBS) - телевизиски инструмент за вести кој нуди покривање во живо на работата на институциите како и кратки вести - **Советот**, за разлика од другите институции има посебна политика на информирање и комуникации. Поради фактот дека има неколку буџетски извори за оваа цел, тој сам ги поставува своите односи со печатот и медиумите.

Општо земено, освен во ограничената соработка помеѓу Комисијата и Парламентот, трите главни европски институции имаат независни и хетерогени информативни активности.

Комисијата публикуваше соопштение за нова *рамка за соработка за информирање и комуникација*. Според Комисијата, оваа рамка тежнее да ангажира поддршка за целите кои вклучуваат:

- развивање на соодветен дијалог со јавноста;
- премостување на јазот помеѓу Унијата и јавноста;
- повеќе проактивност отколку реактивност;
- креирање на Европа поблиска до луѓето.

Комисијата предлага да се продолжи развојот и зајакнувањето на нејзините активности преку новинарите и медиумите, мрежите, државните и полудржавните органи, приватниот сектор, невладините организации и граѓанското општество.

Комисијата ги покани другите институции и земјите членки да се придружат кон овој напор. Наместо градење на ова партнерство со инструменти на Заедницата, на пр., програма на заеднички информативни и комуникациски активности, Комисијата предложи, заеднички информативни активности, кои би биле заеднички финансирани и управувани, преку потпишување на договори (конвенции) помеѓу заинтересирани владини и невладини организации.

Секоја институција останува одговорна за своите активности во печатот и претставувањето, промоцијата и одбраната на своите политики и активности, како овие политики и активности да се различни од политиките на Заедницата, кои всушност се однесуваат на граѓаните.

Комисијата е главниот давател на информации за целокупната институционална функционалност на Унијата.

Главните европски прашања и проблеми, кои повремено привлекуваат телевизиско внимание, се презентираат и коментираат во собата за печат на Комисијата, од страна на Претседателот, надлежниот ополномоштен службеник или портпаролот.

Ретко кога, вниманието на печатот е свртено кон Европскиот парламент, а скоро никогаш кон Советот на министри.

Иако, таа практично ги монополизира информациите за Унијата, Комисијата не е таинствена организација, туку е и добар давател на информации, се додека нејзините активности се во прашање. Претставништва се отворени за заинтересираната јавност во главни и други поголеми градови на земјите членки.

1.3.1.Транспарентност

Согласно ова начело, Комисијата преку своите канцеларии за службени публикации издава стотици документи секоја година за сите заеднички политики. Нејзиниот сервер Европа на Интернет, дава слободен пристап, ориентиран кон корисникот, до повеќе од 60 бази на податоци, од кои секоја содржи по неколку стотици илјади документи, на сите јазици на Заедницата.

1.3.2. Потреба од заедничка политика на комуникација

Комисијата е соодветната институција која:

- ги консултира државните и професионалните експерти,
- формулира и предлага заеднички информации и политика на комуникација со заеднички цели, заеднички средства и спроведување на повеќе нивоа:
  - европско,
  - државно,
  - регионално и
  - локално.

2. АУДИОВИЗУЕЛНА ПОЛИТИКА

Аудиовизуелниот сектор, кој покрива програмска продукција и дистрибуција ("софтвер") и производство на опрема ("хардвер"), има голем потенцијал за пораст и креирање на работни места во Европа.

Европската индустрија за филмска и телевизиска програма игра стратешка улога во развојот на аудиовизуелниот сектор и претставува примарен "вектор" на европската култура и живо сведоштво за традициите и идентитетот на секоја земја.

Спротивно на информативната политика, земјите членки на Унијата ја почувствувале потребата за заедничка аудиовизуелна политика.

Гледано низ призма на историска генеза, кон крајот на 80-те, аудиовизуелниот сектор во Европа доби нов изглед благодарение на брзиот пораст на пренесувањето преку кабловски и телекомуникациски сателити, и појавувањето на првите европски директни сателити за емитување.

2.1. Специфичности

Националните пазари во земјите членки беа премногу тесни за да овозможат понуда на опрема и програми по конкурентни стапки, потребни за новите технологии и размножување на каналите. Ова беше хендикеп за европскиот аудиовизуелен сектор, од кој се очекуваше да биде еден од главните услужни сектори во 21-от век.

Расфрлани и ограничени по нивните мали државни пазари, европските произведувачи се најдоа во услови на неконкурентност и оперативна ограниченост. Европа треба да го унифицира својот аудиовизуелен пазар за да овозможи на европските производители профитабилно учество во оваа технолошка револуција.

2.2. Вилјанието на САД и Јапонија

Американските филмови и серии, и јапонските цртани филмови, можат да ја предизвикуваат светската конкуренција, затоа што нивното чинење е амортизирано на огромен државен пазар. Европските производители се осудени да исчезнат или да бидат ограничени на нивните државни пазари. Така, во почетокот на 21-ви век, филмовите направени во Соединетите држави изнесуваа две третини од заработувачката на касите во ЕУ земјите.

2.3. Технолошка револуција

Во исто време беше во тек "технолошка револуција" со воведување на т.н. **"Високо дефинирана телевизија - ВДТ"**, која дава скоро перфектен квалитет на сликата и овозможува сликата да биде придружена со четири звучни канали, со тоа дозволувајќи, на пример, стереофоничен звук и сумултан пренос на дијалози на два јазика по избор на гледачот.

За да се подготви оваа револуција, стратегијата на Заедницата за нови технологии во аудиовизуелниот сектор, побара соработка помеѓу земјите членки за унапредување на европскиот стандард за ВДТ, помош за технолошки развој и помош за аудиовизуелни оператори, за започнување на нови услуги, со користење на новата технологија.

2.4. Заедницата создаде единствена регулаторна рамка која ги покрива:

- конвергентните телекомуникации,

- информатичката технологија
- аудиовизуелните сектори, вклучувајќи дигитална телевизија.

2.5. Телевизија без граници

Посебна регулативна рамка беше исто така неопходна за да се дозволи слободно овозможување на аудиовизуелни услуги, во европскиот простор.

Директивата во однос на примена на телевизиските радиодифузни активности ("телевизија без граници") беше насочена кон слободно движење на телевизиските програми во Заедницата, преку слобода да се изберат и повторно пренесуваат програми од друга земја членка.

Директивата вовеле минимални правила за усогласување на рекламирањето (паузи, траење, рекламирање на одредени производи, етички правила), спонзорство, заштита на малолетници и право на реприза, при промовирање на производство и дистрибуција на европски аудиовизуелни дела.

2.6. Мерки за охрабрување на развојот на аудиовизуелната индустрија

Заедницата учествува во европската аудиовизуелна обсервација насочена кон проширување на конкурентноста на европската аудиовизуелна индустрија.

Од 1987 година, програмата за мерки за охрабрување на развојот на аудиовизуелната индустрија (МЕДИА), ја стимулира аудиовизуелната продукција од било кој вид (филмови, цртани филмови, документарци, итн.) и ја поттикнува дистрибуцијата на филмовите помеѓу земјите. Интервнира во нагорна и надолна линија на продукцијата, без вмешување во неа.

3. Културни активности

Градењето стратегии за развој и негување на културните вредности е главен постулат во водењето на политиката на културата во целост.

3.1. Договорот од Рим

Иако Договорот во Рим немаше изразено влијание на културно поле, сепак во 80-те години некои мерки во оваа област беа превземени, како на пример:

- годишно наименување на европскиот "*главен град на културата*";
- договор за посебни услови за влегување во музеи и присуство на културни настани за младите луѓе; и
- создавање на транснационални културни правци.

3.2. Договорот во Мастрихт

Културата беше потполно внесена во обемот на активности на Заедницата преку Договорот од Мастрихт. Општата културна политика не е насочена кон некакво усогласување на културните идентитети на земјите членки, туку, напротив, кон зачувување на нивната разноликост.

Заедницата треба да придонесе кон процветување на културите во земјите членки, почитувајќи ја нивната државна и регионална разноликост, а во исто време доближувајќи го општото културно наследство во преден план.

Заедницата постојано вложува напори за зајакнување на културниот потенцијал и создавањето на единствено културно јадро на широкиот спектар на европската културна разнолокоост.

Во таа смисла, Заедницата ги постави процедурите за одредување на европски главни градови на културата, за периодот 2005 до 2019 година.

3.3. Културни активности

Останатите постојани културни активности се однесуваат на:

- поттикнување на соработка помеѓу фондации кои промовираат уметност и култура (патронат);
- поддршка на се поголем број субвенции за обука и за културни и уметнички проекти низ ЕУ;
- годишни активности според кои се доделува финансиска помош за проекти за сочувување и промовирање на архитектонското наследство на Европа, според избор на европско жири.

3.4. Заедницата поттикнува:

- европска уметничка и културна креативност,
- културни настани,
- културни размени и други проекти, вклучувајќи ги сите уметнички дисциплини.

3.5. Културното наследство е насочено кон:

- охрабрување на соработката помеѓу земјите членки,
- поддршка и дополнување на нивните делувања во следните области:
- подобрување на познавањето и ширењето на културата и историјата на европските народи;
- чување и заштита на културното наследство од европско значење;
- некомерцијални културни размени, уметнички и литературни креации, вклучувајќи го аудиовизуелниот сектор.

3.6. Постигнувањето на овие цели се остварува на четири начина:

- ❖ соработка помеѓу земјите членки;
- ❖ разгледување на културните аспекти според други политики на Заедницата, вклучувајќи политика на конкурентност, особено земајќи во предвид помош за промовирање на културата и зачувување на наследството (член 87 ДЕЗ);
- ❖ соработка помеѓу Заедницата и нејзината земја членка со трети земји и надлежни меѓународни организации;
- ❖ посебни мерки за поддршка на активноста превземена од страна на земјите членки која може да биде во две форми:
  - стимулативни мерки, исклучувајќи секако усогласување на законите и регулативите на земјите членки, едногласно прифатени од Советот во процедура на коодлучување,
  - препораки едногласно прифатени од страна на Советот по консултација со Комитетот на регионите;

3.7. Заштита на авторското право

Авторското право, е исто така заштитено, на ниво на ЕУ, преку Директива која го усогласува периодот на заштита на авторското право на 70 години по смртта на авторот, во случај на литературни, уметнички, кинематографски или аудиовизуелни дела.

3.8. Кабловски пренос

Исто така, го утврдува колективното и задолжително управување со правата за кабловски пренос, преку колективни здруженија кои претставуваат разни категории на иматели на права.

3.9. Соработка

Истакнувајќи дека конзервирањето на кинематографското наследство може да има пресудна улога во зацврстувањето на културниот идентитет на европските држави, Советот ги повика земјите членки да соработуваат во следните области:

- учество во транснационалните студии во ситуации поврзани со Европската кинематографска архива;
- зголемување на размената на искуства,
- знаење и добра пракса и
- охрабрување на напредна мрежа на европска архивска база на податоци;

3.10. Програми

Програмата "Култура 2007" е направена да ја рационализира и зајакне ефективната на активностите во областа на културна соработка во рамките на еднократни инструменти за финансирање и програмирање. Таа придонесува кон промовирање на заедничка европска културна средина, со негување на соработка помеѓу креативни уметници, културни оператори, приватни и јавни промотери, оние кои се одговорни за активностите на културните мрежи и други партнери, како и помеѓу културните институции на земјите членки.

4. ЗАКЛУЧОЦИ

Информацијата е клучен инструмент за креирање на било каква политика, особено за креирање на повеќе национална политика. Граѓаните со право не веруваат во заедничките политики, кои не ги разбираат поради недостаток на соодветни информации.

4.1. Улогата на информацијата

Оваа појава е потценета и во голема мера занемарена во ЕЗ/ЕУ, а резултат на тоа е зголемено отуѓување на европската јавност од европските политики, што стана уште покомплицирано со нивното напредување, а со тоа и се потешко за разбирање.

Овој недостаток на информација ја загрозува европската унификација. Колку повеќе граѓаните не знаат за институциите, целите и механизмите на процесот на интеграција, толку "е полесно" *погрешно да се води јавното мислење* за одредени прашања или за општиот правец на процесот.

За Комисијата, Советот и Парламентот исклучително е важно да ги охрабрат земјите членки со воведување на предавања за историјата, институциите и целите на европската интеграција во средните училишта. Ова не треба да се смета за индоктринација, опасна за демократијата, туку повеќе граѓанско образование, неопходно за правилно функционирање на демократските институции на европско ниво.

4.2. Различност и свесност

Културните активности на Унијата, точно ја истакнуваат културната различност на народите кои ја сочинуваат, повеќе отколку што се обидуваат да ја промовираат заедничката култура.

Но од друга страна, мора да се води сметка за третманот на националните културни идентитети. Тие не би требало да го засенуваат заедничкото културно наследство на европските народи. Свеста за

заедничко културно наследство е дел од процесот кој постепено се развива и создава поблиска кохезија помеѓу луѓето во Европа.

Соодветната историска димензија може да придонесе кон заедничко подобро разбирање на европските народи. Историските лекции, подучувани од национален агол, повеќе ги истакнуваат поделбите, војните и омразите помеѓу европските народи, отколку нивното заедничко културно наследство.

4.3.Ефикасност на политиката

Одредени мерки на Заедницата би можеле да ја подобрат конкурентноста на индустријата, како што се:

- системите за поддршка за дистрибуцијата на европски дела од странско потекло, охрабрување на организацијата на пан европската церемонија на доделување награди со аудиовизуелна професија,
- лансирање на дигитална телевизија во конкурентна средина.

Информирањето, аудиовизуелната и културната политика се важни за европскиот процес на интеграција. Степенот на разбирањето на оваа политика и нејзините активности и процесот воопшто, ќе го одреди значението на овој процес, а тоа пак ќе резултира со општа благосостојба и разбирање на слободите.

Европјаните може да станат активни поткрепувачи наместо апатични и неми гледачи на унификацијата на Европа.

3. ПОЛИТИКА ЗА ЗАШТИТА НА ПОТРОШУВАЧИТЕ

Заштитата на потрошувачите и корисниците на производи и услуги е дел на заедничката политика на Унијата. Во основа, заедничката политика го манифестира единствениот интерес на граѓаните и функционирањето на единствениот пазар во сите фази на развојот.

Основна цел на заедничката политика е остварување заштита на потрошувачите од ЕУ и обезбедување бенефит од функционирањето на единствениот пазар, а при тоа потенцирајќи ја активната улога на сите учесници.

Постоенето на единствениот европски пазар ја дефинира слободата на движењето на сите добра и услуги, нивниот квалитет, цена и пазарна конкурентност.

Но пред се, единствениот европски пазар на потрошувачите им го обезбедува правото на заштита на ниво на национален пазар.

Нормалното функционирање на единствениот пазар неопходно содржи информации со кои се обезбедува можност за квалитетен избор на добра и услуги и со тоа остварување на правото на соодветен избор.

Заедницата има обврска во континуитет да придонесува во остварувањето на заштита на економските, здравствените и безбедносните интереси на потрошувачите. При тоа мора да се унапредат правата на потрошувачите за навремено и квалитетно информирање, едуцирање и остварување на разни начини на самоорганизирање.

За реализирањето на горенаведените интереси на потрошувачите потребни се:

- мерки кои се однесуваат на усогласување на законодавството во контекст на комплетирање на внатрешниот пазар и
- мерки кои ја поддржуваат, дополнуваат и следат политиката прифатена од земјите членки.

За да се достигнат целите на заштита на потрошувачите, неопходно е да се земат во предвид нивните интереси во другите политики на Заедницата и со тоа да се манифестира потребата од меѓусебната поврзаност и кохезионост. Заедничката политика за заштита на потрошувачите треба да содејствува со другите заеднички политики, особено во областа на земјоделството, рибарството, заштитата на животната средина и усогласувањето на законодавството како израз на високиот степен на уноформност.

Заштитата на потрошувачите е предмет на развојна стратегија која фазно се регулира и надгледува.

Како се остварува заштитата на потрошувачите?

Одбор

Во рамките на Стратегијата за остварување на соодветна заштита на потрошувачите, Комисијата формира Одбор на потрошувачи, советодавен орган, составен од 15 назначени претставници од националните организации на потрошувачи и 5 претставници од европските и регионалните организации на потрошувачи.

Основна задача на Одборот е да обезбеди разгледување на барањата на потрошувачите во текот на дефинирањето на политиките на Комисијата.

Краткорочната програма на Одборот редовно се ревидира, дава неопходни акции за постигнување на поставените цели кои меѓу другото вклучуваат:

- акции за сигурност на услугите;
- развој на административна рамка за соработка помеѓу земјите членки и корекција на механизмите за заштита на потрошувачите;
- ревизија на механизмите за учество на организациите на потрошувачи во креирање на политиката на ЕУ;
- поставување на проекти за образование и градење на капацитети.

1. Информирање на потрошувачите

Информациите претставуваат значаен елемент во остварувањето на политиката на заштита на потрошувачите.

Во рамките на заедничката политика се реализира системот на информирање на потрошувачите и со него треба да се обезбеди погодност во делот за споредување на цените за ист производ во една земја и поквалитетна информираност за разликите на цените помеѓу земјите членки.

1.1. Средства за остварување на информирањето

- Индикација на цените
- Означување на производите
- Директива
- Европска мрежа Coline

1.1.1. Индикацијата на цените претставува важно средство за информирање и заштита на потрошувачите. Со Директива на Комисијата се поставува индикација на цената по единица мерка, на сите производи кои се продаваат и со тоа на потрошувачот му се дава јасна слика за единица чинење на односниот производ. При тоа, транспарентно се овозможува споредба на различни производи и можност за единствен и најдобар избор.

Во суштина, продажната цена и единечната мора да бидат.

- јасно читливи,
- недвосмислени и
- лесни за препознавање во релација со финалната цена на производот.

Во однос на апликативноста конпазарот, цените мора да се днесуваат на количината, декларирана во согласност со националните одредби и одредбите на Заедницата.

1.1.2. Означувањето на производите претставува едно од есенцијалните средства за постигнување подобро и навремено информирање и постигнување на задоволително ниво на транспарентност за потрошувачот. Во исто време, означувањето на производот обезбедува негова непречена флукуација во рамките на внатрешниот пазар. Во насока на суштинско и натамошно јакнење на стратешките капацитети, Комисијата оперира со два вида на соопштенија за поттикнување на повеќејазично информирање за подобрување на соработката помеѓу производителите, дистрибутерите и потрошувачите.

1.2.3. Регулации

- *Директивата за означување, презентација и рекламирање на прехранбените производи ги дефинира условите за употреба на јазикот, називот, дадената количина на состојките и другите одредби.*

Во таа смисла, Комисијата го охрабрува создавањето и работата на центри за информирање на потрошувачите со покривање на дел од трошоците на организациите, кои се наклонети да ја превземат оваа информативна задача, и да се покажат способни за ефикасно извршување.

1.1.4. Европската мрежа Coline ја сочинува компјутеризиран линк помеѓу неколку државни служби за информирање на потрошувачите.

Освен тоа, Комисијата дава финансиска помош на медиумите (радио и ТВ станиците) за да ги поттикне да дадат европска димензија на претставувањето на проблемите на потрошувачите.

Во рамките на својата надлежност, Комисијата го издава "Европскиот водич кон единствен пазар" и организира "Европски натпревар на млади потрошувачи", со единствена цел да ги охрабри младите луѓе и да ја подигне нивната свесност за проблемите и потешкотиите со кои се соочуваат потрошувачите.

2. Здравствената заштита и физичката безбедност

Заедницата го сврте своето внимание кон физичката безбедност на потрошувачите во 70-те години. Ова претставуваше логичен епилог на растечкиот тренд на улогата на потрошувачите во општествата кои секојдневно бележеа прогрес. Но, во период од неколку години, напорите на ова поле беа подредени во однос на другите заеднички политики, особено во делот на земјоделството и отстранувањето на техничките потешкотии за непречено и квалитетно одржување на трговијата.

2.1.Регулации

Здравствената заштита и физичка безбедност јасно се дефинира во неколку Директиви.

- *Директива за регулирање на регулативите за козметика, класификација, пакување и означување на опасни препарати.*
- *Директивата во врска со адитиви за храна, дозволени за употреба во производи наменети за човекова исхрана*
- *Директивата за мерки за следење на одредени состојки и нивни остатоци во животните и животинските производи.*

Во април 1986 година, хаваријата на Нуклеарната централа во Чернобил и катастрофалните последици и овозможија на Заедницата да ги дефинира и комплетира своите регулативи и во делот на радиоактивно загадување.

Општо земено сите правни регулации олицетворени во директиви, прифаќани со години, заради техничкиот напредок постепено станаа со поголема заштита за човековото здравје.

- **Резолуција во земјоделството**

Покрај ad hoc мерките, донесени за координирање на националните мерки кои го покриваат земјоделското производство во целина, и дефинирањето на услови според кои земјоделското производство од трети земји би можело да се увезува, во декември 1987 година, беше *усвоена Резолуција, со јасно изразени и максимално дозволени степени на радиоактивно загадување на храна и прехранбени производи*, по нуклеарна несреќа или други случаи на радиолошка опасност.

Основната цел на Резолуцијата беше да се комплетира внатрешниот пазар и со тоа го потврди ефикасното започнување на вистинска политика за здравствена и физичка заштита на потрошувачите.

- **Директива**

Во 80-те, Заедницата ја постави благосостојбата на своите граѓани високо на листата на приоритети, со усвојување на општа законска регулатива, која гарантира заштита на лицата, како корисници на производите, без оглед на нивното потекло. Ова е целта на *Директивата за приближување на законите на земјите членки во врска со производите*, кои покажувајќи се поинакви од она што се го загрозуваат здравјето или безбедноста на потрошувачите.

Оваа Директива забранува:

- рекламирање,
- увоз,
- производство и
- извоз на опасни имитации на храна и прехранбени производи.

Таквите производи можат да се повлечат од пазарот од страна на земјата членка, а Комисијата и другите земји членки меѓусебно се известуваат за нивното постоење.

- **Главна Директива - безбедност на играчките**

Во контекст на единствениот пазар, во врска со безбедноста на играчките во 1988 година била усвоена Главната Директива. Таа ги утврдува основните услови за безбедност, кои мора да ги задоволуваат сите играчки произведени во Заедницата, или увезени од трети земји. Европските одбори за стандардизација потоа ги усвојуваат усогласените стандарди, а производителите се "покриени", со претпоставка дека нивните играчки ги задоволуваат основните услови за безбедност, дефинирани во Директивата. Последователно, оваа Директива, го унапредува слободното движење на добра, поттикнувајќи го производството на високо квалитетни безопасни играчки за децата од Унијата.

- **Директивата за безбедност на општи производи**

Со оглед на фактот дека е тешко да се усвои законодавство на Заедницата за секој производ, неопходно е да се утврди општ услов за безбедност на ниво на Заедницата.

Грневедената директива е општ правен инструмент со кој се обезбедува општата безбедност.

Целта на оваа Директива е да се обезбеди осигурување на производите изложени на пазарот, а кои се наменети за потрошувачите, засновано на разумно предвидливи услови. Овие услови се безбедни и се користат од страна на потрошувачите, дури и да не се наменети за нив. Произведувачите се задолжени да поставуваат само безбедни производи на пазарот, кои одговараат на посебните правила од националниот закон на земјата членка на чија територија се продава производот, во согласност со Договорот и со Директивата 98/34, која ја утврдува посебна постапка за добивање информации во делот на технички стандарди и регулативи..

Дистрибутерите треба да дејствуваат со должно внимание, за да помогнат при обезбедување на усогласеност со применливите услови за безбедност, особено преку спречување на набавка на производи за кои знаат или требало да претпостават, врз основа на информации кои ги имаат, но и како професионалци, дека не се усогласени со односните услови.

Во случаи каде што произведувачите и дистрибутерите знаат, или треба да знаат, дека производот кој го пласираат на пазарот е со ризик за потрошувачот, треба веднаш да ги информираат надлежните надлежни органи на односните земји членки.

Земјите членки мора да потврдат дека произведувачите и дистрибутерите работат во согласност со нивните обврски, да постават или назначат надлежни органи за следење на усогласеноста на производите со општите услови за безбедност, и да утврдат правила за казнување, применливи при прекршоци на утврдени државни одредби.

- **Регулативата 178/2002 ги утврдува општите принципи и процедури за прашања, како**

што е закон за храна и безбедност на храна, и го поставува Европскиот надлежниот орган за безбедност на храна.

При обезбедување на ефикасното функционирање на внатрешниот пазар, регулативата е насочена и кон обезбедување на висок степен на заштита на човечкото здравје и интересот на потрошувачот во однос на храната, земајќи ја особено во предвид разноликоста на снабдувањето на храната, која ги вклучува традиционалните производи.

Оваа директива ги поставува општите принципи и одговорности, начините за обезбедување силна научна основа, ефикасните организациски договори и процедури за поддршка на донесувањето на одлуки за прашања околу храната и снабдување со храна.

- **Европскиот надлежен орган за безбедност на храна** мора да обезбеди научни совети, независни информации и научна и техничка поддршка за законската регулативе, како и процедури на Заедницата во сите области кои имаат директно или индиректно влијание на храната и безбедноста на снабдувањето.

2.2. Принцип на претпазливост

Политиката на Заедницата за безбедност на храната се основа на принцип на претпазливост.

Овој принцип е интегрален дел на еден структуриран пристап кон анализа на ризикот, врз основа на процена, управување и комуникација со ризик.

Во посебни околности каде што, по процена на достапна информација, можноста за штетни ефекти по здравјето е идентификувана, но останува научната несигурност, може да се усвојат привремени мерки за управување со ризик, неопходни за обезбедување на висок степен на здравствена заштита, одредена во Заедницата, до понатамошни научни информации за подетална процена на ризикот.

Според Судот на правдата, кога постои несигурност во врска со ризикот по човечкото здравје или безбедност, институциите на Заедницата имаат овластување да превземат заштитни мерки, не чекајќи реалноста или сериозноста на тие ризици да стане потполно очигледна.

Принципот на претпазливост би можел да се примени само каде што постои ризик, особено за човековото здравје, кој се уште не бил конечно демонстриран, но не би можел да се заснива на непотврдена претпоставка.

2.2.1. Компоненти

Пред да се превземат какви било превентивни мерки, надлежниот државен орган треба да спроведе процена на ризик со дополнителни компоненти:

1. **научна компонента** (колку што е можно поподробна научна процена на ризик, земајќи ја значајно во предвид итноста на ситуацијата) и
2. **политичка компонента** (управување со ризик), со државен надлежен орган, одредувајќи го бараниот степен на заштита и последователно одлучувајќи за соодветната мерка, со одреден степен на ризик кој надлежниот орган го одредил.

Во врска со проценката на ризикот, се наметнува и теоретската дефиниција на поимот и сефинирање на поимот –опасност, како логичка последица на состојбата на ризик.

"**Ризикот**", според тоа, ја содржи функцијата на веројатност, дека користењето на производот или процедурата би имало негативен ефект на човековото здравје. "**Опасност**", во овој контекст,

вообичаено се употребува во поширока смисла и опишува кој било производ или процедура со негативен ефект на човековото здравје.

2.3. Регулација

- *Директива која е насочена кон следење на намерни "пуштања" на генетски модифицирани организми (ГМО) во средината или на пазарот, како и во производи.*
- *Директива за утврдување на процедурите на Заедницата за овластување и супервизија на генетски модифицирана храна и сточна храна*, и дефинира одредби за означување на генетски модифицирана храна и сточна храна.
- *Директива-заштита на храната*

Една од Директивите е насочена кон усогласување на законите на земјите членки во поглед на одржување на високо ниво на заштита на здравјето на јавноста и на слободниот оптек на производите, кои се сретнуваат на пазарот на Заедницата како храна која содржи концентрирани извори на хранливи состојки (витамини и минерали) и кои се применуваат за дополнување на внесувањето на хранливите состојки, преку нормална диета.

Директивата поставува посебни правила за означување и критериуми за утврдување на максималните количини на витамини и минерали во овие производи.

2.4. Информираност во заедницата

Благодарейќи на системот на Заедницата, за **брза размена на информации** за опасностите кои произлегуваат од користењето на потрошувачките производи, земјите членки и Комисијата можат да превземат неопходни итни чекори, кога е познато дека одреден потрошувачки производ е извор на директна и сериозна опасност по здравјето на потрошувачот и на физичката безбедност.

2.5. Физичка безбедност и здравје на потрошувачите

Физичката безбедност и здравјето на потрошувачите се интегрира во другите заеднички политики, особено:

- во земјоделската политика (дефинирање на млечни производи и имитација на млечни производи, регулирање на органски производи,
- проблеми од областа на ветеринарна заштита,
- промовирање на производи со висок квалитет и општо, политика за храна) во политиката на истражување (квалитет и безбедност на храна);
- во процес на комплетирање на внатрешениот пазар (машинерија, намирници, градежни материјали) и
- во политиката на јавно здравство (мерки за броба против пушењето, итн.)

3. Заштита на економските и правните интереси

Либерализацијата на единствениот европски пазар и економските интереси на потрошувачите претставуваат највисок заштитен приоритет.

3.1. Регулација

- *Директивата за одговорност за неисправни производи* бара обезбедување на високо ниво на заштита на потрошувачот од штета причинета на здравјето или имотот, а во исто време, намалување на разликите помеѓу националните закони за одговорност, кои ја нарушуваат конкурентноста и го ограничуваат слободното движење на добрата.
- *Директивата го поставува принципот на објективна одговорност, или одговорност без грешка* на произведувачот, во случаи на штета причинета од неисправен производ. Исклучителен пример за ова претставуваат последиците од кризата на "*лудите крави*", кога обемот на Директивата беше проширен на примарни земјоделски производи (како што е месото, овошјето и зеленчукот) и играчките.

3.2. Дефиниција на поими

- **Произведувач**
- **Повредено лице**
- **Штета**

Поимот *Произведувач* значи:

- секој учесник во процесот на производство;
- увозник на неисправен производ;
- секој кој добавува производ чиј произведувач не може да се идентификува.

Поимот *Повреденото лице* нема потреба да докажува небрежност или грешка на произведувачот, туку потенцира:

- конкретна штета,
- дефект на производот и
- причинска поврзаност помеѓу штетата и дефектот.

Одговорноста на произведувачот не се менува кога штетата е причинета поради дефект на производот или поради делување или пропуст од трета страна.

Меѓутоа, кога повреденото лице згрешило, може да се намали одговорноста на произведувачот.

Поимот *штета* значи:

- штета со смртни последици или лични повреди и
- штета на предмет за приватна употреба или потрошувачка различна од неисправниот производ, со лимит понизок од 500 евра.

Повреденото лице има период од три години за барање компензација.

3.3. Регулација

- *Директивата за одредени аспекти на продажбата на добра за потрошувачка и односни гаранции*, вовеле принцип на усогласеност на производот со договор. Директивата опфаќа трговски гаранции и правна гаранција, што вклучува севкупна правна заштита на купувачот во поглед на дефектите на превземените добра, резултирајќи директно од законот, како колатерален ефект од договорот за продажба.

3.4. Продавачот и обврските

Продавачот е обврзан кон потрошувачот за секој недостаток на усогласеност која постои при испорака на добрата до потрошувачот, што станува очигледно во период од две години, освен

ако, во моментот на склучување на продажниот договор, потрошувачот не знаел или разбирливо не можел да не биде свесен за недостатокот на усогласеноста.

Кога продавачот е информиран за недостаток на усогласеност, потрошувачот има право да бара (по логичен редослед) добрата да бидат поправени или бесплатно заменети, или да биде намалена цената или да биде раскинат договорот за истите.

Освен правната гаранција, трговската гаранција, која ја понудува продавачот или производителот, треба да биде законски обврзувачка според услови поставени во гаранцијата и соодветното рекламирање.

3.5.Регулација

- *Директива за заштита на потрошувачите, трговците и јавноста воопшто, од погрешно рекламирање и неговите неправедни последици.*

Оваа директива суштински го дефинира концептот на Заедницата за "**погрешно рекламирање**" кое на некој начин ги дезинформира луѓето за кои е наменето, концепт кој е многу корисен во период кога еволуцијата во комуникациската технологија и Интернетот значи дека рекламирањето станало транснационален феномен.

Кога корисникот смета дека текстот на рекламата или презентацијата погрешно го информирал, започнува постапка против произведувачот.

Со дополнувањето во 1997 година, Директивата за погрешно рекламирање вовела законска рамка за **компаративно (споредливо) рекламирање**, дефинирано како рекламирање кое изречно, или со подразбирање, го идентификува конкурентот, или добрата или услугите понудени од конкурентот.

Такво рекламирање е дозволено под одредени услови, имено:

- не смее да биде погрешно, според значењето на Директивата;
- мора објективно да ги споредува материјалните, релевантните, вистинитите и репрезентативните особини на добрата и услугите, вклучувајќи и цени и
- не смее ниту да создаде забуна на пазарот помеѓу фабричките ознаки или трговските називи, ниту да ги дискредитира или оцрнува ознаките, добрата, услугите или активностите на конкурентот.

- **Директиви – договорни односи**

Одреден број на директиви се однесуваат на **договорните односи**. Заедницата особено е засегната за заштита на потрошувачите во поглед на договори, утврдени надвор од деловните простории (**продажба од врата на врата**).

Една од Директивите им "доделува" на потрошувачите седум дена за разгледување и откажување од договор направен при продажба од врата до врата.

Трговецот мора да го информира потрошувачот во писмена форма за правото на откажување, кое му е на располагање.

На ист принцип, една од директивите ги утврдува минималните потрошувачки правила за заштита кои се однесуваат на **договори склучени од дистанца** без оглед каква технологија била користена (на пример по пошта, телефон, факс, компјутер, телевизори, итн.) и без оглед на производот или услугата кои биле рекламирани, со исклучок на финансиски услуги.

Основната цел на Директивата е да им обезбеди на потрошувачите информации однапред, и да обезбеди транспарентност на информациите.

- *Директивата за рекламирање од оддалеченост на финансиски услуги за потрошувачот, дава општи правила за купопродажни договори преку телефон, факс или Интернет.*

Таа е утврдена со цел да им понуди на потрошувачите, потребна заштита и права, и да ја зголеми нивната доверба во електронската трговија, во рамките на една земја членка или надвор од неа.

Основните карактеристики на Директивата се:

- забрана за навредлива рекламна пракса т.е. да се обврзе потрошувачот да купи услуга која не ја барал ("инертна продажба");
  - правила за ограничување на други практики, како што се несакани телефонски повици и електронски пораки ("студен повик" и "готови фрази");
  - обврска да се обезбеди потрошувачот со сеопфатна информација пред да се склучи договорот и
  - право на потрошувачот да се повлече од договорот, за време на периодот на мирување, освен во случаи каде што постои ризик од шпекулации.
- *Директивата за пакет аранжмани, вклучувајќи пакет одмори и пакет тури*, заштитува милиони туристи од можни корупции од страна на организаторите на овие популарни одмори. Договорните клаузули мора да бидат забележани во писмена форма, а корисникот мора да добие копија.

Директивата јасно и недвосмислено ги регулира состојбите и ограничувањата:

- добиените информации не смее да бидат погрешни;
- брошурите кои се на располагање на потрошувачот мора да содржат јасни и прецизни информации за цените,
- транспортните средства, видот на сместување, состојбата и категоријата на сместувањето и сл. и
- цените не може да се ревидираат, освен ако не се направи итна одредба за тоа во договорот.

3.6. Специфичности

Ако организаторот го откаже пакетот, корисникот има право или на друг пакет со еквивалентен или повисок квалитет, или право на надоместок за сите исплатени износи, без оштетување за каква било компензација.

Корисникот исто така има право на компензација, ако организаторот не обезбеди поголем дел од услугата која е договорена.

Организаторот или патничката агенција мора да дадат потврда во вид на задоволителна гаранција за обезбедување на отплаќање на износите кои се платени, или за поврат на корисникот во случај на несолвентност или банкрот.

3.6.1. Платежни картички

Комисијата ја поттикнува внатрешната оперативност на сите платежни картички низ Заедницата, преку усогласување на електронските платежни системи.

Исто така, таа ги следи релациите помеѓу сопствениците на картичките и оние кои ги издаваат, во поглед на поставување на еднообразни договорни услови, особено во поглед на тоа кој е одговорен во случај на загуба, кражба, лошо работење или фалсификување, како дел од процесот на обезбедување на внатрешна оперативност на платежните картички, насекаде низ Заедницата.

Директиви за заштита на потрошувачите, во исто време помагајќи да се отстранат пречките во трговијата со добра и услуги.

Ова е особено видливо кај директивите за одредување според волумен на одредени пакувани течности; за обем на номинални количини и номинални капацитети дозволени за одредени пакувани производи; за означување на алкохолна сила според волумен на означувањето на алкохолни пијалоци за продажба до крајните потрошувачи; и за органско производство на земјоделски производи и означување во оваа насока на земјоделски производи и намирници.

Горенаведените заштитни механизми, јасно покажуваат дека интересите на граѓаните на единствениот пазар, се повеќе се земаат во предвид.

Поради ова, Советот ја повика Комисијата да им помогне на државите членки околу воспоставување на мрежа на државни контакт позиции, формирајќи екстра судска поврзаност низ Заедницата, прилагодена да помогне во вонсудски помирувања на спорови помеѓу државите.

ЗАКЛУЧОК

Европската Унија покажува се поголем интерес за заштита на физичката безбедност и економските интереси на своите граѓани.

Оваа е природен процес откако единствениот пазар го зголеми, не само изборот на добра и услуги од партнерите, туку и ризиците за потрошувачите од сите земји членки, во поглед на неисправни производи, особено намирници произведени во некој од нив.

Со растечкиот број на економски трансакции помеѓу лица и деловни активности од различни земји членки, постои исто така растечка потреба за нивна заштита од нечесни деловни активности, преку унифицирани мерки, дополнувајќи ги различните државни мерки.

Заштитата на потрошувачите не е само неопходен додаток на другите заеднички политики, како што е земјоделството и рибарството, **туку е и важен фактор, кој придонесува кон наклонетоста или ненаклонетоста на европските граѓани кон Унијата.**

Европските институции би требало да бидат многу внимателни, не само при примената на законодавството на Заедницата за заштита на здравствените и економски интереси на сите европски граѓани, но исто така при барањето од земјите членки, стриктно да ја применуваат ова законодавство, по пат на соодветни државни мерки.

Политиката на заштита на потрошувачите, тековно се соочува со одреден број на регулации и делумен систем на примена. Недостаток на јасност и сигурност во однос на правата на потрошувачот, сериозно ја нагризува нивната доверба и верба во регулативата на Заедницата.

Се појасно е дека постоечките правила на Заедницата не се задоволителни, бидејќи се однесуваат само на ограничен број на трговски активности, и често се застарени, заостанувајќи зад пазарниот развој, или се насочени кон решавање на посебен проблем, со кој се соочуваат потрошувачите.

Потребен е поголем степен на усогласување на правилата за регулирање на трговските активности, на релација потрошувач-компанија, за развој на комплетно функционирање на внатрешниот потрошувачки пазар.

Дел II
ХОРИЗОНТАЛНИ ПОЛИТИКИ

- 1. ПОЛИТИКА НА КОНКУРЕНЦИЈА**
- 2. ПОЛИТИКА НА РЕГИОНАЛЕН РАЗВОЈ**

1. ПОЛИТИКА НА КОНКУРЕНЦИЈА

Вовед

Во основа на единствениот пазар поставена е можноста на претпријатијата да конкурираат, под еднакви услови, на пазарите на сите земји членки. Заедничката политика на конкурентност е **суштинска за постигнување и одржување на единствениот пазар**

Политиката на конкуренција обезбедува:

- конкурентно водење на претпријатијата (фирми, компании, трговски фирми),
- заштита на интересите на потрошувачите, обезбедувајќи им добавување добра и услуги под најдобри услови,
- промовира економска ефикасност, (преку создавање на погодна клима за иновации технички напредок) и
- спречува анти-конкурентни активности во делот на компаниите, што би можело да ја задуши конкурентната динамика генерирана со комплетирање на единствениот пазар.

Политиката на конкурентност на ЕУ мора да **постави законска рамка и економски услови за европската индустрија**, што ја поттикнува да се развие и модернизира за да може да се справи со меѓународната конкуренција.

Договорите и активностите се конкурентно дозволени. Во суштина овие договори овозможуваат на малите и средни претпријатија да соработуваат едни со други и да формираат стратешки алијанси.

Подеднакво важни за соодветно функционирање на внатрешниот пазар се правилата на Заедницата за управување со помошта за земјите, јавните претпријатија и државните монополи. Овие правила бараат да се спречат земјите членки во користење на начини за промовирање на своите државни индустрии на штета на нивните конкуренти и крајно, на штета на единствениот пазар. Во иста мера, потребно е усогласување со овие правила, што се сведува на **потреба за неутрален и почитуван судија поставен над судирот на државните интереси.**

Улогата на Европската комисија

Договорот за ЕУ ја доделува таа улога на Европската комисија. Ова е навистина една од неколку области во кои Комисијата има автономна, врвна власт, и како дополнување на нејзината иницијативна улога, има одговорност да донесува примарни одлуки .

Судот на правдата

Под контрола на Судот на правдата, Комисијата го утврдува правото на Заедницата за конкурентност, што поставува рамка и ги ориентира националните закони.

Во пракса, земјите надлежни органи за конкурентност го ефектуираат сопствениот закон за конкурентност кој, од многу аспекти, произлегува од законот за конкурентност на Заедницата.

Ова значи дека во многу области спроведувањето на правилата на Заедницата, можат да се пренесат на надлежните органи и судовите на земјите членки, со тоа ослободувајќи ја Комисијата од рутинска работа.

Заедничката политика и ефектот врз другите политики

Политиката на конкуренција виртуелно има ефект на сите останати заеднички политики, кои мора да се согласуваат со нејзините правила.

Ова е особено точно кај:

- индустријата политика,
- регионалната политика,
- енергетската и транспортната политика и
- политиките за земјоделство и рибарство, заедничките пазарни организации.

1. Потреба од заедничка политика на конкуренција

Во изминатиот период, во сулови на затворени граници за трговија и конкуренција во рамките на Заедницата, цените во некои сектори во повеќето земји биле вештачки одржувани.

Потрошувачот го поднесувал трошокот на заштитување на непрофитабилни деловни активности, па оттаму интересот на потрошувачот и даночниот обврзник е насочен исчезнувањето на непрофитабилното претпријатие од пазарот. Овој заеднички интерес на граѓаните на земјите членки е главна движечка сила на повеќе-националниот процес на интеграција.

Пазарна интеграција

Правилата на земјите членки мора да бидат комплетирани со правилата на заедницата а заедничката политика на конкуренција има цел остварување на пазарна интеграција.

Правилата на конкуренција, неминовно мора да обезбедат:

- спојување на единствениот пазар,
- спречување на претпријатијата да го поделат пазарот помеѓу себе, (преку внимателни договори).
- избегнување монополизацијата на одредени пазари (преку спречување на големите компании да ја искористуваат својата доминантна позиција) и
- наметнување свои услови или со откупување на своите конкуренти.

Политиката мора да ги спречи владите да не ги прекршуваат правилата на играта преку помош за претпријатијата од приватниот сектор или преку дискриминација во корист на јавните претпријатија.

1.1. Одржување на конкурентноста на голем пазар

Самата суштина на големиот пазар на ЕУ е виталноста на конкуренцијата.

Големиот пазар всушност овозможува на претпријатијата да произведуваат во голема мера, да искористуваат модерни методи на производство и да ги намалат своите трошоци, во корист на потрошувачите.

Благодаревјќи на заедничкиот пазар, потрошувачите имаат избор помеѓу домашни производи и производи од земји-партнери, увезени без квантитативни рестрикции и царински давачки. Изборот е насочен кон производи со подобар квалитет, земајќи ја предвид нивната цена, без оглед на нивното потекло.

И покрај исчезнувањето на непрофитабилните фирми од заедничкиот пазар, бројот на претпријатија кои се всушност во конкуренција едни со други на одреден пазар, се зголемува, а можностите за пазарна доминација опаѓаат, бидејќи производитите на партнерите конкурираат на домашните производи под еднакви услови.

Зголемувањето на конкуренцијата вклучува менување на условите на:

- добавување,
- напуштање на традиционалните навики и однесување и
- губење на монополскиот профит.

1.2 .Негативни реакции на интензивирани конкуренција

Некои трговци би можеле да **реагираат негативно на конкурентниот притисок**, наметнат од заедничкиот пазар. Монополизација на пазарот може да се постигне на два начина:

1. **Преку договор или**
2. **Преку концентрација (фузија)**

1.3. Форма на договарање

Договор се дефинира како спогодба помеѓу претпријатија кои остануваат автономни, со цел на посебно однесување на пазарот, особено рестрикција на конкурентските активности.

Фузионирањата се ориентираат кон групирање под единствена економска управа, изразено преку интегрирање на капитал и раководство. Може да се види дека договорите имаат ефект на наметнување на посебно однесување, додека фузионирањата вметнуваат промена на структурата на претпријатијата. Договорите можат да бидат во интерес на потрошувачот и можат да бидат дозволени ако се насочени кон истражување, специјализирање и соработка за подобрување на производствените и дистрибутивните методи.

Фузионирањата повеќе придонесуваат кон елиминирање (преку спојувања) на најмалку одржливите и најнеефикасните претпријатија.

Позитивниот тренд на фузионирање

Фузионирањата се во принцип прифатливи, затоа што пазарот, проширен со економската интеграција, бара поголеми претпријатија и затоа што, преку подобрување на структурата, рационализација на производството и обезбедување на внатрешните економии, тие ги намалат трошоците во корист на потрошувачот.

Но постои и негативна страна на фузионирањето, онаму каде што фузионирањата преминуваат одредени лимити, тие започнуваат да претставуваат опасност. Во тој случај голема компанија може да ја искористува својата доминантна пазарна позиција за да ја отстрани целата конкуренција.

Од таа причина, европските институции мора да ги следат не само договорите, туку и фузионирањата.

Напори за спречување на негативните појави

Важни се напорите против нефер активностите во делот на претпријатијата и **дискриминаторските мерки во делот на земјите**. Земјите имаат почесто свртување кон **помош како инструмент на економската политика**, особено кога зголемената конкуренција и побрзата технолошка промена откриваат структурална слабост во неколку сектори и региони.

Јавни претпријатија

Еден од најсложените проблеми на политиката на конкуренцијата произлегува од јавните претпријатија и претпријатија контролирани од државни надлежни органи. Земјите членки ги користат јавните претпријатија како инструменти за постигнување на:

- разни економски, политички и социјални цели, (директни инвестиции кон одредени сектори или региони),
- администрирање на одредени непрофитабилни јавни услуги и
- справување со одредени економски активности сметани за стратешки.

Основите на европската политика на конкуренција

Протекционистичките договори, концентрации, државна помош и дискриминација во корист на јавни претпријатија се некомпатибилни на заедничкиот пазар.

Договорите **мора да бидат под контрола на европските институции** врз основа на европски критериуми, затоа што политиките на конкуренција на земјите членки, дури и ако се строги, не се ефикасни на европско ниво.

Според тоа, член 3 од Договорот за ЕЕЗ, според принципите на Заедницата, за институција *на систем кој обезбедува дека конкуренцијата на внатрешниот пазар не е нарушена*, и целото поглавје за конкуренција посветено на Заедницата со задача за организирање на трговија во заедницата, ослободена од тарифни бариери, врз основа на закон на понуда и побарувачка.

Правилата на конкуренција од Договорот се толкуваат и применуваат преку регулативи на Советот и регулативи на Комисијата, како и преку општи соопштенија и индивидуални одлуки на Комисијата.

Регулатива бр. 17/72 е прва регулатива за примена на член 85 и 86 од Договорот за ЕЕЗ, беше заменета со регулативата 1/2003, за спроведување на правилата на конкуренцијата, поставени во член 81 и 82 од Договорот за ЕЗ (кои имаат иста содржина како член 85 и 86 ЕЕЗ).

Регулативата 17/62 се базира на претходна нотификација и централизирано овластување на договори од страна на Комисијата,

Регулативата 1/2003 се базира на последователна контрола и на **децентрализирана примена на правилата на конкуренцијата**, од член 81(1), 81(3) и 82, од страна на националните надлежни органи и судови.

Пакет за модернизација

Претставува серија документи, направен со цел да ги модернизира анти спогодбените процедури. Пакетот содржи правило и шест информации на Комисијата, кои истакнуваат клучни аспекти на новиот систем вклучувајќи го функционирањето на мрежата на конкурентни надлежни органи, новата платформа за соработка помеѓу Комисијата и националните тела надлежни за конкуренција.

Националните тела надлежни за конкуренцијата и Комисијата соработуваат во рамките на мрежата за да се следат деловните договори и да ги казни прекршувањата на правилата за конкуренција на Заедницата.

Според правото на Заедницата, **националните судови** се подготвени да ги заштитат индивидуалните права на граѓаните.

Целиот процес на итерација се одвива преку механизми за размена на информации и соработка, остварување на еднаков третман за економски учесници низ ЕУ и конзистентна примена на правилата.

Правила на конкуренција

Од 1-ви јануари 1994 година, правилата на конкуренција на ЕУ се прошируваат низ целиот **Европски економски простор (ЕЕП)**. Членот 81 и 82 (ДЕЗ), кои ги забрануваат договорите и прекршувањето на доминантна позиција.

Европските договори, склучени со земјите од Централна и Источна Европа, вклучуваат правила на конкуренција. Помалку стриктни правила на конкуренција се содржани во договорите на асоцијација и соработка, склучени со независните држави на поранешниот Советски Сојуз.

Однос САД- Заедницата

Договорот склучен помеѓу Европските заедници и владата на САД има цел да ја унапреди соработката и координацијата помеѓу телата надлежни за конкуренција на двете страни, и е насочен кон спротивставување против анти конкурентни примери со глобална димензија.

Случаите од заеднички интерес, се забележуваат помеѓу страните и можат да започнат темелни размени на информации, во поглед на осигурување на постојаност процедурите кои се следат и правните лекови применети во двата законодавни система.

2. Европска мрежа на конкуренција

Регулативата на Советот, број 17 од 1962 година, постави систем на контрола со цел активностите кои влијаат на трговијата помеѓу земјите членки да се доставуваат до Комисијата.

Во текот на **четириесет години на постоење на Регулативата 17/62, беа** донесени голем број на индивидуални одлуки од Комисијата.

Во 2003 година, Регулативата 1/2003 ја замени апсолутна моќ на Регулативата на Советот, број 17 од 1962 година во областа на конкуренција, преку мрежа на тела надлежни за конкуренција, наречена **Европска мрежа на конкуренција**, која е клучно начело на новиот систем на зајакнување. Формирана од страна на Комисијата и националните тела надлежни за конкуренција на земјите членки, оваа мрежа ги применува правилата на конкуренцијата на Заедницата во блиска соработка, обезбедувајќи алокација на случаи согласно принципот на најдобро поставена власт, цел која се состои во тоа што секој случај треба да се решава од страна на единствена власт.

2.1. Националните тела надлежни за конкуренција можат да ги донесат следните одлуки:

- барање да се прекине прекршувањето,
- наредба за привремени мерки,
- прифаќање обврски,
- наметнување казни и
- периодични казнени

Националните судови можат да ги применуваат правилата на конкуренцијата на Заедницата во парници помеѓу приватни страни, делувајќи како јавни тела или како судови за ревизија.

Судот на правдата

Акцијата на Комисијата во областа на конкуренцијата е контролирана, од законска гледна точка, од страна на Судот на правдата.

Во основа Судот на правдата може да:

- укине или дополни секоја формална одлука на Комисијата,
- потврди, намали, укине или зголеми парични казни и казнени наплати и
- покрене постапка пред Суд

2.2. Контрола на Политиката на конкуренцијата

Од политичка гледна точка, Политиката на Конкуренција се контролира од **Европскиот парламент** кој ги усвојува позициите на нејзините насоки и го прегледува нејзиниот годишен извештај за конкурентноста.

Комисија

Комисијата има можност, преку Заедницата, да бара доставување на информации кога е потребно за одредување на кој било договор, одлука или усогласена пракса, забранета со член 81 од Договорот, или која било злоупотреба на доминатна позиција, забранета со член 82 од Договорот.

Меѓутоа, Регулативата 1/2003 не ги исклучува државите членки од применување на нивно територијално државно законодавство, што ги заштитува другите законски интереси, во ситуација кога такво законодавство е компатибилно со општите принципи и други одредби на правото на Заедницата.

Фузионирањата на ниво на Заедницата, природно остануваат одговорност на Заедницата. Таа со регулатива ги утврдила деталите за спроведување на правилата на конкуренција, дефинирани во Договорот за ЕЕП.

3. Европско и национално право

Во делот на конкуренцијата, конкурентноста на национално ниво и конкурентноста на Заедницата се автономни и паралелни, а последното е дефинирано преку критериум на ефект на трговијата помеѓу земјите членки. Во конкретен случај, мора да се направи паралела помеѓу правосилноста Европско право и националното право.

3.1. Европското право има предност над националното право.

Надлежните национални органи можат:

- да превземат акција против договор, според националното право, дури и кога тој договор има нерешена позиција пред Комисијата,
- да го применат законот за конкуренција на Заедницата.

Важност на одлучувањата

Секоја одлука на **националното законодавство може да не биде земена предвид при одлучувањето на Комисијата.**

Ако одлуката на Комисијата претходи на националната одлука, надлежните органи на земјата членка се должни да ги согледаат нејзините ефекти.

Од друга страна, во случај кога одлуката на Комисијата следува по одлуката на државата и не се согласува со нејзините ефекти, националните надлежни органи се тие кои треба да превземат соодветни мерки во согласност со неа.

Особено е важно дека земјите членки не можат да спротивстават на одлуките на Комисијата, додека пак Комисијата може да бара од надлежните органи на земјите.

3.2. Национални судови

Националните судови можат да го применуваат правото на Заедницата или да се обраќаат за делови од правото на Заедницата до Судот на правдата на Европските заедници, за негова прелиминарна одлука.

3.3. Апелациони судови

Апелационите судови имаат обврска да бараат прелиминарно одлучување, кога одлуката по одредено прашање, е неопходна за да ја донесат својата пресуда.

3.4. Судот на правдата

Судот на правда е конзистентен дека **владините мерки би можеле да се сметаат спротивни на правилата на конкуренција**, утврдени во Договорот за ЕЗ, ако наметнуваат или охрабруваат склучување договори спротивни на член 81 (претходно член 85), за зголемување на ефектите на еден договор.

4. Дозволен соработки и забранети договори

Членот 81 од Договорот за ЕЗ јасно истакнува дека сите договори помеѓу претпријатија, одлуки од здруженија на претпријатија и усогласени практики, кои можат да имаат влијание на трговијата помеѓу земјите членки и чиј предмет или или ефект се одразуваат на спречувањето, ограничувањето или искривувањето на конкуренцијата на заедничкиот пазар, ќе бидат **забранети, како некомпатибилни со заедничкиот пазар.**

Овој член, забранува договори кои:

- директно или индиректно фиксираат куповни или продажни цени или кои било други трговски услови;
- лимитираат или контролираат производство, пазари, технички развој, или инвестиции и
- склучуваат договори предмет на прифаќање на други страни со дополнителни обврски кои, според нивната природа или според трговската употреба, немаат поврзаност со предметот на такви договори.

Забранетите договори се автоматски неважечки.

4.1. Правило "de minimis"

- Спогодби од помала важност
- Дозволен договорни односи
- Поддоговорите

Комисијата, со помош на ограничувањата за поделба на пазарот, набројува што не е прифатливо ограничување на конкуренцијата, според член 81 од Договорот за ЕЗ.

Поддоговорите се исто така дозволени од Комисијата. Поддоговорите обично, за мало претпријатие познато како "поддоговарач", вклучуваат извршување на налог за големо претпријатие.

Регулатива на Советот ја овластува Комисијата да го примени членот 81(3) од Договорот, со регулирање на одредени категории на договори, одлуки и усогласени практики кои спаѓаат во обемот на член 81(3)¹.

Договорите за специјализација во производство

Овие договори, генерално придонесуваат кон подобрување на производството или дистрибуција на добрата бидејќи претпријатијата кои се во прашање можат да се концентрираат на

производство на одредени производи и така да делуваат поефикасно и да добавуваат производи поевтино.

Забранети договори

Забранетите договори обично тајна и реално ја попречуваат слободната конкуренција и трговија на заедничкиот пазар.

Постојат **неколку карактеристични случаи** на договори некомпатибилни со заедничкиот пазар, согласно одлуките на Комисијата. Комисијата ги одредува предностите и негативностите на еден договор или категорија на договори не врз основа на чисто законски критериуми, туку исто така со користење на критериум на општ интерес на произведувачите и потрошувачите во еден сектор.

Поделбата на пазарот е особено рестриктивно за конкуренцијата и се разликува од целите на заедничкиот пазар, затоа што договорите засновани на принцип на реципрочен респект на националните пазари за корист на учесниците кои се поставени таму, има ефект на попречување на внатрешната трговија во Заедницата за производи за кои станува збор.

Ограничувања за пристап до пазарот за новите кои влегуваат, се забранети. Пристапот до пазарот може да биде попречен кога голем број на трговци на мало за овој пазар се поврзани со обврска да ги продаваат само производите на произведувачот со кој тие имаат договор, или вертикални договори со сличен исклучив ефект за трети страни.

4.2. Договори за ексклузивност

Најкомплицираните случаи се оние на **договори за ексклузивност**, кои се покриени со категоријата исклучување, но не таму каде што обезбедуваат апсолутна територијална заштита, **која спречува паралелен увоз**.

Ова е случај на договори, кои го попречуваат патот на реекспорт на производи од дистрибутерот во однос на други држави членки, или на такви производи кои се увезуваат од други држави членки во концесионарска област, и кои се дистрибуираат од страна на лица, кој не се концесионери.

Заедничките купопродажни договори можат исто така да резултираат во рестрикција на конкуренција каде што големите капацитети за купување на претпријатијата учесници им овозможуваат да ја злоупотребуваат нивната сила наспроти добавувачите.

Сомневање

Во случај на сомневање околу легитимноста на договорот, претпријатијата кои се засегнати, а сакаат да избегнат парични казни, би требало да бидат посоветувани да ја информираат Комисијата за договорот и да бараат негативно порамнување.

4.3. Доминација на пазарот

Концентрацијата на мали и средни претпријатија во поголеми единици, се во принцип пожелни и би требало да се поттикнуваат, бидејќи водат до повисока економија, рационализација на производство и дистрибуција на производи на заедничкиот пазар и промовирање технички напредок. Но, ако концентрацијата надминува одредени граници, кои се различни од сектор до сектор, може да резултира со формирање на монополи, или почесто, олигополи и последователни ограничувања конкуренција и на трговија во Заедницата. Ова особено се јавува таму каде што претпријатието, кое доминира со секторот, со својата големина и економска моќ, спојува помали претпријатија едно по едно, кои се негова конкуренција.

4.4.Спречување на искористување на доминантната позиција

Член 82 од Договорот за ЕЗ (поранешен член 86 ЕЕЗ) дефинира дека "секоја злоупотреба на доминантната позиција од страна на едно или повеќе претпријатија на заедничкиот пазар, или на значителен негов дел ќе биде забранета како некомпатибилна со заедничкиот пазар, доколку и се додека може да има ефект на трговијата помеѓу државите членки".

Прво, доминацијата на одреден пазар не може да се дефинира само врз основа на пазарна поделеност од страна на претпријатие или на други квантитативни елементи, но мора исто така да се согледува и од агол на неговата способност да има очигледно влијание на функционирањето на пазарот и на однесувањето на други фирми.

Дефиницијата на релевантен пазар или на конкретен пазар е исто така од големо значење, затоа што колку постриктно е дефиниран тој пазар со време и простор, поголема е веројатноста да се идентификува доминантната позиција на заедничкиот пазар.

4.5.Злоупотреба на доминантна позиција

Под злоупотреба може да се подразбере:

- наметнување нефер цени на купување или продавање или други трговски услови;
- ограничување на производство, пазари или технички развој,
- применување на нееквивалентни услови на трансакции со други трговски страни и
- склучување договори кои се предмет на прифаќање од други страни кои имаат договорни обврски", кои немаат поврзаност со такви договори.

Концептот на злоупотреба на доминантната позиција е сличен на концептот на ограничување или нарушување на конкуренција, даден во член 81 ДЕЗ.

Начини на злоупотреба

Претпријатие, во доминантна позиција, може да ја злоупотреби својата моќ на пазарот на еден од следните начини:

- со одредување на цени на доминираниот пазар;
- со наметнување дискриминаторски трговски провизии за добавувачите на услуги;
- со наметнување договори на своите комитенти за ексклузивни купувања на производи и
- со ограничување на конкуренцијата за увоз,

5. Фузионирања на претпријатија

5.1.Фузионирање на единствениот пазар

Фузионирањата се договори со кои една или повеќе компании превземаат контрола над други компании, со тоа менувајќи ја структурата на вклучените компании, како и на пазарот на кој делуваат.

Најважните форми на фузионирање на претпријатија се:

- поседувањето на компанија во авторизиран капитал на друга компанија или на други компании,
- целосно или делумно превземање од страна на компанија, на средствата на други компании и, конечно,
- спојување на две или повеќе компании, кои се правно независни, во нова компанија.

5.2.Фузионирањата дозволуваат да се добијат:

- економии во размер,
- да се намали трошокот на производите и
- да се забрза техничкиот напредок.

Сето ова ја поедноставува меѓународната конкурентност на претпријатијата во Заедницата, кои можат да обезбедат за потрошувачите дел од бенефициите на економската интеграција. Договорот за ЕЕЗ **забранува злоупотреба на доминантна позиција, но не нејзино постоење или создавање**. Комисијата превзема активности да го пополни законодавниот вакуум во Договорот за ЕЕЗ врз основа одредбите на членот 3.

Договорот има за цел обезбедување на непречено функционирање на системот на конкуренција и од гледна точка на Комисијата, експлоатацијата на доминантната позиција треба да се смета како злоупотреба, доколку таа во пракса спречува непречено функционирање на конкуренција.

Меѓутоа, знаејќи дека "превентивата е подобра од лечењето", Комисијата сакаше превентивна политика во полето на фузионирањата.

Регулација

Регулативата за контрола на концентрации помеѓу претпријатија, од 1989 година. Сепак, оваа регулатива одреди висок лимит за задолжителната нотификација за фузионирањата до Комисијата, која по неколку дискусии успеја, во 1997 година, да го убеди Советот да го намали лимитот.

5.3. Следење на интервенцијата на државата

Конкуренцијата на заедничкиот пазар може да биде попречена, не само со однесувањето на претпријатијата, туку исто така и со интервенција на држава. **Аргументите наведени од страна на владата за интервенирање во економски активности, се бројни, но сите имаат социо-политички призивок-да спречат затворање на претпријатија што може да покрене колективен технолошки вишок, што не е прифатливо во социјални и регионални услови.**

Интервенцијата на државата може да вклучи конфликт на интереси помеѓу економските оператори, кои имаат корист од таква интервенција, и нејзините конкуренти во другите земјие членки, кои ќе бидат во помалку поволна позиција и ќе ги притиснат своите влади да ја разгледаат ситуацијата повторно.

Според тоа, еднострано замислените иницијативи на државата, не можат, а да не предизвикаат реципроцитет кај државите-партнери, и да доведат до скапи операции за сите. За да се избегне "освета" од државите-партнери, потребен е "кодекс на добро однесување" за државите членки во оваа област.

Помошта од државата може исто така да има **сериозни импликации за економската кохезија во ЕУ**. Големите и добро развиени земји членки се во состојба да понудат поголеми цени од помалку развиените земји членки на периферијата на Унијата, во трката за помош.

Помошта од регионален карактер

Следните параграфи ги разгледуваат другите операции на земјата:

- општа помош,
- секторската помош,
- државни монополи и
- јавни претпријатија.

5.4. Компатибилна и некомпатибилна помош

Член 87 од Договорот за ЕЗ (поранешен член 92 ЕЕЗ) дефинира дека "секоја доделена помош...која пореметува или се заканува да поремети конкуренција, преку фаворизирање на одредени претпријатија или производство на одредени добра, се додека има ефект на трговијата помеѓу земјите членки, **ќе биде некомпатибилна на заедничкиот пазар**".

Со висок степен на интеграција на економијата на Заедницата, повеќето државни служби за помош треба да се разгледуваат како пореметувачки за трговијата, дури и за производи кои не се извезени во други земји членки.

Комисијата развила механизми за фиксирање и ревидирање на референтни стапки, користени за пресметување на донација еднаква на помош.

Формата на помош е ирелевантна:

- потполни донации,
- "меки" кредити,
- даночни концесии и
- гаранции, снабдување на добра и услуги со пониска цена,

5.5. Процедура за помош

Според процедурата за следење на државната помош, Комисијата дава известување до земјата членка, предлагајќи доделување помош, за поднесување на своите коментари во даден временски период, главно утврден на еден месец.

Другите земји членки се повикани да поднесат свои коментари за предложената помош, како и другите заинтересирани страни, кои се оценуваат преку **објавување во Службениот весник на ЕУ**.

Во правец на тие коментари, Комисијата може да одлучи или да не се спротивставува на предложената помош, да бара помошта да се откаже или да побара да се направат одредени измени. Ако земјата членка не се согласува со одлуката на Комисијата, таа може во рок од два месеца, да го покрене прашањето пред Судот на правдата.

Регистар

За да се зајакне транспарентноста во полето на политиката на државна помош, во 2001 година, Комисијата отвори регистар на државна помош и нивоа на државна помош. Тоа е инструмент кој е извор на информации за ситуацијата со државната помош во ЕУ, како и за активностите на Комисијата во полето на следење на државната помош, достапен на серверот Европа.

Општа помош

Помошта од која секое претпријатие може да има корист од каква било природа, без оглед на неговата географска локација или сектор на кој припаѓа, се смета за општа помош. Поради ваков недостиг на посебна карактеристика, таквата помош не може да се повика на одредбата за исклучување, дадена во Договорот. Комисијата треба да биде во состојба да верификува, пред доделувањето, дека општата помош е одговор на вистински економски или социјални потреби, кои водат кон подобрување во структурите на претпријатијата корисници, и дека не покренаат пробле-мите на ниво на Заедницата.

5.6. Што прави Европската комисија?

Комисијата се обидува да спречи помош која јасно не ги врши дефинираните цели.

Од таа причина, таа бара земјите членки, при поднесување на аранжмани за општа помош, или однапред да ја известуваа за односните регионални или секторски програми, или, ако нема такви

програми, да ја информираат за битни индивидуални случаи. Комисијата се обидува да ја отстрани крајно високата помош (агрегација) за едно претпријатие, според различни шеми.

Комисијата систематски забранува **државна помош за извоз** во Заедницата, и забранува помош која нема **соодветен дел во интересот на Заедницата**. Помош за која не е даден временски рок и каде се бара поддршка на тековни активности ("**оперативна помош**") е исто така неприфатлива како помош за извоз во Заедницата.

5.7. Помош што се доделува

Меѓутоа, одредена општа помош се доделува за постигнувања **легитимни цели**, и може да се одобри од страна на Комисијата според одредени услови, специфицирани во соопштение.

5.8. ЕУ помош

Покрај регионалната помош за развој, ЕУ доделува:

1. помош за истражување и развој,
2. помош во корист на мали и средни претпријатија,
3. помош за заштита на животната средина,
4. помош за стручна обука,
5. помош за спасување и преструктурирање фирми во потешкотии и
6. помош за вработување.

5.9. Хронологија

1. **Почнувајќи од 1986 година**, Комисијата постави рамка на Заедницата за **државна помош за истражување и развој**.

Со новата рамка за ваков вид на помош, предност е дадена на проекти во корист на:

- мали и средни претпријатија и
- претпријатија кои инвестираат во помалку развиени региони.

За да се намали бирократијата, претходна нотификација е потребна само за индивидуални проекти за истражување, кои чинат повеќе од 25 милиони евра и кои имаат корист од повеќе од 5 милиони евра во помош.

2. **Рамката за помош на мали и средни претпријатија** се разликува помеѓу малите претпријатија. Конзистентност помеѓу политика во корист на мали и средни претпријатија и принципот на економска и социјална кохезија се добива со варијации во пропорцијата на дозволената помош
3. Комисијата овластува агенции за помош, кои им помагаат на компаниите да се прилагодат кон стандардите за **заштита на животната средина**, а особено кон оние стандарди кои ги охрабруваат да прават напори во однос на барањата на програмата на Заедницата, за заштита на животната средина и нејзиниот одржлив развој.
4. Помошта дадена за помош на компании кои се соочуваат со особено тешка пазарна ситуација, како што е преголем структурен капацитет, се прифаќа само во исклучителни ситуации како дел од поширок план за намалување на преголемиот капацитет.
5. **Инструкциите на Заедницата за државна помош за спасување и преструктурирање фирми кои се во тешка позиција**, го утврдуваат пристапот на Комисијата кон испитување на помошта од овој вид, особено:
  - мора да постои план за преструктурирање способен за обезбедување на одржувањето во живот на фирмата;
  - помошта мора да е ограничена на строг минимум потребен за примена на

планот и

- критериуми кои обезбедуваат дека попречувањето на конкуренцијата ќе биде строго ограничено, мора да бидат задоволени.

6. **Помош за финансирање на социјални мерки** исклучиво во корист на вработените кои се преместени со реструктурирањето не е земена во предвид при одредување на големината на кое било потребно намалување на капацитет.

Регулативата на Комисијата за примена на член 87 и 88 од Договорот за ЕЗ за **државна помош за вработување, им** дозволува на државите членки да доделуваат помош за креирање работни места и вработување на работници инвалиди, без да мора да бараат претходно овластување од Комисијата.

5.10. Секторска помош

Секторската помош поставува помалку проблеми од општата помош, со тоа што нејзиното поле на примена и обем е појасно определено.

Симбиозата на националните економии на заедничкиот пазар се рефлектира со многу слични економски развои во земјите членки, дури иако нивните економски структури не се хомогени. Потешкотиите кои ја оправдуваат интервенцијата од земјата членка често се наоѓаат кај некои или сите нејзини партнери.

"Рамката на Заедницата" која опфаќа државни мерки, може според тоа да биде елаборирана, кога така диктираат условите во секторот. Таква рамка вклучува инструкции за целите кои треба да се постигнат на ниво на Заедницата и опис какс да се постигнат.

Рамката за помош на секторите во криза зазема различни правни форми, но општо се заснова на критериум на "преголем капацитет", за кој одредбите за дефиниција и примена постепено се корегирани, за да добијат повеќе од особините на специфичниот пазар, како што е напредок во производствени технологии и степенот на глобализација.

Таква рамка постои за помош во:

1. бродоградба,
2. прекуморски транспорт,
3. челична индустрија,
4. индустријата на синтетички влакна и
5. индустрија на моторни возила.

Бродоградба

Во областа на **помош за бродоградбата**, регулатива на Советот применува одредби од ОЕЦД Договорот за почитување на нормални услови на конкуренција во трговската бродоградба и индустрија на поправки.

Целта на Регулативата е да ја постави бродоградбата како предмет на истите правила како и другите индустрии во врска со државната помош преку забранување на помош поврзана преку договор (оперативна помош).

Прекуморски транспорт

Комисијата усвои нови директиви за државна помош во **секторот за поморски сообраќај**. Признавајќи дека бродовите регистрирани во ЕУ се во конкурентна неповолност споредени со

бродови кои не се во ЕУ во поглед на фискални трошоци, Комисијата ги овластува земјите членки да ја исклучат шпедицијата од фискални или социјални плаќања, или да ги надокнадат овие трошоци.

Директивите исто така заземаат позитивен став за помош за обука и за компензација за обврски од државни служби.

Челична индустрија

Кодексот за помош на челик, на челичарските фирми применува правила на Заедницата применливи за помош за истражување и развој и за заштита на средината во поглед на обезбедување фер конкуренција во оваа особено осетлива индустрија. По истекување на Договорот за ЕЗЈЧ, државната помош за затварање челичани, се дозволува во согласност со цврстите услови поставени во кодексот за помош на челичаните.

5.11. Јавни претпријатија

Јавниот сектор е составен од:

- јавни претпријатија,
- заеднички вложувања и
- претпријатија контролирани од јавните надлежни органи,

Бројот на претпријатијата варира по големина, од една земја на ЕУ до друга.

Колку е поголем јавниот сектор, толку потешко е за јавните надлежни органи да одолеат на искушението да ги поставуваат компаниите под своја контрола, со инструмент на нивна економска политика, давајќи им за возврат, привилегирана позиција од различни аспекти.

Иако внатрешното пробивање на економиите на земјите членки ја намали ефикасноста на тој инструмент, исклучителната ситуација дадена на јавните претпријатија би можела да предизвика сериозна опасност за слободната конкуренција на единствениот пазар.

Развојот на трговија на Заедницата не смее да има влијание од помошта доделена на тие претпријатија до обем кој би бил спротивен на интересите на Заедницата.

Секако, владите даваат **статутарна монополска заштита** на одредени јавни претпријатија. Такви ексклузивни монополски парава се доделуваат од различни причини на јавната политика, како што е обезбедување на набавка, давање основна услуга за целото население или избегнување на трошоци при дуплирање на скапа дистрибутивна мрежа. Такви примери се вообичаени, особено за комуналии (енергија и вода), поштенски услуги, телекомуникации и до некој обем во емитирањето, сообраќајот (авио и поморски), банкарството и осигурување. Овие ексклузивни права, меѓутоа, може да спречат создавање на реален внатрешен пазар во секторот за кој станува збор, ако државите членки можат да ги заштитат од конкуренција своите монополистички претпријатија.

Според тоа, земјите членки не смеат да превземаат мерки кои би можеле да ги водат нивните јавни претпријатија, со монополистички права, кон прекршување на правилата на заедницата за конкуренција или за слободно движење на добра и услуги.

Во секој случај, потребна е поголема **транспарентност на финансиски односи** помеѓу земјите и нивните јавни претпријатија, за да се овозможи на Комисијата да одлучи дали трансферот на јавните фондови кон тие претпријатија е компатибилен со правилата поставени во Договорот.

Тоа е точно целта на директива на Комисијата, која ги обврзува земјите членки да доставуваат информација до Комисијата, на нејзино барање, за јавните фондови кои станале достапни директно или индиректно за јавните претпријатија, со тоа покривајќи не само "активен трансфер" на јавни фондови, како што е одредбата за капитал и покривање на загуби, туку и "пасивни трансфери", како што е јасно за држава со приход од профит или од нормален поврат на искористени средства¹.

6. Директиви

Директивите на Комисијата го поставија патот за либерализација во секторот на сателитска комуникација, со тоа помагајќи го развојот на трансевропски мрежи во овој сектор и поедноставувајќи ја европската информатичко општество.

Директивата на Комисијата за слободна конкуренција за пазари на Заедницата за **телекомуникациска терминална опрема** (модеми, телекс и телефакс терминали, приватни сателитски станици и др.) забранува какви било ексклузивни права за увоз, пазар, поврзување, вклучување и одржување на таква опрема .

Слично на тоа, директива на Комисијата за конкуренција на пазарите за **електронска комуникациска мрежа и услуги** е со цел:

- да ги напушти постоечките ексклузивни и специјални права;
- да забрани доделување на права во електронскиот комуникациски сектор и
- да гарантира право на бенефиции на фирми во однос на слобода на основање и слобода на давање услуги, во непречена конкурентска рамка.

Пресуда на Судот на правдата го појаснува **концептот на помош на држава во однос на јавни претпријатија**.

Судот смета дека одредбата за логистичка или трговска помош од јавно претпријатие за своите подружници во приватниот сектор, може да се смета за помош според значење на член 92 од Договорот за ЕЕЗ (член 86 ДЕЗ), ако надоместокот примен како надоместок, е помал од оној кој би се барал според нормални пазарни услови.

6.1. Државни монополи од трговски карактер

Член 37 од Договорот за ЕЕЗ (член 31 ДЕЗ), додава, на одредбите од член 90 (член 86 ДЕЗ) за јавни претпријатија, одредба дека земјите членки прогресивно ќе ги прилагодат кои било државни монополи "од комерцијален карактер, за да обезбедат дека, кога ќе заврши транзициониот период, нема да постои дискриминација во врска со услови според кои добрата се обезбедуваат и пласираат на пазарот, помеѓу државјаните на земјите членки".

Тоа правило дозволи исклучоци за да се изложат земјоделските производи или да се добие за нив најдобар надоместок и за да се овозможат државите членки да се усогласат со нивните обврски според меѓународни договори.

7. Закони

Законски постапки исто така се покренуваат против претпријатија кои **ја злоупотребуваат доминантната позиција** со одбивање да доставуваат услуги и производи до долгорочен потрошувач, преку применување дискриминаторски цени, незаконски активности кои причинуваат или би можеле да причинат штета на комитенти или потрошувачи, или, конечно, преку апсорбирање на еден со друг, со тоа елиминирајќи конкуренција на пазарот.

Воздржувајќи се од строго правен пристап до проблемите на конкуренција, Комисијата води, всушност, две паралелни политики:

1. политика за отстранување на злоупотреба од страна на големи компании и
2. политика на охрабрување на соработка и концентрација помеѓу мали и средни претпријатија .

Дури и во поглед на големи компании, Комисијата следи двојна политика.

Од една страна, енергично ги спроведува сите форми на корпоративно водење кое предизвикува сериозни ограничувања на конкуренцијата и ги обесправува другите фирми и потрошувачи од бенефициите на отворена пазарна економија.

Од друга страна, овластува одредени форми на соработка (стратешки алијанси) помеѓу фирми, земајќи во предвид дека, со одредени гаранции кои се дадени дека конкуренцијата нема да биде пореметена, таквата соработка помеѓу претпријатијата може да им помогне да се прилагодат на новата европска и глобална економска средина.

7.1. Државна помош

Во поглед на државна помош, улогата на политиката за конкуренција на Заедницата не е само да спречува државни иницијативи кои се штетни за внатрешната трговија на Заедницата, или за економската активност на другите земји членки, туку и да ја ограничи интервенцијата на државата со државна помош која се вклопува во перспективата на прилагодување на структурите на производствените механизми на Заедницата, кон промените кои се бараат и кон меѓународната поделба на работната сила.

Заедничката политика на конкуренција според тоа, не е само центар на добро функционирање на единствениот пазар, туку и дополнување на секторските политики на Заедницата - особено во секторите на индустријата, енергетиката, земјоделието и транспортот, насочени кон подобрување на производствени структури.

Преку нејзиниот ефект на структурата на пазари, политиката на конкуренција влијае на конкурентноста на европската економија и со тоа помага да се ориентира макроекономската рамка на Унијата кон подобри услови за вработување.

Комисијата усвојува се повеќе **резервиран став за државна помош**.

Комисијата особено се грижи да осигура дека јавните фондови не се користат за доделување неприкладни предности за одредени претпријатија на сметка на претпријатијата конкуренти. Секако, продолжена намалување на ниво на државна помош во ЕУ покажува дека е направен напредок. Така, помеѓу 1997 година и 2001 година, државната помош опадна од 102 милијарди евра на 86 милијарди евра.

Општо, земјите членки ја исполнуваат обврската за намалување на севкупниот износ на помош и да ја пренасочат помошта кон хоризонтални цели од заеднички интерес.

7.2. Влијание

Политиката на конкуренција на Комисијата, има **влијание на "индустрискиот морал"** во Заедницата.

Големо мнозинство на деловни фирми ги почитуваат правилата на конкуренција на Заедницата и согледувањата на Комисијата.

Политиката ги модернизира своите правила и примери во областите на:

- рестриktivна пракса,
- злоупотреба на доминантна позиција и
- спојувања и државна помош.

При тоа, политиката силно се фокусира на отварање пазари каде што конкурентската средина не е потполно поставена, додека во исто време гарантира степен на поле за учество на сите и заштита на одредбата за услуги од општ интерес.

ЗАКЛУЧОЦИ

Политиката на конкуренција традиционално било согледувана како исклучиво право на државата. ЕЗ/ЕУ е првата група на држави кои применуваат политика, која се обидува да се справи со влијанието кое пореметувањата на конкуренцијата го имаат на трговијата.

Основната цел на заедничката политика на конкуренција е:

- да се спречи одржувањето на заедништвото на заедничкиот пазар, преку мерки кои имаат ефект на давање на приоритет на одредени економски оператори (деловни активности, компании) и
- обновување на поделбата на домашните пазари.

Всушност, какви било средства да се користат за **корегирање на ригорозноста на конкуренција**, вообичаениот ефект се состои во покачување на цени за обновување деловна профитабилност, на сметка на потрошувачот или даночниот обврзник.

Од почетокот на Заедницата, административната пракса постепено развиена од страна на Комисијата и потврдена со прецедентно право на Судот на правдата, овозможи да се толкуваат и **подобрат правилата на Договорот**, за да се воспостави обем **на принципи на фер однесување** кој, не спречувајќи слободни претпријатија, за економските оператори иницираше правила кои треба да се усогласат, за да се осигура дека слободната трговија и еднаквата можност се гарантирани на заедничкиот пазар.

2. ПОЛИТИКА НА РЕГИОНАЛЕН РАЗВОЈ

II. ХОРИЗОНТАЛНИ ПОЛИТИКИ

1. ПОЛИТИКА НА РЕГИОНАЛЕН РАЗВОЈ

2. ПОЛИТИКА НА РЕГИОНАЛЕН РАЗВОЈ

Хоризонталните политики на Унијата, односно поставените цели, употребените средства и мерки кои се преземаат од страна на земјите членки на Унијата се остваруваат во пет пошироки области во рамките на економските и социо-политичките активности:

1. **Регионален развој (Заедничка регионална политика),**
2. **Социјален напредок (Заедничка социјална политика),**
3. **Оданоочување (Заедничка даночна политика),**
4. **Конкурентност (Заедничка политика на конкуренција,**
5. **Заштита на животна средина (Заедничка политика за заштита на животната средина)**

Сите овие заеднички политики беа започнати за време на фазите на царинската унија и заедничкиот пазар, и постојано се развиваат за да се постигнат високо поставените цели на фазите на економската и монетарна унија, како и политичката интеграција.

1. Заедничка регионална политика

Заедничката регионална политика е насочена кон економска и социјална кохезија во Унијата.

Заедничката регионална политика се остварува со помош на структурните фондови и е насочена да им помогне на посиромашните региони на Заедницата во услови на зголемена трговија и конкурентност, што настанува како резултат од економското и монетарното здружување.

2. Заедничка социјална политика

Забрзувањето на процесот на европска интеграција, од средината на осумдесеттите, резултираше со голем напредок на **заедничката социјална политика**, опфаќајќи области како што се:

- професионална обука,
- социјална заштита и
- заштита на здравјето и безбедноста на работникот.

3. Заедничка даночна политика

Земјите членки постигнаа успех во замената на своите различни, кумулативни и повеќестепени даноци на промет, со униформирање на данок на додадена вредност, чии структури се хармонизирани.

Напуштањето на даночните граници, овозможено со усогласувањето на ДДВ стапките и плаќањата на данокот на промет, создаде витален придонес за конечно комплетирање на единствениот пазар. Поради напредувањето на економското и монетарното здружување, потребно е и усогласување на даноците на компаниите и на штедните влогови.

4. Заедничка политика на конкуренција

Оваа политика има улога на економски регулатор на заедничкиот пазар.

Интервентноста на оваа политика ја спречува пазарната поделеност која не постои на единечниот пазар, и има за цел повторно да се воспостави по пат на договори помеѓу големи компании.

Исто така, спречува мултинационалните компании да ја експлоатираат својата доминантна позиција или да го монополизираат пазарот, со припојување на независни фирми.

5. Заедничка политика за заштита на животната средина

Оваа стратешка политика на Европската економија го детерминира квалитетот на животот на граѓаните на Унијата, односно се залага за преземање мерки кои ќе и овозможат безболно постигнување на економски пораст, но пораст усогласен со "суштинските потреби" на животната средина.

Во таа смисла ЕУ следи кохерентна програма за одржлив пораст.

Но и покрај тоа, структурата на ЕУ не може сама за себе и по себе да работи на заштитата на животната средина во светот. Користејќи ја својата економска моќ, треба да се насочува кон подобра меѓународна координација во оваа област.

Главната цел на заедничката регионална политика е намалување на постоечките регионални разлики и спречувањето на понатамошни различности во ЕУ, преку пренесување на средства од Заедницата во проблематични региони, користејќи финансиски инструменти на Заедницата, познати како структурни фондови.

Заедничката регионална политика на ЕУ не бара да ги замени националните регионални политики.

Во согласност со принципот на супсидијарност земјите членки, нивните сопствени регионални политики, се првите кои мора да си ги решат и да ги надминат постоечките проблеми и несогласувања во нивните региони преку системот на промовирање на инфраструктурна и финансиска поддршка на инвестициите за создавање на работни места.

Политиката на ЕУ има доволно свесност и искуство според кој таа не треба да носи прописи кога целта може побрзо и поефикасно да се постигне со прописи на национално, регионално и локално (децентрализирано) ниво.

Оттука, заедничката регионална политика ги координира националните регионални политики, преку формулирање на директиви и поставување одредени принципи, со цел да се избегне конкуренцијата во однос на регионалната помош, помеѓу земјите членки.

Оваа политика ги координира различните политики и финансиски инструменти на ЕУ, за да им даде "регионална димензија", а со тоа повеќе влијание на регионите на кои им е најпотребно.

Институции за спроведување на регионалната политика

Комитетот на регионите е воспоставен со Договорот од Мастрихт со цел да се зајакне улогата на регионалните надлежни органи во институционалниот систем на Унијата и игра важна улога во предвидувањето на регионалните тенденции и во управувањето со структурните интервенции на ЕУ.

Единствениот европски акт

Во поглед на комплетирањето на единствениот пазар до 1992 година, Единствениот европски акт го потврди главниот придонес, кој заедничката регионална политика би

можела да го направи, за подобрување на економската и социјалната кохезија на Заедницата.

Ова беше силна почетна точка за новата регионална политика на Заедницата, заснована врз координацијата на нејзините финансиски инструменти и координацијата на националните политики, како и на политиките на Заедницата за помош на регионите, кои имаат потреба од дополнително поттикнување за да постигнат економски просперитет.

Реформи

Реформата на структурните фондови од 1988 година, во контекст на пакет мерки, вклучувајќи ја реформата на заедничката политика за земјоделството и буџетот на Заедницата, познато како "Делоров пакет 1", доведе до подобра интеграција на различните активности, водени под знамето на структурните политики и придонесе за концептот на севкупна, конзистентна стратегија за економска и социјална кохезија во Заедницата.

1. ПОТРЕБА ОД ЗАЕДНИЧКА РЕГИОНАЛНА ПОЛИТИКА

Низ историјата, економската мапа на Европа беше формирана со т.н. локализирачки фактори, како што се:

- природата и топографијата на земјиштето и
- климата, водените текови и природната заштита од освојувачи.

Во основа непроменети со векови, овие фактори ги привлекувале луѓето кои примарно живееле во една "држава", на одредени региони да бидат побројни, отколку на други.

1.1. Индустриската револуција длабоко ја измени економската географија на Европа и создаде поделба:

- индустријата, со постоењето на енергетски извори (јаглен),
- суровини (метали),
- водени патишта и
- пристаништа и градови, беше привлечена на одредени региони.

1.2. Измената се рефлектираше во следните домени:

- инфраструктурата,
- комуналиите и
- административните организациски форми, апсолутно неопходни за индустриски раст.

Всушност модерните фирми при донесување на своите одлуки, имаат тенденција да бараат комбинација на популарни карактеристики а при тоа вклучувајќи ја инфраструктура и природните човечки ресурси.

Проблемот е во нееднаквиот историски развој кој резултирал во голема мера со различни природни богатства во:

- инфраструктурата (транспорт, енергетика, телекомуникации, итн.) и
- човечкиот капитал (знаење и вештини акумулирани во работната сила).

1.3.Истражување и технолошки развој

Економскиот успех на еден регион во многу нешта во голема мера зависи од можностите кои се достапни за редовно обезбедување пристап до истражувачкиот и технолошкиот развој (Research & Development). Проблемот на послабите региони е во економскиот сектор (производство), кој во голема мера го сочинуваат мали и средни претпријатија, кои обично работат во традиционалните сектори и на кои им недостасува согледување на надворешна перспектива.

Во многу региони, високо квалификуваните луѓе имаат недостиг од снабдување со одредени производи и услуги, како што се банкарството, кои се неадекватни, а со тоа ги инхибираат новитетите.

Всушност, повеќето фактори, кои го фаворизираат истражувањето и иновацијата (Research & Development) од типот на организациски, раководни, трговски, финансиски и технички вештини кои бараат воведување на нов и подобрен производ или процес на пазарот, скоро секогаш се присутни во развиените региони.

1.4.Информативни технологии

Експанзијата на новите информатички технологии ги обединија индустриите кои традиционално не беа тесно поврзани (телекомуникациите, информативната технологија и медиумите), намалувајќи ја оддалеченоста и охрабрувајќи ја децентрализацијата на деловните активности. Преку можните ефекти од интернетот, информатичкото општество може да придонесе и повеќе од евидентно е дека суштински придонесува и дава голем придонес кон географско и економско отворање на сиромашните региони на Унијата.

1.5.Глобализација на економиите и пазарите

Феноменот на глобализација на економиите и пазарите вклучува интензивирање на меѓународната конкуренција, па така со појавувањето на единствен пазар ширум светот ќе придонесе да се зголеми обемот на доброта и услугите. Оттука и важноста на регионалната политика.

Во контекст на ова, меѓународната конкурентност ќе се основа многу помалку на статични споредбени предности на регионите, како што се:

- територијалната концентрација и богатство на природни извори,
- факторот на мобилност,
- општествен консензус,
- важни информации и
- капацитет за ефективно комбинирање на производствени фактори.

Сите горенаведени елементи претставуваат квалитативни динамични параметри.

1.6.Остварување на регионалната развојна кохезија

Со помагање на проблематичните региони за градење на нивната мрежа на инфраструктура, земјите членки и Унијата можат да им помогнат во развој на нивните пазари и во подобро урамнотежување на европската економија во поглед на идните промени.

Во основа, секоја земја членка води своја регионална политика и генерално се стреми кон фаворизирање на развојот на помалку просперитетните региони на државната територија, по пат на трансферирање на средства од побогатите региони.

1.7. Мерки и цели на интервенција

За решавање на регионалните проблеми, земјите членки вообичаено ги користат следните мерки на интервенција:

- Подобрување на инфраструктурата и на општествениот и културниот развој на заостанатите региони, и
- Различни премии, субвенции и даночни стимулации за привлекување на приватни инвестиции во овие региони.

Општата цел на овие мерки е создавање и поставување на подобра дистрибуција на економски активности. За да се постигне ова, одредени влади се обидуваат да ги обесхрабрат инвестициите во високо развиените региони.

Предностите на такви мерки се двојни и се насочени во фаворизирање на трансфер на капацитети кон сиромашните региони, преку стопирање на диспропорционална експанзија на "преблокираните" региони.

Секако, првенствено националните власти се тие кои треба да ги решат проблемите на своите региони, имено, со промовирање на инфраструктурите или давање поттик на трговските фирми да инвестираат во сиромашните региони.

1.8. Регионална помош

Кога постојат услови за праведно применување на регионалната помош, таа по себе претставува витален инструмент за регионалниот развој и за спроведување на континуирана и урамнотежена експанзија во рамките на ЕУ. Но, со дадена можност на конкурентност во единствениот пазар, помеѓу различни региони, со цел да се привлечат инвестициите од Заедницата и странство (вклучувајќи ги оние од земјите партнери), дадените предности можат да ја надминат компензацијата за материјални потешкотии, со кои се соочуваат инвеститорите во областите кои треба да се промовираат.

2. ЦЕЛИ НА РЕГИОНАЛНАТА ПОЛИТИКА

Примарна цел на регионалната политика на ЕУ е да ги координира националните регионални политики, преку формулирање на директиви и поставување приоритети на европско ниво, што ефективно би можело да помогне да се затвори јазот на разлики помеѓу регионите.

Освен тоа, ЕУ има заеднички интерес во регионалниот развој преку структурни промени.

2.1. Оптимализација на пазарниот механизам на европско ниво

Суштина на процесот на европската интеграција е оптимализација на пазарниот механизам на европско ниво. Но, пазарна политика базирана на некаков вид спонтано урамнотежување помеѓу различните економски параметри, е од суштинска корист за богатите региони.

Во суштина, пред создавањето на заеднички пазар, економските активности беа развиени во државен контекст, одредени активности, обично групирани во одредени региони, беа заштитени од меѓународната конкуренција со царински бариери.

2.2. Либерализација на пазарот

Со отварање на границите, европските и странските компании (американски, јапонски, итн.), кои сакаат да постават деловни активности на ЕУ пазарот, нормално беа привлечени во европските региони со најразвиена инфраструктура, со најквалификувана работна сила, и каде што економската средина е најприлагодена за нивните активности.

Економската интеграција повлекува поголема концентрација.

Заедничката регионална политика се стреми кон оваа тенденција за да постигне подобро избалансиран пораст на заедничкиот пазар. Нејзините цели и механизми се координирани и содејствуваат со истите на други заеднички политики, особено социјалните, претприемачките, политиките за животна средина, земјоделството и рибарството.

2.3. Приоритетни региони

Сите земји членки на ЕУ чувствуваат диспаратитет во однос на животните стандарди и степенот на развој, внатре од еден во друг регион и разликите се поголеми дури и ако се споредува низ Унијата како целина.

За илустрација, во почетокот на деведесеттите, околу 52% од вкупното население на Унијата (ЕУ-12) живеело во проблематичните региони.

Бруто општествениот производ (БДП) по жител, во десетте најсиромашни региони на Унијата, изнесувало само една четвртина од процентот во десетте најбогати региони. Невработеноста во десетте региони кои биле најтешко погодени, била за седум пати поголема отколку во десетте најбогати региони.

Од почетокот на 21-от век, регионалната политика на Заедницата утврдува два главни "приоритетни" региони и области:

1. региони чиј развој заостанува и
2. области кои се соочуваат со структурни тешкотии.

Идентификацијата на приоритетни региони и области на ниво на Заедницата се заснова на заеднички систем на класификација на регионите, наречен "Номенклатура на територијалните статистички единици поставен од Бирото за статистика на Европските заедници во соработка со националните институти за статистика.

3. ЕКОНОМСКА И СОЦИЈАЛНА КОХЕЗИЈА НА УНИЈАТА

Поширокиот европски пазар ја зајакнува поларизацијата на постоечките економски активности, а со тоа го забрзува процесот на концентрација.

Доколку не беа превземени мерки на државно и европско ниво, комплетирањето на внатрешниот пазар можеше и понатаму тенденциозно да се карактеризира со нееднаква дистрибуција на економските активности широм целата територија на Европската унија.

3.1.Економска и монетарна унија

На врвот од единствениот пазар, постигнувањето на економска и монетарна унија ветува зголемени изгледи за развиените и помалку фаворизираните региони. Намалувањето на трошоците на преку-граничните трансакции и отстранувањето на ризикот на девизен курс можат да промовираат регионална специјализација и трговија со добра и услуги во Заедницата.

Послабите региони можат да имаат корист од оваа специјализација преку поголемо експлоатирање на своите споредбени предности.

Во исто време, земјите членки кои учествуваат во евро-зоната, губат одредени можности на фискалната и монетарната политика, како и способноста за прилагодување на девизниот курс.

3.2.Флексибилноста на девизниот курс

Оваа состојба на девизниот курс е важна и во принцип и овозможува на државата да го поедноставува краткорочното прилагодување на општи економски шокови, или на шокови специфични за државата.

Отстранувањето на можноста на прилагодување на девизниот курс, според тоа, претставува поважна загуба на помалку развиените држави во евро-зоната, оние, кои мораат да ги изведуваат најважните структурни промени.

Тие земји мора најмногу да инвестираат, но да трошат најмалку, за да се прилагодат на критериумите од Мастрихт и условиите на Пактот за стабилност..

Од економски и социјален аспект, ниту најслабите земји членки, ниту ЕУ можат да толерираат значителен дел од нивната територија да биде препуштен и да не се развива, заради економската интеграција.

Просперитетот на одредени области не може да се плати со опаѓање или стагнација на други области.

3.3.Цел на Унијата

Од сите овие причини, зајакнувањето на економската и социјалната кохезија е основна цел на Унијата.

За да се унапреди севкупниот хармоничен развој, Заедницата ќе ти развие и спроведува своите акции, водејќи кон зајакнување на својата економска и социјална кохезија, особено насочувајќи се кон намалување на нееднаквостите помеѓу степените на развој на различни региони, и заостанатоста на најмалку фаворизираните региони, вклучувајќи ги руралните области.

4.СТРУКТУРНИ ФОНДОВИ

Иако сите политики на Заедницата можат да придонесат за зајакнување на економската и социјалната кохезија, главната улога, секако ја имаат структурните фондови (член 161 ДЕЗ).

Во терминологијата на Заедницата, "Структурни фондови" или едноставно "Фондови" се:

- **Европскиот фонд за регионален развој - ЕФРР (ЕКОР),**
- **Европскиот социјален фонд - ЕСФ (ЕСР),**
- **Европскиот фонд за насочување и гаранции во земјоделството - ЕФНГЗ (ЕАООР) - одделение за насочување, и**
- **Финансискиот инструмент за насочување на рибарството - ФИНР (РІРО).**

Институцијата, во која одредени земји членки се наоѓаат, има потреба од вложување на посебни напори за унапредување на економската и социјалната кохезија, со тоа овозможувајќи им да се усогласат со конвергентните критериуми потребни во ЕМУ.

Земјите кои се помалку богати мораат да применат многу строги буџетски дисциплини, додека, во исто време, имаат потреба да бараат и да ги зголемуваат државните инвестиции, за да се затвори разликата во напредокот со другите земји членки.

4.1. Основни принципи на управувањето со структурните фондови

Раководењето и спроведувањето на структурните фондови се заснова на четири принципи:

- 1. концентрација на мерки за тие цели;**
- 2. програмирање, кое резултира со повеќегодишни развојни програми;**
- 3. дополнителност и**
- 4. партнерство.**

1.Овие специфични принципи на структурни операции се компатибилни со општиот принцип на супсидијарност, според кој спроведувањето на помош е одговорност на земјите членки, без предрасуда за моќта доделена на Комисијата, особено во однос на раководењето со општиот буџет на Европските заедници.

2.Програмирање означува организирање, донесување одлуки и финансиски процес, спроведен во неколку фази, за да се имплементира, на повеќегодишна основа, заедничката акција на Заедницата и земјите членки за постигнување на целите, наведени погоре.

3.Дополнителност значи дека акцијата на Заедницата се разгледува како додаток на соодветната национална акција или како придонес кон неа. Не мора да ја замени, туку повеќе донесува дополнителна вредност на националните иницијативи.

Комисијата врши евалуација на плановите и акциите предложени од земјите членки, и подготвува, со согласност од националните власти, **Рамка за поддршка на Заедницата** за структурни операции на Заедницата во одреден регион. Оваа рамка вклучува:

- изјава за стратегијата и приоритетите за заедничко делување на Заедницата и земјата; нивни специфични цели; проценка на очекуваното влијание; економските политики, стратегијата за развој на вработувањето,

како и за регионалните политики на односните земји членки;

- показатели за природата и траењето на оперативните програми, за кои не се донесени одлуки во исто време со рамката за поддршка на Заедницата, вклучувајќи нивни специфични цели и избрани приоритети;
- индикативен финансиски план кој наведува, за секој приоритет и за секоја година, финансиска распределба, предвидена како придонес од секој фонд, а онаму каде што е потребно и од ЕИБ и другите финансиски инструменти.

4.Партнерство

Програмирањето се заснова на партнерство помеѓу :

- Комисијата,
- земјата членка која е во прашање и надлежните органи и компетентни тела, назначени од нејзина страна,
- регионалните,
- локалните и други надлежни државни надлежни органи и
- економски и социјални партнери и други релевантни надлежни тела.

Партнерството се фокусира на:

- подготовка,
- финансирање на подготвително истражување,
- финансирање на активност,
- проследување,
- внатрешна техничка помош и
- проценка на нејзиното влијание.

Техничката помош, во различни форми, може да биде дадена во која било фаза на програмата и вклучува секаква мерка, дозволувајќи им на земјите членки да ги користат структурните фондови на оптимален начин.

Како што се бара со Регулативата 1260/1999, Комисијата усвои широки, индикативни директиви, со цел да помогне на националните и регионални надлежни органи, при подготовка на нивните програмски стратегии.

4.2.Процедури и планови

Со цел за поедноставување и забрзување на програмската процедура, земјите членки поднесуваат до Комисијата свои нацрт оперативни програми, заедно со нивните регионални планови за развој. Плановите содржат опис на тековната состојба и на соодветната стратегија за постигнување на целите на Структурните фондови, индикација на планираното користење и форма на финансиски придонес од Фондовите, како и извештај за договорите, направени со цел да се консултираат партнерите.

4.3.Оперативна програма е документ одобрен од Комисијата, кој содржи збир на повеќегодишни мерки кои можат да бидат применети, преку користење на еден или неколку финансиски инструменти на Заедницата. Тоа овозможува финансирање на активности и проекти, избрани од страна на државни или регионални надлежни органи.

4.4.Глобалниот грант, се користи за помош на иницијативите за локален развој, и се дава на посредничка организација, како што е локален надлежен орган, регионално тело за развој или невладина организација. Може да помогне при воведувањето на различни услуги за трговски претпријатија, кои работат во индустрискиот, занаетчискиот, земјоделскиот или туристичкиот сектор, и може да го "амортизира" пристапот на малите и средни претпријатија, до пазарот на капитал. Тој може да ги покрие сите финансиски операции, кои се од посебен интерес за малите и средни претпријатија.

5.ЦЕЛИ НА СТРУКТУРНИ ФОНДОВИ

На координиран начин, Фондовите поодделно треба да учествуваат во постигнување на целта на економската и социјалната кохезија во Заедницата, односно постигнување на следните **три приоритетни цели**:

• **Цел 1 - го унапредува развојот и структурното прилагодување на регионите чиј кои заостануваат во развојот т.е. чиј просечен БДП по жител е под 75% од просекот на ЕУ.** Оваа Цел ги покрива и најоддалечените региони (француските прекуморски департмани , Азурите, Мадеира и Канарските острови) и областите со многу ниска густина на население (помалку од 8 жители на квадратен километар), сместени на северниот и источниот дел на Финска и северниот дел на Шведска.

Цел 1 регионите се соочуваат со комбинација на хендикепи:

- недоволна или исцрпена инфраструктура - транспорт, енергетика или телекомуникации;
- слаби или застарени индустриски структури чии производствени методи често се под стандардот и чии производи се лошо ажурирани на пазарот;
- земјоделство со архаични структури;
- егзодус на населението комбинирано со урбано распаѓање и
- високи стапки на невработеност особено помеѓу младите луѓе и
- неквалификувани или ниско квалификувани работници.

• **Цел 2 – Регионите со структурни проблеми, вклучуваат:**

- области кои потпаѓаат под социо-економско трансформирање во индустриските и услужните сектори;
- рурални делови кои опаѓаат во развојот;
- урбани области кои имаат потешкотии; и,
- пасивни краевы зависни од риболов

Според одредбите на регулативата која поставува општи одредби за структурните фондови овие региони содржат околу 10% од населението на Заедницата во индустриските области, 5% во руралните области, 2% во урбаните делови и 1% во риболовните области.

Вкупното население на Целта 2 - региони не смее да преминува 18% од вкупното население на Заедницата.

Според тоа, Комисијата поставила крајна граница на население, за секоја земјачленка, врз основа на одредени критериуми утврдени со регулативата која ги поставува општите одредби за структурните фондови.

- **Цел 3 - придонесува за прилагодување и модернизација на политиките и образовните системи, за обука и вработеност надвор од регионите покриени со Цел 1, и нуди политичка рамка за препораките, за сите мерки насочени кон унапредување на човечките капацитети.**

Всушност Цел 3 е референтна рамка за мерките превземени согласно поглавјето за вработување во Договорот за ЕЗ, како и согласно *Новата европска стратегија за вработување*.

Две страни на заедничката политика на координирање

1. Потреба од **координирање на националните регионални политики** преку формулирање на директиви и поставување одредени принципи за да се избегне искривување на конкуренцијата помеѓу земјите членки преку нивните регионални помошни планови.
2. Координирање на **различните политики и финансиски инструменти на ЕУ** за да им даде "регионална димензија", а со тоа повеќе влијание на регионите кои имаат најголема потреба за грижа.

6. КОХЕЗИОНЕН ФОНД- РАСПРЕДЕЛБА НА СРЕДСТВАТА

6.1.Цел на кохезијата

Целта на економската и социјалната кохезија значи многу повеќе од прераспределување на средства до најсиромашните земјите членки и регионите.

Бара кохерентно делување, преку координација на државни и заеднички економски политики.

Комисијата постави серија на директиви во врска со **Кохезиониот фонд**, покажувајќи дека нејзината помош треба да биде предмет на координиран стратешки пристап, поставен во рамките на програми кои ги одредуваат главните приоритети за помош во различни избрани сектори, барајќи подобра координација со останатите финансиски инструменти на Заедницата.

Индикативното распределување на вкупните ресурси од Кохезиониот фонд се прави врз основа на прецизни и објективни критериуми, главно населението, површината и БДП по жител, земајќи го во предвид подобрувањето на националниот просперитет, постигнат во текот на изминатиот период.

6.2.Берлинскиот Европски совет

На 25-ти март 1999 година, Берлинскиот Европски совет, постигна глобален договор за Агенда 2000, заснован пошироко, врз основа на директивите утврдени од Комисијата. Распореди вкупно 213 милијарди евра за структурни-кохезиони политики (195 милијарди евра за структурните фондови и 18 милијарди за кохезиониот фонд).

Структурните фондови повторно беа изменети во 1999 година, со што беше воспоставен Инструментот за предпристапна помош (ISPA), кој има за цел да придонесе при процесот на подготовка за пристап во ЕУ, на десетте држави кандидати, во областа на економската и социјална кохезија, земајќи ги предвид мерките за заштита на животната средина и транспортната инфраструктурата.

6.3. Цивилна заштита

Во областа на цивилна заштита, **Солидарниот фонд** е одреден да обезбеди брза финансиска помош за населението во регионите кои се главно погодени од големи природни непогоди. Програмата за делување на Заедницата има цел, организирање на степените на подготвеност во секоја земја членка и постигнување поблиска соработка на Заедницата за заштита на населението, животната средина и имотот, во случај на природна или технолошка несреќа.

Резолуција на Советот е насочена кон зајакнување на способностите на ЕУ во полето на цивилната заштита, особено со користење на напредни информатички и телекомуникациски системи, развиени информативни кампањи и образование насочено кон јавноста, и преку собирање искуство и размена на лица помеѓу земјите членки.

7. КООРДИНАЦИЈА НА НАЦИОНАЛНИТЕ ПОЛИТИКИ

Првиот дел од регионалната политика на Заедницата е :

- I. координацијата,
- II. следење на регионалните политики на земјите членки

I. Координација

Европската комисија ја одредува дали одредена регионална помош соодветствува на заедничкиот пазар. Во членот 88 (ДЕЗ) се вели дека Комисијата, во соработка со земјите членки, ќе има постојана контрола на сите системи на помош, кои постојат во овие држави. Таа мора да биде информирана во задоволителен временски рок, за да може да поднесе свои коментари, за сите планови за давање на помош или промена на помошта.

Земјите членки ја известуваат Комисијата за предложените нивоа на регионална помош, а таа или ги одобрува или ги дополнува, често на пониско ниво.

Земјата членка, која е во прашање, не смее да ги ефектуира своите предложени мерки се додека процедурата која е започната од Комисијата, не резултира со конечна одлука.

Ако засегнатата државата, не ја прифати оваа одлука во утврдениот рок, Комисијата или друга заинтересирана држава може да го проследи случајот директно до Судот на правдата, што многу често се случува.

II. Следење

При следење на регионалната помош, Комисијата треба, врз основа на економски критериуми, да одреди најмалку фаворизирани региони на ЕУ и да воспостави, за секој од нив, ниво на интензитет на помош, така што помошта да биде насочена кон оние области на Унијата, кои навистина се соочуваат со потешкотии. Следењето на државната помош, со тоа, претставува значаен придонес кон економската и социјалната кохезија на Унијата.

Големи инвестициони проекти

Регионалната помош за големи инвестициони проекти, опфатена со насоките за регионална помош, исто така претставува предмет на посебни правила, затоа што може да биде доделена на големи фирми, кои се малку запознаени со специфичните регионални проблеми, но кои имаат значителна моќ за спогодување со надлежните органи кои доделуваат помош, и можат да предизвикаат неоправдано "искривување" на конкуренцијата.

8.КООРДИНАЦИЈА НА ИНТРУМЕНТИТЕ НА НАЦИОНАЛНИТЕ ПОЛИТИКИ

8.1.Инструменти за координација на националните политики се:

1. Рамките за поддршка од Заедницата (РПЗ) и
2. Единствените документи за програмирање (ЕДП), кои се референтна рамка за помошта од структурните фондови.

Врз основа на нив, Комисијата ги одредува приоритетните оперативни области за фондовите, и можните ресурси кои би биле распределени за регионален развој, според системите за регионална помош или работењето на државната инфраструктура.

Секако, улогата на Комисијата за време на преговарањата за усвојување на РПЗ и ЕДП, не е само дистрибуција на средства, туку таа има улога да ја донесе европската "дополнителна вредност" преку предлагање на прилагодувања во однос на мерките кои се применуваат од страна на земјите членки, како и врз основа на прецизни критериуми за помош од структурните фондови и приоритетите од политиките на Заедницата.

На тој начин, земјите членки се информирани за развојните програми на другите. Координацијата на регионалните политики е, исто така, една од задачите на Комитетот на регионите, кој го искажува ставот на локалните надлежни органи, особено за економската и социјална кохезија .

8.2.Банка на податоци

Комисијата користи банка на податоци за проценување на програмите за регионален развој и системите за регионална помош. Оваа банка на податоци се состои од регионални економски индикатори како што е продуктивноста, вработеноста и миграцијата, направени од Бирото за статистика на ЕЗ, со помош од националните институти за истражување.

Врз основа на вака собрани податоци, Комисијата, по консултации со Одборот за регионална политика, секои три години подготвува извештај за напредокот, за состојбата и за социоекономскиот напредок на регионите на Заедницата.

Овој извештај, чија подготовка е дефинирана во Регулативата за Европскиот фонд за регионален развој (ЕРДФ), е основа за директивите на регионалната политика на ЕЗ и за активностите на ЕРДФ.

8.3.Финансирање

Во согласност со регулативата која ги утврдува општите одредби за структурните фондови , ЕРДФ може да придонесе кон финансирање на:

- студии за идентификување и анализа на проблемите и решенијата на регионалниот развој,
- пилот проекти за идентификација или тестирање на нови развојни решенија,
- размени на искуство поврзани со иновација

9. КООРДИНАЦИЈА НА ПОЛИТИКИТЕ НА ЗАЕДНИЦАТА

Општа регулатива за структурните фондови утврдува дека Комисијата и земјите членки мора да обезбедат операциите на фондовите да се конзистентни со други политики и операции на Заедницата.

Секако, неколку заеднички политики, според својата природа, го фаворизираат процесот на интеграција и кохезија. Така, заедничката социјална политика има значително влијание на законот за работни односи, здравјето и безбедноста на работното место, слободното движење на работниците и еднаквите можности за мажите и жените, во сиромашните региони на Унијата.

Програмите за истражување на Заедницата развиваат можности за истражување во послабите земји членки, зајакнувајќи ја нивната научна и технолошка основа и забрзувајќи го иновативниот и економскиот развој.

Мерки

Регионалната политика на Заедницата постојано се обидува да обезбеди конзистентност помеѓу регионалните цели и оние на други заеднички политики, преку методот на проценка на регионално влијание.

Намената на мерките за проценка на Заедницата, од регионална гледна точка, е да се корегираат било какви негативни регионални ефекти, кои тие може да ги имаат, или да се зголемат позитивните. Рамката на Заедницата за соработка го поддржува процесот на зајакнување на свеста за одржлив урбан развој и урбана средина, преку развој и пренесување на "добра пракса" и соработка помеѓу актерите вклучени во одржливиот развој.

10. ИНИЦИЈАТИВИ НА ЗАЕДНИЦАТА

Надвор од рамките за поддршка на Заедницата и единствените документи за програмирање, структурните фондови работат, индивидуално или колективно, за поддршка на програмите од заеднички интерес, наречени иницијативи на Заедницата.

Таму каде што рамките за поддршка на Заедницата се поткрепени со државни планови за развој, иницијативите на Заедницата претставуваат транснационални програми, чии цели се иети за сите подобни региони, бидејќи се насочени кон решавање на проблеми од особено значење за Заедницата.

10.1. Иницијативи

Иницијативите на Заедницата всушност, се операции од интерес за Заедницата, кои се изведуваат на иницијатива на Комисијата, за да ги дополнат оние иницијативи кои се спроведуваат применуваат во рамките на приоритетните цели.

"Иницијативите на Заедницата", имаат улога во координирање на целите на неколку заеднички политики. Иницијативите на Заедницата бараат:

- придонес кон решавање на сериозни проблеми, директно поврзани со спроведувањето на другите политики на Заедницата;
- унапредување на спроведувањето на политиките на Заедницата, на ниво на регионите;
- фаворизирање заедничко решавање на проблемите, за одредени категории на региони.

10.2. Видови иницијативи

- **INTERREG** иницијативата го фаворизира процесот на проширување кон земјите од Централна и Источна Европа. Исто така, залага за транснационална и меѓурегионална соработка, со интенција за охрабрување на хармоничен, избалансиран и одржлив развој, на целата област на Заедницата,
- **LEADER** е насочена кон руралниот развој,
- **URBAN** е насочена кон економската и социјална регенерација на градовите и урбаните соседства во криза, за да се промовира одржлив урбан развој,
- **EQUAL** е насочена кон целите на заедничката социјална политика и се фокусира на транснационална соработка за нови средства на брба против сите форми на дискриминација и нееднаквости на пазарот на работна сила.

10.3. Соработка

Најмалку 2,5% од задолжителните одвојувања за структурните фондови ќе бидат распределени на INTERREG, според тоа, треба да се обрати должно внимание на преку-граничните активности, особено во поглед на проширувањето, како и на земјите членки кои имаат надворешни граници со државите кои аплицираат за членство, како и да се обрати внимание на подобрувањето на координацијата со PHARE, TACIS, TACIS и MEDA програмите.

Исто така, треба да се посвети должно внимание на соработката со најоддалечените региони.

10.3.1. Информативна политика

Улогата на заедничката регионална политика во процесот на мултунационалната интеграција заслужува да се истакне со адекватна информативна политика.

Како поддршка на оваа цел, Комисијата ги поттикнува земјите членки да ја подобрат транспарентноста на информациите за корисниците на структурните фондови, и да ја зајакнат јавната свест за улогата која Унијата ја има во развојот на нивните региони.

10.3.2. Култура

Заедницата ја промовираше помошта на структурните фондови во културната сфера, со цел да се унапреди придонесот на културата во регионалниот развој, особено преку медиумите, информативниот свет, историското наследство и регионалниот идентитет.

10.3.3.Развој на информатичкото општество

Друга пак информација на Заедницата, се стреми кон олеснување на развојот на информатичкото општество во најсиромашните региони на Унијата, преку интегриран пристап на телекомуникациската инфраструктура, информатичката технологија и програми за обука на бизнисмените и државните службеници.

11. КООРДИНАЦИЈА НА ФИНАНСИСКИТЕ ИНСТРУМЕНТИ НА ЗАЕДНИЦАТА

Согласно член 10 од Општата регулатива за структурните фондови, координацијата помеѓу различни фондови мора да се извршува преку:

- планови, рамка за поддршка на Заедницата,
- оперативни програми и единствена документација за програмирање;
- следење и проценка на помошта според Целите; и
- индикативни насоки објавени од Комисијата, и можност за спроведување ревизија на помошта.

11.1.Европската инвестициона банка

За да се максимализира стимулансот даден од развиените буџетски капацитети, користејќи соодветни финансиски инструменти, помошта на Заедницата, дадена во форма на субвенции, може да се комбинира на соодветен начин со заеми и гаранции од Европската инвестициона банка.

Овој инструмент за регионален развој најдолго се одржал, бидејќи на него се повикал Договорот во Рим, со цел да обезбеди врамнотежен и непречен развој на заедничкиот пазар, во интерес на Заедницата(член 267 ДЕЗ).

Близу 75% од финансирањето на ЕИБ во Заедницата, придонесува за регионалниот развој, иако таа бара и други цели, како што се оние за промовирање на мали и средни претпријатија и транс-европски мрежи.

ЕИБ "снабдува" значаен долгорочен капитал за финансирање на проекти за инфраструктура, во областите на транспортот, енергетиката и телекомуникациите.

11.2.Активности

Заемите и гаранциите на ЕИБ ќе помогнат на проектите за развој на помалку развиените региони, за модернизирање или промена на претпријатијата или за развој на свежи активности, како и за проекти од заеднички интерес за неколку држави членки.

Банката ќе го олесни финансирањето на инвестиционите програми во врска со помошта од структурните фондови и останатите финансиски инструменти на Заедницата", што ги засега регионите кои заостануваат во развојот, како и индустриските области кои се во опаѓање.

Банката исто така игра активна улога во финансирањето на транс-европските мрежи, а со тоа и во спроведувањето на инструментите за поддршка, финансирани од буџетот на Заедницата:

- субвенциите на каматните стапки на сопствените заеми,
- кофинансирање на студиите за одржливост и
- кофинансирање на гаранциските фондови.

12. ЕВРОПСКИ ФОНД ЗА РЕГИОНАЛЕН РАЗВОЈ

Европскиот фонд за регионален развој (ЕРДФ) е реформиран четири пати, од неговото создавање во 1975 година, демонстрирајќи ја растечката обврска на Заедницата кон регионален развој и нејзиното растечко искуство по ова прашање.

Новата регулатива за ЕРДФ се карактеризира со значителна флексибилност на оперативно ниво. Фондот може да ги користи сите форми на финансиски активности, како што е кофинансирање на регионални оперативни програми, системи за регионална помош и големи инфраструктурни проекти и производни инвестиции, доделување глобални субвенции за помош на иницијативите за локален развој и поддршка за техничка помош, како и мерки за подготовка и проценка.

Регулативата која поставува општи одредби за структурните фондови одредува дека, главна задача на ЕРДФ е да придонесе кон постигнување на Целите 1 и 2, дефинирани со таа регулатива. Освен тоа, во регионите кои припаѓаат во Целта 1, ЕРДФ може да придонесе во финансирањето на инвестиција во образованието и здравството, што е корисно за структурното прилагодување на регионот.

Исто така, фондот придонесува за спроведување на иницијативите на Заедницата за прекугранична, транснационална и меѓурегионална соработка ("*INTERREG*"), и за економска и социјална регенерација на градовите и урбаното соседство, кое е во криза ("*URBAN*").

Конечно, ЕРДФ придонесува за финансирање на истражувачки мерки, особено студии, пилот проекти и размена на искуства..

Како дел од своите задачи ЕРДФ придонесува за финансирање на:

- производни инвестиции, за создавање и заштита на одржливи работни места;
- инвестиции во инфраструктурата; и
- развојни мерки кои охрабруваат и поддржуваат локален развој и
- иницијативи за вработување,

13. ЗАКЛУЧОЦИ И ПРЕДВИДУВАЊА

Важноста на заедничката регионална политика значително порасна, бидејќи Договорот ја постави како суштински инструмент за економска и социјална кохезија, самиот по себе потребен за напредокот на економската и монетарна унија, предизвикувајќи зависност на економиите на земјите членки.

Регионалната политика на Унијата го промовира и концептот на европска солидарност, преку комплетирање и насочување на акциите на земјите членки во

поглед на избалансирана европска интеграција, профитабилна не само за сиромашните региони, туку и за останатиот дел на Унијата.

11.1. Договорот од Мастрихт

Во поглед на новата цел на економската и монетарна унија која таа ја поставува, Договорот од Мастрихт нуди референтна рамка и поддршка за заедничката регионална политика, особено со поставувањето на економската и социјална кохезија како основна цел на Унијата, со создавањето на Кохезионен фонд, со поставувањето на Комитетот на регионите и со унапредувањето на трансевропската инфраструктурна мрежа. Со потпишување и ратификација на овој Договор, земјите членки потврдуваат дека целите на ЕМУ и на економската и социјална кохезија треба да бидат извршувани паралелно.

Економската и монетарната унија, немаше да биде изводлива без ефикасна регионална политика, која околу неа вклучува задоволителни капитални трансфери, од побогатите кон посиромашните региони на ЕУ.

Помошта на посиромашните земји членки, во нивното исполнување на условите за учество во ЕМУ, е во интерес на сите.

Напорите на Унијата да ги развие своите најсиромашни региони се покажуваат како успешни. Бруто домашниот производ (БДП) по жител, во посиромашните региони се менува во насока на просекот на Заедницата. Помеѓу 1986 и 1996 година, БДП по жител, во 10 најсиромашни региони, се зголеми од 41% од просекот на ЕУ, на 50% од просекот на ЕУ, а во 25 најсиромашни региони се покачи од 52% на 59%. БДП по жител, во четирите кохезиони држави се искачи од 65% од просекот на ЕУ, до 77% во 1999 година.

11.2. Улогата на инструментите

Структурните и кохезиони политики во голема мера придонесоа за постигнатите резултати. Но, немаа корист само најсиромашните земји членки.

Проценките покажуваат дека близу 40% од сите средства кои се насочуваат кон најсиромашните земји членки, се враќаат кон побогатите во форма на купување на знаење или капитална опрема.

11.3. Кохезиониот фонд им овозможи на државите корисници (Шпанија, Грција, Ирска и Португалија) да сочуваат одржливо ниво на државни инвестиции во областите на животна средина и транспорт, прилагодувајќи се со целите за намалување на очекуваните буџетски дефицити, преку конвергентните програми, поставени како дополнение на економската и монетарна унија. Во секој случај, остануваат суштински разидувања, во поглед на БДП и невработеноста, така што помошта мора да се контролира периодично, за да се осигура нејзино концентрирање во регионите каде што е најмногу потребна.

11.4. Глобализација

Треба да се истакне дека, со присутноста на глобализацијата во економиите и пазарите, не е веќе возможно да се поделат индустриски и географски области на јасно идентификувани и релативно независни сегменти. Европските фирми се ангажирани во производство, во рамките на Унијата и во трети земји. Нивната конкурентност зависи се повеќе од нивниот капацитет да ги комбинираат релевантните информации и фактори.

Секако, четирите најслаби земји членки - со поддршка од структурните фондови - инвестираат многу повеќе од другите земји на Унијата, особено во транспортната и телекомуникациската инфраструктура. Бидејќи наведените инвестиции вклучуваат последна технологија, послабите региони постигнуваат релативно високи стапки на пристап до дигиталните услуги, кои се суштински за информатичките патишта на 21-от век.

11.5. Информатичката средина е всушност, динамичен концепт кој завзема различни форми, во зависност, не само од економската структура на државата или регионот кој е во прашање, туку и од институционалните односи, традициите и културните навики на различните региони. Големи нееднаквости постојат помеѓу различни региони на Унијата, во услови на целосно користење на информатичкото општество, како што е телекомуникациска инфраструктура, улогата на националниот и приватниот сектор како добавувачи на услуги за информатичкото општество, степенот на образование, како и свесноста на јавноста во поширока смисла, потребна за општо користење на овие услуги.

11.6. Улогата на структурните фондови

Структурните фондови имаат главна улога во подобрувањето на инфраструктурата, неопходна за потполно користење на информатичкото општество и "нематеријалните" елементи т.е. во надминување на пречките поврзани со економијата, раководењето, државната администрација и образованието, на помалку развиените региони на Унијата.

Наспроти историјата на големи напори за унапредување на вработувањето, структурните фондови одиграа значајна улога во поддршка на поставувањето и развојот на мали и средни претпријатија. Во иднина, дури и поголемо внимание треба да биде посветено на малите фирми, особено на нивните напори да се вклучат во информатичкото општество.

Големо прашање е како структурните фондови на Унијата ќе се вклопат, по пристапот на државите од Централна и Источна Европа во ЕУ, кога сиромашните региони на Унијата би станале далеку помногубројни.

Евидентно е дека би била потребна поголема концентрација на помош, во поглед на покриеноста на региони и географска погодност, особено во попросперитетните земји членки.

Според тоа, по новата реформа на структурните фондови во 1999 година, напорот за економска и социјална кохезија се концентрира на регионите во ЕУ со најголема потреба, додека значителна пред-пристапна помош им се дава на

земјите кандидати, со цел подобро да се соочат со пречките за учество во економијата на слободен пазар во ЕУ.

Пред пристапната стратегија вклучува воспоставување на Инструмент за пред-пристапна помош (*ISPA*), кој е насочен кон изедначување на стандардите на државите кандидати со инфраструктурните стандарди на Заедницата и обезбедување финансиски во однос на мерките за заштитан а животната средина и мерките за транспортната инфраструктура.

По пристапувањето, заедничката регионална политика треба да биде насочена кон помагање на новите земји членки, во успешно задоволување на условите на единствениот пазар и единствената валута.

Комплетниот преглед на примената на структуралните фондови и на Кохезиониот фонд, треба да овозможи следење на поедноставни процедури, кои ги поедноставила структурните проблеми на новите земјите членки.

Дел III
СЕКТОРСКИ ПОЛИТИКИ

- **ИНДУСТРИСКА ПОЛИТИКА И ПОЛИТИКА НА ПРЕТПРИЈАТИЈАТА**
- **ПОЛИТИКА ВО ОБЛАСТА НА ИСТРАЖУВАЊЕТО И ТЕХНОЛОГИЈАТА**
- **ПОЛИТИКА ВО ОБЛАСТА НА ЕНЕРГЕТИКАТА**
- **ПОЛИТИКА ВО ОБЛАСТА НА СООБРАЌАЈОТ**
- **ЗЕМЈОДЕЛСКА ПОЛИТИКА**
- **ПОЛИТИКА ВО ОБЛАСТА НА РИБАРСТВОТО**

1. ИНДУСТРИСКА ПОЛИТИКА И ПОЛИТИКА НА ПРЕТПРИЈАТИЈА

Либерализацијата на трговијата и зголемената конкуренција во рамките на заедничкиот пазар создаваат услови за структурните промени кои се неопходни за функционирање на индустријата во рамките на Заедницата.

Сите држави членки водат неопходна заедничка индустриска политика со единствена цел:

- Да се комплетира заедничкиот пазар за индустриски производи,
- Да се решат заедничките структурни и секторски проблеми.

Во почетокот на 90-тите години, во трката за реализација на единствениот пазар, Заедницата, всушност, посвети големо внимание на малите и на средните претпријатија (МСП), кои претставуваат речиси 99% од индустриската структура на Заедницата и обезбедуваат 70% од вкупниот број вработувања од приватниот сектор во државите членки.

Индустриската политика не опфаќа само индустриски фирми туку опфаќа и други фирми во другите стопански сектори во областа на:

- занаетчиството,
- туризмот
- дистрибутивната трговија.

Европските договори не предвидуваат индустриска политика на Заедницата, тие првенствено се занимаваат со индустрискиот сектор во државите членки.

Договорите со кои се основа ЕЗ за јаглен и челик (ЕЗЈЧ) и ЕЗ за атомска енергија (ЕЗАЕ- Евроатом, воспоставуваат секторски политики во релевантните индустриски сектори, додека, пак, договорот со кој се основа Европската економска заедница (ЕЕЗ) главно го регулира заедничкиот пазар на индустриските производи.

Но, Договорите за ЕЗЈЧ и ЕЗАЕ (Евроатом) се попрецизни од договорот за ЕЕЗ, па дури и од Договорот за ЕЗ. Тие вклучуваат одредби за реализација и на заедничкиот пазар и на структурната политика на секторите на кои се однесуваат, и им даваат моќ на институциите на Заедницата да формулираат вакви политики.

Од 1968 година, со воведувањето на **заедничката царинска тарифа** и изедначените царини, Заедницата имаше на располагање вреден инструмент за

водење ефикасна трговска политика и за вршење притисок за либерализација на меѓународната трговија..

Борбата со силните економии

За да можат да ја одржат конкурентноста со американските и јапонските мултинационални компании, европските индустрии мораа:

- да ги комбинираат производствените фактори (капиталот и работната рака),
- да ги минимизираат своите производствени трошоци по единица производ

Во суштина, тие мораа да ја изнајдат димензијата што најмногу им одговара на новите услови на конкуренција и со тоа да ја подобрат својата продуктивност изнаоѓајќи нови производи и нови производствени методи.

Само широкиот европски пазар можеше да им ги понуди тие услови на конкуренција.

ДОГОВОРИ

- **Договорот за ЕЗЈЧ**

Договорот за ЕЗЈЧ се смета како најсеопфатен, од гледна точка на индустриската политика. Во основа со делегирањето на високата власт на Комисијата, израз на наднационална моќ, државите членки овозможиле политиките на Заедницата да се спроведуваат во приоритетните области што ги создадоа јагленот и челикот во 50-тите години.

Истото важеше и за секторот за челик, во кој кризата се појави некои 10 години по кризата со јагленот.

- **Договорот за основање на Евроатом**

Иако ЕЗ доживеа сериозна криза во периодот од 1965 до 1977 година, тоа не беше последица на недостатоците на **Договорот за основање на Евроатом**, туку повеќе на желбата на некои држави членки да ја имаат наднационалната моќ, што тие самите и ја дадоа на Комисијата. Договорот за основање на Евроатом обезбедува доволна рамка за заедничка политика во секторот за нуклеарна индустрија.

1. КОНКУРЕНТНОСТ НА ЕВРОПСКАТА ИНДУСТРИЈА

1.1. Единствениот пазар и индустриската политика

Влијанието на заедничкиот пазар најмногу се чувствува во секторите што ги произведуваат главните потрошувачки добра, како што се секторот за моторни возила и секторот за електрични апарати за домаќинство, а многу малку од индустријата на висока технологија како што се информатичките технологии и телекомуникациите, со кои доминираат заштитени јавни претпријатија.

Немајќи правна основа за вистинска индустриска политика, институциите на Заедницата се ограничиле на испитување на индустрискиот развој, без да можат да влијаат врз него. Затоа тие поставиле координирани статистички инструменти да ги мерат инвестициите во индустријата, стопанскиот циклус во индустријата и малите занаетчиски индустрии и индустриски активности.

1.1.2. Единствена валута

Реализацијата на единствениот европски пазар, крунисана со единствена валута, на бизнисот му овозможува:

- корист од економиите на обемот,
- намалување на своите административни и финансиски трошоци,
- полесен пристап до јавните набавки во другите држави членки и
- поблиска соработка едни со други на прекугранично ниво.

Исто толку важно, колку и големината на пазарот е неговиот квалитет.

Самиот единствен пазар претставува суштински чекор за бизнисот да може да гледа, да мисли и да дејствува стратешки и преку националните граници,

Секако, тенденцијата на мултинационалните претпријатија да постигнат доминантна положба на единствениот пазар со постигнување доволна критична големина мора да се следи од властите за конкуренција, дозволувајќи им на европските компании да ги следат деловните стратегии, кои можат да им ја одржат нивната конкуренција на светско ниво.

1.1.3. Европските стандарди

Од почетокот на 1990-тите години, европската стандардизација се трансформираше од маргинална активност во активност од примарна важност.

Европските стандарди им обезбедуваат на производителите група технички спецификации познати како давање претпоставка за сообразност со суштинските барања на директивите на Заедницата.

Европските стандарди стануваат клучен елемент за:

- промовирање на индустриската конкуренција,
- овозможување појава на нови пазари и развивање нови технологии.

1.1.4. Јавни набавки

Јавните набавки се од голема важност за европската индустриска конкурентност.

Основни карактеристики на јавните набавки се:

- се појавуваат во износ од 16% од БДП -значи дека пристапот до јавните пазари е многу важен за сите фирми,
- можат да го зголемат технолошкиот потенцијал со зголемување на пазарната побарувачка за високотехнолошки производи,
- концентрирани се во мала група индустрии и имаат потреба од конкурентен пазар со цел да ги развијат потребните производи и вештини за да имаат меѓународен успех.

1.2. Предизвиците на европската индустрија

1.2.1. Глобализацијата на економиите и пазарите

Иако европската индустрија ги ужива придобивките што ги носи единствениот широк пазар, таа се соочува со нови предизвици.

Глобализацијата на економиите и пазарите, која овозможува поголемите економии на обем да се соберат и да се создаде подобра специјализација за различни пазарни сегменти а со тоа и придонес за засилувањето на меѓународната конкуренција.

Економските оператори и националните власти мораат да обрнат поголемо внимание на факторите што влијаат врз продуктивноста, а тоа се:

- технолошкиот развој, инвестирање во истражување и развој,
- стапката на искористување на капацитетите,
- трошоците и квалификациите на работната рака,
- способноста за управување и организацијата на производството

1.2.2.Новата индустриска револуција

Европската индустрија мора да се подготви за соочување со предизвикот на новата индустриска револуција, резултат на развојот на информатичките и телекомуникациските технологии. Оваа револуција има далекусежни ефекти врз структурите и методите на производството.

1.2.3.Иновации

Конкурентоста на фирмите се повеќе зависи од **способноста за иновација**, особено со развојот на новите производи и услуги.

Промоцијата на **иновативни активности** е суштинска и вклучува:

- создавање иновативни стопански дејности,
- овозможува ширење и искористување на резултатите од истражувањата и поддржување на трансфер на технологиите.

Иновацијата е сложен феномен што вклучува многу учесници (фирми, университети, истражувачки центри и финансиски оператори, итн.). Европа мора поефикасно да ги искористи своите истражувачки активности и нејзиното високо ниво на креативност во смисла на знаење и искуство со тоа што ќе создаде амбициозни политики за истражување на ниво на Заедницата, на национално и регионално ниво во сите сектори..

1.2.4. Структурното приспособување

Главната иницијатива и одговорност за **структурното приспособување** им припаѓа на бизнисите. Улогата на националните власти е пред се да најдат методи и да бидат водачи на патот кон иновацијата.

Индустриските фирми треба да можат да очекуваат од националните власти јасни и предвидливи услови за своите активности.

Од друга страна, Националните власти можат да преземат дополнителни мерки за да помогнат и да го забрзаат процесот на приспособување, особено во областа на обезбедување инфраструктура (на пример, образование, енергија, телекомуникации и истражување), но никогаш не можат да ги носат оние одлуки што треба да ги донесат бизнисите.

Принцип на репер

Заедницата го употребува принципот на репер, што овозможува непрекинато следење на напредокот и оценување на ситуацијата според најдобрата практика во светот, која постојано се подобрува.

За да ја рашири техниката на поставување репер, Комисијата постави Група за воспоставување на модел-репер, на високо ниво, која се состои од индустријалци и чија главна задача е избирањето на пилот-проектите и поставување мрежа од експерти што ќе ги спроведат пилот-проектите во државите членки.

1.2.5. Основите на индустриската политика

Договорот од Мастрихт

Со стапувањето на сила, на Договорот од Мастрихт во ноември 1993 година, индустриската кокурентност стана една од утврдените цели на европската интеграција. Во членот 3 од Договорот за ЕЗ всушност се вели дека дејствувањето на Заедницата меѓу другото вклучува и **зацврстување на конкурентноста на индустријата на Заедницата**. Во насловот за индустријата во ДЕЗ се вели дека Заедницата и државите членки мораат да ги обезбедат неопходните услови за кокурентност на индустријата на Заедницата.

За таа цел, во согласност со системот за отворени и конкурентни пазари, нивното дејствување е насочено кон:

- забрзување на приспособувањето на индустријата кон структурните промени,
- создавање и поттикнување средина погодна за иницијативи и за развој на претпријатија во целата Заедница, особено за мали и средни претпријатија;
- поттикнување средина погодна за соработка меѓу претпријатијата;
- промовирање подобро искористување на индустрискиот потенцијал за иновација и истражување и политики за технолошки развој (чл. 157, ДЕЗ).

Овој член ја поставува правната основа за дејствување на Заедницата во областа на индустријата и бизнисот.

Целите кои се претходно поставени можат да се остварат со следниве средства:

- меѓусебна консултација на државите членки,
- координација со другите политики и активности на Заедницата.

Зависност од другите политики

Индустриската конкуренција зависи од политики какви што се:

- политиката на конкуренција,
- внатрешен пазар,
- истражувања и развој,
- образование и
- трговија и одржлив развој.

1.2.6. Принципи на индустриската стратегија

Заедничката индустриска стратегија се темели на три принципа:

1. постојано користење на сите заеднички политики поврзани со индустриската активност,
2. подобар пристап за бизнисите на Заедницата кон пазарите надвор од
3. позитивно приспособување на индустриските промени преку конзистентен пристап.

1.3. МСП (Малите и средните претпријатија) на единствениот пазар

1.3.1. Историски развој

Во 60-тите и 70-тите години од минатиот век, економистите ги величаа предностите на мулти-националните претпријатија (економии на обемот, нови технологии за производство и дистрибуција, современо раководење со персоналот, планирање на производството и дистрибуцијата во европски размери).

Во текот на 80-тите години се забави подемот на мултинационалните компании.

Европската комисија се пожестоко ги бранеше тенденциите на големите компании да монополизираат на определени пазари и тенденциите на националните и на регионалните власти да им дадат голема стимулација во форма на помош.

1.3.2. Карактеристики на МСП

Малите и средните претпријатија обезбедуваат околу 70 милиони работни места и со тоа претставуваат се поголем дел (околу 75% од кои околу 30% припаѓаат на компании со помалку од 10 вработени) од вкупниот број вработувања во приватниот сектор - индустријата и услугите - во ЕУ.

Социјалните односи се подобри во помалите отколку во поголемите фирми.

Уште повеќе, малите претпријатија ги апсорбираат чувствителните категории на пазарот на трудот т.е. жените и младите лица. Малите бизниси се присутни на новите пазари.

Заедницата и државите членки треба да поттикнуваат „средина поволна за иницијативи и за развој на претпријатијата во целата Заедница, особено на малите и средните претпријатија". Ова е основата на заедничката политика за претпријатија, политика во полза на малите бизниси, познати како, мали и средни претпријатија (МСП).

1.3.3. Дефиниција за МСП

Се до средината на 90-тите години, за МСП се користеа различни дефиниции во политиките на Заедницата (конкуренција, структурни фондови, истражување и развој, тендери за јавни набавки, итн.).

Микропретпријатија МСП

Комисијата усвои препорака во врска со дефинирањето на микропретпријатија, мали и средни претпријатија, што се употребува во политиките на Заедницата.

Микропретпријатие се дефинира како претпријатие што вработува помалку од 10 лица и чиј годишен промет и/или годишен книговодствен баланс не е поголем од 2 милиона евра.

Дефиниција за Претпријатие

За претпријатие се смета ентитет вклучен во економска активност, независно од неговиот правен облик. Категоријата за микро, мали и средни претпријатија е создадена за претпријатија што вработуваат помалку од 250 лица и кои имаат годишен промет што не е поголем од 50 милиони евра, и годишен книговодствен биланс, не поголем од 43 милиони евра.

Дефиниција за Мало претпријатие

Мало претпријатие се дефинира како претпријатие што вработува помалку од 50 лица и чиј годишен промет и/или годишен книговодствен баланс не е поголем од 10 милиони евра.

1.3.4.Управување

Секојдневното управување со едно МСП се сведува на директорот на компанијата, со што се овозможува флексибилност и брзина во процесот на донесување одлуки и лични односи со персоналот, набавувачите и потрошувачите. Овој квалитативен критериум за идентификација се совпаѓа со главните карактеристики на малите претпријатија, карактеристики што често претставуваат хендикеп, но кои од друга страна можат да бидат и предност.

1.3.5.Пазарен пристап и функционирање

Едно МСП е во огромна мера зависно од самофинансирањето поради тешкиот пристап до финансиските пазари и често го има проблемот со ограничено располагање со финансиски средства. Секако дека е многу потешко и релативно поскапо за МСП отколку за големите фирми да имаат пристап до светскиот технолошки капитал, да си ги дозволат најсовршените техники на управување и бизнис услуги и да си го најдат своето место во глобалната економија, па дури и на единствениот пазар на ЕУ.

Клучот на успехот

За да успеат, МСП мора да се потрудат да се приспособат на нивната нова средина со тоа што ќе отфрлат некои од своите навики на управување од семеен стил, како и таквите производствени и маркетиншки методи и да соработуваат едни со други за да надминат некои од хендикепите што произлегуваат од нивната големина, особено во поглед на набавката и дистрибуцијата на нивните производи во голем број држави членки.

МСП мораат, сепак, да имаат помош од своите трговски организации, нивните влади и европските институции. Затоа е потребна заедничка политика за претпријатија што ќе обезбеди рамка и ќе ги координира напорите на државите членки да им помогнат на нивните МСП, без да ја нарушат конкуренцијата на пазарот.

2. ПОЛИТИКА НА ПРЕТПРИЈАТИЈА

Со Европската Повелба за мали и средни претпријатија, државите членки се обврзаа:

- да го зајакнат духот на иновација и претприемништво;
- да остварат регулаторна, фискална и административна рамка погодна за претприемничките активности;
- да обезбедат пристап до пазарите врз основа на најнеоптоварувачките барања како израз целите на јавната политика;
- да го олеснат пристапот до најдобрите истражувања и технологии и
- да промовираат врвна поддршка на малите претпријатија.

2.1. Програма на Заедницата

Повеќегодишната програма за претпријатијата и претприемништвото (2001-2005) овозможува спроведување на политиката за претпријатија по пат на нова, координативна процедура со државите членки, која е насочена кон потребите на МСП, во повеќе од 30 држави а се однесува на државите на ЕУ и државите-кандидати/апликанти).

Цел на Програмата

Програмата има за цел:

- да го зголеми растежот и конкурентноста на претпријатијата во една глобализирана економија во која владее знаењето,
- да го промовира претприемништвото,
- да ја поедностави и
- да ја подобри административната и регулаторната рамка за претпријатијата.

Со овие активности сите истражувања, иновации и особено создавањето бизнис ќе можат да просперираат, да ја подобри финансиската средина и да им овозможи на претпријатијата полесен пристап до службите за поддршка, програмите и мрежите на Заедницата.

За таа цел, Комисијата утврди акционен план за да обезбеди стратешка рамка за развој на претприемништвото преку повеќе-национална програма.

2.1.1. Политиката за иновации во економија

Што се однесува до политиката за иновации во економија во која владее знаењето, Комисијата предлага пет цели:

1. Кохерентни национални политики за иновации;
2. Регулаторна рамка погодна за иновации;
3. Поттикнување за создавање и развој на иновативни претпријатија;
4. Подобрување во клучните допирни точки во системот на иновации и
5. Општество отворено за иновации.

2.1.2. Заедничката политика за претпријатија има три широки цели:

- да создаде законска рамка што е во функција на основањето и развојот на претпријатија во Заедницата;
- да создаде економско опкружување што ќе им помогне на претпријатијата да го достигнат својот целосен развој на единствениот пазар и
- да промовира соработка меѓу претпријатијата што се наоѓаат во различни

региони од Заедницата.

2.2. Правното опкружување на европскиот бизнис

Потребни се соодветни мерки на Заедницата за да се обезбедат правни структури што го олеснуваат основањето фирми и инвестирањето надвор од државата и израмнување на разликите меѓу националните системи на право на друштва.

2.2.1. Правни специфичности

Врз основа на слободата на основање, утврдена со Договорот за ЕЗ, претпријатијата основани во согласност со законот на една држава членка не наидуваат на административни проблеми при нивното основање на територијата на друга држава членка.

Регулација

Заедницата усогласи голем број директиви и уреди неколку аспекти од правото на друштва на државите членки.

- **Директива со која се поставува систем на отворање** што се применува за сите компании и се олеснува јавниот пристап до информациите за компаниите. Одредбите на директивата ги обврзува државите членки да водат регистар на компаниите (кој може да биде разгледан од секого, и да осигури дека определени информации се објавуваат во националниот службен весник).
- **Директива која наметнува мерки во врска со отворањето во државите членки во кои се наоѓа една подружница** за да се обезбеди заштита на лицата што преку посредник на филијалата соработуваат со компанија што работи според законот на друга држава членка.
- **Директива која ги опфаќа приватните компании едно лице** и дозволува, под определени услови, ограничување на одговорноста на претприемачот-поединец во целата заедница.
- **Директива кои го сочинуваат кодексот за европското сметководствено законодавство.**

2.2.2. Кооперативи во ЕУ

Комисијата ја поддржува ефикасната промоција и развој на кооперативи во ЕУ, наведувајќи дека тие имаат се поважна и попозитивна улога, како преносители за спроведување на многу цели на Заедницата во области како што се:

- политиката на вработување,
- општествена интеграција, регионален и рурален развој и
- земјоделство.

Според Комисијата, статутот за европско кооперативно здружение веќе е ефикасен инструмент во прекуграничната и паневропската соработка меѓу компаниите.

2.3. Деловно опкружување

Во трката за реализација на единствениот пазар Заедницата особено вложуваше напори да ги отстрани сите пречки на прекуграничните стопански дејности, за да им помогне на компаниите да ги искористат предностите на новите трговски можности на пазарите на партнерските држави, и воопшто, да ја подобрат средината во која функционираат стопанските дејности на Унијата.

Поради сложената природа на определени европски одредби и **несоодветното познавање на европското законодавство**, бизнисмените често пати сметаа дека законодавството го ограничува претприемачкиот дух.

Затоа ЕУ треба да осигури дека влијанието на нејзиното законодавство врз претпријатијата, особено врз МСП нема да биде во судир со заедничката цел - претпријатијата да го достигнат својот целосен развој на единствениот пазар.

2.3.1.Методот за проценка на влијанието

Комисијата ги анализира директните и индиректните влијанија на предложените мерки (на пример, што се однесуваат на бизнисите, трговијата, вработувањето, животната средина и здравјето).

Резултатите од секоја проценка се објавуваат во јавноста.

Законодавните власти на Заедницата се постојано информирани за импликациите на предлогот врз бизнисот и вработеноста.

Во резолуцијата за остварување на целосниот потенцијал на МСП, Советот ги повика државите членки и Комисијата да испитаат како може да се подобри деловното опкружување за МСП, со отстранување на структурните пречки што потекнуваат од правната, финансиската и административната рамка.

Исто така е неопходно да се подобри квалитетот и протокот на информации за внатрешниот пазар и другите полиња на политиката на Заедницата насочени кон претпријатијата, особено МСП.

2.3.2.Мрежата Евро-инфо центар

Оваа мрежа е дизајнирана да ги задоволи потребите на малите и средните претпријатија за информации во врска со внатрешниот пазар (правни, технички и општествени аспекти од трговијата на Заедницата) и можноста за извлекување корист од финансирањето од Заедницата.

Евроинфоцентрите имаат три главни цели:

- да обезбедат информации за сите прашања и проблеми од внатрешниот пазар;
- да помагаат и да советуваат во бизнисот за учество во европските активности и
- да служат како канал за комуникација меѓу претпријатијата и Комисијата.

Околу 260 евро-инфо центри се распространети во регионите од државите членки, државите од ЕФТА, државите од Централна и Источна Европа и медитеранските држави.

2.4. Финансирање на претпријатијата

Многу европски МСП-а се соочуваат со проблемот на финансирање.

Европските фирми имаат помал акционерски капитал од фирмите слични на нив во САД и во Јапонија и во однос на големите фирми тие повеќе зависат од директното

институционално финансирање (банковни покретија, краткорочни и долгорочни заеми), кое е поскапо. Комисијата има став дека ситуацијата може лесно да се подобри ако тие добиваат ефикасно советување и во однос на нивното управување и за нивните односи со нивните финансиери.

Таа исто така предложи да се подобри координацијата и комуникацијата меѓу различните европски, национални, регионални и локални програми за зајакнување на финансиската состојба на МСП.

Финансиски институции

- **Европската инвестициона банка (ЕИБ)**
- **Европскиот инвестиционен фонд (ЕИФ)**

Европската инвестициона банка (ЕИБ), преку своите Глобални заеми, и **Европскиот инвестиционен фонд (ЕИФ)** се финансиски институции на Заедницата што ги поддржуваат МСП.

Центрите за бизнис и иновации (ЦБИ), основани од Комисијата и националните и приватните регионални партнери, главно регионите од Целта 1 од Структурните фондови, се наменети да промовираат создавање и ширење бизнис со обезбедување сеопфатна програма на услуги (обука, финансирање, маркетинг, пренос на технологија итн.) за МСП што развиваат иновативни проекти базирани на технологија.

Со помош на ефектите од употребата на инструментите за гаранција и ризичен капитал, **Европскиот инвестиционен фонд** може да придонесе за развојот на МСП во државите членки на ЕУ и државите кандидати во рамките на стратегијата.

Европскиот инвестиционен фонд не инвестира директно во МСП, туку напротив, секогаш дејствува преку посредници.

На овие посредници им е доверена целата активност. ЕИФ не е вклучен во поединечните одлуки за инвестиции/кредитирање. МСП што бараат финансии треба да стапат во контакт со ЕИФ преку посредник во нивната држава/регион за да добијат информации за критериумите што треба да се задоволат и за постапката за пријавување. Вклученоста на ЕИФ има улога на катализатор во создавањето инвестициони фондови, бидејќи има ефект на привлекување други инвеститори и им ја обезбедува на овие фондови критичната големина што им дозволува да започнат со нивните инвестициони активности.

2.4. Соработка меѓу претпријатијата

Отворањето на пазарите како резултат на економската интеграција во Заедницата со себе носи побрза структурна промена и поголем притисок од конкурентноста врз претпријатијата.

Соработката или партнерството меѓу малите претпријатија во различни региони или држави на Заедницата може да помогне за да се одговори на предизвикот од поширокиот пазар и за натпревар со поголемите, особено ако аранжманите за кои се работи се засноваат врз комплементарност што резултира со заемна корист.

Покрај тоа, соработката може да го унапреди процесот на модернизирање и разгранување на МСП. Постојат различни видови соработка, на пример, претпријатија со заеднички капитал, синдикати, договори што опфаќаат нефинансиски релации (давањето грантови/купувањето дозволи, преносот на искуства, маркетинг итн.) или здобивање со капитал.

2.4.1. Начини на соработка

Соработката може да биде формална, односно врз основа на договор, на пример, преку групација за европски економски интерес или неформално.

Пред да започнат каква било соработка, фирмите, секако, мора да земат предвид дали е таа соработка законска, бидејќи договорите за соработка понекогаш ги зголемуваат проблемите во врска со одредбите од Договорите што се однесуваат на соработката. Заедницата презеде мерки за создавање поволна средина за соработка меѓу фирмите.

Во почетокот на 70-тите Комисијата го основаше **Центарот за деловна соработка (ЦДС)**, мрежа за размена на информации што не се доверливи и се однесуваат на можностите за соработка.

Во 1990-тите години, Комисијата управуваше со **Мрежата за деловна соработка (МДС)**, компјутеризирана мрежа што овозможува брза и доверлива идентификација на потенцијалните партнерски фирми во другите држави членки или во трети држави.

Во моментот Комисијата го проучува создавањето **сеопфатна мрежа за поддршка на бизнис**, наменета за барање партнери и други активности поврзани со МСП.

3. СЕКТОРСКА ПОЛИТИКА

Секторската индустриска политика во голема мера е поврзана со трговската политика.

Природата на секторската политика ја сочинуваат стимулативните мерки што ги користат владите, како на пример:

- давање грантови на определени истражувачки тела,
- координација од Заедницата и
- субвенции за каматни стапки.

Мерките главно се засноваат врз промовирање вработување, регионален развој или дури национален престиж каде што се вклучени важни препријатија, кои се сметаат за „водечки компании“.

Секторската помош и условите под кои таа се доделува многу се разликуваат од една држава членка на ЕУ до друга, логично е да влијаат врз трговијата меѓу државите членки и да ја нарушат или да постои опасност дека ќе ја нарушат конкуренцијата.

Затоа, целите на индустриската политика треба да создадат такви услови што ќе овозможат подобра контрола врз давњето ваква помош.

3.1. Индустија на челик

Индустијата за челик беше еден од двата стратешки сектора управувани од Европската заедница за јаглен и челик (ЕЗЈЧ). Овие стратешки сектори зависеа од заеднички правила и заедничка власт.

Правилата на Заедницата за државна помош за челичната индустрија обезбедуваат рамка за разумни интервенции без нарушување на условите за конкуренција на заедничкиот пазар за челик. Покрај тоа, пазарот на челик се следи од поблиску, од една страна, преку информирање дека компаниите за челик мораат да комуницираат со Комисијата во однос на нивните инвестиции и од друга страна, во рамките на шестмесечни предвремени програми што се однесуваат на развојот на пазарот и на перспективите во иднина.

Особено е важно да се напомене дека по истекувањето на Договорот за ЕЗЈЧ во јули 2002 година, регулаторната рамка за челични производи беше во согласност со европската политика што важеше за севкупното производство.

3.2 Бродоградежништво и поморски индустрии

Индустријата за бродоградежништво, по својата природа е уште еден проблематичен сектор кој почна да опаѓа во Европа од почетокот на 60-тите години. Во текот на 60-тите години бродоградилиштата во државите од Заедницата го сочинуваа половината од светското производство на бродови.

Во 1975 година нивниот дел во светскиот пазар на бродоградежништво падна на 22%.

Во 2002 година во ЕУ нарачките беа паднати за речиси 80% во однос на 2000 година, а побарувачката се намали во речиси сите сегменти на пазарот (бродови-контејнери, бродови за крстарење, танкери и носачи на ЛНГ); цените за новите бродови паѓаа и понатаму и беа најниски дотогаш повеќе од една декада.

Како последица на тоа, бродоградилиштата банкротираа, при што имаше принудни отпуштања во големи размери.

Мултилатералните преговори започнати во 1989 година, под покровителство на Организацијата за економска соработка и развој (ОЕЦД), помеѓу главните држави-производители (ЕУ, Јапонија, Јужна Кореја, Норвешка, Соединетите Американски Држави), кои заедно покриваат повеќе од 70% од производството на бродоградилиштата во светот, доведе до спогодба во јули 1994 година за отстранување на сите пречки за нормалните услови за конкуренција во овој сектор, од 1 јануари 1998 година.

Како резултат на тоа, регулатива на Советот за помош во бродоградежништвото ги спроведува одредбите од **Договорот за ОЕЦД за почитување на нормалните услови за конкуренција** во комерцијалното бродоградежништво и индустријата за поправки и одржување, иако овој договор, кој чека да биде ратификуван од САД, се уште не е стапен на сила.

Во секој случај, постои регулатива на Заедницата со која се забранува помош врз база на договор (оперативна помош) почнувајќи од 31 декември 2000 година.

3.2.1. Определба и стратегија

Комисијата ја насочува својата работа кон одбрана на европската индустрија од неправедните трговски практики од страна на бродоградителите од трети држави и кон подобрување на нејзината конкуренција со стимулирање на истражувачките активности и поддржување на потесна индустриска соработка.

Комисијата, во главните начела на Заедницата, е насочена кон усогласување на националните планови за помош за поморскиот сообраќај со цел да овозможи национална фискална поддршка на развојот на тој сектор притоа правејќи ги таквите планови потранспарентни.

3.3. Текстилна и конфекциска индустрија

Текстилната и конфекциската индустрија се соочуваа со тешкотии уште од крајот на 60-тите години, особено како резултат на бавниот растеж на домашната побарувачка и брзиот развој на извозот од земјиште во развој.

Всушност, оваа индустрија заедно со сите други индустрии за кои не беше потребна висока технологија ниту концентрација на капитал, ја губат својата конкурентна предност во Европа во однос на индустриите од државите што имаат релативно евтина работна сила.

Покрај тоа, европската текстилна индустрија со околу 2,3 милиони вработени кон крајот на 90-тите години се соочуваше со неправедни трговски услови, поради лажниот увоз и несовладливите царински и нецарински пречки во некои трети држави. Европскиот социјален фонд можеше да им помогне на оние што ги изгубија своите работни места во текстилниот и конфекцискиот сектор, но ваквата помош беше само привремено олеснување во исчекување на вистинска текстилна политика на Заедницата. Оваа политика почна да се развива на почетокот на 90-тите години и имаше две одбранбени крила:

1. внатрешно крило и
2. надворешно крило.

1. **На внатрешно ниво**, Комисијата ја следи националната помош и применува политика што ќе спречи ваквата помош да ги зголеми нарушувањата во конкуренцијата во рамките на Заедницата или да предизвика пренесување на проблемите со работната сила и структурните тешкотии од една држава во друга.

2. **Надворешниот аспект** на заедничката текстилна политика е насочен кон организирање на меѓународната трговија за текстил за да обезбеди простор за индустријата на Заедницата без да ги обесхрабри надежите за индустријализација на државите во развој.

3.4. Аеронаутичка и вселенска индустрија

Аеронаутичката и вселенска индустрија се состои од два технолошки и економски одделни сектора, кои, сепак, се тесно поврзани во поглед на нивните индустриски и политички импликации и тие се примери каде што Европа има традиција на успех а во исто време економски и трговски потенцијал.

И двата сектора можат да изградат силна технолошка и индустриска основа за европската политика за безбедност и одбрана. Меѓутоа, иако европскиот пазар сочинува 20% од светскиот пазар за патнички авиони и воздухопловство, европската индустрија задоволува само 10% од светскиот пазар.

3.4.1. Американската индустрија

Оваа индустрија досега е водечки извозник во светот и за патнички и за воени авиони. Во областа на вселенската индустрија, американската доминација е уште поизразена. Во текот на 70-тите години со аеронаутичката индустрија внатрешноевропската соработка отиде подалеку отколку во кој било друг сектор, но повеќе на билатерално отколку на ниво на Заедницата (проектите Конкорд и Ербас).

Политиката во аеронаутичката индустрија на Заедницата се заснова врз принципите на:

- заедничко дејствување и
- консултации меѓу државите членки, особено во однос на надворешните аспекти.

Покрај вистинската либерализација на аеронаутичкиот пазар, конкурентноста на секторот зависи пред се од истражувањата и од развојот. Од 1990 година, Заедницата е еден од финансиерите во истражувачка програма во аеронаутичкиот сектор.

Тематска приоритетна област на **Шестата програма за истражување и развој на Заедницата** е наменета да и помогне на Заедницата да ја зацврсти својата положба во аеронаутиката и вселената станувајќи доминантна во најнапредните технологии во оваа област.

3.4.2. Европски институции

Европската вселенска агенција

Европската вселенска агенција (*-ESA/European Space Agency*) почна со работа во 1975 година. Во првите 25 години од нејзиното постоење, *ECA* го подигна статусот на ЕУ, која од мал прерасно во голем играч, со голем степен на самостојно задоволување на своите потреби во повеќето аспекти на вселенска технологија и капацитет за иновации од светска класа. Ракетите *Аријана*, создадени од *ECA*, освоија голем дел од пазарот за комерцијално лансирање сателити, но овој успех не беше постигнат во производството и продажбата на сателити за трговски цели.

Цели на Агенцијата

Европската вселенска агенција ги дефинираше целите на стратегијата на Заедницата за вселенски прашања:

- зацрстување на основата за вселенски активности,
- проширување на научното знаење;
- искористување на придобивките од инструменти базирани во вселената за пазарите и општеството.

Стратегијата на заедницата има за цел да ги воспостави вистинските политички и регулаторни услови за вселенски активности, да ги катализира здружените напори за истражувања и развој и да ги поврзе сите играчи да се насочат кон заеднички политички цели во проектите од интерес за цела Европа.

Пристапот кон вселената, кој е насочен кон потрошувачите и предводен со политика, е претставен конкретно во две иницијативи на Заедницата:

1. **Развојот на цивилен сателитски систем за навигација и позиционирање (Галилео).** Развојната фаза на оваа програма треба да овозможи значителен напредок во развојот на технологиите за сателитска навигација. Галилео ќе биде компатибилен и ќе соработува со Глобалниот систем за позиционирање на САД (ГПС), но Американците не се радуваат на конкуренцијата

што тој ја создава и се загрижени за различни трговски, технички и безбедносни аспекти.

2. **Иницијатива за градење кохерентен капацитет во Европа за глобално следење на животната средина и безбедноста.** Галилео ќе биде компатибилен и ќе соработува со Глобалниот систем за позиционирње на САД (ГПС), но Американците не се радуваат на конкуренцијата што тој ја создава и се загрижени за различни трговски, технички и безбедносни аспекти.

Втората фаза од иницијативата е насочена кон создавање глобален независен европски капацитет за набљудување, што функционира до 2008 година, со координирање на европските активности во областа на сателитското набљудување и чувствителност на далечина за да се обезбеди поддршка за политиките на владите (особено оние за животна средина, земјоделство, регионален развој, рибарство, транспорт).

Глобални сателитски системи за навигација

Нагласувајќи дека главните индустриски, стратешки, воени и политички интереси се доведени во прашање во однос на европскиот капацитет да ги контролира службите за навигација и позиционирање за својата територија и дека постоечкиот систем работи исклучиво преку американски и руски сателитски сигнали, Комисијата се застапува за развивање **глобални сателитски системи за навигација** на европско ниво што ќе понудат услуги што ќе ги задоволат потребите на цивилните корисници.

За оваа цел, постои Спогодба меѓу:

- ЕЗ,
- Европската агенција за вселенски истражувања и
- Eurocontrol- Европската организација за безбедност на воздушната навигација.

Оваа спогодба е насочена кон развивање и потврдување на оперативната способност на европскиот придонес кон **глобални сателитски системи за навигација**.

3.5. Информатички индустрии

Економскиот и општествениот развој на нациите зависат, се повеќе, од употребата на информациите и знаењето, благодарение на огромниот напредок што е постигнат во информатичките и комуникациските технологии (ИТС).

Информатичкото општество е почетокот на мултимедијалниот свет (звук - текст - слика), кој носи радикални промени што можат да се споредат со првата индустриска револуција.

3.5.1. Индустриско општество во информатичко општество

Европските држави поминуваат низ фундаментална трансформација **од индустриско општество во информатичко општество**. Технологиите на информатичкото општество се повеќе навлегуваат во сите индустриски и општествени дејности и се клучни фактори за конкурентноста на европските компании.

ИТС се движечка сила за се поголем број општествени сектори, како што се:

- здравство,
- образование,
- транспорт и

- забава и култура.

Овие технологии имаат голем потенцијал за создавање работни места.

Проблемот е во тоа што иако има голема побарувачка за информации во Европа, набавувачите можат да бидат каде било во светот бидејќи испораката е моментална. Без сомнение, САД и Јапонија се во голема предност како обезбедувачи на информации бидејќи секоја од овие држави има единствен систем на стандарди и единствен национален јазик. Според тоа, Европа мора да надмине голем број пречки на ова поле.

3.5.2.Регулации и активности

Директивата за заедничка рамка за електронски потписи беше првиот чекор кон воспоставување европска рамка за развој на електронска трговија. Оваа рамка е обезбедена со таканаречената **директива за електронска трговија**.

Оваа директива усогласува некои правни аспекти, како што се:

- одредување на местото на основање на обезбедувачи на услуги,
- обврски за транспарентност за обезбедувачите на одговорноста на Интернет-посредниците,
- разрешување спорови преку Интернет и
- улогата на националните влади. Таа ја разјаснува примената на клучните пазарни принципи (слобода на основање обезбедувачи на услуги и слободно движење на услугите) врз службите на информатичкото општество, афирмирајќи го принципот на држава на потекло според кој обезбедувачите на услуги мораат да постапуваат во согласност со законодавството на државата-членка на потекло.

Директива насочена кон заштита на поединците

Како дел од активностите за воспоставување европска информатичка област, каде што се очекува значително да се развие **обработката на личните податоци**, има Директива насочена кон заштита на поединците во однос на обработката на личните податоци.

Дополнување на Директивата

Директивата е дополнета од Директива што ги поставува специфичните правила за обработка на лични податоци и **заштита на приватноста** во секторот за електронски комуникации.

План

Акциониот план „електронска Европа“, на Комисијата, кој беше одобрен од Европскиот совет во Феира (19-20 јуни 2000), е насочен кон отстранување на клучните препреки за ширењето на Интернет во Европа, при што особено е насочен кон:

- обезбедување поевтин, побрз и посигурен Интернет;
- инвестирање во вештини;
- обезбедување пристап до Интернет за јавноста и
- стимулирање тој да се користи.

Програма

Повеќегодишната програма (2003 - 2005) ја постави законската основа за активностите за следење според акциониот план „Европа“ од 2005 година, ширење на најдобрата практика на европско ниво и подобрување на мрежите и сигурноста на информациите.

3.6. Телекомуникации

Дигиталните технологии, развиени од информатичката индустрија, овозможуваат интегрирано пренесување звук, текст и слика во еден комуникациски систем и ја насочуваат Европа во информатичката ера, радикално менувајќи ги начините на потрошувачка, производство и организација на работата. Од друга страна, напредните комуникациски технологии и услуги се витална врска меѓу индустријата, услужниот сектор и пазарот, како и помеѓу периферните области и економските центри.

Овие служби од суштинско значење за зацврстување на внатрешниот пазар, за индустриската конкуренција на Европа и за економското и општественото обединување во Европа.

Тие исто така можат да придонесат за општествениот напредок и за културниот развој. **Заедничката политика за телекомуникации се развива од почетокот на 90-тите години во насока на:**

1. Создавање единствен пазар за телекомуникациска опрема и услуги;
2. Либерализација на телекомуникациските услуги;
3. Технолошки развој на секторот со помош на истражувања на Заедницата и
4. Развој на регионите во Унијата со помош на трансевропски телекомуникациски мрежи.

Телекомуникацијата и пазарот

За создавање единствен пазар за телекомуникациски услуги потребна е либерализација на телекомуникациските пазари, кои традиционално беа државни монополи. Телекомуникациските услуги мораат да бидат либерализирани и условите за слободно вршење услуги од страна на мрежите мора да бидат дефинирани. За да се постигне оваа цел, која ја претставува втората оска на политиката во овој сектор, Комисијата усвои директива, врз основа на членот 90 од Договорот за ЕЕЗ (чл.86 ДЕЗ), со која се бара од државите членки да воведат аранжмани што обезбедуваат слободна конкуренција на пазарот на Заедницата за телекомуникациска терминална опрема (модеми, телек-терминали, сателитски станици само за прием итн.)

Пакети на либерализација

Либерализацијата на телекомуникациските услуги го отвори патот за создавање единствен пазар во овој сектор. Ова е целта на „телеком-пакетите“, усвоени во 2002 година. Пакетот образува единствена регулаторна рамка што ги опфаќа секторите за телекомуникации, медиуми и информатички технологии, кои се меѓусебно поврзани. Тој се состои од рамковна директива и четири посебни директиви што се однесуваат на пристап, овластување, универзални услуги и заштита на приватноста.

Националните регулаторни органи мораат да придонесат за развојот на внатрешниот пазар со тоа што ќе соработуваат меѓусебно и со Комисијата за да обезбедат доследна примена, во сите држави членки на одредбите од овие директиви.

Технолошкиот развој на телекомуникациите

Овие насоки имаат цел да ја заштитат на Заедницата преку истражувања во областа на напредните технологии и услуги за комуникации. Клучната активност на специфичната програма за истражување и развој на информатичко општество е насочена кон промовирање извонредност во технологиите и мрежите

4.Телематските апликации

Овие апликации имаат централна улога во развојот на трансевропските мрежи.

За таа цел, Заедницата усвои серии упатства, активности и мерки за да создаде и да работи со телематска мрежа за електронска размена на податоци меѓу администрации, особено оние потребни за функционирање на внатрешниот пазар и за спроведувањето на заедничките политики.

3.6.1. Стандардизација

Регулаторната рамка за телекомуникациска терминална опрема го следи и влијае врз новиот пристап за стандардизација, тестирање и потврдување. Одлуката на Советот и Резолуцијата за стандардизација во полето на информатичката технологија и телекомуникациите се во прилог на остварување на целта за **создавање европски пазар за телекомуникациска опрема**.

Европските стандарди се применуваат во многу политики на Заедницата, пред се во оние поврзани со единствениот пазар, електронска Европа, општата безбедност на производите и заштитата на животната средина.

Постои директива со која се утврдува единствен пазар за радиоопрема и телекомуникациска терминална опрема и предвидува заедничко одобрување на нивната погодност врз основа на принципот на декларација од производителот

Европските институции и органи за стандардизација се обидуваат да ја почитуваат регулаторната рамка што се применува за информатичка опрема за да се одговори на предизвикот за меѓусебна оперативност.

3.6.2.Регулации

- **Директивата 2002/21** вовеле усогласена регулаторна рамка за електронски комуникациски мрежи и услуги во целата ЕУ. Оваа директива ги опфаќа сите електронски комуникациски мрежи и услуги во рамките на нејзиниот домен. Директивата обезбедува правна сигурност за играчите на пазарот воспоставувајќи јасни критериуми за нивните права и обврски и за регулаторни интервенции.

Целта на директивата за пристап е :

- да утврди рамка на технолошки правила,
- да се идентификуваат проблеми на пазарот и
- да ги опфаќа пристапот до фиксните и мобилните мрежи.

- **Директива за овластување**

Целта на „директивата за овластување“ е да се имплементира внатрешен пазар за електронски комуникациски мрежи и услуги преку усогласување и поедноставување на

правилата и условите за овластување со цел да се овозможи нивна примена во целата заедница.

- **Директива за универзални корисници**

Целта на Директивата за универзални корисници е да обезбеди универзално вршење услуги за јавните телефонски услуги во средина на поголема севкупна конкуренција, со одредби за финансирање на трошоците за давње универзални услуги на најнеутрален начин во поглед на конкурентноста и за обезбедување максимална транспарентност на информациите.

Со неа исто така се утврдуваат правата на корисниците и потрошувачите на електронските комуникациски услуги, со соодветни обврски за претпријатијата. Таа има за цел да обезбеди меѓусебна оперативност на дигиталната опрема за телевизиските потрошувачи и обезбедувањето определени задолжителни услуги, како што се изнајмените линии. На крај, таа утврдува усогласени правила за воведување обврски од типот „мора да носи“ врз мрежните оператори од страна на државите членки.

- **Директивата за приватност и електронски комуникации**

Оваа директива ги дефинира принципите поставени во конкретни правила за заштита на телекомуникацискиот сектор. Во основа, електронските комуникациски услуги достапни за јавноста преку Интернет отвораат нови можности за корисниците, но исто така и нови ризици за нивните лични податоци и приватност, особено во однос на се поголемиот капацитет за автоматско складирање и обработка на податоци што се однесуваат на претплатниците и корисниците.

Оваа Директива ги усогласува одредбите од државите членки потребни за обезбедување еднакво ниво на заштита за основните права и слободи, а особено правото на приватност, во поглед на обработката на личните податоци во секторот за електронски комуникации и да обезбеди слободно движење на таквите податоци и на опремата за електронски комуникации и услуги во Заедницата.

3.6.3. Други индустриски сектори

Покрај секторите што тукушто ги разгледавме, ЕУ е заинтересирана за определени сектори како што се индустријата за моторни возила или хемиската индустрија, особено кога станува збор за работата на внатрешниот пазар, стимулирањето на недоволните инвестиции во истражувањето и развојот и координиран пристап на нивните проблеми наспроти надворешниот свет.

Сектори на интерес

Автомобилската индустрија

Европскиот систем за одобрување типови за возила е дизајниран за да помогне да се намалат трошоците на производителите, а во исто време да се одржуваат идентични технички спецификации и висок степен на заштита на возачите и на пешаците во целата Европска Унија.

Фармацевтската индустрија

Во основа ЕУ ја спроведува политиката на слободното движење на производите на заедничкиот пазар преку усогласување на закони и регулативи што го следат маркетингот. Според децентрализираната процедура, конкретната фармацевтска компанија бара од една или од повеќе држави членки да го признаат маркетиншкото овластување издадено од друга држава членка.

Биотехнологијата

Генетскиот инженеринг овозможува да се добијат нови хемиски, фармацевтски или прехранбени производи и висококонкурентни процеси во голем број индустриски и земјоделски дејности, главно се развива во фармацевтската индустрија.

Заедницата вложува напори да обезбеди заштита и за човековото здравје со контролирана употреба на генетски модификувани микроорганизми и животната средина.

ЗАКЛУЧОЦИ И ПРЕДВИДУВАЊА

ЕУ интервенира во индустрискиот сектор со цел да создаде средина поволна или за ширење на претпријатијата низ внатрешниот пазар (политика за претпријатија) или за активноста на определени индустриски гранки што претставуваат сегашни заеднички проблеми, за да им овозможи подобро да се снајдат со зголемената конкуренција на европско и на светско рамниште (секторска политика). Иако остануваат разликите меѓу индустриските структури на државите членки, ние сепак присуствуваме на паралелен развој на различните параметри во секундарниот сектор.

Комплетирањето на единствениот пазар, во 1992 година, претставуваше мотив за реструктурирање на европската индустрија. Отстранувањето на физичките, техничките и фискалните препреки во трговијата внатре во Заедницата создаде подем во зајакнатата трговија и затоа ја зголеми конкуренцијата во рамките на Заедницата.

Отстранувањето на граничната контрола и техничките трговски препреки, претпријатијата овозможуваат еден исти производ да го пласираат на целиот единствен пазар. Производителите повеќе не мораат да произведуваат за различни пазари.

Оваа ситуација во огромна мера ја зголемува конкуренцијата на внатрешниот пазар и се создаваат можности за:

- подобро искористување на производствени капацитети,
- зајакнување и подобрување на распределбата на човечки, технички и финансиски ресурси и
- подобрување на организацијата, квалитетот и разновидноста на производите.

Интензивирање на **политиката насочена кон малите и средните претпријатија (МСП)** за да осигури тие да бидат подобро информирани за европските регулативи, директиви, стандарди, покани за тендер, истражувачки проекти и за можностите што ги нуди големиот пазар (извоз, соработка, концентрација).

Претприемништвото и внатрешен пазар што функционира добро се виталните елементи за растеж и создавање работни места. Регулаторната средина треба да ги поттикне претприемничките дејности и да го поедностави колку што е можно основањето нови стопански дејности.

Неопходно е создавање поволна деловна средина вклучува **отстранување на непотребните и проблематични регулативи.**

Внатрешниот пазар мора да се направи колку што е можно помалку бирократски. Затоа и Унијата и државите членки мораат да го олеснат влезот на пазарот за претпријатијата од сите големини, да го подобрат пристапот до финансиите и до искуствата, да ги подобрат регулативите и да го намалат административниот товар. Регулаторната рамка мора да биде јасна и предвидлива, додека, пак, регулативите мора да бидат ограничени на тоа што е строго неопходно за постигнување на јасно дефинираните цели.

Државите членки треба побрзо да го пренесат законодавството на Заедницата за внатрешниот пазар и прашања во врска со него во националната правна и административна практика.

Правото на друштва и практиката на корпоративно управување треба да се модернизираат како резултат на скандалите со корпоративно управување и со оглед на растечкиот тренд на европските компании да работат прекугранично на внатрешниот пазар, постојаната интеграција на европските пазари на капитал, рапидниот развој на новата информатичка и комуникациска технологија и прширувањето на ЕУ со нови држави членки, од кои повеќето немаат долга традиција за бизнис.

Во рамките на идната развојна стратегија ЕУ мора:

- да промовира услуги на индустријата,
- да развие транснационална индустриска соработка,
- да ја засили конкуренцијата и
- да ја модернизира улогата на националните власти.

Заедничкото законодавство и институции мора да го подобрат корпоративното финансирање елиминирајќи ги институционалните и регулаторните препреки во развојот на ризичниот капитал за да го олесни преземањето ризици.

Глобализацијата, приспособена кон отворањето на светските пазари, владеењето на технологијата, брзината на дејствување, иновациите и нематеријалните инвестиции, претставува можност што Европа треба да ја зграпчи и кон која мора да се приспособи без одложување.

Една отворена, но претпазлива политика, базирана врз ригорозно применување на меѓународните правила договорени во **рамки на Светската трговска организација**, е неопходен додаток за отворањето на внатрешниот пазар.

ЕУ **мора побрзо да се движи кон „информатичкото општество“** создавајќи заедничка информатичка област. Тоа се состои од неколку неделиви елементи: трансевропска инфраструктура,

- мрежи и сателити за радиокомуникации,
- телекомуникациски услуги,
- интерактивниот пристап.

2. ПОЛИТИКА ВО ОБЛАСТА НА ИСТРАЖУВАЊЕТО И ТЕХНОЛОГИЈАТА

Од своето настанување па до денес, Заедницата во континуитет се грижи за спроведување на ефикасна, ефективна и апликативна истражувачка политика а при тоа во целост следејќи го технолошкиот развој. Економскиот и социјален напредок и конкуренцијата на Европските држави на светско ниво, се случува преку делотворно научно истражување и технолошки развој.

Факт е дека заедничкото истражување и развојната политика се суштински дел за Европската интеграција. Но, Европското истражување е хендикепирано на меѓународната сцена како резултат на фрагментирањето на истражувачката политика која се води во државите членки на Унијата.

Целта на оваа политика е да ги координира националните истражувачки политики како и да ги дефинира и имплементира истражувачките програми од Европски интерес (програми прилагодени кон големиот пазар, кои се од интерес на сите држави членки и кои бараат технички и човекови ресурси кои државите членки индивидуално не можат да ги вклопат.

На светско ниво, единствено координираното истражување од страна на државите членки може да и овозможи водечка улога на ЕУ во големи меѓународни програми како што е таа за глобална промена.

Заедничката истражувачка политика е поврзана со заедничката индустриска политика, а поврзана е и со заедничката политика на енергетика.

Истражувањето е суштинско за дефинирање на индустриската политика, особено во високо-технолошките сектори, поради тоа што се нуди заеднички преглед на податоци за технолошко планирање и развој. Исто така неопходна е за промовирање на **извори на обновлива енергија**, кои ја намалуваат европската зависност од увозната нафта, особено во развојот на термонуклеарната фузија.

Потребата од заедничка истражувачка политика

Општи карактеристики

Европа се соочува со масовна трансформација во својата економија и општество. Традиционалните индустриски структури подлежат на брза промена. Проблемите кои се забележани во структурите на традиционалните европски индустрии, како што се текстилната, бродската и индустријата за челик, очигледно се резултат на

префрлувањето на производството во држави со низок просек на плата поттикнато од глобализацијата на пазарите и на економијата.

Трансферот на европското традиционално индустриско производство во други држави може да се неутрализира само со нови индустрии со високо технолошко ниво.

Европската индустриска конкуренција, работните места, квалитетот на живот и одржливоста на нивниот пораст зависат од нејзината водечка улога во развојот и експлоатацијата на **технолозиите на информатичкото општество**. Напредокот во информатичката обработка на податоци и комуникација, отвара нови и возбудили можности..

Идни чекори

Во основа неопходна е европска политика со цел да се дефинираат економски, социјални, политички па дури и воени цели на истражување, да се направи преглед на достапни ресурси во смисла на човекови ресурси, лаборатории и капитал, да се одредат приоритетите и да се распредели работата.

Потребни се континуирани напори, во истражувањето, во технолошкиот развој и во можноста да се разгледаат универзалните прашања како што се пристапот, едноставноста на употреба, исплатливост и интероперабилност и стандардизација.

Тие исто така треба да ги опфатат и општествените промени кои се настанати со воведувањето и со зголемената употреба на новите информатички и комуникациски технологии.

Иновацијата има потреба од постојана и организирана меѓузависност помеѓу нагорната линија на развој поврзана со технологијата и надолната линија поврзана со пазарот, како што е развојот на нови деловни концепти, нови начини на дистрибуирање, маркетинг или дизајн.

Влијанието на енергетското производство и користењето на енергијата и нејзиното влијание врз животната средина, мора да се намали. Растечката популација и користењето на ресурсите по глава на жител, глобализацијата на економските пазари и природната варијабилност на системите на земјната топка, предизвикуваат, или подобро ги влошуваат, веќе преголемите проблеми во животната средина.

Истражувањето и технолошкиот развој во делот на енергетиката, животната средина и одржливиот развој се суштински за социјалната благосостојба на европските државјани и спроведувањето на политики формулирани на ниво на Заедницата или произлезени од меѓународните заложби за заштита на животната средина, особено, спроведувањето на Протоколот од Кјото..

Потреба од координација

Европското истражување би било слабо искористено доколку нема координација и општи мерки за **распространување на потребното знаење**. Богатството на акумулирано знаење во документи и прототипи, и индустрија која може да ги искористува истите, всушност, не се доволни за да се осигура дека таквото знаење ќе ја направи транзицијата во индустриските производни фази.

Економска и социјална кохезија

Во период на зголемени социјални предизвици, како што се неприфатливо ниво на невработеност, стареечка популација, глобализација на економијата, зголемување на нееднаквоста и социјалното исклучување, Европа ја има поставено за цел својата економска и социјална кохезија. Заедничката истражувачка политика мора исто така да ја следи оваа цел.

1. Основите на заедничката истражувачка политика

Истражувачката политика на Заедницата, во суштина е примарно етаблирана во одредбите на **Договорот за ЕЕЗ**. Со новиот концепт на рамковната програма, преку директни и индиректни акции и со новите мисии на Здружениот истражувачки центар се манифестира основната политика на истражувањето и технолошкиот развој.

1.1 Одредби за истражувањето во Договорите на Заедницата

Договорот од Мастрихт ја подобри положбата која ја имаше истражувањето во процесот на европската изградба. Членот 163 од Договорот за ЕЗ **е посветен на истражување и технолошки развој како начело на Заедницата**, наведувајќи дека последново ќе се стреми да го зацврсти научниот и технолошки темел на индустријата на Заедницата и да ја развие својата конкуренција на меѓународно ниво и дека ќе ги поддржува истражувачките дејности кои се вреднувани по мерка на другите начела во Заедницата.

Преку поддршката на нивните напори за соработка, **Заедницата има цел да му овозможи на претприемништвото да извлече целосна корист од потенцијалот на внатрешниот пазар, особено преку**

- склучување на национални јавни договори,
- дефинирање на заеднички стандарди и
- отстранување на правни и фискални препреки при соработката.

Заедницата и државите членки ги координираат своите истражувачки активности и активностите за технолошки развој (чл. 165 ДЕЗ). Со цел да се следат целите кои се детализирани во член 163 (ДЕЗ), Заедницата ги води следниве **приоритетни активности**, со дополнување на активностите на **истражување и технолошки развој** во државите членки (чл. 164 ДЕЗ):

- спроведување на програми за истражување, програми за технолошки развој и демонстрациони програми,
- промовирање на соработка во делот на истражувањето, технолошкиот развој;
- ширење и оптимално искористување на резултатите од активностите во истражувањето, технолошкиот развој и
- стимулирање на обука и мобилност на истражувачите во Заедницата

Договорот за Евроатом го става на поважно место развојот на (нуклеарното) истражување.

1.2. Рамковната програма за истражување и развој И & Р)

За истражувачките програми на Заедницата постои двофазен **процес за донесување на одлуки**. Секои пет години, Советот во постапка на коодлучување со Европскиот парламент и по претходна консултација со Економскиот и социјален комитет, усвојува повеќегодишна **рамковна програма** за истражување и технолошки развој.

Рамковните програми се спроведуваат преку **посебни програми** усвоени од Советот, со квалификувано мнозинство, по претходна консултација со Европскиот парламент и со Економскиот и социјален комитет (чл. 166 ДЕЗ).

Шестата рамковна програма (2002-2006) ги опфаќа приоритетните активности кои се однесуваат на И & Р на Заедницата, предвидени со Договорот за ЕЗ.

Новата рамковна програма потполно ги интегрира државите кандидатки за влез во сите нејзини активности и ја прави возможна значителната меѓународна соработка, особено како резултат на дадената шанса на истражувачите и ентитетите од трети држави да имаат пристап до значајниот дел од активностите.

Рамковната програма на ЕЗ се спроведува преку три специфични програми кои се однесуваат на структурирањето, интегрирањето и зацврстувањето на европската истражувачка област, како и директно делување од страна на Здружениот истражувачки центар.

Рамковната програма на Евроатом се спроведува преку две специфични програми кои се однесуваат на нуклеарна енергија и директното дејствување на Здружениот истражувачки центар.

Акциониот план се состои од четири главни правци на дејствување насочени кон:

1. координирање на напорите на државите членки со помош на "Европски еколошки платформи,
2. подобрување на ефикасноста на јавната администарција,
3. зголемување на нивото на јавното финансирање на истражувањето и контролирање на пренаменувањето на јавниот буџет и
4. подобрување на истражувачката и технолошката иновативна клима во Европа,

1.3. Директни и индиректни истражувачки активности

Во текот на применување на принципот на субсидијарност мора да се направи разграничување на различните форми на истражување.

Елементарното истражување и базично истражување, бара многу големи инвестиции и високо специјализирани истражувачи а чии резултати може да се очекуваат во релативно блиска иднина. Европските држави имаат примарен интерес да ги вложат своите напори во директни акции финансирани во целост од ЕУ и да ги зближат истражувачите.

Директните акции се истражувачки акции прописно проследени од Комисијата при воспоставувањето на истражувањето на **Заедничкиот истражувачки центар (ЗИЦ)** и кои се финансирани во целост од буџетот на Заедницата .

Една од основните сили на ЗИЦ е европската димензија на истражувањето. Неговите активности се карактеризираат со мултидисциплинарен пристап кој се базира на широкиот распон на неговите способности.

Индиректното истражување, кое апсорбира, повеќе од 80% од финансиските ресурси на И & Р на Заедницата, се одвива во истражувачки центри, универзитети или претпријатија, со финансиска поддршка од Комисијата и според услови изведени од правилата по кои

се раководи учеството во различните програми, кое подразбира учество на најмалку два партнера од различни држави членки. Финансиската поткрепа на Заедницата покрива, како општо правило, 50% од целиот износ на истражувачката дејност.

Индириктните акции на И & Р се од различни видови:

- Акции со поделен трошок,
- Здружена обука,
- Поддршка на мрежи за обука за истражување,
- Усогласени акции и
- Придружни мерки.

1.4. Активностите на Здружениот истражувачки центар

ЗИЦ е автономен Генерален Директорат на Комисијата и дејствува како **научно-технолошки и референтен центар** на Унијата. Тој има на располагање единствени комбинации на установи и вештини кои ги надминуваат националните граници. Поврзан со процесите на формулирање на политиката, но од друга страна, независен од стекнатите трговски или национални интереси, му служи на општиот интерес на државите членки.

Најголемите претставништва на ЗИЦ се сместени во Испра (Италија), додека пак, специјализираните институти се лоцирани во Геел (Белгија), Петен (Холандија), Карлсруе (Германија) и Севиља (Шпанија).

Мисијата на ЗИЦ

Во основа стратегијата е насочена кон обезбедување научна и техничка поддршка, која е ориентирана кон потрошувачите, а е наменета за концепцијата, развојот, спроведувањето и мониторингот на политиката на Заедницата. При спроведувањето на својата мисија, ЗИЦ се стреми да ги координира И & Р активностите изведени од државите членки.

1.5. Координација на истражувањата во Европската Унија

Неколку научни тела и помагаат на Комисијата во нејзините задачи во водење на политиката за истражување и технолошки развој на Заедницата.

-**Научниот техничко-истражувачки комитет** е советодавно тело кое ги помага Комисијата и Советот во делот на И & Р, преку одредување на стратегиски приоритети, воспоставување на взаемна конзистентност помеѓу националната политика и политиката на Заедницата, и помага да се формулира стратегијата на Заедницата во однос на меѓународната соработка.

-**Европската група за етика во науката и новите технологии** ја советува Комисијата на етички теми поврзани со истражувањето и новите технологии, како што е правната заштита на био технолошките пронајдоци или клонирањето на човечки суштества.

Координирање

Една од главните цели на ваквото координирање е да се помогне да се одредат приоритетите за идни И & Р акции на Заедницата, усогласувајќи ја дополнителната вредност на Заедницата со принципот на субсидијарност, како и да се помогне да се

подобри искористувањето на достапните ресурси во ЕУ. Овие научни мрежи помагаат да се дефинира посебната текстура на ЕУ.

1.6. Меѓународна научна и техничка соработка

Меѓународната соработка претставува важна димензија на **Шестата рамковна програма**.

Под посебната програма „интегрирање и зајакнување на европската истражувачка област“ меѓународните активности се изведуваат во две форми:

1. Учество на истражувачките тимови и институции од трети држави во проекти со различен тематски приоритет и
2. Посебни меѓународни активности за соработка со некои групи на држави.

1.6.1. Форми на соработка

Научната и техничка соработка - COST ги покрива државите на ЕФТА и државите од Централна и Источна Европа. Управувана е од Комитетот на сениори и од специјализирани комитети. Има форма на меморандум за разбирање од COST државите, за проучување на активностите на Кост во најразлични полиња како што се медицина, транспорт или материјали. Советот склучува договори за соработка помеѓу Заедницата и COST државите, кои се однесуваат на усогласување на акции, како составен дел на истражувачката програма на Заедницата.

Во 1988 година, ЕЗАЕ (Евроатом) склучи четворостран Договор (Заедницата, Советскиот Сојуз, Соединетите држави и Јапонија), за извршување на концепиран дизајн на проект за **Меѓународен термонуклеарен експериментален реактор (МТЕР)**, притоа четирите страни имаа еднаков придонес.

Генералната цел на меѓународните активности за соработка, изведени според

Во 1992 година, Заедницата, САД, Јапонија и Русија склучија Договор за формирање на Меѓународен научен и технолошки центар. Овој центар има задача да го канализира знаењето на воените научници и експерти од некогашниот Советски Сојуз, во невоени проекти.

Договор помеѓу Европските заедници, САД, Канада, Шведска и Украина се стреми да ги пренасочи талентите на научниците и инженерите за оружје во Украина, кон мирољубиви активности.

Исто така, Комисијата ја финансира меѓународната асоцијација за промовирање на соработка меѓу научниците од независните држави на некогашниот Советски Сојуз.

Научната соработка на ЕУ со државите од третиот свет е составен дел од рамковната програма за И & Р.

2. Евроатом и нуклеарното истражување

Нуклеарната енергија има потенцијал да и обезбеди на Европа сигурно и одржливо снабдување со електрична енергија по конкурентна цена. Напорите да се развие безбедноста и сигурноста на системите за нуклеарна енергија може да ја зацврстат

индустриската вредност на Заедницата, преку експлоатација на европската технолошка предност и разменување на јавното прифаќање на нуклеарна енергија.

2.1. Нуклеарна фисија

Нуклеарната фисиона енергија снабдува 35% од вкупната електрична енергија на Заедницата. Таа претставува еден елемент во борбата против климатските промени и намалување на европската зависност од увозната енергија.

Некои од електричните централи, со своето тековно производство, ќе продолжат да функционираат уште најмалку 20 години.

Шестата рамковна програма за нуклеарно истражување и активности за обука (2002 до 2006) ги содржи следниве наслови:

- Контролирана термонуклеарна фузија,
- Справување со радиоактивен отпад,
- Заштита од радијација,
- Дејности во областа на нуклеарна технологија и безбедност и
- Нуклеарни активности на Здружениот истражувачки центар.

2.2. Контролирана термонуклеарна фузија

Евроатом, исто така, е активно вклучен во развојот на контролираната термонуклеарна фузија, која е безбедна за животната средина.

Термонуклеарната фузија е процес кој се случува на површината на сонцето, во кој се ослободува огромна количина на енергија.

Истражувањата во термонуклеарната фузија, од 1978 година се следат во Кулхам (Обединетото Кралство), во установа која не е составен дел од здружениот истражувачки центар, но која е администрирана од едно здружено претпријатие - Здружен европски Торус (ЗЕТ), согласно член 45 од Договорот за Евроатом со Управен одбор составен од претставници на државите учеснички и на Комисијата, со буџет од кој 80% од средствата доаѓаат од страна на Заедницата.

3. Истражувачки активности на европската заедница

Шестата рамковна програма е изведена со цел да се продлабочи целта поставена во член 163(1) од Договорот, „за зацврстување на научните и технолошките темели на индустријата на Заедницата и нејзино поттикнување да стане поконкурентна на меѓународно ниво“.

Со цел поефикасно да се постигне ова, и да се придонесе кон креирањето на Европска истражувачка област и кон иновацијата, оваа Програма е структурирана во следниве **три поглавја**, во кои се опфатени приоритетните активности поставени во член 164 од Договорот:

- Фокусирање и интегрирање на истражувањето на Заедницата;
- Структурирање на Европската истражувачка област и
- Зацврстување на темелите на Европската истражувачка област.

Активностите кои ќе се одвиваат под овие поглавја треба да допринесат за интегрирање на истражувачките напори и активности на европско ниво како и за структурирање на различни димензии од Европската истражувачка област.

3.1. Интегрирано истражување на Заедницата

Акциите изведени под **Посебната програма** за „интегрирање и зацврстување на Европската истражувачка област“ (2002-2006), претставуваат главен дел од истражувачките напори развиени според Шестата рамковна програма.

Тие се наменети да придонесат кон генералната цел на Договорот за зајакнување на научните и техничките темели на индустријата во Заедницата и да ја охрабрат да биде поконкурентна на меѓународно ниво, додека од друга страна ги промовира сите истражувачки акции кои се сметаат за неопходни за другите поглавја во Договорот.

Тематски приоритетни области

Посебната програма се фокусира на седум, јасно дефинирани **тематски приоритетни области**:

1. Науки за животот, геномика и биотехнологија за здравјето;
2. Технологии на информатичко општество;
3. Нанотехнологии и нанонауки, научно-базирани повеќефункционални материјали,
4. Воздухопловство и вселена;
5. Квалитет на храна и сигурност;
6. Одржлив развој, глобална промена и екосистеми;
7. Граѓани и владеење во научно-базирано општество.

1. Науки за животот, геномика и биотехнологија за здравјето

Активностите изведени под темата „Науки за животот, геномика и биотехнологија за здравјето“ се наменети да и помогнат на Европа да ги искористи интегрирани истражувачки напори.

Ова истражување може исто така да има примена во истражувањето од области како што се животната средина и земјоделството.

2. Технологии на информатичко општество

Активностите под тематскиот приоритет „**Технологии на информатичко општество**“, се наменети да стимулираат развој во Европа на хардверски и на софтверски технологии и примени во срцето на информатичкото општество.

3. Нанотехнологии и нанонауки, научно-базирани повеќефункционални материјали

Истражувања на Заедницата изведени во обалсти на нанотехнологии и нанонауки, научно базирани повеќефункционални материјали и нови производствени проецси и реди има за цел и помогне на Европа да постигне критична маса на капацитети кои се потребни за развој и искористување, особено за поголема еко ефикасност и намалување на ослободувањето на ризични материи во животната средина, врвни

технологии, научно-базирани екстремно мали производи, услуги и производни процеси.

4. Воздухопловството и вселената

Целта на активностите изведени во областа на "воздухопловството и вселената" е двострана:

- да ги зацврсти, со интегрирање на своите истражувачки напори, научните и технолошките темели на европското воздухопловство и вселенската индустрија и да ја поттикнат Заедницата да стане поконкурентна на меѓународно ниво и
- да ѝ помогне на Заедницата да го искористи потенцијалот од европското истражување во овој сектор, со цел подобрување на безбедноста и заштита на животната средина. Истражувачките воздухопловни активности на Заедницата се стемат да ја зголемат конкурентноста на европската индустрија во однос на цивилното воздухопловство, да го намалат влијанието на авијацијата врз животната средина и да ја зголемат сигурноста на воздушниот сообраќајен систем.

Вселенските активности

Овие активности на Заедницата, изведени во блиска координација со Европската вселенска агенција се однесуваат на:

- истражување на информатички системи базирани врз сателит и услуги релевантни за сателитско-навигациониот проект Галилео и
- истражување на системи базирани врз сателит релевантни за глобалниот мониторинг за животна средина и безбедност .

5. Квалитет на храна и сигурност

Истражувачките активности изведени под приоритетот „квалитет на храна и сигурност“ се наменети да помогнат да се воспостават интегрирани научни и технолошки основи кои се потребни за развој на производствена и дистрибуциска алка, која е благонаклонета кон животната средина, за посигурна, поздрава и поразновидна храна.

6. Одржлив развој, глобална промена и екосистеми"

Активностите изведени под приоритетот "одржлив развој, глобална промена и екосистеми" се наменети да ги зацврстат научните и технолошките капацитети кои и се потребни на Европа, за да може да спроведува одржлив развој и да ги интегрира своите цели во однос на животната средина, економијата и општеството, со посебен осврт кон обновливата енергија, транспортот и одржливото управување.

Во согласност со Протоколот од Кјото од 1997 година, на Конвенцијата на Обединетите нации од 1992 година за климатски промени, од ЕУ е побарано да ја намали емисијата на гас, која влијае на ефектот на стаклена градина, до 8% до 2012 година, споредено со нивоата од 1990 година. За да се постигнат наброените цели потребен е голем напор за да се применат технологии кои сè уште се во развој. Активностите на Заедницата се важни за да осигура координација на европскиот придонес кон светските напори.

7. Граѓани и владеењето во општество кое се основа на знаење

Истражувањето на Заедницата изведено под тематскиот приоритет "граѓани и владеењето во општество кое се основа на знаење" е насочено кон придвижување на европските истражувачки капацитети кон економски, политички, социјални проучувања и хуманост.

7.1. Структурирање на европската истражувачка област

Активностите изведени во посебната програма наречена "Структурирање на европската истражувачка област" се применливи во сите полиња на истражување и технологии.

Тие вклучуваат различни професии, форми за дистинкција и се комплементарни на активностите кои се имплементирани во другите делови на рамковната програма.

8. ЗАКЛУЧОЦИ И ПРЕДВИДУВАЊА

Конкурентноста и одржливоста се клучот на долгорочната иднина на економијата во Унијата. Тие бараат од граѓаните, претпријатијата, регионите, нациите и Заедницата да генерираат и да користат знаење, наука и технологија на иднината, со високо квалитетни добра, процеси и услуги, во нови и поефикасни организациони форми.

Иновативниот капацитет на европскиот систем, неговото зајакнување и унапредување дава моносии за бизниси и услуги изградени врз нови технологии и нови пазарни можности.

Одржлив развој

Европското И & Р им помага на државите од ЕУ да се соочат со големите предизвици на општеството, особено со невработеноста.

Промовирањето на одржлив развој во Европа не е можно ако економските цели, поврзани со технолошкиот развој, конкурентност и растеж, не се усогласени со општествените цели како што се квалитетот на живот, вработеноста, безбедноста, здравјето и високо квалитетната животна средина.

Промовирање на конкуренцијата

Индивидуалната и колективна експертиза на истражувачите на Заедницата е важна карактеристика. Сепак, научното истражување се одвива во многу силна конкурентна светска клима и споредена со нејзините главни конкуренти, Заедницата има релативен недостиг од истражувачи, високо фрагментирање и дуплицирање на истражувачки напори и изолација, во одреден степен, на истражувачките тимови, особено во периферните и помалку фаворизираните региони на Заедницата.

Три држави членки (Сојузна Република Германија, Франција и Обединетото Кралство), бројат три четвртини од вкупниот трошок во ЕУ за И & Р, и регионалните разлики се многу истакнати.

Создавањето на "Европска истражувачка област" бара голем придонес од европските институции, поттикнување на зголемени напори и подобрена кохерентност помеѓу различните програми на национално и регионално ниво фокусирани кон тие цели, што може да бидат постигнати само на ниво на ЕУ, како што се развивање на рамковните програми, контролен напредок, споделување на информации, прифаќање на најдобра пракса, подобрување на правната рамка, отстранување на препреки на мобилно истражување и олеснување на истражувачките мрежи.

3. ПОЛИТИКА ВО ОБЛАСТА НА СООБРАЌАЈОТ

Договорот за ЕЕЗ бараше **заедничка политика во областа на домашниот сообраќај**, (патишта, железници и континентални водени патишта), но не и поморскиот и воздушниот сообраќај (член 84 ЕЕЗ, член 80 ДЕЗ).

Гледано низ една временска дистанца, концептот на заедничкиот пазар за сообраќај на почетокот имаше ограничувања за внатрешниот сообраќај, заради специфичната ситуација со железницата и континенталните водени патишта, вклучувајќи го и патниот сообраќај во целина.

Задницата се карактеризираше со различности и специфики во:

- инфраструктурата,
- достигнувањата,
- развојните стратегии,
- управувачките механизми,
- финансиските инструменти,
- инвестициите.

Во основа патните превозни сервиси во Европската комисија се претставени главно како преносители на стока. Тие играат главна улога за доброто функционирање на единствениот пазар и слободното движење на добра и луѓе. Според тоа, заедничкиот сообраќајен пазар мораше да биде комплетиран и компатабилен со единствениот пазар за стока во 1992 година.

"Правилата на Заедницата"

Како дополнение кон интеграцијата на домашниот сообраќајен пазар, политиката на Заедницата во овој сектор, бара да **се организираат различни средства на транспорт**, во согласност со "Правилата на Заедницата", односно да се превземаат мерки кои тежнеат кон приближување кон економските услови и структурите на секој облик на сообраќај во државите членки. Долги години институциите на Заедницата се концентрираа на хармонизирање на патните превозни стапки, но достигнувањата на теренот се слаби.

Различности во стратегијата

Железница

Целта во секторот на железницата се насочуваше кон подобрување на финансиската ситуација на железничките компании, но многу од одредбите усвоени за таа цел, имаа многу мало влијание.

Морскиот и воздушниот сообраќај

Заедницата бележи пораст и спектакуларен напредок на овој сообраќај во средината на 70-тите, а со тоа се создале услови за комплетирање на внатрешниот пазар во овие сектори и во нивната организација во Заедницата.

Приоритетни области на делување

Комисијата идентификува три приоритетни области за дејствување и ги наведува главните мерки наменети за подобрување на **ефикасноста и конкурентноста** на сообраќајот во Заедницата преку:

1. **слободен пристап на пазарот,**
2. утврдување на **фер цени и** подобрување на условите за работа и
3. подобрување на **квалитетот на транспортот** со акцент кон безбедноста (посебно во воздушниот, поморскиот и патниот сообраќај и заштита на средината).

Земајќи ја посебно во предвид заштитата на средината, Комисијата верува дека со водење на рационална политика за постигнување на намалување во емитувањето на јаглерод диоксид во секторот на сообраќајот (којшто придонесува со 26% во вкупното CO₂ емитување во Унијата во 1995 година), ќе овозможи до 2010 година тој износ да се преполови.

Посебен интерес во секторот за сообраќај

Заедничката развојна политика на Заедницата треба да ги земе во предвид **"посебните развојни карактеристики"** на секторот на (внатрешниот) сообраќај.

Договорот од Рим и неговиот наследник, Договорот со кој се основаше ЕЗ, покажуваат **посебен интерес за сообраќајниот сектор поради неколку причини и тоа:**

1. Економската интеграција да доведе до пораст во трговијата, а како последица на тоа, пораст на сообраќајот. Поради тоа, Договорот за ЕЕЗ го гледаше секторот за сообраќај како еден од главните мотори за економска интеграција.
Од друга страна, здравото функционирање на секторот за сообраќај зависеше од големиот опсег на здрава трговија и бизнис во Заедницата и
2. Сообраќајните трошоци кои ставаат сериозен терет на цената на чинење на одредена стока **може да дејствуваат како бариера на трговијата** или извор на дискриминација помеѓу европскиот бизнис на различни нации.

Различности

Одредбите за издавање дозволи (долготраење на валидноста, можност за повратен товарот итн.) варираат од една маршрута до друга. Условите кои го водат транзитот низ Заедницата се разликуваат од една држава во друга и одредбите кои се однесуваат на комбинираниот железнички/патен сообраќај беа практично непостоечки.

Очигледно е дека сето ова мораше да се смени за да се направи заеднички сообраќајен пазар.

Можностите на комуникациска инфраструктура, нејзината конструкција и употреба имаат значајно влијание врз регионалниот развој, животната средина, планирањето на градско и државно ниво, безбедноста во сообраќајот и потрошувачката на енергија.

Одредбите на ДЕЗ за трансевропската мрежа и економеката и социјалната кохезија, обезбедуваат нова основа, за Заедницата да измисли стратегија за развој на сообраќајната инфраструктура. Поомалку фаворизираните, периферни региони на Унијата да имаат корист од можностите кои произлегуваат од комплетирањето на внатрешниот пазар.

Сообраќаен приоритет –Транс европската мрежа

Денечен приоритет во сообраќајниот сектор е изградбата на модерна инфраструктура и посебно, **транс-европската мрежа**, која помага да се комплетира внатрешниот пазар со зајакнување на врските помеѓу државите членки.

Овие мрежи исто така дозволуваат:

- подобро, побезбедно патување за помал трошок;
- ефективно планирање во Европа,(одбегнување на концентрација на богатство и пренаселеност); и
- изградба на мостови кон Централните и Источните европски држави, што е суштинско во поглед на нивната интеграција во Унијата.

Градењето на Транс-европска сообраќајна мрежа бара залагања од страна на Заедницата, за координација на различните национални акции и комплетирање на внатрешниот пазар во поглед на олеснување на внатрешната поврзаност и соработка сообраќајниот сектор.

Континуираната интеграција на стопанството на државите членки ги насочува проширените движења на сообраќајот надвор од границите и поставува нови предизвици за европската сообраќајна политика.

Безбедност во сообраќајот и заштита на животната средина.

Во прилог на зацврстувањето на внатрешниот сообраќајен пазар, Договорот од Амстердам поставува две нови топ приоритетни цели за заедничката сообраќајна политика:

1. Безбедност во сообраќајот и
2. Заштита на животната средина.

1. Безбедност

Член 71 од Договорот за ЕЗ вели дека **безбедноста во сообраќајот е една од целите** што треба да се постигнат од страна на сообраќајната политика. Барањата за безбедност може да потпаднаат во областа на ексклузивни права на Заедницата, бидејќи тие, на пример, влијаат на слободната циркулација на возилата или сообраќајните услуги.

2. Загадување

Сите погонски превозни сообраќајни средства трошат енергија и предизвикуваат загадување на воздухот, почвата и водата или морињата. Најголемо загадување на средината е патниот сообраќај, којшто троши над 80% од вкупната финална енергија која се користи во сообраќајниот сектор и придонесува со над 75% од вкупната CO2 емисија.

За да се намали загадувањето предизвикано од сообраќајниот сектор, суштинско и во овој сектор, како и во оној за енергија е да се :

- постават прогресивно повисоки стандарди за емисија на гасови;
- вклучи во сообраќајните цени и трошокот на транспортот и
- интернализира надворешниот трошок од загадувањето преку финансиски и фискални инструменти, како што е данокот за CO₂.

Тие мерки кои одат во прилог на заштита на средината ќе потпомогнат кон патна деконгестија и ќе ја подобрат сообраќајната безбедност, ќе имаат директно влијание со конкурентна позиција на сообраќајните системи и оператери. Заради оваа причина мерките од овој вид најдобро е да бидат ставени во рамка на Заедницата.

Транспортот и комуникациите се **главен економски сектор**, во кој се вработени 6 милиони луѓе од ЕУ и представуваат околу 7% од БДП (во споредба со земјоделството).

1. Внатрешен пазар за копнениот сообраќај

Таму се вели дека заедничката политика во сообраќајниот сектор треба да биде спроведена преку:

- заеднички, правила применливи во меѓународниот сообраќај,
- дозвола за пристап до националниот сообраќајен пазар на превозници кои не се државјани и
- други релевантни одредби.

Секоја дискриминација, која е во форма на различна наплата за превозот и наметнување на различни услови за превоз на исти добра преку исти сообраќајни врски врз основа на државата на потекло или државата дестинација, мора да се отстрани (член 75 ДЕЗ). Државите членки не можат да наметнат цени и услови инволвирајќи било кој елемент за поддршка или заштита во интерес на едно или повеќе претпријатија или индустрии, доколку не се овластени од Комисијата (член 76 ДЕЗ).

Првите усвоени мерки од Заедницата во внатрешниот сообраќајен сектор се однесуваат на интегрирање на национални сообраќајни пазари заедно со создавањето на главен заеднички пазар за добра и услуги.

Во овој сектор беше неопходно да се креира вистински внатрешен пазар во којшто сообраќајните оператори од сите држави членки ќе имаат пристап под исти услови како и оние од националните пазари. Ова значи:

- слобода на основање,
- отстранување на препреките за слобода на движењето на услугите и
- хармонизирање на условите на конкурентност.

1.1. Пристап до заедничкиот патен сообраќајен пазар

Член 75 од Договорот за ЕЕЗ (член 71 ДЕЗ) наведува дека за да се отвори пристап до сообраќајниот пазар на Заедницата, Советот треба да постави заеднички правила кои ќе се однесуваат на меѓународните сообраќајни услуги од, или кон дестинацијата во друга држава членка (сообраќај во Заедницата) или преминување на територија на една од неколкуте држави членки (транзит од Заедницата).

Хармонизација на законодавството во оваа област беше неопходна за постигнување на целите на Договорот.

Пристап на пазарот

Од гледна точка на пристапот, **превозот на стока по патиштата** беше "најтврдо орев за кршење". Меѓународните патни превозници бараа дозвола од државите кои трбаше да се преминат, обично дозволите беа на билатерална основа меѓу државите кои се во прашање. Овај систем на дозволи имаше за цел заштита на националните железници и патишта и разбирливо делуваше како кочница на отворањето на заеднички сообраќајен пазар.

Либерализација-Регулација

Либерализацијата на внатрешниот пазар за превоз на добра беше по долго време утврдена со **Регулатива за пристап на пазарот за патен превоз на добра во Заедницата**, како и тргнувањето од или пристигнувањето во државите членки, или преминувањето на територијата на една од неколкуте држави членки.

Регулативата која ги утврдува условите согласно кои, превозници кои не се државјани може да изведуваат национални **патни услуги во државите членки (каботаж)**, е кулминација на повеќегодишната работа за либерализација на патниот сектор.

Слободата да се обезбедат патни сообраќајни услуги за патници за изнајмување или доделување, или на своја сопствена сметка е исто така загарантирана со регулатива на Советот.

Либерализацијата на услугите за воз и автобус задолжително бара сместување со спиење, заедно со сите дополнителни услуги и ја поедноставува процедурата за издавање на дозвола, преку издавањето на лиценца од Заедницата заснована на усогласен модел. Деталните правила кои се однесуваат на документацијата која го покрива меѓународниот превоз на патници се изнесени во регулатива на Комисијата.

Каботажа

Регулативата на Советот ги изнесува условите под кои превозниците, кои не се државјани, може да оперираат со **националните патнички услуги (каботаж)** во државите членки. Со неа се дозволува каботаж, под одредени услови, за редовни услуги кои се изведуваат при редовна меѓународна услуга, освен чисто внатрешни градски и приградски услуги.

Покрај либерализацијата на каботажата, кога автобуска компанија сака да добие трајна дозвола во друг национален пазар, наједноставен начин да се стори тоа останува таа да се докаже самата на пазарот. Така што, влијанието на каботажата на националниот пазар на државите членки е маргинално и незначано, при каботажни операции изведени главно во соседни држави членки.

Дозволата за работа

Дозволата за работа на патните оператори и на патничките сообраќајни оператори, и на взаемно признавање на дипломите, сертификатите и друг доказ на квалификации за олеснување на правото на овие оператори за слобода на естаблишментот во

националните и интернационалните сообраќајни операции, се загарантирани со директива.

Таа условува дека индивидуите или претпријатијата кои сакаат да вршат патни превозни услуги или патничките сообраќајни оператори мора да задоволат одредени услови:

- добар углед (да не се банкротирани),
- задоволителна финансиска состојба и
- коректен менаџмент на претпријатието и професионални способности

Контрола

Контролата спроведена од државите членки во врска со средствата за сообраќај по копнен или по воден пат, не се изведува повеќе во внатрешните граници во Заедницата, туку како дел од нормалните процедури кои се изведуваат на целата територија на Заедницата. Овие контроли се однесуваат не само на сообраќајните средства регистрирани или ставени во промет во државите членки, но и на оние регистрирани во трети држави.

Спогодби

АСОР и Интербус спогодбите за повремениот национален превоз на патници со воз и автобус, го регулираат сообраќајот не само помеѓу Заедницата и земјите од Централна и Источна Европа, туку и помеѓу третите држави.

Овој спогодбен начин значи воспоставување на фискална, социјална и техничка хармонизација како додаток на правилата за пристап на пазарот.

Спогодбите за транзитен сообраќај помеѓу Заедницата и одредени трети држави ја зајакнуваат соработката помеѓу договорните страни во одредени области, посебно во распределбата на правата на транзитот .

Договорот помеѓу ЕЗ и Република Македонија се грижи за непречен пристап на транзит на Заедницата низ оваа држава и сообраќајот на Република Македонија низ Заедницата или кон трети држави.

1.2.Услови на конкурентност во домашните сообраќајни услуги

За да биде ефективна слободата на обезбедување на услуги, сите сообраќајни оператори на државите членки мора да бидат **ставени на исто рамниште** од гледна точка на условите за конкурентност.

Железница

Железничките сообраќајни системи базирани на експлоатација на единствени мрежи прават монополи или олигополи. Задолжителните услуги од јавен интерес вклучуваат доделување на взаемни специјални или ексклузивни права.

Железничките сообраќајни оператори постојано се потпираат на јавно финансирање, вклучувајќи и дотации некомпатибилни со функционирањето на заедничкиот пазар.

Регулација

Регулативата од 1970 година обезбедува договори за грантови за помош на комбинираниот сообраќај по пруга, копнен и воден пат (можност на државите членки за развој на овој вид на сообраќај).

Финансиска помош од страна на Заедницата може да биде дадена за активности од иновативна природа за промовирање на комбинираниот сообраќај⁴.

Во областа на **фискалната хармонизација**, заедничкиот ДДВ систем во транспортниот сектор беше претставен со првите две Директиви од април 1967 година и со шестата Директива од 17-ти мај 1977 година.

Евровињета

Вистинското усогласување на таксацијата на патниот превоз е исполнето преку директивата од државите членки за примена на данок на одредени видови на инфраструктура кои бараат тешките товарни возила да придонесуваат кон трошоците кои се ствараат преку обврската за акциза на дизел горивото, такси за возилото или патарина и наплата за користење на инфраструктурата на патот ("Евровињета").

Безбедноста на патот

Неколку директиви се поврзани како со **безбедноста на патот**, така и со условите за конкурентност помеѓу сообраќајните претпријатија во различни држави членки. Односно, директива се занимава со приближување на законите од државите членки поврзани со **тест за издржливост на патиштата** за моторните возила и нивните приколки. Зголемената густина на патниот сообраќај значи дека, сите држави членки се соочуваат со истите безбедносни проблеми на исто рамниште.

- **Директива за ограничување на брзината**

Со цел да ја израмнат конкуренцијата помеѓу превозниците и да ја подобрат безбедноста на патиштата, една директивата се грижи за генерализирана инсталација и задолжителна употреба на **ограничувачи на брзина**, кај тешки возила за превоз на патници и стока.

1.3. Сообраќајна инфраструктура

Инфраструктурата игра важна улога во конкурентските услови на различните видови на сообраќај. Преку својот избор на средства за комуникација, државата го определува проширувањето и можностите за поврзување на различните видови на сообраќај. Сообраќајните претпријатија се зависни од инфраструктурата, која ја користат и од одлуките што ги донесува државата за нејзина конструкција и одржување.

Меѓутоа, сообраќајните корисници обично **не се обврзани да ги плаќаат вкупните трошоци за инфраструктурата** што ја користат. Ова посебно важи за патната инфраструктура и придонесе за феноменалната експанзија на патниот сообраќај.

Договорот за ЕЕЗ не им даде на институциите на Заедницата никаква моќ на ова поле. Меѓутоа, Европската инвестициона банка и структурните фондови многу помогнаа во финансирањето на инфраструктурата. Но, вкупниот инфраструктурен дефицит на Заедницата порасна со влезот на периферните држави. Ова е причината зошто, развојот на сообраќајната инфраструктура беше одредена во Договорот за ЕЗ, под наслов транс-европска мрежа.

Транс-европската мрежа

Новиот член 155 од Договорот за ЕЗ, повикува на серии од принципи кои ги покриваат целите, приоритетите и непосредните линии на мерки опфатени во сферата на **транс-европската мрежа**. Овие мрежи се неопходни:

- да се комплетира внатрешниот пазар,
- да се подобрат врските помеѓу европските региони и
- да се избегне сообраќајното натрупување, намалување на загадувањето на средината и подобрување на конкурентноста на европските индустрии.

Белата книга

Наплатувачки системи

Овој документ на Комисијата насловен како "**Праведна наплата за користење на инфраструктурата**", препорачува постепенa хармонизација на инфраструктурни наплатувачки системи, базирани на принцип на "кориснички наплати", според кој сите корисници на сообраќајната инфраструктура би морале да платат за сите трошоци кои ќе ги направат, вклучувајќи ги и трошоците за заштита на средината.

Комисијата смета дека воспоставувањето на покохерентен наплатувачки систем ќе ги намали вкупните сообраќајни трошоци и ќе им овозможат на инфраструктурните менаџери да го повратат многу поголемиот дел од трошоците од корисниците, без да им наметнуваат екстра трошоци.

Регулативи на Заедницата ги изнесуваат критериумите и спецификациите кои се применуваат на проекти од заеднички интерес со цел, до 2010 година, да се осигура оптимална и еколошки чиста експлоатација на сите видови на сообраќај.

Овие регулативи формираат прецизна но флексибилна рамка за делување на националните и регионалните власти и служат како препорака за интервенција на Заедницата.

2. Секторска организација на сообраќајниот пазар

Заедничката сообраќајна политика ја обработува сектор по сектор организацијата на различните видови на сообраќај. Ова наложува темелна проценка на економските услови и структурата на секој вид на сообраќај во државите членки.

Договорот од Рим не повикува на посебно делување на ова поле, но сепак наведува дека треба да има заеднички правила применливи во меѓународниот сообраќај до или од територијата на држава членка, или за поминување преку територијата на една или повеќе држави членки (член 75, 1a, ЕЕЗ).

2.1. Патен сообраќај

Делот на патниот превоз во вкупниот товарен транспорт на Заедницата се покачи од 50% во 1970 година, до скоро 70% во 1990 година. Ова покачување делумно се должи на изборот на државите членки да **не ги наплаќаат цените на патниот сообраќај според трошоците на инфраструктурата.**

Во 1968 година, Советот заседавајќи по предлог на Комисијата, мораше да воведо ограничени тарифи за превоз на стока по патишта на државите членки.

Овој експериментален систем беше заменет дури во 1990 година, со обичен систем кој определуваше **слободно формирање на цени** применливи во целиот превоз на добра по патиштата помеѓу државите членки. Овој нов тарифен режим дозволува претставување на индексите на трошоци, т.е. показатели на различни елементи на трошоци, кои превозниците треба да ги земаат во предвид при определувањето на транспортната цена кога преговараат со клиентот, но реалниот трошок на инфраструктурата не е вклучен во тие показатели.

Сертификатите за регистрација

Формата и содржината на сертификатите за регистрација за моторни возила се усогласени поради олеснување на патниот сообраќај во Заедницата, поедноставување на процедурите за пререгистрација на возилата во друга држава членка и одат чекор напред во борбата против илегалното сообраќање на возилата.

Безбедност

Заедницата цели не само кон усогласување на условите на конкуренција и заштита на средината, туку и кон безбедност на патот, што станува висок приоритет на ЕУ.

Основните акции кои досега се превземени во областа на безбедност на патот, се однесуваат на усогласување на правилата поврзани со конструкцијата и прегледот на возилата, преку усвојување на над 100 директиви.

ЕУ спроведува Генералните стандарди за:

- моделот на возачка дозвола на Заедницата,
- неочекувани проверки на трговските возила на патиштата,
- дозволената тежина и димензија на патните возила и
- транспорт на опасна стока

2.2. Железници

Железниците, некогаш доминантно средство за транспорт, беа **истиснати од автомобилите** во 60-тите.

Во раните 90-ти, железничкиот сообраќај претставуваше околу 15% од товарниот сообраќај во Заедницата, а пак пред дваесет години претставуваше, двојно повеќе.

Огромната организација на железниците не им даде доволна флексибилност да ги структурираат нивните услуги кон новите транспортни побарувања, кон "европска димензија" и кон конкуренцијата од другите видови на транспорт.

Државите членки мора да сносат дел од одговорноста за несреќната ситуација во која се најдоа нивните железници. Тие ги примораа железниците да поткликнат пред барањата на јавниот сервис и регионалниот развој, што не беше побарување од нивните приватни конкуренти, патните превозници, а во исто време не го покачија капиталниот приход на железничките претпријатија во насока на оваа обврска. Тоа ги одведе железниците на црвено и ја забави нивната модернизација.

Возовите и иднината

Меѓутоа, денес се гледа некоја светлина на крајот од тунелот, во форма на експресни возови, кои им дадоа нова можност на европските железници и доведоа до три **"железнички пакети"** од директиви и мерки, чија цел е либерализација на пазарот.

Хармонизираните технички спецификации го осигуруваат непреченото движење на експресни возови низ ЕУ, како и интероперабилноста на транс-европскиот конвенционален железнички систем, бидејќи изедначувањето на националните безбедносни правила има за цел да го избегне пореметувањето на конкуренцијата помеѓу видовите на транспорт на опасна стока.

Регулација

Директивата за развојот на железниците во Заедницата, треба да ги направи потранспарентни релациите помеѓу железниците и јавните дозволи и да осигура финансиска, административна, економска и сметководствена независност на железничките претпријатија. Таа, исто така, дозволува пристап до нови железнички оператори во комбинираниот сообраќаен пазар, за да се стимулира повисок квалитет на услуги од сите засегнати страни. Се до раните 90ти години, железниците не успеваа да излезат од магичниот круг создаден од намалувањето на нивниот пазар, порастот на трошоците, недоволните приходи и поголемата државна интервенција.

Континентален речен сообраќај

Речните патишта, кои претставуваа скоро 14% од товарниот сообраќај во Заедницата во раните седумдесетти, а дваесет години подоцна претставуваа само 9 %.

Сепак за добро опремените патишта по вода, како што се реките Рајна и Рона, кои **се посебно ефикасни за сообраќајот на товар** и се способни да издржат многу повеќе отколку сегашниот сообраќај, под услов да се вложат инвестиции за одржување и да се подобрат постоечките мрежи.

Договорите "старо за ново" воведени според Регулацијата од 1989 година, според која сопствениците на бродови кои треба да бидат однесени на сервис, за прв пат мора или да намалат од старата тонажа или да дадат посебен придонес до фондот за речните патишта, се спроведуваа до 2003 година, до кога континенталниот речен сообраќаен пазар треба да биде целосно либерализиран.

2.3. Поморски сообраќај

Интернационалниот поморски сообраќаен пазар е основан во раните 90-ти, функционира на задоволително ниво.

Во 1986 година, Советот ги примени принципите за слобода на вршење на услуги (член 49 и 50 ДЕЗ), на бродските услуги помеѓу државите членки и трети држави.

Во 1992 година, слободата за вршење на услуги беше проширена во поморски сообраќај во државите членки (**поморска каботажа**) за сопствениците на бродови во Заедницата, кои ги регистрирале во, и го веат знамето на државата-членка, со тоа што тие бродови се согласуваат со сите услови за каботажа во таа држава.

Регистер

Можноста за префрлување на бродовите од еден регистер на друг во Заедницата, може да ги подобри оперативните услови и конкурентноста на трговската флота на Заедницата.

Регулација

- **Директива која се однесува на Договорот за организирање на работното време на морепловците**, заклучено од Здружението на сопственици на бродови во ЕЗ и од Федерацијата на сојузот на сообраќајните работници во ЕУ е важна и за усогласување на работните услови на морнарите и за условите на конкуренција во оваа област.
- **Регулативите за помош на државата во поморскиот сообраќајен сектор**, имаат за цел да ја направат јавната помош транспарентна и да дефинираат, каква шема за помош може да биде применета за да се поддржи интересот за поморство во Заедницата.

Безбедност

Во Заедницата се применети меѓународни **безбедносни стандарди за патничките бродови**. Тоа значи дека, Меѓународните конвенции за безбедност на животот на море (*SOLAS*) и за спречување на загадувањето од бродови (*MARPOL*), се применети во државите членки, а според тоа и на бродовите кои ги веат нивните знамиња.

Јасни и ефикасни безбедносни процедури се применети на патничките фери бродови, и на експресните патнички бродови. Државите членки мораат да ги подлежат бродовите на годишен преглед за да проверат особено дали се во согласност со пропишаните одредби *SOLAS* Конвенцијата.

Патничка безбедност

Патничките бродови, кои сообраќаат на домашни релации, а кои не се покриени од меѓународната Конвенција *SOLAS*, се покриени со директива од Заедницата, која гарантира максимална безбедност на патниците и во исто време обезбедува конкурентски услови, базирани на конвергентните стандарди за бродовите во Заедницата.

За да се осигура дека максималниот капацитет на бродовите не е надминат, и да се обезбедат точни информации за ургентниот сервис, во случај на несреќа, друга директива ги обврзува бродските компании кои сообраќаат до, или од пристаништата во Заедницата, да ги бројат и регистрираат членовите на екипажот и лицата кои пловат на патничките бродови.

Јурисдикција

Бродовите кои ги користат пристаништата во Заедницата, и кои пловат во водите под јурисдикција на државите членки, мораат да ги почитуваат меѓународните стандарди за безбедност на бродот, превенција од загадување, и за животните и работните услови на бродот (Државна контрола на пристаништата).

Европска агенција за поморска безбедност

Оваа независна агенција и помага на Комисијата со изведување нацрт-план на поморското законодавство, врши мониторинг на применувањето и ги координира истрагите по незгодите на море или по случајното или незаконското загадување придизвикано од бродовите на државите членки. Ова се однесува на:

- обезбедување на конкурентски услови за дејствување во секторот,
- обезбедување на техничка, научна поддршка,
- применување на законодавството на Заедницата во сферите на поморската безбедност и превенција од загадување и
- следење на имплементацијата на законодавството од државите членки

Регулација

- **Директивата воспоставува заеднички стандарди за проверка на бродовите и испитување на организациите со цел да се обезбеди висок степен на компетентност и независност на овие организации.**

Безбедност

Безбедноста на бродовите стана главна грижа на Европа кон крајот на седумдесеттите. Државите членки се ангажираат да ги преземат сите неопходни чекори за да се осигураат дека танкерите кои превезуваат нафта, гас и хемикалии и кои се укотвуваат во пристаништата на Заедницата почитуваат одредени услови.

Државите членки од Северно Море и од брегот на Ла Манш мора да преземаат чекори за да се осигураат дека бродовите во овие области се управувани од соодветно квалификувани бродски пилоти.

Заштитни механизми на безбедноста

- **Мониторингот на бродскиот сообраќај** во Заедницата и системот на информации помага при зголемување на безбедноста и ефикасноста на поморскиот сообраќај, ја зголемува одговорноста на властите за инциденти, несреќи или потенцијално опасни ситуации на море, вклучувајќи потрага и спасувачки операции, и придонесува за подобро спречување и откривање на загадувањето од бродовите.

Регулација

Директивата се стреми да ја подобри безбедноста на море и да го спречи загадувањето на морската средина преку зголемување на делувањето на безбедносната опрема на бродот и зајакнување на силата на овластените органи за инспекција.

Конвенција за танкерите

Државите членки од ЕУ се согласија да потпишат, ратификуваат или да пристапат до Меѓународната конвенција за граѓанска одговорност за штета од загадувањето со нафта од танкери. Тие се согласни да ја ратификуваат или да пристапат кон меѓународната Конвенција за одговорност и надомест на штети во врска со превоз на опасни и штетни субстанции за морето со тенденција да се унапреди заштитата на меѓународно ниво за жртвите од загадување на морињата.

Комитетот за безбедност на морињата и заштита од загадување на морињата од бродовите ја помага и советува Комисијата за безбедноста на поморството и заштита или редукција на загадувањето на средината од бродските активности.

Меѓународните бродски релации се од животно значење за секторот на поморски сообраќај. Повеќето од правилата и условите за излегување на бродовите на море се преговараат во Меѓународната поморска организација (МПО), специјализирана агенција од Обединетите Нации во која сите држави членки во ЕУ се членки.

Заедницата може да даде значаен придонес во развивањето на заеднички приоди кон спроведувањето на правилата на МПО па дури и во примената на оние правила за кои се согласни државите членки.

Регулација

Според тоа, ова е вградено во правилата на Директивата за стандардите за квалитет во програмите за обука и институции, издавање на сертификати, медицински стандарди и други делови за морепловците содржани во Конвенцијата на МПО за стандардите за обука, сертификација и надзор за морепловците.

2.4. Воздушен сообраќај

По дефиниција воздушниот сообраќај претставува моќен систем на врзани садови, исклучително развојна и богата стопанска гранка која постојано бележи развоен циклус. Во исто време таа по себе е пример за силна регулаторна инфраструктура која брзо се менува и дополнува како резултат на изразените и постојаните потерби за стриктно применување на сите видови на регулација.

Специфичности

Секоја држава посакувајќи да воспостави летови на нејзините национални бои во светот и со тоа да ги користи предностите што произлегуваат од тоа, на пример од географската положба или посебните релации со одредени делови од светот, љубоморно ги чува своите национални линии и воздухопловства. Ова има практично значење за одржување на дестинациите и цените за нив.

Начини на регулирање на односите

Билатерала

Се до средината на деведесетитте, воздухопловните односи и услуги помеѓу државите членки биле регулирани со билатерални договори.

Овие официјални договори биле често пати дополнувани со тајни меморандуми што ги разменуваа воздухопловните власти со кои се прецизирале, пополнувале или дури и модификувале одредбите од договорите кои вообичаено зависеле од трговските договори помеѓу авиокомпаниите.

Цените за определени воздушни услуги главно биле договорани од авиокомпаниите на мултилатерална основа, но крајните анализи биле правени од државите.

Меѓународната асоцијација на редовните авиопревозници- IATA.

Вообичаено, државите ги преземале меѓународните цени и условите за превоз определени во рамките на **Меѓународната асоцијација на редовните авиопревозници- IATA**.

IATA им давала на воздухопловните оператори услуги со распореди, со можност за полнување со цени. Со оглед на тоа што секоја од овие цени мораше да биде одобрена најмалку од две влади, не беше возможно да се воведуваат нови цени на национално ниво.

Државите практикувале да се консултираат за цени и не посакувале никаков далеку-досежен натпревар. Покриени со владини одлуки, кои од авиокомпаниите едноставно биле имплементирани, авиокомпаниите ги избегнувале членовите 85 и 86 од Договорот од ЕЕЗ и биле изложени на наметнат пазар.

Потребата од заедничка политика во воздушниот сообраќај како и потешкотиите што се јавувале, биле очигледни.

Во овој контекст било нормално што мерките на првиот Совет не ја допреле с'ржта на проблемот, односно недостатокот на конкурентност.

Наместо тоа, Советот во 1979 година ја воспоставил **консултативната процедура за врски** помеѓу државите членки и трети држави во сферата на воздушниот сообраќај и за активностите поврзани со такви проблеми помеѓу меѓународните организации како што се:

- Меѓународната организација за цивилно воздухопловство (ICAO),
- Европската конференција за цивилно воздухопловство (ECAC) и
- EUROCONTROL (Евроска организација за безбедност во воздухопловната навигација)

Горенаведените воздухопловни организации се одговорни за спроведување на политиката за безбедност во европскиот и светскиот воздушен простор и регулирање на оперативните процедури и односи помеѓу сите учесници во воздушниот сообраќај.

Заштита од бучава

По неуспешната употреба на неколку мерки да се запре влошувањето на степенот на бучава околу аеродромите, Заедницата го прифати **"приодот на урамнотеженост" на менаџирањето на бучавата**. Овој приод побарува внимателно определување на сите различни опции за ублажување на бучавата, вклучувајќи намалување на бучавата на авионите на изворот, мерки за планирање и менаџмент на пистите, оперативни процедури за намалување на бучавата и оперативни рестрикции, без предрасуди кон релевантните законски обврски, постоечките договори, важечките закони и утврдените политики.

Либерализацијата на воздушниот сообраќај

Либерализацијата во Заедницата беше постигната постепено во периодот од 1987 до 1992 година со три пакети на регулативи.

Третиот пакет за воздушен сообраќај, прифатен од Советот на 22-ри јуни 1992 година, ја воспостави крајната фаза во либерализацијата на воздушниот сообраќај во Заедницата.

Беше постигната слобода да се обезбедат услуги во рамките на Заедницата, техничка и економска усогласување и слободно одредување на цените.

Регулација

Регулативата за лиценцирање на авиопревозниците ги дефинира техничките и економските барања кои авиокомпаниите мора да ги исполнат со цел да се стекнат со национални лиценци, што ќе ги овластат да функционираат на територијата на Заедницата, без ограничувања по национална основа.

Станува збор за следниве лиценци:

- сертификат за воздушен оператор (АОЦ), кој го потврдува техничкиот квалитет и способноста на компанијата за која станува збор; и
- работна лиценца, која им се издава на претпријатијата кои ги исполнуваат одредените услови што се однесуваат на националноста и кои исполнуваат одредени економски критериуми и се покриени со соодветна осигурителна шема.

Оваа регулатива гарантира дека само авиопревозниците што се под контрола на Заедницата и со соодветни технички и економски капацитети, може да ја искористат предноста да се отворат на европскиот пазар.

Регулативата за пристап на авиопревозниците до внатрешните пазари на Заедницата, ги отвора сите аеродроми на територијата на Заедницата за сите оние кои се регистрирани според погореспоменатата регулатива.

Таа особено се однесува на:

- **укинување на претходно постоечките поделби на капацитетот на патници** помеѓу авиопревозниците;
- неограничено спроведување на **"петтата слобода"** (правото да се земат патниците од држава членка, друга од онаа во која превозникот е регистриран, и да се истоварат во трета држава членка); и
- овластување да се преземат **каботажни операции** (да се земат патници од држава членка, друга од онаа во која превозникот е регистриран, и да се истоварат во истата држава членка).

Регулативата за цените и стапките за воздушните услуги го гарантира, без ограничувања, утврдувањето на новите цени за патници и карго стапките на утврдените авио услуги и чартер летови под одредени услови заштитивајќи ги интересите и на индустријата и на потрошувачите.

Цените за чартер и карго летовите се формираат слободно од страна на вклучените страни во договорот за воздушен сообраќај.

Информираност

ЕУ поттикнува подобро информирање на патниците, поголема заштита на нивните права, ги подобрува услугите и поедноставно се справува со спорните прашања.

Регулативата која ги зацртува заедничките правила за компензација на патниците на кои им се откажува резервацијата за патување заради пребукираност е од големо значење за обичниот граѓанин.

Таа утврдува дека ако на патникот му се откаже резервацијата тој има право да избере помеѓу полн надомест на цената на билетот за патувањето коешто не се реализирало или да се презакаже за подоцнежн датум по негов избор. Независно од изборот на патникот, авиопревозникот мора да му плати веднаш по откажувањето на резервацијата, надомест кој варира во зависност од оддалеченоста на летот и датумот на презакажувањето. Превозникот мора и да им понуди на одбиените патници право на оброци, хотелско сместување, доколку е неопходно, и трошоци за телефонско јавување или факс-порака до местото на дестинацијата.

Заеднички правила

Засновањето на **заеднички правила во сферата на цивилното воздухопловство** има за цел да им гарантира на европските граѓани висока сигурност и стандарди за заштита на средината и активност што ја олеснува аеронаутичката индустрија во Европа:

Од неодамна воздухопловните производи се предмет на сертификација за верификување и суштинските способности за летање и потребните нешта за заштита на средината поврзани со цивилното воздухопловство, а се однесуваат на:

- дизајнот,
- производството,
- одржување и функционирање на воздухопловните производи, делови и уреди.

Соодветни суштински потреби ги покриваат функционирањето на авионот и лиценцирањето на посадата на летот.

Единствено европско небо

- Пакетот од заеднички правила за искористување на воздушниот простор во рамките на Заедницата наречен "**Единствено небо на Европа**", делува во неколку интервентни подрачја:
- пазарен пристап,
- безбедност,
- сигурност,
- управување со навигациски снетми
- социјална дијемнзија и заштита на вработените
-

Овој систем има за цел:

- подобрување и зацврстување на безбедноста и реструктурирање на воздушниот простор, повеќе врз основа на летовите отколку врз основа на националните граници,
- поттикнувајќи прекугранична навигациска услуга и
- утврдување рамки за модернизација на системите.

Аеродромите

Директивата за пристап до пазарот и за раководење со слетувањата на аеродромите во Заедницата, е создадена за да им овозможи на европските

авиопревозници да ја искористат ползата од реалниот избор на услугите на оние што нудат услуги при слетување, така што подобро да управуваат со нивните оперативни трошоци и да ги прилагодат нивните услуги на потребите на корисниците.

Одговорност

На меѓународна сцена, Заедницата во 1999 година ја донесе **Монтреалската Конвенција**, која постави нови правила за одговорностите во поглед на меѓународниот воздушен превоз на луѓе, багаж и товар, кои се очекува да ги заменат оние од **Варшавската Конвенција од 1929 година**.

Двете Конвенции обезбедуваат можност за неограничени одговорности.

Во овој контекст, регулативата за осигурување на авиопревозниците и воздухопловните оператори воведува минимум потребно осигурување за сите авиони кои летаат во и надвор од аеродромите на Заедницата или ја надлетуваат нејзината територија, а се применливи и за авиопревозниците до трети држави.

Комисијата, соработувајќи поблиску и редовно контактирајќи ги релевантните власти во државите членки, може да преземе мерки што обезбедуваат **примена на конкурентните правила** од членовите 81 и 82 од Договорот за ЕЗ за трансакции помеѓу авиокомпаниите кои имаат влиание врз маршрутите помеѓу ЕУ и трети држави.

Договори

Таа може да одобри одредени категории на договори и спогодбени постапки во секторот за воздушен сообраќај, имено оние што се однесуваат на здружено планирање и координирање на распоредите, здружени операции, консултации за патничките и карго тарифи за планираните авио услуги и за алокацијата на местата на аеродромите.

Овие исклучоци имаат две цели:

1. Поттикнување на авиокомпаниите да соработуваат во поглед на подобрување на услугите кои им се нудат на патниците и
2. Зголемување на конкурентноста од гледна точка на цените и квалитет на услугите.

Исто така, постојат и исклучоци во предметот на договорите за кодот на водење на системите за компјутерско резервирање, чиешто цел е да се осигури дека има чесна конкуренција помеѓу авио превозниците и дека корисниците се добро информирани.

Незгоди и несреќи

Во полето на воздушната безбедност, владее соработка и взаемна помош во истражувањето на цивилните авионски несреќи и инциденти.

Безбедност

Одредени мерки се однесуваат и на воздушната безбедност и организацијата на пазарот.

- **Директивата за взаемно признавање на лиценците на посадата,**
- **Регулативата за хармонизација на техничките побарувања и**

- административните процедури во областа на цивилното воздухопловство.
- **Директивата го ограничува оперирањето на авиони од државите во развој**, кои не се во согласност со побарувањата од Конвенцијата за меѓународното цивилно воздухопловство.
  - **Директива за безбедноста на авиони на трети држави**, кои ги користат аеродромите на Заедницата.
  - **Регулативата за надоместок** која одредува одговорноста на авиопревозниците во случај на смрт, ранување или било каква друга телесна повреда на патниците и предвидува брза исплата на целосната сума на жртвите или овластените лица, во случај на несреќа.

Антитероризам и заштита

- **Заеднички правила**

По терористичкиот напад на 11-ти септември 2001 година во САД, ЕУ усвои заеднички правила во полето на обезбедување на цивилното воздухопловство, за да се спречат незаконските мешања против цивилната авијација.

- **Национална програма**

Секоја држава членка трба да усвои Национална програма за обезбедување на цивилното воздухопловство и да назначи одговорно лице, со посебна и ексклузивна моќ да ја координира и управува нејзината спроведување.

Заедничка европска воздухопловна област

На 5-ти јуни 2003 година, Советот го прифати барањето на Комисијата да создаде рамка за "област на отворено воздухопловство" за воздухопловни врски помеѓу државите членки на Унијата и трети држави, вклучувајќи ги и САД.

ЗАКЛУЧОЦИ

Се до крајот на 80-тите, достигнувањата на Заедницата во сообраќајниот сектор не се мереа со јасните потреби за политика, споменати во Договорот од Рим како **"круцијален камен темелник" на заедничкиот пазар.**

Всушност, за период од триесет години државите членки ги одбиваа мерките за либерализација, предложени од Комисијата за кои тие мислеа дека ќе ги нарушат условите на конкуренција, помеѓу различните видови на сообраќај и помеѓу нив самите. Размислувањата на Советот беа свртени кон софистицираното прашање дали либерализацијата на пазарот или усогласувањето на условите за конкуренција треба да биде на прво место.

Притисоци

Под притисок на Европскиот парламент и јавното мислење, или од потребата за интегрирање на сообраќајот во единствениот пазар од периодот по 1992 година, **сообраќајната политика зачекори забрзано** во средината на 80-тите, посебно на три полиња: патен сообраќај, поморски сообраќај и воздушен сообраќај.

Најголемото пробивање на заедничката сообраќајна политика, несомнено беше во областа на **либерализирањето на меѓународните патни превозни услуги.**

Поморски сообраќај

Во овој сообраќај кој превезува 80% од надворешната трговија на ЕЕЗ, државите членки го прифатија применувањето на правилата на слободна конкуренција и принципот на слободни одредби во овој сектор.

Тие исто така се сложија да се борат против нелојалната тарифна постапка и небезбедните методи на морепловство, гарантирајќи им слободен пристап до океанската трговија, дури и каботажа.

Сите каботажни услуги во Европа беа либерализирани помеѓу јануари 1999 година и декември 2002 година. Тоа на пазарот не влијаеше неповолно.

Карго волуменот и бројот на превезени патници останаа релативно стабилни.

Воздушен сообраќај

Либерализационите мерки, завршени во 1992 година, извршија силно влијание врз конкуренцијата помеѓу авиопревозниците. Пазарот претрпе низа промени:

- се отворија дополнителни маршрути,
- се воведоа нови услуги,
- монополите се ставија под притисок,
- неефикасните национални компании беа присилени да се модернизираат или да се затворат и
- се создадоа нови компании.

Но, и покрај тоа, основните цени се сè уште превиоки, ако се споредат со оние во други региони, посебно со оние во САД. Трошоците на авио сообраќајот остануваат високи, најмногу поради тешката инфраструктура и аеродромските такси. Тоа што пристапот на пазарот е сè уште тежок, главно се должи на билатералните договори помеѓу државите членки и трети држави.

И покрај привременото забавување предизвикано од терористичкиот напад на 11-ти септември 2001 година, главна грижа за во иднина е пренатрупаноста на аеродромите во Заедницата и авио коридорите, која се должи на значителниот пораст на воздухопловството. За да се одговори на овој предизвик, безбедноста во воздухот треба да се зголеми преку создавање на Европска управа за безбедност во воздушниот сообраќај.

Предизвици

Воглавно, ЕУ мора да го најде одговорот на неколку предизвици во областа на сообраќајот. Посебно, мора да се соочи со проблемите предизвикани од:

- нееднаквата модална поделба
- пренатрупаноста на постоечката мрежа,
- зголеменото загадување

Во исто време либерализацијата на сообраќајот, вклучувајќи го пристигнувањето на новите учесници и поголемата конкуренција помеѓу операторите, предизвикува важни структурни промени, технички иновации и нови инвестиции; сите секако представуваат добар развој, но треба да се координираат на ниво на Заедницата.

За да одговори на предизвиците, Заедницата треба да усвои глобален пристап, кој ќе има за цел:

- подобрување на инфраструктурата;
- рационализирање на употребата на средствата за транспорт;
- зголемување на безбедноста на корисниците;
- постигнување на понепристрасни работни услови и
- заштита на средината.

Заштита на средината

Во поглед на обврската од Договорот од Амстердам, да се интегрира и поддржи развојот и заштитата на животната средина во сите политики на Заедницата, **барањата за заштита на животната средина** треба да се интегрираат во заедничката политика во областа на сообраќајот.

Оттука, развојот на оваа политика треба да се очекува наскоро, и треба да се однесува на посебните цени во транспортот и трошоците за заштита на средината, ревитализација на железничкиот транспорт и промоција на континенталните водни патишта, поморскиот транспорт и комбинираниот транспорт, поддржување на развојот на воздушниот транспорт и разгледувања за заштита на средината во надворешните сообраќајни релации.

Интегрирање

Заедничката политика во областа на сообраќајот мора да го прифати глобалниот пристап кој се состои од одење над внатрешниот пазар и **промовирање на интегриран сообраќајен систем**, кој треба да биде еколошки и социјално прифатлив и да обезбеди висок степен на безбедност за корисниците и сообраќајните работници.

За да му се дадат фер шанси на успехот на овој нов пристап, надворешните трошоци, од кои сега поголемиот дел ги плаќа општеството, треба да станат внатрешни.

Ова префрлање на надворешните трошоци во внатрешни, би осигурало развој на сообраќајен систем кој е благонаклонет кон животната средина, а од таму и одржлив сообраќајен систем.

На надворешен фронт, Заедницата треба да има надлежност да преговара и да делува во области кои го засегаат внатрешниот пазар, како што се пристапот до овој пазар на оператори од трети држави и применувањето на правилата во меѓународниот сообраќај, вклучувајќи ја безбедноста и заштитата на средината.

4. ЗЕМЈОДЕЛСКА ПОЛИТИКА

Земјоделската политика и нејзините карактеристики

Земјоделството е исклучително важна стопанска гранка и ужива висок третман од глобалната политика на Заедницата. Придонесот на земјоделството во бруто домашниот производ (БДП) на Унијата е под 3%, но овој сектор вбројува околу 5% од вработеното цивилно работоспособно население на Заедницата, и е главен извор на приход во многу рурални заедници.

Храната, пијалоците и тутунот вбројуваат околу 20% од просечниот потрошувачки трошок на домаќинствата во Европа и има значителен однос во меѓународната трговија и извозите на Унијата.

Сопственото производство на ЕЗ/ЕУ во основните земјоделски производи е витално не само за нејзините државјани, но и за политичка независност на државите членки. Економската, социјалната и политичката важност на земјоделството е многу поголема отколку придонесот во БДП на Унијата.

Земјоделството е економскиот сектор со напреднат степен на **процесот на европската интеграција**. Ова достигнување е многу значајно во "националниот интервенционизам", а конфликтите на националните интереси ја усложнуваат задачата на создавање на заедничка политика во овој сектор.

Пред создавањето на заедничкиот пазар, државите членки беа активни интервенисти во земјоделството. Националното интервенирање мораше да биде корегирано за да се овозможи слободна трговија и слободна изведба на конкурентноста во земјоделскиот сектор. **Заедничката земјоделска политика (ЗЗП)** е пример за постигнување на повеќенационален интеграциски процес.

Заедничката земјоделска политика е **екстремно проблематична за водење**, бидејќи бара користење на:

- заеднички цени,
- заеднички инструменти за водење на цената,

- здружено финансирање на мерки за поддршка и
- заедничка надворешна заштита.

Сите овие бавни, но неизбежни механизми, се составен дел од пазарната организација на ЗЗП. Овие се првиот дел од **двете крила на ЗЗП**, а другиот дел е структуралната политика. Иако заедничкиот пазар на земјоделски производи има обезбедено сигурност на набавка на резерви од храна по разумни цени за потрошувачите, тоа не е само по себе доволно за да се постигнат другите цели на Договорот, главно зголемена земјоделска продуктивност и повисок стандард на живот за сточарите.

Во сонова Заедницата бара:

- активна социо-структурна политика и
- интеракција со други заеднички политики (регионалната и социјалната).

Причини за посебен третман на земјоделството

Основачите, татковци на Европската економска заедницата беа свесни за потребата да го вклучат земјоделскиот пазар на државите членки во идниот заеднички пазар.

Постојат неколку причини зошто на земјоделството му беше даден "**посебен третман**".

Најважна причина е **самата природа на земјоделството**, која подложи на :

- временските услови,
- болести на култури и на жива стока и
- многу други фактори кои често ја надминуваат човечката контрола и го отежнуваат создавањето на совршена рамнотежа помеѓу земјоделското производство и побарувачката на храна.

Побарувачката има многу нагласени социјални и политички карактеристики.

Владите се обврзани да осигураат дека барањата за основните артикли се задоволени во секое време и по разумни цени.

Разновидноста на земјоделскиот сектор на шестте основачки држави членки, која се зголемуваше со секое проширување на Заедницата, создаде потешкотии во унификацијата на нивните земјоделски пазари, одезбедувајќи дополнително оправдување за интервенциска земјоделска политика.

Потребата од нова дефинирана земјоделска политика била повеќе од неопходна која ќе дојде на местото на националната политика. Нејзината комплексност ја создаде потребата за мешање на националните политики во една заедничка земјоделска политика.

Во секоја национална политика за земјоделство, системот на интервенција варира од една до друга држава исе јавува во две категории:

- **системи за директна помош и**
- **систем на поддршка на цена** на внатрешниот пазар, комбиниран со надворешна заштита.

Европскиот модел за земјоделство

Заедничката земјоделска политика беше реформирана 4 пати во 40 години, постепено мешајќи ги системите за поддршка на приход и цена.

По своите големи реформи во 1992 и 1999 година, Европскиот модел за земјоделство се базира врз конкурентно, повеќе функционално и одржливо сточарство.

Европскиот модел на земјоделство се однесува на темите како што се:

- пазарен развој,
- рурален развој,
- задоволителни сточарски приходи,
- заштита на животната средина и
- соочување со предизвиците на зголемената Унија и зголемената конкурентност во СТО.

Заедничката земјоделска политика и нејзините карактеристики.

ЗЗП е основана во јуни 1966 година.

- прва реформа - април 1972 година,
- втора реформа- февруари 1988 година,
- трета реформа- мај 1992 година и
- четврта реформа- март 1999 година.

Основни карактеристики:

Четири големи реформи во заедничката земјоделска политика во период од 33 години може да покаже дека државите членки, кои ја отпочнаа и оние кои подоцна им се приклучија, никогаш не ја сметаа за совршена, но исто така може да значи дека тие сакаат да учат од своето искуство и можат да ја **прилагодат својата заедничката земјоделска политика** на изменетите, внатрешни и надворешни услови.

Основи на ЗЗП и реформите

Целите на заедничката земјоделска политика, се наброени во член 33 од Договорот за ЕЗ (поранешен член 39):

- зголемена земјоделска продуктивност;
- гарантирање на пристоен животен стандард за сточарите,
- стабилизирање на пазарот,
- безбедност на набавка и
- разумни цени за потрошувачите

Со цел да се исполнат овие цели, член 40 од Договорот за ЕЕЗ (член 34 на ДЕЗ) повикува на заедничко организирање на земјоделските пазари, кое во зависност од производот, може да има една од следните три форми:

- 1) Правила за заедничка координација,
- 2) Обврзувачка координација на различните здруженија на националните пазари и
- 3) Здруженијата на европскиот пазар.

Конкурентност

Договорот беше исто така претпазлив во однос на **применливоста на правилата за конкурентност** во земјоделскиот сектор, сектор каде државната интервенција беше многу присутна. Според член 42 ЕЕЗ (сегашен член 36 од ДЕЗ), применливоста на општите членови за конкурентност беше подредена на специфичните одредби од заедничката земјоделска политика.

"Маратони" во ЗЗП

Првиот предлог на Комисијата на здруженијата на заедничкиот пазар во јуни 1960 година, го означил почетокот на големите преговори во Советот, кои станале познати како **"земјоделски маратони"**.

Криза

Во 1965 година ЗЗП се соочи со својата прва и единствена сериозна криза, која ја потресе целата Заедницата. Комплетирањето на заедничката земјоделска политика побара од Заедницата да превземе контрола врз трошоците на државите членки, во рамките на организацијата на заедничкиот пазар.

Комисијата во март 1965 година сугерираше заедничкиот земјоделски пазар да биде компетиран до 1-ви јули 1968 година, заедно со царинската унија за индустриски производи.

Реформи на ЗЗП

Прва реформа

Врз основа на ова Советот, во април 1972 година ги усвоил директивите за првата реформа на ЗЗП која опфаќаше:

- модернизација на фармите,
- мерки за пошттикнување на сточарството и
- развој на професионалните вештини

Втора реформа

Суштината на оваа реформа на ЗЗП, препорачана од Комисијата, а усвоена од страна на Европскиот совет во Брисел, од 11-ти до 13-ти февруари 1988 година, му даде зелено светло на "Делоровиот пакет I". Овој пакет како додаток на реформата на заедничката земјоделска политика опфаќа:

- земјоделскиот трошок,
- буџетарната дисциплина,
- системот на сопствени ресурси

Трета реформа

Советот на 21-ви мај 1992 година, постигна политички договор во врска со предлозите на Комисијата истакнувајќи трите клучни точки.:

- намалување на цените за земјоделските производи со цел да ги направат поконкурентни на внатрешните и надворешните пазари,
- надомест на приходот на сточарите,
- оштета за мерките кои ја ограничуваат употребата на средства за производство.

Во исто време, Советот одлучи:

- да ги зголеми мерките за зачувување на животната средина и природата.
- да ја остварува либерализацијата на меѓународната трговија (преку Уругвајска рунда на преговори на ГАТТ)

Агенда 2000

Во докуменот "Агенда 2000, од 1997 година, Комисијата ја продолжи реформата на ЗЗП од 1992 година и транзицијата на светските пазарни цени.

Политичкиот договор на Европскиот совет во Берлин, во однос на документот на Комисијата за понатамошните перспективи, наречен "Агенда 2000", во март 1999 година резултираше со **четврта реформа на ЗЗП**, земајќи ги предвид идните проширувања на ЕУ.

- **Реформскиот пакет вклучуваше.**
сет на правила за развој на помодерен и одржлив европски земјоделски сектор,
- одржување на подолгорочен период на реалната конкурентност.

Петта реформа

Петтата реформа на ЗЗП е изведена во септември 2003 година:

Цел на реформата:

- да им овозможи на сточарите зголемена конкурентност
- да се канализираат повеќе ресурси во програми за животна средина, квалитет и добросостојба на животните со намалување на директните исплаќања на големите фарми.
- да се зајакне улогата на ЕУ во трговските преговори во СТО.

1. Управување и финансирање на ЗЗП

Единството на земјоделскиот пазар на ЕУ бара:

- единствени цени,
- заеднички инструменти за поддршка на тие цени,
- заедничка надворешна заштита,
- здружено финансирање и
- генерално здружено управување.

Заедничката земјоделска политика спроведува:

1. активности,
2. консултации и
3. соработка.

1. За сите активности одговорна е Европската комисија која ја има моќта на иницијатива и да доставување предлози. Потеклото на секоја земјоделска политичка мерка, усвоена од политичарите во Парламентот и Советот, е предлог на Комисијата, базирана врз технократски критериум.

2. Консултации со заинтересирани страни и експерти

Голем број на експерти се вклучени во планирањето и спроведувањето на заедничката земјоделска политика. Комисијата, делувајќи согласно Договорот, го консултира Комитетот на регионите и Економскиот и социјален комитет (ЕСК) за сите свои големи предлози во полето на ЗЗП. ЕСК е составен од претставници од различни социо-професионални категории и оттука се, исто така, вклучени и сточарите.

3. Соработка со разни тела се остварува преку различни форми:

Здруженија

- Комитетот на земјоделските здруженија во ЕЗ
- Комисијата за земјоделство и за индустриите за храна
- Европскиот центар за унапредување и обука во земјоделски и рурални области
- Советодавен комитет за секој производ или производна група

Управување со ЗЗП

По усвојувањето на основните регулативи од страна на Советот, доаѓа раководењето со организирањето на заедничкиот пазар. Управувањето е здружена одговорност на Комисијата и Советот или само на Комисијата.

Процедура на управување и донесување на одлука

За општи политички одлуки, како што се годишно формирање на фармски цени, опфатени со применувањето на основните регулативи, се применува целата процедура:

- Консултации со професионалните здруженија
- Комисијата поднесува предлог до Советот,
- Советот донесува одлука по претходна консултација со Европскиот парламент, а многу често и со Економскиот и социјален комитет, како и со Комитетот на регионите.

Среднорочна процедура

За долгорочно применливи одредби за управување, како што се прилагодување на пазарните механизми или на основните критериуми, се користи среднорочна процедура. Комисијата предлага мерки до Советот, кој одлучува **без претходни консултации** со Европскиот парламент или со Економскиот и социјален комитет.

Форми на управување

Во рамките на Комисијата функционираат Комитети за управување, за секоја категорија на производи:

Значајни Комитети за управување се:

- Комитетот на Европскиот фонд за насочување и гаранции во земјоделството,
- Комитетот за земјоделски структури и рурален развој.

Комитетите за управување гласаат со квалификувано мнозинство.

.Финансирање на ЗЗП

Членот 34 од Договорот за ЕЗ (член 40 ЕЕЗ) посветен е на постепениот развој на заедничката земјоделска политика.

Европски фонд за насочување и гаранции во земјоделството (ЕФНГЗ)

Во текот на првиот земјоделски маратон, во 1962 година, Советот одлучи да се создаде еден единствен фонд кој ќе ги финансира сите пазари во Заедницата и трошоците за структурните реформи во различните земјоделски сектори.

Контрола на земјоделските трошоци

Во просек, половина од буџетот на ЕУ оди за финансирање на ЗЗП, или околу 0,6% од БДП на Заедницата. Земајќи ја во предвид големината на земјоделскиот буџет, за кредибилитетот на ЗЗП суштинско е вистинските системи да бидат на вистинско место со цел:

- да осигураат дека овие фондови се потрошени правилно и
- да спречат проневера и
- да очекуваат дека сите јавни пари се потрошени ефикасно, од националниот буџет или буџетот на ЕУ

Поголемиот дел од овој трошок е управуван од државите членки ја сносат главната одговорност за администрирање и проверка на исплатите.

Негативни појави

Проневера

Проневера е поврзана со земјоделски издатоци и претставува честа појава во насловите од медиумите во државите членки и со тоа покренува критика од противниците на ЗЗП.

Одговор на проблемот дава регулативата на Советот која бара државите членки самите да ги проверуваат трансакциите кои се составен дел од системот на финансирање од страна на Одделението за гаранции на ЕФНГЗ.

Контролни системи

Интегриран административен и контролен систем за директна исплата и контрола

Реформата на ЗЗП од 1992 година вклучува одредби за секоја држава членка да постави Интегриран административен и контролен систем за директна исплата.

Според овој систем, државите членки поднесуваат компјутеризирани податоци за да овозможат електронска проверка и проверка на лице, наместо на имот.

Систем за контрола

Овој систем ги користи сателитски слики и воздушни фотографии на земјоделско земјиште. Во соработка со Комисијата, државите членки имаат воведено напредни техники за:

- картирање на земјишните површини и
- потврдување на искористувањето на земјиштето.

Сателитските слики и воздушните фотографии се ставени во компјутерски фајл, во напреден софтвер кој може да биде искористен за:

- идентификување и мерење на индивидуални парцели и
- верификување на порастот на културите.

Сознанието дека во секое време "шпион од небото" може да ги провери полињата на корисникот, делува како силно средство за уништување на желбата за проневера и нерегуларности.

Правна рамка

Советот, исто така, има воспоставено правна рамка преку која се овозможува да се идентификуваат недоверливите стопански оператори во полето на извозните рефундирања и на продажбата по намалени цени на производи кои се чуваат како јавна резерва ("црна листа") и да им ги прикажат истите на соодветните национални власти.

Електронското идентификување

Овој вид на идентификување на животните може многу да придонесе за ефикасно лоцирање на животните во ЕУ и ги олеснува санитарните и ветеринарните контроли со цел да се заштитат потрошувачите и со тоа да водат проверки за исправноста на исплатите за сточарите.

Агроекономски прашања и еврото

Зезаедничкиот земјоделски пазар се карактеризира со темелни вредности во однос на произведувачи во секторите во рамките на заедничкиот пазар. Во суштина тие имаат можности да ги продаваат своите производи на одредено државно тело за интервенција по загарантирана цена формирана од страна на Советот секоја година е ед наква во сите држави членки.

За да се обезбеди овој процес, заедничката земјоделска политика побара деноминатор, кој ќе биде заеднички за сите различни валути во кој ќе бидат пресметани загарантираните цени.

Единица мерка –ЕМ

Во 1962 година се создаде единица мерка (ЕМ), фиктивна валута или подобро, мерни стандарди, чија вредност одговараа со паритетот на златото со американскиот долар, регистриран во Меѓународниот монетарен фонд (ММФ).

Еку

Во 1979 се создаде Европскиот монетарен систем, па така ЕМ беше заменета со еку.

Еку се состоеше од пресметаната вредност на валутите на државите членки, преценувањето или потценувањето на индивидуалните валути често водеше кон промена на валутата на екуто и релативната положба на секоја валута во однос на екуто.

Евро

Воведувањето на еврото, на 1-ви јануари 1999 година, ги затвори претходно постоечките проблеми во врска со фиксирањето на заеднички цени и интервенциски мерки. Тоа доведе до голема реформа и поедноставување на агромонетарниот систем.

Агрокултурните променливи - конвертибилни стапки беа прекинати.

Помошта на Заедницата исто така се исплаќаше и собираше во евра.

Во случајот на државите членки кои се надвор од евро зоната, девизниот курс на еврото се користи за неопходната конвертибилност, во нивните национални валути, освен ако тие самите одлучат да плаќаат во евра.

Во тие држави членки вредноста на исплатата се одредува според курсот на размена, на датумот на оперативниот настан (цена или помош), а не од датумот на фактичкото плаќање. Во случај на надомест за падот во цените и друга помош, ЕФНГЗ мора да покрие половина од надоместот кој се плаќа, усогласувајќи ја сумата за која државата-членка вистински придонесува.

Придобивки на еврото

ЗЗП има корист од користењето на еврото која се остварува преку:

- поедноставувањето и транспарентноста на системите за помош на сточарите,
- стабилност на цената,
- зголемена конкурентност на земјоделството во Заедницата.

Исто како и американската страна, каде што правните лица можат да ја користат својата национална валута (доларот) за извозни трансакции, европските фирми го имаат еврото и можноста да ги фактурираат своите производи во валута, во која нивните трошоци исто така се деноминирани и со тоа го избегнуваат ризикот од размената.

2. Организација на заедничкиот пазар

Заедничкиот земјоделски пазар, е поддржан од **здруженијата на заедничкиот пазар**, кои ги отстрануваат пречките во внатрешната трговија во Заедницата и создаваат заедничка заштита на надворешните граници.

Во денешно време, скоро целото земјоделско производство во Заедницата, се регулира преку заеднички здруженија.

Членот 32 од Договорот за ЕЗ (поранешен член 38), ги дефинира земјоделските производи како:

- производи од почвата,
- животински производи,
- рибни производи и
- производите добиени со нивна првостепена обработка.

Регулативи

Организација на пазарот- Регулација

Регулативите во однос на организацијата на пазарот кои стапија на сила во 2000 година како резултат на четвртата реформа на ЗЗП, се однесуваат на:

- секторите за растителни култури,
- хоризонталните правила за шеми за директна поддршка и
- финансирањето на ЗЗП.

Организацијата на пазарот на секој земјоделски производ користи различни механизми, дефинирани во неговите регулативи и усвоени од страна на Советот, користејќи ја во целост развиената процедура. Важно е да се истакне дека сите тие од една страна се поддржани од внатрешните пазарни мерки, многу често поврзани со формирање на цени и поддршка и од друга страна со трговски режим со трети држави.

2.1.Принципите на ЗЗП

Воведувањето на еврото ја консолидираше пазарната унија а третата и четвртата реформа на ЗЗП имаа значителен ефект врз приоритетот на Заедницата и финансиската солидарност.

Заедничкиот земјоделски пазар го карактеризираат три основни принципи, дефинирани во 1962 година:

- пазарна унија,
- приоритетот на Заедницата и
- финансиска солидарност.

Пазарна унија

Под овој поим се подразбира дека земјоделските производи се движат низ ЕУ под услови слични на оние на внатрешниот пазар, благодарение на укинувањето на квантитативните ограничувања во трговијата и отстранувањето на царини, даноци и мерки кои имаат еквивалентен ефект.

Пазарната унија предлага заеднички земјоделски цени низ целата ЕУ.

Советот, одлучувајќи по предлог на Комисијата, на почетокот на секоја пазарна година определува заеднички земјоделски цени, порано изразени во еки, а од 1999 година во евра..

Давањето приоритет на Заедницата

Вториот бедем на заедничкиот земјоделски пазар, подразбира дека производите со потекло од Заедницата имаат првенство на купување пред увозните производи, со цел да се заштити заедничкиот пазар од увозите по ниски цени и флукуации во светските цени.

Овој принцип на изразена и прокламирана заштита на домашните производи е широко раширен низ целиот свет, озаконет е преку увозни и извозни мерки.

ЕУ се труди да ги доведе цените од увозот во ЕУ на исто ниво со цените по кои работи заедничкиот пазар.

Доколку надворешните цени, оданочени со увозни царини, се на исто ниво со внатрешните цени, не им е во корист на европските трговци да купуваат производи надвор од ЕУ и затоа им даваат предност на производите од Заедницата.

Финансиска солидарност

Овој принцип е имплементиран со посредство на Европскиот фонд за насочувања и гаранции во земјоделството (ЕФНГЗ) и значи дека државите членки се взаемно подложни на финансиските последици од политиката на заедничките земјоделски пазари.

Реформата на ЗЗП од 1992 година, која го овозможи ГАТТ договорот од 1993 година влијаеше врз основните принципи на ЗЗП, бидејќи ја надополни првичната поддршка на цената, со директна помош на приход.

2.2. Земјоделски цени и квалитет на производ

Цените се централната компонента на заедничката пазарна политика и терминологијата околу нив е многу комплицирана. Ова се должи на бројните различни улоги кои земјоделските цени ги имаат и на потребата да бидат адаптирани на специфичните услови во различните пазари.

Генерално земено, цените играат три улоги во заедничкиот земјоделски пазар:

1. да го водат производството,
2. да ги повлекуваат интервенциски механизми и
3. да ја осигуруваат заедничката надворешна заштита.

2.2.1. Загарантирање на цените

Механизмите на Заедницата ги гарантираат цените, водечката цена како крајна цена и **нормативна цена, онаа** која, во рамките на заедничкиот пазар здруженијата ја бараат да им биде загарантирана на произведувачите.

Заедничката цена се формира секоја година од страна на Советот, во согласност со еволуцијата на трошокот на живот и на снабдувањето и побарувачката во секој пазар. Што значи, таа го води производството на секој од земјоделските сектори за кои таквата цена постои.

Поврзано со прашањето за земјоделските цени е прашањето за **квалитетот на земјоделските производи** и храната. Квалитетот и карактеристиките на овие производи се често поврзани со нивното географско потекло.

2.2.2. Регулативи

Потрошувачот и свеста

Две регулативи на Советот се наменети да ја подигнат свеста на потрошувачот во врска со напорите на произведувачите да го подобрат квалитетот на своите производи.

Првата регулатива воспоставува систем на Заедницата за заштита на **географски одбележја и знаци на потекло** на земјоделските производи и храна

2.2.3.Регистарција на производи

Другата регулатива претставува еден инструмент за регистрација на имиња на производи, со тоа овозможувајќи им на производителите кои сакаат да добијат **сертификати за 'посебниот карактер'** на традиционалните производи. При тоа, посебниот карактер е дефиниран како карактеристики кои јасно го разликуваат производот или храната од другите слични производи или храни кои припаѓаат во иста категорија.

2.2.4.Органското производство на земјоделски производи

Оваа регулатива се однесува на органското производство на земјоделски производи и на одбележја (етикетирања) кои се однесуваат на земјоделските производи и храна.

Симболот (логото) на ЕУ со 27 звезди, ги идентификува земјоделските производи и храни чии називи се регистрирани под правилата за заштита на географско одбележје и знаци на потекло. Заедницата финансира сродни, колективни информации и кампањи за промовирање (односи со јавноста, публицитет и распространување на научни информации) за земјоделски производи во внатрешниот пазар.

2.2.5.Интервенциските мерки

Овие мерки може да бидат специфични во одреден сегмент од процесот на организацијата на пазарот, со цел делумно да се соочат со проблемите, па затоа, со цел да се справат со последиците од **болеста кравјо лудило**, во продолжение на ветеринарните мерки, беа превземени мерки со цел да се ограничат негативните последици од забраната за извоз на телешко месо од Обединетото Кралство до трети држави.

2.2.6.Биотехнологијата и генетски модифицираните организми (ГМО).

Ова претставува нов предмет на грижа за заедничката земјоделска политика.

Заедницата е свесна дека новите технологии имаат голем потенцијал да го намалат трошокот на продуктите за исхрана, па дури и да го подобрат квалитетот на храната, но, исто така, постојат одредени ризици кои мора внимателно да се разгледаат.

2.3.Принципот на претпазливост

Овој принцип се брани на меѓународната сцена. Оваа политика е веќе осудена од надворешните конкуренти како протекционистичка и дефинитивно ќе доведе до жестоки борби во СТО.

Заедницата тврди дека политиката на претпазливост не е наменета за заштита на приходите на сточарите, туку за здравјето на своите државјани.

Во последните години Заедницата постојано ги подобрува своите стандарди во делот на безбедност на храната, квалитетот и заштитата на животната средина и на животните. Ова ги доведуваше европските сточари до повисоки трошоци и наштети на нивната конкурентност.

2.3.1.Заштитата на животната средина

Со цел подобро да се интегрира заштитата на животната средина во организацијата на заедничкиот пазар, државите членки мора да дефинираат соодветни мерки за заштита на животната средина, кои ќе бидат применети од страна на сточарите, а во однос на состојбата на земјоделското земјиште кое се користи или на самите производства. **Државите членки имаат на располагање три можности:**

- Поддршка за земјоделски обврски во областа на заштита на животната средина;
- Општи барања во врска со животната средина;
- Посебни барања во врска со заштитата на животната средина како услов за директните исплати.

Генерално, со применување на критериумот на заштита на животната средина и вработување, државите членки мора да се осигураат дека сточарите имаат еднаков третман и да одбегнуваат пазарни и конкурентски пореметувања.

2.4.Надворешно крило на ЗЗП-регулација на цени

Надворешното крило на организацијата на заедничкиот пазар бара да се заштитат цените на земјоделските производи од ЕУ од увозот по ниски цени. Како што интервенирањето во внатрешниот пазар се труди да ги спречи пазарните цени да паднат многу под интервенциските цени, интервенцијата на надворешните граници, се труди да го спречи увозот по ниски цени, за да не го вознемират европскиот пазар.

2.4.1.Граничните цени

Долните гранични цени се минимални цени над кои увозот од трети држави има слободен влез. **За производи за кои постои крајна цена или ориентациона цена**, граничната цени е одредена така што продажната цена на увезениот производ, со вклучена цена за транспортни трошоци, е на исто ниво со таа, ориентациона или крајна цена.

2.4.2.Тарифните концесии

Овие концесии кои се однесуваат на сите како резултат на мултилатералните трговски преговори, како што се оние на ГАТТ и сега СТО, се само дел од обврските кои тежат над земјоделските односи во ЕУ.

Постојат и други преференцијални билатерални договори со државите од АКП и поголемиот дел од Медитеранските држави, во форма на асоцијативни договори или договори за соработка, кои се однесуваат на концесии во земјоделскиот сектор.

Тарифните редукиции се водени од Заедницата, согласно општиот преференцијален систем (ОПС) на скоро сите држави во развој, главно во рамките на Конференцијата на Обединетите Нации за трговија и развој (УНЦТАД) и во рамките на Европа спогодбите со државите од Централна и Источна Европа.

3.Структурна политика и рурален развој

"Земјоделските структури" го подразбираат целото производство и работните услови во сферата на земјоделството:

- бројот или возраста на луѓето кои работат во земјоделството,
- бројот, големината и техничката опрема на фармите и
- маркетинг и обработка на земјоделски производи.

За разлика од пазарната организација и политиката на одредување на цена, кои бараат униформни одредби и централизиран менаџмент, социо-структурната политика **може да остане во доменот на државите членки** со тоа што мора да биде прилагодена на карактеристиките на различните региони.

Но, шематското планирање на структурната политика и нејзиното надгледување е ставено под закрила на Заедницата, за да промовира економска и социјална кохезија и да спречи нееднакви конкурентски услови за производителите во Заедницата.

3.1.Регулатива

Со Регулатива е воспоставен интегриран административен и контролен систем (ИАКС), за шемите за помош во Заедницата во рамките на заедничката земјоделска политика.

3.2.Цели на Реформираната политика

Политиката за рурален развој се стреми кон:

- обновување,
- зголемување на конкурентноста во руралните области.

Оваа политика придонесува кон одржување и отварање на нови работни места во тие области. Реформираната политика за рурален развој ги покрива сите рурални области во Заедницата.

3.2.1.Цели на политиката за рурален развој

Според членот 33(2а) од Договорот за ЕЗ, при подготовката на заедничката земјоделска политика и посебните методи за нејзината примена, треба да се земе во предвид посебната природа на земјоделските активности, која е резултат на социјалната структура на земјоделството, структурниот и природен диспарат помеѓу различните земјоделски региони.

Заедничка политика за рурален развој треба да ги придружува и надополнува другите инструменти на заедничката земјоделска политика, а со тоа да придонесе кон постигнување на целите на таа политика, кои се наведени во член 33(1) од Договорот.

3.2.2.Регулатива

Заедничката политика за рурален развој се темели врз Регулативата 1257/99, за поддршка на рурален развој од Европскиот фонд за насочување и гаранции во земјоделството. Основни цели на овој единствен инструмент на руралната политика се:

- да обезбедат соодветна поддршка за процесот на модернизирање на земјоделските производствени структури,
- да ги задоволат потребите на руралната популација,
- да ја заштитат животната средина

3.2.3. Мерките за поддршка на руралниот развој се наменети за:

- Зајакнување на секторот за земјоделие и шумарство.
- Подобрување на конкурентноста во руралните области
- Зачувување на животната средина и на европското уникатно рурално наследство

3.2.4. Новата политика за рурален развој на ЕУ - како втор столб во ЗЗП

Основна цел - да се воспостави кохерентна и одржлива рамка за иднината на руралните области стремејќи се кон реставрирање и поттикнување на конкурентноста и придонес кон одржувањето на вработеноста.

Структурното интервенирање е во корист на различноста и проширувањето на економските структури во руралните области. **Основна цел е:**

- искористување на огромниот потенцијал на овие области,
- создавање нови работни места
- развивање нови извори за екстра приход,
- допринос кон стабилизирање на популацијата.

3.3. Основни принципи на Заедничката земјоделска политика

Четири основни принципи на новата политика се:

- 1. субсидијарност и партнерство** (постигнати преку децентрализација на програмските активности и консултации на регионално и локално ниво);
- 2. мулти-функционалност**, (која ги наградува сточарите за палетата на услуги кои ги обезбедуваат со цел да се задоволат очекувањата на потрошувачите и на поширокото општество)
- 3. мулти-секторски пристап**, (кој се стреми да ја развие руралната економија со создавање на нови извори на приход и вработеност, со развивање на рурални услуги и зачувување на природата и руралното наследство);
- 4. ефективност и флексибилност**, (изведени преку спроведувањето на стратешки, интегрирани програми, имплементирани во согласност со потребите и околностите во државите членки и во другите региони).

3.4. Мерки за рурален развој

Поддршката на Заедницата може да биде обезбедена за следниве мерки за рурален развој:

- инвестирање во земјоделски имоти;
- вклучување на млади сточари;
- професионална обука;
- поддршка на помалку фаворизираните области и области кои се предмет на забрани поврзани со заштитата на животната средина;
- подобрување на соработката и маркетингот на земјоделските производи;
- одржување на земјоделската средина;
- пошумување.

3.5.Стратегијата за развој

Во основа стратегијата мора да ги прикаже:

- темелите и кохерентноста со териториите,
- економската
- особености и оригиналност во однос на операциите на водечките програми,
- преносливиот карактер на предложените методи.

Според околностите, стратегијата за развој мора да биде поврзана со темата за развој особено интересна на локално и европско ниво:

- употребата на информатичката технологија во руралните области;
- подобрување на квалитетот на живот во руралните области;
- додавање вредност на локалните производи и најдобро можно искористување на природните и културни ресурси.

На стратегиите, кои се фокусираат на еднакви можности за жените и за младите луѓе во руралните области, исто така им е даден приоритет.

3.5.1.Посебна пред-пристапна програма за земјоделието и рурален развој

Државите кандидатки за членство во ЕУ мора да ја усвојат масивната структура на законодавството на ЕУ - познато како "*acquis communautaire*" - со цел во потполност да се вклучат во внатрешниот пазар.

3.5.2.Земјоделство

Во делот на земјоделството ова подразбира:

- хармонизирање на законодавството во областа на ветеринарството и фитосанитарното здравје и
- слобода на движење на животните и земјоделските производи.

Процесот на проширувањето на ЕУ наметнува историски предизвик за ЗЗП.

Државите членки здружени ќе донесат не помалку од 100 милиони потрошувачи со просечна куповна моќ од повеќе од една третина од сегашната на ЕУ.

Во иднина се очекува дека вкупната земјишна област посветена на сточарство ќе биде проширена за уште една половина а земјоделската работна сила ќе биде удвоена.

3.6.Нови инструменти-Програми

Освен наменетата помош, достапна преку ФАРЕ програмата, воведени се два нови инструмента за да ја олеснат интеграцијата на државите членки во ЕУ:

- ИСПА- нов инструмент за регионална политика,
- САПАРД -програма за помагање на земјоделието и руралниот развој.

Оваа претприемна помош треба да ги поддржува проектите кои им помагаат на државите членки да се подготват за прием, при тоа запознавајќи ги властите и другите релевантни организации, со методите кои се користат за спроведување на мерките за поддршка на Заедницата.

Пред-пристапната помош на Заедницата (од повеќе од 75% од вкупниот прифатлив јавен трошок) е наменета за:

- решавање на приоритетни проблеми во прилагодувањето на економиите на државите апликанти и
- олеснување на спроведувањето на *cquis communautaire* во областа на земјоделството.

Во суштина Заедницата се фокусира на заедничката земјоделска политика и за следење на приоритетите на реформираната ЗЗП.

3.6.1. Мерки

Во согласност со приоритетите, дефинирани од државите кандидати, поддршката за земјоделството и руралниот развој мора да е поврзана со повеќе од една од следниве мерки:

- инвестиции во земјоделски имоти;
- подобрување на обработката и маркетингот на земјоделски и рибни производи;
- подобрување на структурите за квалитет,
- контрола во ветеринарството и здравјето на растенијата,
- контрола на квалитет на храната и заштита на потрошувачот;
- земјоделско производствени методи за заштита на животната средина и одржување на природата;
- создавање на услуги за сточарско олеснување и сточарски менаџмент;
- формирање на производни групи;
- реновирање и развој на села и заштита и зачувување на руралното наследство;
- подобрување на земјиштето и репарцелизација;
- воспоставување и унапредување на земјишните регистри;
- подобрување на професионална обука;
- развој и подобрување на руралната инфраструктура;
- управување со капацитети на земјоделска вода;
- шумарство, вклучително и пошумување на земјоделски области, инвестиции во шумски имоти во сопственост на приватни лица и производство и маркетинг на шумски производи и
- техничка помош, вклучително и проучувања за помош при подготовката и мониторингот на програмата, информации и јавни кампањи.

ЗАКЛУЧОЦИ И ОЧЕКУВАЊА

Заедничката земјоделска политика ги засега оние кои се заинтересирани за Европска интеграција поради нејзиниот напредок во однос на другите заеднички политики и поради својата комплексност.

-Комплексноста на земјоделската политика се должи првенствено на:

- различните природни и економски ситуации кои постојат (поврзаноста со производството и пазарната состојба за различни производи),

- различните структури и различни климатски услови на државите членки.

Царината, квантитативните ограничувања и другите мерки кои имаат еквивалентен ефект се заборавени, а трговијата помеѓу државите членки е потполно либерализирана.

-Единствениот земјоделски пазар значи дека добар производ, со потекло од една државите-членка, може да биде складиран во друга, а изнесен на пазар во трета.

Исто така може да биде извезен во трети држави, од која било државите-членка. Трговците од трети држави добиваат пристап до заедничкиот пазар со поминување на само една граница од државите членки. Оваа либерализација доведе до значителен пораст на палетата на земјоделски производи и храна кои се достапни до потрошувачите.

-Организацијата на заедничкиот пазар го штити европскиот пазар од големите флуктуации на светскиот пазар.

Стабилност на пазарот се обезбедува преку:

- политика на распоредено снабдување,
- поделба на набавката.

Во време на криза, се прибегнува кон драстични мерки, кои се движат од извозни или увозни забрани до повлекување од пазарот на дел од производството или дури и намалување на производствени фактори.

Стабилизацијата на пазарот не е крајната цел. Тоа е пат до другите цели на заедничката земјоделска политика, неопходен главно за обезбедување на залихи со храна. **Благодарение на ЗЗП, ЕУ е поштедена од сериозен недостиг на храна, кој може да ја загрози и заедничката земјоделска политика и самиот процес на европска интерграција.**

-"Европскиот модел на земјоделството" тежнее кон одржлив развој во руралните области, преку разновидно и мултифункционално земјоделство.

-Агенда 2000

Со цел да се постигнат целите на земјоделската и буџетска реформа, усвоени од страна на Европскиот совет во Берлин (Агенда 2000), напорите на Заедницата треба да бидат насочени кон:

- стабилизирање на пазарот и подобрување на организацијата на заедничкиот пазар (првиот столб на ЗЗП);
- воведување на поедноставна и поодржлива директна поддршка;
- постигнување на подобра рамнотежа на поддршка за одржливо земјоделие и рурален развој;
- консолидирање и зајакнување на руралниот развој (вториот столб).

Сточарство

Поткрепата на сточарскиот приход не е единственото прашање, потребни се и подобри резултати во смисла на квалитет на храната, зачувување на животната средина, благосостојба на животните, природно и културно наследство.

Сточарите во Европа се посебна социо-економска категорија, која другите Европејци ја вреднуваат како корен на своите вековни традиции и култури.

Бројот на сточари во Европа е веќе многу низок, така што понатамошното намалување на нивниот број би било катастрофално по култивирањето, руралните области, природата па дури и европските традиции кои ги одржуваат сточарите.

Животна средина

Земјоделските активности во областа на животната средина, вклучени во организацијата на заедничкиот пазар и шемите за помош на руралниот развој, отвараат нова иднина за сточарите, паралелна со нивната традиционална улога, како чувари на животната средина и на европското рурално наследство.

Во една Европа, каде урбанизацијата оди се понапред и понапред, оваа нова улога може да биде од витално значење за жителите во големите градови, кои имаат потреба од мир и свеж воздух и од храната која е произведена од сточарите.

Жителите на големите градови треба да сфатат дека руралните области, со нивните производи, нивните традиции, нивните пејсажи и нивниот мир, го зачувуваат стандардот на живот на жителите во големите градови.

Преговорите со СТО

Овие преговори претставуваат идеален центар за создавање на стабилни услови и правила за праведна меѓународна конкуренција во земјоделската трговија, но новата рунда на земјоделски преговори не може да се справува само со традиционалните земјоделско трговски прашања.

Европските сточари, индустријата за храна и земјоделската политика мора да се приспособат на серијата на нови барања, од страна на потрошувачите, за висок квалитет и за соодветна информација за потеклото и составот на храната.

Глобализација

Надворешната, како и европската храна, мора да го положат испитот кај европските потрошувачи, кои стануваат се построги по секој нов скандал со храна.

Повисок квалитет значи поголем производствен трошок но исто така и поголема цена за потрошувачите. Овој предизвик мора да биде задоволен не само од европските сточари, но исто така и од нивните конкуренти ширум светот.

5. ПОЛИТИКА ВО ОБЛАСТА НА РИБАРСТВОТО

Политиката во областа на рибарството, која за прв пат стана дел од заедничката земјоделска политика со Договорот во Рим, со тоа што се ставија во "еден кош" рибните производи, производите од почвата и производите од жива стока, стана полноправна заедничка политика во 1983 година.

Политиката во рибарството нема многу заеднички компоненти со ЗЗП, освен фактот што ги користи истите инструменти за организација пазарот, со оние на ЗЗП.

Секторот за рибни производи ја нема истата тежина во БДП и не вработува толкав број на луѓе како во земјоделството, воспоставувањето на заедничката политика бара исто толкав напор, колку и заедничката земјоделска политика.

Политиката за рибни ресурси опфаќа две политики:

- надворешна и
- внатрешна

Практизирањето е најтешкиот дела на оваа политика и во основа е форум за горчливи прашања, како што се:

- максимум дозволен улов,
- поделбата на максимумот дозволен улов помеѓу државите членки (квоти),
- пристап на бродовите од една држава членка во територијалните води на друга држава членка.

1. Економска и правна рамка

Пазарот за рибни производи е сличен со оној за земјоделски производи

❖ Дефиниција на земјоделски производи

Договорот за ЕЗ наведува дека под земјоделски производи се подразбираат:

- производи од од почвата,
- производи од жива стока,
- рибни производи,

Функционирањето и воведувањето на заедничкиот пазар за сите овие производи мора да биде постигнато преку воведување на заедничка земјоделска политика.

Ова е основна причина и правна основа за заедничка политика во секторот на рибарството.

Договорот ја стави политика во областа на рибарството и заедничката земјоделска политика во "ист кош", и почетно и двете припаѓаа на една иста политика.

Попрецизно, пазарната организацијата и структурната политика која го покрива рибарството беше составен дел од заедничката земјоделска политика.

❖ Разлика

Постои основна разлика помеѓу производите од почвата и живата стока од една страна и рибните производи од друга страна.

Првите се задружуваат во границите поставени од човекот додека рибата не почитува граници! Миграционите риби, како што се харингата и туната, не мора да покажуваат пасош кога излегуваат од границите на која било држава членка!

Затоа постојат проблеми поврзани со рибниот фонд, кои не постојат за производите од почвата и од живата стока. **Ова е прва причина зошто беше потребна посебна заедничка политика во областа на рибарството.** Оваа посебност сега е согледана преку во членот од Договорот за ЕЗ, во кој се зборува за заедничка политика во областа на земјоделството и рибарството.

Второто оправдување за заедничката политика во областа на рибарството е специфично за овој сектор.

Во периодот на суфицит, беше барана помош за складирање, извозни дотации и увозни рестрикции.

Во периодот на дефицит, беше неопходно да се регулира и надгледува риболовот со цел да се осигура фактот дека морињата во кои ловат риболовците од државите членки, нема да се испразнат од риба. Сето ова мораше да биде постигнато на ниво на Заедницата, со желба да се постигне целта за заеднички пазар за рибарство.

1.1. Правило на 200 милји

Ова правило претставува база, регулаторна рамка во однос на риболовот во водите на Заедницата и надвор од неа.

После Втората Светска војна, одредени крајбрежни држави почнаа да го "трошат" и да ги резервираат за себе богатствата кои тоа ги содржеше, особено рибата. Националното штитење на крајбрежните води, кое традиционално се одредува според топовски думет - усвоено да биде три наутички милји - беше унилатерално проширено од неколку држави на 12 милји, по неуспехот на Конференциите на ОН во 1958 и 1960 година да ги исполнат нивните барања.

Во текот на истиот период, Комисијата стануваше се повеќе свесна за фактот дека, движењето за проширување на риболовните граници до 200 милји, ќе создаде посебни проблеми за ЕЕЗ, главно во однос на преминувањето на рибните зони на државите членки и зачувувањето на ресурси.

Но, во исто време Комисијата беше свесна дека движењето во овој правец беше незапирливо. Таа предложи преговарачки акти кои ќе се движат во тој правец и на 27-ми јули 1976 година беа прифатени од страна на Советот.

Со тоа Заедницата беше подготвена да ја прифати границата од 200 милји, воведена со Конвенцијата на ОН за правото за морето.

1.2. Слободен пристап до риболовните зони

Спроведувањето на правилото на ОН за заштитена риболовна зона од 200 милји, ја илустрира потребата од заедничка политика за зачувување на овие нови капацитети на Заедницата.

1.2.1. Регулација на принципот

Принципот за слободен пристап на државите членки до рибните зони беше вклучен во регулативата која ја уредуваше рибарската структурна политика, усвоена уште од 1970 година, периодот на отворање преговори за прием на четири држави - Обединетото Кралство, Ирска, Данска и Норвешка - сите големи рибарски држави, чиј заеднички вкупен улов беше двојно поголем од оној на шесте основачки држави членки.

Така, принципот на еднаков пристап до риболовни зони стана составен дел од постоечкото законодавство на Заедницата.

1.2.2. Актот за пристапување

Одредбите од овој акт дозволија привремена дерогација во Регулацијата на Заедницата од 1970 година, овластувајќи ги државите членки да го задржат до 31-ви декември 1982 година, ексклузивно право на нивните бродови во водите, до 6 наутички милји од нивните брегови (со проширување на 12 милји во одредени региони од државите пристапнички и во Франција), под услов да бидат почитувани историските риболовни права на бродовите од други држави членки.

Принципот на еднаков пристап до економските рибни зони, беше еден од главните причини за негативните гласови на Норвешкиот народ за членство во Заедницата, во 1973 година, како и во 1994 година..

Заедницата почувствува дека максимум дозволеният улов треба да биде поделен во согласност со златното правило на заедничкиот пазар, а тоа е ослободување од сите видови на дискриминација.

Ова придонесе кон еднаков пристап на државите членки во водите на Заедницата.

Актот за пристапување ја гарантира заштита на рибни паркови и зачувување на биолошките ресурси во морето. Но, условите за риболов беа нарушени во септември 1976 година, со воведувањето на границата од 200 милји на Конференцијата на Обединетите Нации.

1.2.3. Систем на заштита на рибниот фонд

Во октомври 1976 година, Комисијата изнесе предлози за воспоставување на систем во Заедницата за раководење и зачувување на рибни фондови.

Овој систем се темелеше на три главни идеи:

1. селективни заштитни мерки,
2. квоти на улов и

3. риболовни лиценци.

1. **Селективните заштитни мерки**, вклучуваат мерки за:

- запирање или забрана на риболов во одредени периоди,
- дефинирање на типовите на ловни бродови,
- поставување на мерки за големината на рибарските мрежи и
- дефинирање на минимумот за големина и тежина за секој ловен вид.

2. **Квотите на улов** го претставуваат распределувањето на максимум дозволен улов помеѓу државите членки.

3. **Рибарските лиценци се начинот** на националните квоти кои се делат на национално ниво, преку регистрирање и доделување на лиценца на секој рибарски брод или капетан на брод.

2. Зачувување и раководење со ресурси

Потребата од политика за заштита на рибни ресурси стана евидентна кон средината на шеесеттите.

Под правилото на максимум дозволен улов, секоја крајбрежна држава користи специфични податоци да го одреди нивото на улов кое овозможува доволна репродукција на рибниот фонд, а потоа ја одредува количината која може да биде уловена од нејзините сопствени бродови и количината која може да биде доделена за трети држави, во замена за или преку продажба на права на улов.

Основната цел на правилото за максимум дозволен улов е да ги зачува и да ги зголеми постоечките риболовни зони, во интерес на рибната индустрија и потрошувачите.

2.1. Регулација

-**Резолуција од 1976 година** (во сила од 1981 година), Советот се согласи државите членки, со усогласена акција, да ги прошират границите на риболовните зони до 200 милји.

Основна цел е зачувувањето на биолошки ресурси.

-**Договорот за ЕЗ** (членот 6) ја наметнува интеграцијата на потребите за **заштита на животната средина** во заедничката политика во областа на рибарството.

2.1.2.Рибарство-животна средина

Зачувувањето на рибните ресурси и заштитата на морската биоразновидност се заеднички цели на заедничката политика во областа на рибарството и на политиката за заштита на животната средина.

Влијанието на рибарството врз животната средина и одржливиот развој на ресурси се земени во предвид особено по систематска консултација на научни експерти, кога се конципирани законодави мерки за експлоатација на ресурси од страна на Комисијата.

2.1.3.Европската комисија

Комисијата се обидува да ја координира заедничката политика во областа на рибарството со политиката за зачувување на природата на Заедницата, со цел да постигнат одржливо рибарство.

2.1.4.Истражувањето во областа на рибарството е основно и за одлучувачкиот процес и за спроведувањето на заедничката политика во областа на рибарството, особено зачувувањето и раководењето со ресурси.

2.1.5.Повеќегодишна рамка за зачувување на ресурси и раководење во рибарството.

Во мај 2002 година Комисијата предложи нова, повеќегодишна рамка за зачувување на ресурси и раководење во рибарството.

Главните елементи на оваа рамка се:

- зајакнување на техничките мерки;
- посебни мерки за управување на рибарството во Средоземното Море;
- вклучување на прашањата за животната средина во управувањето на рибарството;
- подобрување на научниот совет;
- нови правила за политика на флота,
- ограничување на капацитетот преку едноставен систем,
- финансиски мерки на помош;
- нова регулаторна рамка за контрола и зајакнување и
- здружена инспекциска структура во рибарството;

2.2.Одржлива експлоатација на ресурси

Прашањето за еднакви услови за пристап и за алокација на ресурси на државите членки ја формираат суштината на изгледот и спроведувањето на заедничката риболовна политика.

Во оваа област, како и во многу други, неусогласените интереси на државите членки се покажаа како голема пречка. Многу од нив, поттикнати од правилото за 200 милји од водите во кои традиционално рибареле, мораа да се повлечат од Северното Море, каде прекумерното рибарење веќе ги имаше испразнето достапните ресурси.

Трите држави членки, кои пристапија во Заедницата во 1973 година (Обединетото Кралство, Ирска, Данска), имаа многу пошироки и побогати риболовни зони од државите основачки, тие љубоморно ги покриваа сопствените ресурси. За да ги поткрепат своите барања, државите-основачи се повикаа на принципот за еднаков пристап и определување на рибните паркови во морските води под закрила на државите членки, со бродови кои го имаат истакнато знамето на која било држава членка.

Овој принцип, остварен преку Регулацијата од 1970 година, која ја уредува политиката на риболовни структури, беше жестоко напаѓан од државите апликанти, кои успеаа да извојуваат привремената дерогација, до 31-ви декември 1982 година.

Оттука, политиката за зачувување и управување со ресурси на Заедницата, беше за прв пат усвоена во 1983 година, а детално беше разгледана во 2002 година). Оваа политика ги покрива и внатрешните и надворешните аспекти.

2.2.1. Големите земји и рибарството

Франција и други континентални држави членки тврдеа дека имаат "**историски права**" на рибните паркови сместени во Британските води.

Обединетото Кралство, поседуваше скоро 60% од рибните ресурси на Заедницата во своите води и повика на преференцијален систем за сопствената рибна индустрија, во линија од 12 милји од крајбрежјето.

Дискусиите продолжија со самото приближувањето на крајниот рок од 1982 година, последната година според која дерогацијата на принципот за еднаков пристап беше дозволена со член 100 од Актот за пристапување од 1972 година.

Комисијата ги зеде во предвид Француско-Британските договори во своите предлози и беше усвоена група на регулативи за спроведување на политиката за рибни ресурси на Заедницата, на 25-ти јануари 1983 година.

2.3. Внатрешни аспекти

2.3.1. Рамковните регулативи на Советот за зачувување и одржлива експлоатација на рибни капацитети ги поставува условите за обезбедување на долгорочна успешност во секторот за рибни производи. Пристапот се темели врз научен совет и принцип за претпазливост од една страна и за добро владеење и конзистентност со другите политики на Заедницата, од друга страна.

2.3.2. Регулатива за пристап до води и ресурси

Одредбите на оваа регулатива го дефинираат правила за распределба на риболовните активности и се разгледуваат правилата за пристап, а постоечките правила кои го ограничуваат пристапот до ресурси во опсег на зоната на 12 наутички милји на државите членки, продолжуваат да важат до 31-ви декември 2012 година.

2.3.3. Мерки

За да се осигура ефикасно спроведување на заедничката политика во областа на рибарството обезбедени се серија мерки како што се:

- воведување на системот за риболовни лиценци на Заедницата,
- издавање и управување со посебни риболовни дозволи,
- воведување на системи за определување на риболовни активности и за контрола на заедничката политика во областа на рибарството,
- технички мерки за зачувување

2.3.4. Рамки на уредување

Регулаторната рамка на Комисијата се однесува на:

- Одредувањето на максимум дозволен улов,
- Рамка на Заедницата одредува посебни мерки за зачувување и управување со рибни ресурси во Средоземното море,
- Систем за управување на риболовни активности,
- Техничките мерки за зачувување,

- Постојан надзор над риболовот од страна на бродови за набљудување.

2.3.5.Регистар за рибарски бродови на Заедницата

Со оваа евиденција се одредуваат правилата од страна на државите членки за собирање на податоци кои се неопходни за да се одредат рибарските активности на секој брод кои се применуваат за рибните видови, со цел да се обезбеди урамнотежена експлоатација на истите. Карактеристиките на рибарските бродови се дефинирани со Регулатива.

2.4.Надворешни – договорни аспекти

Надворешните аспекти на политиката на ресурси се регулирани со Резолуцијата на Советот од 3-ти ноември 1976 година, позната како **Хашки Спогодби**, јавно објавена на 7-ми мај 1981 година.

Во оваа резолуција, Советот се согласи дека од 1-ви јануари 1977 година, рибарењето од страна на бродови на трети држави во рамките на стопанската зона на Заедницата треба да биде воспоставено преку договори помеѓу Заедницата и трети држави, предмет на договарањето.

Советот се согласи дека има потреба да се регулира, со **спогодби на Заедницата**, дека риболовната индустрија на Заедницата добива или ги задржува правата во водите на трети држави.

Рамковните договори, преговарани од страна на Комисијата во име на Заедницата, претставуваат признавање на надлежноста на Заедницата над **зоната од 200 милји на Заедницата, вклучувајќи го правото да:**

- да го одредува максимумот дозволен улов во рамките на оваа зона,
- да овозможува пристап на трети замји до суфицитарните делови,

2.4.1.Риболовни договори-карактеристики

Во рамките на договорната сфера, склучени се голем број риболовни договори помеѓу Заедницата и државите со богати рибни паркови, како што се Мадагаскар, Ангола, Мавританија, Мароко, Мозамбик, Сејшелски острови и Сенегал.

Овие договори и нивното обновување се резултат на водени преговари од страна на Комисијата, склучени по претходна одлука на Советот, често во форма на размена на писма, во кои се дефинирани риболовните права на Заедницата и финансискиот надомест, кој таа треба да и го исплати на владата на државата за која станува збор. Риболовните договори покриваат околу 25% од снабдувањето на пазарот на Заедницата и се многу значајни за секторот, бидејќи отвараат значителен број на работни места и во ЕУ и во државите партнери.

2.4.2.Мултилатерална соработка

На мултилатерален фронт, Заедницата е членка или набљудувач во неколку меѓународни риболовни организации, како што се:

- Северо-Западната атланска риболовна организација
- Северо-источната атланска риболовна комисија,
- Меѓународниот совет за истражување на морето

- Меѓународната риболовна комисија за Балтичкото море,
- Општата риболовна комисија за Медитеранот.

2.4.3. Конвенцијата на Обединетите Нации

Заедницата е потписник на договорот кој се однесува на спроведувањето на делот 11 од Конвенцијата на Обединетите Нации за правото на морето, кој го опфаќа искористувањето на морското дно. Таа имаше големо влијание врз текстот на договорот склучен во рамките на таа Конвенција, за зачувување и управување со распространетите и високо миграторни видови, како што се туната и сабјарката.

2.4.4. Трансформација на договорите

Со цел да придонесе кон одговорно рибарење со взаемен интерес на вклучените страни, Комисијата предлага билатералните рибарски врски постепено **да се префрлат од договори за пристап кон договори за партнерство**, кои треба да се усогласуваат со меѓународните обврски на Заедницата.

Новата состојба на договорите во суштина би се темелела врз принципите кои ја карактеризираат заедничката политика во областа на рибарството, вклучувајќи ги рибарски активности кои се економско и социјално одржливи и одржливи во смисла на животната средина, и кои се базираат врз најдобрите достапни научни податоци.

3. Организација на заедничкиот пазар

Пазарната организација која е дефинирана во Договорот со членовите 32 и 34 од ДЕЗ, во која се уредува дека функционирањето и развојот на заедничкиот пазар за земјоделски и рибни производи треба да бидат придружени со уредувањето на заедничка земјоделска политика.

3.1. Заеднички мерки

Спроведувањето на организацијата на заедничките пазари се однесува на примената на:

- заеднички стандарди за пласман на производите,
- проверка за сообразност на производите.

3.2. Формирање на цени

Во риболовниот систем на трговија постојат два вида на цени:

- Препорачана цена
- Регресивната цена
- **Препорачана цена** се формира на почетокот на годината, на рибниот пазар за главните свежи или замрзнати производи. Оваа цена се базира на просекот на цените кои постојат на големопродажните пазари или на одредените пристаништа, во текот на трите претходни години на рибен пазар.
- **Регресивната цена на Заедницата** се формира во согласност со свежината, големината или тежината и изгледот на производот, која мора да бидат еднаква на најмалку 70%, но да не преминува 90%, од препорачаната цена.

3.3. Форми на здружување

-Здруженијата формираат интервенциски фондови кои се добиваат од доприноси, базирани врз количините кои се ставени на продажба или водат компензациски систем за да ги финансираат овие регресивни мерки.

-Здружение на производители подразбира секоја призната организација или асоцијација на такви организации, формирана по иницијатива на произведувачите, со цел да се превземат мерки за да се осигура дека риболовот се одвива на рационален начин, да се подобрат пазарните услови на нивното производство и да се стабилизираат цените.

-Државите членки официјално ги признаваат здруженијата на произведувачи со тоа што бараат тие да ги исполнат одредените услови. Европските институции имаат воспоставено близок дијалог со рибните индустрии и групации кои се опфатени со заедничката политика во областа на рибарството.

-Државите членки даваат финансиски надомест на организациите кои работат во согласност со регулативите на Заедницата. Финансиски надомест се дава само за производи кои во продажба по нормални услови, не најдат купувач кој би ги купил по регресивната цена на Заедницата.

4. Структурна политика

Структурната политика на Заедницата во континуитет спроведува политика преку употреба на соодветни структурни мерки.

Секторот за рибарство е подеднакво чувствителен како и секторот за земјоделство. Производството зависи од неколку фактори, кои не можат да бидат контролирани од страна на произведувачите заради:

- временската состојба,
- загадувањето на водите,
- ограничувањето на риболовни зони.

Секторот за морски риболов, кој го сочинува поголемиот дел од рибната индустрија, има многу специфична социјална структура и тешки животни и работни услови.

4.1.Значението на риболовот

Од економска гледна точка риболовот е од витално значење во одредени крајбрежни региони кои немаат други стопански ресурси и претставува главен обезбедувач на егзистенција за луѓето кои живеат во овие региони.

Поради ова организацијата на заедничкиот рибен пазар мора да биде придружена со заедничката структурна политика.

4.2.Структурни кризи

И покрај структурните мерки спроведени во текот на 70-тите и 80-тите, секторот за рибни производи беше конфронтиран во раните 90-ти, со многу сериозни структурни кризи кои главно се карактеризираа со:

- широко-распространетиот хронично прекумерен капацитет на флотите;
- прекумерната капитализација и високото ниво на долгови на компаниите;
- рестрикции на одредени риболовни техники во однос на зачувувањето на ресурси;
- поставување на стандарди на Заедницата во однос на хигиената,
- здравјето и квалитетот на Заедницата, како и безбедноста на брод.

4.3. Финансиски инструменти

Регулативите на структурните фондови во јули 1993 година, одлучи да формираат финансиски инструмент за развој на рибарството(ФИРР), со основни задачи:

- да придонесе да се постигне одржлива рамнотежа помеѓу рибните ресурси и нивното искористување;
- да ја зацврсти конкурентноста на структурите и развојот на економско успешни друштва во секторот;
- да го подобрат пазарното снабдување и додадената вредност на рибни и аквакултурни производи; и

4.4. Структурните мерки ги вклучуваат активностите во следниве области:

- обнова на флоти и модернизација на рибарски бродови,
- прилагодување на рибарски активности;
- социоекономски мерки,
- заштита на морските ресурси во крајбрежните води

ЗАКЛУЧОЦИ И ОЧЕКУВАЊА

Договорот од Рим не обезбеди полноправна заедничката политика во областа на рибарството, бидејќи ги смести рибните производи во иста група со производите кои беа опфатени со заедничката земјоделска политика. Малку по малку, посебните карактеристики на секторот за рибарство, ја истакнаа потребата за посебна заедничка политика.

Кон крајот на шеесеттите, Заедницата почна да го свртува своето внимание кон потребата да се заштитат нејзините ресурси во Атлантикот и Северното Море, кои беа под сериозна закана од прекумерно рибарење.

После долгогодишни преговарања, Заедницата прогласи еднаков пристап во риболовните зони за државите членки (12 милји). Државите апликанти, без волја да го делат своето изобилство, успеаа да запишат во нивниот Акт за пристапување, десетгодишна дерогација на правилото за еднаков пристап, кое требаше да се најде во сржта на заедничката политика во областа на рибарството, и го наведе Обеднетото Кралство да се спротиставува со другите држави членки, особено велесили биле изразено спротивставени и суштински влијаеле врз глобалните односи.

Обединетото Кралство сакаше да ги исклучи бродовите од другите држави членки од зоната на 12 милји околу неговото крајбрежје. Франција стоеше зад ставот дека нејзините рибари имаат "историски права" да ловат во одредени Британски рибни паркови и покрај тоа што овие права беа релативно нови.

Единствен заштитен систем

Конечно во 1993 година, во заедничката политика во областа на рибарството беше додаден систем на Заедницата за зачувување на ресурси, кој настојува да ги заштити биолошките ресурси на морето, кои се под голема закана од модерните риболовни методи.

Овој систем вовеле мерки за ограничување на риболовот и постави услови под кои ќе се одвиваат тие мерки, заедно со мерките кои го управуваат пристапот во водите на државите членки.

Мерките за зачувување и управување со рибни ресурси беа вклучени во "организацијата на заедничкиот пазар", која постави заеднички пазарни стандарди за рибните и аквакултурните производи, делејќи ги по оцени за свежина и трудејќи се осигури дека производите кои нема да го достигнат потребното ниво на квалитет, нема да бидат изложени на пазарот. Таа ги обврзува државите членки да применуваат контроли за сообразност на овие производи и да применуваат санкции за било какви прекршоци. Оваа политика со тоа помага да се заштитат интересите на потрошувачите.

Како понатаму?

На меѓународно ниво, ЕУ треба да ја координира својата политика за соработка за развој и надворешните аспекти на заедничката политика во областа на рибарството, при тоа истакнувајќи ја важноста на социоекономските фактори и факторите за промовирање на одржливо и одговорно рибарство, во делот на животната средина.

Надвор од своите води ЕУ треба да промовира:

- рационална и одговорна експлоатација на рибни ресурси,
- заштита на целокупниот воден екосистем.
- научно познавање на водените ресурси и
- координација на одржливата експлоатација на овие ресурси на меѓународно ниво, особено во рамките на регионалните здруженија за рибарство.

Спроведувањето на заедничката земјоделска политика бара соодветни акции, со цел да се подобри управувањето со ресурси и реструктурирањето на индустриите, во рамка на новите структурни правила. Целта на овие акции треба да биде да се избегне колапсот на рибарството и постигнување на подобар спој помеѓу ресурсите и риболовните капацитети. Исклучително е важно да се води сметка за развој на регионите кои зависат од риболовот.

Дел IV
НАДВОРЕШНИ ПОЛИТИКИ

- 5. ТРГОВСКА ПОЛИТИКА**
- 6. НАДВОРЕШНИ ОДНОСИ**
- 7. РАЗВОЈНИ ПОЛИТИКИ**
- 8. ЕВРОИНТЕГРАЦИЈА И ПЕРСПЕКТИВИ**

НАДВОРЕШНИ ПОЛИТИКИ

Договорот за ЕУ содржи одредба дека Унијата има за цел да го потврди својот идентитет на меѓународната сцена, особено преку спроведувањето заедничка надворешна и безбедносна политика (ЗНБП), вклучувајќи и формирање на заедничка одбранбена политика во процесот која со време може да доведе и до заедничка одбрана.

Наворешните политики на ЕЗ/ЕУ на светската сцена се реализираат во 3 улоги:

- заедничка трговска политика,
- развојна политика и
- надворешни односи.

Првите две улоги се водечки, со оглед на тоа дека ЕЗ/ЕУ се најголемиот трговски ентитет во светот и најголемиот обезбедувач на фондови за државите во развој.

На втор план, улогата во врска со надворешните односи на Заедницата се надополнува и често се испреплетува со развојната улога на Унијата во ЗНБП-Заедничка надворешна и безбедносна политика..

Со оглед на фактот дека помошта за развој е во тесна врска со трговската политика трите улоги честопати се испреплетуваат една со друга, а трговската политика со надворешните односи на Заедницата или со ЗНБП на Унијата.

Трговската и развојната политика успешно управувани преку методот на Заедницата, што остварува глобално влијание.

Заедничка надворешна и безбедносна политика е водена со неефективен меѓувладин метод. Трите политики во идеален случај како треба да се подржуваат една со друга, но несоодетноста на ЗНБП на Унијата, ги хендикепира резултатите од спроведувањето на политиките на Заедницата.

Европската заедница/унија, преку меѓународните улоги има дипломатски односи со повеќе од 162 држави во светот кои од своја страна имаат свои претставници во Брисел.

Од друга страна ЕЗ/ЕУ има свои претставници, назначени од Комисијата, во повеќето од овие држави, како и во меѓународните организации.

Групата Г8 претставува израз на европската и светската интерграција на најмоќните земји. Два пати годишно се среќаваат претседателите или премиерите на четирите држави членки на ЕУ,(Франција, Германија, Обединетото Кралство и Италија) со претседателите или премиерите на САД, Канада, Јапонија и на Русија.

Асоцијативни спогодби

Европската заедница има потпишано Спогодби за асоцијација или за соработка со повеќе од 120 држави и има одговорност за многубројни мултилатерални спогодби.

Кога овие спогодби покриваат област за која таа има ексклузивна одговорност, како што е областа на меѓународната трговија, земјоделството или рибарството, Заедницата е единствената страна која настапува во името на своите држави членки.

Во други случаи (како некои спогодби за животна средина, транспорт и слично), Заедницата е засегната страна, заедно со своите држави членки.

Државите членки на ЕУ

Ако при ова се земат предвид и меѓународниот персоналитет на 27-те држави членки, со нивните различни и понекогаш конфликтни интереси во меѓународната арена, потоа понекогаш идентичните но понекогаш и различни активности на ЕЗ и ЕУ, може да се увиди дека надворешните односи и надворешната политика на Унијата, се збунувачко прашање, не само за партнерите на Унијата, туку и за самите држави членки.

1. ТРГОВСКА ПОЛИТИКА

Создавањето на Царинската унија во Заедницата, во 1968 година беше спроведено внатрешно, преку укинување на царините, квантитативните ограничувања и мерките што имаат еднаков ефект меѓу државите членки и на надворешниот фронт, преку **воведување на заедничка царинска тарифа и заедничка трговска политика.**

Всушност, добрата увезени од трети држави требаше да бидат третирани на ист начин од страна на сите држави- членки со цел слободно да бидат пуштени во промет во царинската унија.

Но, царинската унија сама по себе требаше да се интегрира со постоечкиот интернационален економски поредок, одреден со Општата спогодба за царини и трговија (ГАТТ) во 1948 година.

Ова покажува зошто, во членот 110 од Договорот за ЕЕЗ (член 131 ДЕЗ), државите членки изјавија дека во создавањето на царинската унија, тие имаат намера да дадат придонес, во согласност со заедничкиот интерес, кон **хармонизиран развој на светската трговија**, постепеното отстранување на ограничувањата во меѓународната трговија и намалување на царинските препреки.

1. ИНСТРУМЕНТИ НА ПОЛИТИКАТА

Заедничката трговска политика е основана врз еднообразни начела, особено во поглед на:

- царинските стапки,
- склучувањето на царински и трговски спогодби,
- усогласување на мерките за либерализација,
- извозните политики и
- трговските одбранбени мерки,

Затоа спроведувањето на заедничката трговска политика потпаѓа **под надлежност на Заедницата.**

Европските институции составија и приспособија заеднички царински тарифи, склучија царински и трговски договори, ги хармонизираа мерките за либерализација на трговијата со трети држави, одредија извозна политика и презедоа заштитни мерки значајни за спречување на нелојалната трговска практика.

Комисијата и трговската политика

Во меѓународните спогодби Заедницата е претставувана од **Комисијата**, најчесто е страна покрај државите членки, што значи дека учествува во преговорите, ги потпишува

спогодбите и ако е неопходно, учествува во нивните управувања како член на организацијата.

Комисијата преговара и управува со спогодбите врз основа на преговарачки упатства доставени од Советот (светските спогодби за производи, традиционалните трговски договори, преференцијални договори, спогодбите за асоцијација).

Поради комплексноста на меѓународните односи и на инструментите на надворешната политика во поширока смисла на зборот, **овластувањата на Заедницата одвреме навреме излегуваат од рамките** дефинирани во член 133 (ДЕЗ). Во вакви случаи институциите на Заедницата не можат да дејствуваат сами.

Тие мора да ги вклучат државите членки, што значително го комплицира процесот на преговарање и склучувањето на меѓународните спогодби .

Договорот од Амстердам

Одредбите на овој договор ја обезбедува можноста Советот едногласно да донесе одлука за примена на членот 133 (трговска политика) во меѓународните преговори и спогодби на службите, и правото на интелектуална сопственост, покрај оние што веќе се опфатени со оваа одредба.

1.1. Заедничката царинска тарифа (ЗЦТ)

Оваа тарифа е клучот на трговската политика на Заедницата. Заедничката царинска тарифа беше ниска од самиот почеток, што одговараше на клучната цел за либерализација на меѓународната трговија. Таа беа намалена уште повеќе во рамките на успешните преговори на ГАТТ.

Треба да се има во предвид дека Комисијата, дејствувајќи врз упатствата донесени од страна на Советот, а не државите членки индивидуално, претставува преговарач на Заедницата со ГАТТ/СТО.

Глобален реципроцитет

Едно од основните начела на ГАТТ и СТО е балансот на заедничките повластувања (глобален реципроцитет).

Единствениот пазар ги обврзува државите членки да покажат обединетост пред трети држави.

Во исто време глобализацијата на економијата создава состојба на независност и се поголема свест дека решавањето на проблемите во трговијата треба да се одвива, каде што тоа е можно, во мултилатерални рамки.

Европската унија, која претставува најголем извозник во светот, многу е зависна од меѓународната трговија и затоа во нејзин интерес е да го држи пазарот отворен и слободен.

Поимите "трговска политика" и "надлежности на Заедницата" беа проширени благодарение на мислењата на Судот на правдата.

Судот ги формулираше границите на дејствувањето на државите членки во областите каде што надлежноста е поделена со Заедницата. Мерките мораат да бидат:

- "заеднички", да вклучуваат блиска соработка
- единство во меѓународното претставување на Заедницата.

Заедницата и државите членки се обврзани да соработуваат во преговорите, склучувањата и имплементацијата на меѓународните договори, како оние што се склучени во рамките на Организацијата за храна и земјоделство, според Судот, постои потреба за единствен претставник на Заедницата и според тоа, државите членки немаат право да гласаат.

Заштитна клаузула

Во случај на исклучителни проблеми во трговијата, државите членки можат да прибегнат кон заштитната клаузула, предвидена со член 134 од Договорот за ЕЗ (поранешен член 115). Комисијата може да предложи начини за донесување на потребната соработка помеѓу државите членки.

Комисијата ги овластува државите членки да ги преземат неопходните заштитни мерки, според условите и подробностите кои се утврдени.

Во итни случаи, сепак, државите членки самите можат да ги преземат неопходните чекори и да ги известат другите држави членки и Комисијата за тоа. Комисијата потоа одлучува дали тие мерки треба да бидат изменети или да бидат укинати заедно.

2. ЗАЕДНИЧКИ АРАНЖМАНИ ЗА УВОЗ

Царинската унија е една од сврзните точки на заедничката трговска политика. Другите основни елементи се:

- 1. Заедничките аранжмани за увоз и**
- 2. Заедничките мерки за заштита.**

Заедно тие придонесуваат да се обезбеди подеднакво поле на конкуренција за претпријатијата од Заедницата, давајќи им пристап до еднакви цени за увезени сировини и изедначувајќи ги количествата и цените на конкурентните производи.

2.1. Заеднички правила за увоз

Заедничките правила за увоз се утврдени со Регулатива на Советот од 22-ри декември 1994 година. Тие се применуваат за увоз на производи што потекнуваат од трети држави, (со исклучок на текстилот и производи што потекнуваат од определени трети држави, Русија, Северна Кореја и Народна Република Кина).. Покрај овие исклучоци, увозот во Заедницата е слободен и не подлежи на никакви квантитативни ограничувања.

Цел на регулативата

Регулативата има за цел да воспостави рамнотежа меѓу пазарот на Заедницата вообичаено отворен кон светот.

Регулативата воспоставува постапка за информирање и консултирање на Заедницата.

Испитувањето на трендот на увоз, на условите под кои тој се случува и на сериозните повреди или закани за сериозни повреди врз производителите на Заедницата што се резултат на ваквиот увоз, ги опфаќа следните фактори во практиката:

- големината на увозот;
- цената на увозот и
- последователното влијание врз производителите во Заедницата на слични или директно конкурентни производи

Заедницата постојано спроведува надзор над производите и по потреба се одвиваат потребни консултации.

Надзорот може да се применува за увоз во еден или повеќе региони од Заедницата (регионален надзор).

Консултации

Консултациите се однесуваат особено на:

- условите за увоз,
- увозните трендови и различни аспекти на економската и трговската состојба во однос на конкретниот производ; и
- мерките, ако има такви што треба да се преземат.

Надзор

Заедницата постојано спроведува надзор над производите и по потреба се одвиваат потребни консултации.

Надзорот може да се применува за увоз во еден или повеќе региони од Заедницата (регионален надзор).

Државите членки на барање на Комисијата и следејќи ги процедурите воспоставени од неа и ги даваат сите информации што им се на располагање за развојот на пазарот на производот за кој се води истрагата.

Одлуката за наметнување претходен или ретроспективен **надзор**, регионален или на Заедницата, ја носи Комисијата.

Воведувањето надзорни мерки вклучува месечни извештаи.

Секоја држава членка исто така може да му ја достави на Советот одлуката на Комисијата во врска со заштитните мерки. Советот, постапувајќи со квалификувано мнозинство, може да ја потврди, измени и дополни или да ја повлече одлуката на Комисијата. Тој исто така може да ги трансформира надзорните мерки на Заедницата во заштитни мерки.

Покрај општите заеднички правила за увоз, сè уште постојат некои специфични правила. Најважните од таквите правила се применуваат за увозот од определени трети држави, особено Русија и другите држави од Комонвелтот на независни држави, Албанија, Народна Република Кина, Северна Кореја и Виетнам.

Овие правила овозможуваат либерализација на увозот, имено непостоење на какви било квантитативни рестрикции од страна на државите членки на ЕУ.

Увозниците од Заедницата можат да употребуваат униформна увозна опрема, важечка во целата ЕУ. Други специфични увозни режими се однесуваат на текстилните производи и на земјоделскиот сектор и се разгледани во точката "Секторски мерки за трговска политика".

2.2.Заштита на заедничката трговијата

Заедницата може да воведо надзорни и заштитни мерки во рамката на заедничките правила за увоз кога увозот по цени што се сметаат за нормални предизвикува или постои ризик да предизвика сериозни повреди за производителите на Заедницата.

Антидампинг

Во случаите кога извозната цена е пониска од нормалната вредност на сличен производ (дампинг), Заедницата може да преземе мерки за заштита на трговијата, особено преку применување на антидампинг царини. Бидејќи правилата на Заедницата се компатибилни со оние на СТО, економските извршители мораат да постапуваат во согласност со само еден збир на правила за увоз во ЕУ.

Според Регулативата за заштита од увози со дампинг, од државите што не се членки на ЕУ, антидампинг-царината може да биде применета на секој дампиран производ, чие пуштање во слободен оптек во Заедницата предизвикува повреди.

Еден производ се смета дека е дампиран ако неговата извозна цена во Заедницата е помала од цената на слични производи, во обичниот тек на трговијата, како што е утврдено за државата-извозник.

Ако дефинитивната антидампинг царина е повисока од привремената царина, разликата не смее да се наплаќа. Ако дефинитивната царина е помала од привремената царина, царината мора да биде повторно пресметана.

Привремени или дефинитивни антидампинг царини мора да бидат воведени со регулатива и наплаќање од страна на државите членки, во форма и постапка по назначената стапка и во согласност со другите критериуми наведени во регулативата, со која се воведуваат ваквите царини.

Правилата за заштита од субвенциониран увоз, од државите што не се членки на ЕЗ, се исто така утврдени со Регулатива.

И во овој случај законодавството на Заедницата е компатибилно со правилата на СТО и затоа бизнисот мора да биде во согласност со само еден збир на правила.

Компензациска царина може да се наметне за започнување на каква било доделена субвенција, директно или индиректно, за производство, извоз или транспорт на кој било производ чие пуштање во слободен оптек во Заедницата предизвикува повреди.

За една субвенција се смета дека постои ако:

- постои финансиски придонес од страна на влада или од приватно те-ло овластено од неа (директен трансфер на средства, гаранции за заеми, фискална стимулација

- итн; и
- ако на тој начин се добива корист.

Субвенциите кои не се специфични за претпријатие или индустрија или група претпријатија или индустрија, не можат да бидат опфатени со компензациски мерки. Субвенциите не можат да подлежат на компензациски царини, ако се тие дадени:

- за истражувачки дејности;
- според општата рамка за регионален развој;
- за да промовираат приспособување на постоечките објекти кон новите еколошки потреби.

Износот на субвенциите врз кои треба да се наметнат компензациски царини се пресметува според придобивките доделени на примателот што постои во текот на истрагата. Кога се исполнети сите услови привремена или дефинитивна компензациска царина се наметнува согласно со постапките слични на оние опишани погоре за наметнување на антидампинг царина.

Во декември 1994 година Советот усвои регулатива наменета да ги подобри постапките за трговска одбрана на Заедницата и да обезбеди практикување на правата на Заедницата според меѓународните трговски правила особено оние утврдени под покровителство на Светската трговска организација (СТО).

Оваа регулатива и овозможува на Заедницата да ги надмине пречките во трговијата, односно во која било трговска практика усвоена или одржувана од страна на трета држава во однос на која меѓународните трговски правила го утврдуваат правото на акции. Затоа следејќи ги постапките на Заедницата за испитување и по консултација со државите членки.

Мерки

Комисијата може да преземе мерки за трговска политика што се компатибилни со постоечките меѓународни обврски и процедури, особено:

- суспензија или повлекување на секоја концесија што е резултат на преговори од трговската политика;
- зголемување на постоечките царински стапки или воведување на какви било други наплати за увоз;
- воведување квантитативни ограничувања,

Мерките што се применуваат за добрата за кои е утврдено дека се фалсификати, пиратски или генерално прекршуваат определени права за интелектуална сопственост се насочени да им оневозможат на оние што се одговорни за тргување со вакви добра да имаат економски придобивки од трансакцијата и да ги казнат за да создадат ефикасни средства за спречување на ваквите трансакции во иднина. Истрага за да се утврди постоењето, степенот и ефектот на каков било наводен дампинг се започнува по писмена жалба поднесена до Комисијата или до некоја држава членка од страна на кое било физичко или правно лице или какво било здружение што настапува во име на индустријата на Заедницата.

Нормалната вредност генерално се базира на цените што се плаќаат или што може да се платат, во вообичаен тек на трговијата, од независни потрошувачи во државата извезувач. Каде што нема продажба или има недоволно продажба на сличен производ во нормален тек на трговијата или кога таквите продажби не овозможуваат соодветна споредба, нормалната вредност на сличниот производ се пресметува врз основа на трошоците за производство во државата на потекло плус разумна сума за продажни општи и административни трошоци и за профит.

Во случај на увоз од држави што немаат пазарна економија, нормалната вредност се определува врз основа на цената или конструираната вредност во трета држава со пазарна економија или цената од таква трета држава во други држави, вклучувајќи ја Заедницата, или каде што ова не е возможно врз каква било друга разумна основа.

Кога нормалната вредност и извозната цена како што се утврдени не подлежат на споредување, во секој случај соодветни отстапки во форма на приспособување, мора да се направат за разликите во факторите за кој се тврди и се покажува дека влијаат врз цените и со тоа врз основа на споредливоста на цените, особено:

- физичките карактеристики на конкретниот производ;
- извозните и индиректните даноци;
- намалувањата,
- работот и количината;
- транспортот, осигурувањето, одржувањето и додатните трошоци;
- цената на каков било даден кредит.

Утврдувањето дека постои сериозна повреда врз индустријата на Заедницата или дека се заканува таква повреда, мора да се заснова врз сигурни докази и да вклучува објективни испитувања и на:

- големината на дампираниот увоз и ефектот од дампираниот увоз врз цените на пазарот на Заедницата за сличните производите и
- последователното влијание од овој увоз врз производителите на слични производи во Заедницата.

3. ЗАЕДНИЧКИ АРАНЖМАНИ ЗА ИЗВОЗ

Хармонизирање

Со член 132 од Договорот за ЕЗ се одредува дека **аранжманите за помош што се применуваат при извозот од страна на државите членки** треба да бидат хармонизирани, за да се обезбеди постоењето на изедначен терен за конкуренција за извозните претпријатија на Заедницата.

Извозно –кредитно осигурување

Во однос на извозно-кредитното осигурување за трансакции со среднорочно и долгорочно покритие, постои Директива што се стреми да ги усогласи различните јавни системи за вакво осигурување, со цел да се спречи нарушувањето на пазарната конкуренција помеѓу фирмите во ЕУ.

Унапредување на извозот

Комисијата придонесува, од буџетот на Заедницата за унапредување на извозот и особено за поблиска соработка на ниво на Заедницата и за истражување на заедничките акции, давајќи му предност на европскиот извоз (меѓународни саеми,

трговски форуми, конференции, семинари) во согласност со програмите на Заедницата и со програмите на државите членки за унапредување на извозот (види ги деталите во продолжение).

Соработката со трговските федерации и националните здруженија за унапредување на извозот, следи две цели:

1. да се осигури дека сите активности на конкретниот пазар ја зајакнуваат димензијата на Заедницата и
2. да ги насочи активностите кон одреден број целни држави, список што е предводен од Кина, Јапонија, државите од Централна и Источна Европа.

Слободен извоз

Извозот на Заедницата кон трети држави е слободен и не е предмет на квантитативни ограничувања, со исклучок на неколку производи за конкретни држави членки и на нафтата и нафтените деривати за сите држави членки.

Заедницата има механизам на заштита во случај на:

- недостаток на клучни производи
- квантитативните извозни ограничувања
- потешкотии на пристапот за стопанските дејности на Заедницата на пазарите во другите држави,

Комисијата, во соработка со државите членки, финансира активности, истражувачки студии и пилот-проекти поврзани со едукацијата и јавната свест за билатералните односи помеѓу Унијата и индустријализираните држави во Северна Америка, Азија и Австралија, стремејќи се особено кон подобрување на "видливоста" на Унијата (отварање на ЕУ-центри).

ЕУ ја поседува неопходната моќ за да ги исправи овие ситуации, но нејзините држави членки мора да и помогнат во спречувањето на препреките во трговијата, здружувајќи ги силите со Европската комисија.

Попис на пречките

Откако побара од државите членки и од бизнис-круговите да ја информираат за најтврдокорните препреки во трговијата и инвестициите на главниот извозен пазар, Комисијата вовеле тековен попис на царински и нецарински препреки за тргување со добра и услуги и постигнатиот напредок за нивно отстранување во форма на интерактивна електронска база на податоци пристапна за бизнисмените, преку Интернет серверот *Еигора*.

4. ГАТТ и СТО

4.1. ГАТТ

Општата спогодба за царини и трговија (ГАТТ) постои од 1947 година. Зедно со Меѓународниот монетарен фонд и со Светската банка, важи за една од институциите основани во повоен период со цел да ја регулираат меѓународната економија и да спречи враќање на катастрофалните заштитнички политики преземени помеѓу двете Светски војни.

Карактеристики на ГАТТ

ГАТТ беше задолжен за следење на меѓународната трговија со добра, а особено либерализацијата на оваа трговија преку договорено намалување на царинските препреки. Поради тоа опсегот на ГАТТ беше некако ограничен на почетокот, но договорот од преговорите на Уругвајската рунда го прошири неговото поле на дејствување и се најде под покровителство на **Светската трговска организација (СТО)**.

Државите членки на ЕЗ беа договорните страни на ГАТТ, но поради заедничката трговска политика, тие учествуваа како "Заедницата" во работата на ГАТТ, а сега учествуваат како такви во СТО, што го замени ГАТТ од 1995 година.

Комисијата е единствен преговарач и портпарол на ЕЗ во СТО. Заедницата како таква е потписник на бројни меѓународни спогодби на ГАТТ.

Државите членки на ЕЗ и други индустриски држави направија значајни царински концесии - особено во корист на државите во развој - за време на успешните преговарачки рунди на ГАТТ помеѓу 1960 и 1979 година, под заштита на Општата спогодба за царини и трговија.

Последната рунда беше временски одредена за 1-ви јануари 1987 година.

Од 1985 година, Заедницата безрезервно се обврза кон процесот на започнување нов циклус на мултилатерални трговски спогодби, што спаѓаа под ГАТТ.

Рундата доби свој тек на Конференцијата во Пунта дел Есте (Уругвај), во септември 1986 година.

Преговорите од Уругвајската рунда вклучија 117 држави од целиот свет и опфатија широк обем на прашања.

Покрај прашањата традиционално опфатени со трговски преговори, обично ограничени на царинските прашања, Уругвајската рунда ја опфати ревизијата на мерките и правилата на ГАТТ, како и усвојувањето на правилата за "новите" области аспектите за правото на интелектуална сопственост поврзани со трговијата, инвестициони мерки поврзани со трговијата и меѓународна трговија на услуги.

Затворањето на Уругвајската рунда, во декември 1993 година, резултираше со зајакнување на правилата и мерките на меѓународната трговија, благодарение на реформата на одредбите за заштитни мерки, субвенциите, антидампинг мерки, платниот биланс, кодексите за "стандардите" и "јавните набавки".

Сите овие спогодби на ГАТТ беа вклучени во правото на Заедницата.

Просечното ниво на царините за индустријализираните држави падна од 5% на околу 3,5%, додека стоеше на 40% или повеќе пред различните рунди на преговорите на ГАТТ.

Вкупно, близу 40% од индустрискиот извоз во ЕУ сега е ослободен од царина.

Од нивна страна, државите во развој применија значителни намалувања на нивните царини на овие производи, додека пред Уругвајската рунда тие имаа преземено многу малку вакви обврски.

4.1.2. Договор за информатичка технологија

ЕУ ја одигра главната улога во пробивањето на Договорот за информатичка технологија, во март 1997 година, според кој царините на производите за информатичка технологија, во државите што опфаќаа 92% од светската трговија, беа целосно исклучени на 1-ви јануари 2000 година..

Беше направен првиот чекор кон либерализација на светската трговија со услуги. Треба да се напомене дека трговијата не е ограничена на размената на добра, туку исто така се повеќе вклучува услуги, сектор што придонесува за речиси половина од БДП на ЕУ. **Општата спогодба за трговија со услуги (ГАТС)** вклучува општи правила за трговијата во оваа област, посебни одредби за конкретни сектори на услуги и меѓународни пла-нови што ги покажуваат услугите и дејностите за кои секоја држава е согласна да ги отвори за конкуренција, со можните ограничувања².

Инвестициони мерки

Уругвајската рунда резултираше и со Спогодба за **инвестициони мерки поврзани со трговијата**. Илустративна листа на недозволен мерки е вклучена во Договорот, опфаќајќи работи како што се правилата со локална содржина, услови за трговски биланс и локална продажба.

4.2. СВЕТСКА ТРГОВСКА ОРГАНИЗАЦИЈА

Основана во 1995 година, **Светската трговска организација (СТО)** ја замени ГАТТ, земајќи ги сите склучени договори под свое покровителство, како и постапките за решавање на трговски спорови на мултилатерална основа.

Всушност, СТО ги спои заедно, под единствено одлучувачко и управно тело, трите спогодби што беа резултат на Уругвајската рунда:

- Општата спогодба за царини и трговија (ГАТТ),
- Општата спогодба за трговија со услуги (ГАТС) и
- Договорот за правата на интелектуална сопственост поврзани со трговијата (ИСПТ).

СТО работи врз основа на:

- Министерска конференција, која се одржува најмалку еднаш на секои две години,
- Генерален совет составен од претставници на сите држави членки.

ЕЗ, а и сите нејзини држави членки се членови на СТО. Со кодекс на однесување се одредува учеството на Заедницата и нејзините држави членки во областите на заедничко овластување.

Затоа ГАТТ, кој беше во мирување пред Уругвајската рунда, продолжува да постои за оние држави што не се во состојба да го прифатат целиот пакет на склучените спогодби.

Наспроти тоа, СТО е отворена за оние што се согласни да го прифатат целиот пакет на правила од Уругвајската рунда. Ова ја зголемува сигурноста на светскиот систем за размена, бидејќи сите членови на СТО се целосно свесни за своите права и обврски и за оние на нивните партнери.

Националниот закон на секоја договорна страна мора да биде во согласност со правилата на СТО, со што се оневозможува едностраното дејствување.

Договорот ГАТС ги воспоставува начелата:

- еднаков третман на сите држави,
- транспарентност на пристапот на пазарот;
- национален третман, (што значи дека претпријатие од трета држава не може да биде ставено во конкурентски неповолна положба во однос на државата-домаќин).

Единствената структура на СТО овозможува интегриран систем за **решавање спорови**.

Страните мора да се воздржат од самостојно раководење на прекршувањата и мораат во целост да ги почитуваат одредбите на постапката за решавање спорови, за прашања во сите области, вклучувајќи го и одредувањето на „*вкрстено-одмаздување*“.

Договорот воспоставува и жалбена постапка што предвидува преиспитување на заклучоците на првостепените „поротници“.

4.3.Секторски мерки на трговската политика

Во рамките на ГАТТ, беа склучени неколку договори и аранжмани во особено чувствителни сектори.

4.3.1.Текстилна индустрија

Мултифибрален аранжман МФА (МРА), потпишан во 1974 година

Согласно на условите од овој аранжман, потписниците се обврзаа да не воведуваат нови унилатерални или билатерални ограничувања во трговијата со текстил и да ги регулираат нивните трговски односи со билатерални спогодби.

Бродоградилница

Регулативата на Заедницата, базирана врз Договорот за бродоградежништво на ОЕЦД, соодветно на тоа започнува постапка специфична за овој сектор. Таа ги поставува подробните правила за утврдување на постоење на штетно поставување на цените и повреда на индустријата на Заедницата, иницирање постапки, спроведување истраги, воведување и поставување на надоместок за штетно поставени цени, против-мерки итн.

Мерките на трговската политика за производи од челик

Мерките постојат во однос на неколку држави од Централна и Источна Европа и некои независни држави од поранешниот Советски Сојуз. Спогодбите помеѓу ЕЗ за јаглен и челик и Русија и Украина се креирани заради утврдување рамка за постепена либерализација на трговијата со челични производи и да им овозможат на руската и

украинската челична индустрија постепено да се приспособат на нормалните услови на конкуренција, што вклучува и државна помош, конкуренција и заштита на животната средина.

Автомобилскиот сектор

Увозот на јапонските автомобили беше клучен секторски проблем што требаше да се реши. Во 1991 година, Заедницата постигна спогодба со Јапонија за трговија со моторни возила на единствениот пазар.

Во согласност со заедничката декларација помеѓу Заедницата и Јапонија, пазарот на Заедницата прогресивно се усогласува, на тој начин заменувајќи ги националните постапки на прием, со единствен прием на Заедницата - и увозот постепено се либерализира на петте заштитени пазари (Франција, Италија, Португалија, Шпанија и Обединетото Кралство).

Од своја страна, Јапонија презеде обврска да го направи „поумерен“ извозот, во согласност со пазарната хипотеза, врз која се базираа преговорите, имено еволуцијата на побарувачката и потрошувачката, вклучувајќи го и производството во Заедницата. Јапонија мора исто така да ги отстрани техничките препреки за увоз на возила од Заедницата. Заедничкиот полугодишен мониторинг обезбеди билатерална контрола врз примената на овој аранжман. Комисијата водеше билатерални разговори за пристапот на пазарот, со Јапонија и голем број други држави, како што се: Бразил, Кореја, Полска, Украина и Египет.

Заедницата ги поттикнува напорите за постигнување на меѓународна хармонизација во областа на автомобилските стандарди.

Земјоделски сектор

Со Договорот за земјоделство се бара, укинување на променливите увозни наплати, утврдени според организацијата на заедничкиот пазар и утврдување на царината со заедничка царинска тарифа. Во секој случај, за одредени производи, како што се житариците, оризот, виното и овошјето и зеленчукот, определени дополнителни механизми, се внесени во основните правила на ЗЗП со Регулативата што ги одредува приспособувањето и транзиционите аранжмани, потребни во земјоделскиот сектор со цел да се спроведат спогодбите склучени за време на Уругвајската рунда, не вклучувајќи го плаќањето на утврдените царински тарифи..

ЗАКЛУЧОЦИ И ПЕРСПЕКТИВИ

Зависна надворешно-трговска политика

Во Европа државите членки на ЕУ веќе немаат независна надворешно-трговска политика. Повеќе од 60% од нивната трговија е внатре во Заедницата, и како таква зависи од правилата на единствениот пазар, кој забранува секаква пазарна заштита или мерки за унапредување на трговијата .

За останатите 40% од нивната трговија, главните инструменти на трговската политика, заедничката царинска тарифа, заедничките аранжмани за увоз и заедничките мерки за заштита, се во рацете на органите на ЕУ, Комисијата и на Советот.

Заедно тие придонесуваат да се обезбеди израмнет терен за конкуренција на стопанските дејности во Заедницата, давајќи им пристап до еднакви цени за увезени суровини и други производи што им се потребни.

Во исто време, заедничката трговска политика ја олеснува работата на увозниците од Заедницата, кои можат да користат униформирана увозна лиценца, важечка во целата ЕУ.

Остварувајќи 18% од светскиот извоз, спореден со помалку од 16% за САД и помалку од 10% за Јапонија, ЕУ **има удел во слободата на меѓународната трговија.**

Треба да се напомене дека една држава членка, дејствувајќи сама, не може да направи вакви концесии, без да ја загрози својата економија и сигурно ниту една држава сама не би можела да ги добие од своите трговски партнери, концесиите добиени од страна на Заедницата. Со оглед на фактот дека е водечка трговска суперсила во светот, Заедницата, се разбира е почитувана и влијателна во рамките на ГАТТ и СТО.

Глобализација на трговијата

Едно од централните начела на СТО е она за урамнотежени взаемни предности (глобален реципроцитет).

Единствениот пазар ги обврзува државите членки да се претстават обединето пред трети држави.

Во секој случај, додека царинските стапки се намалуваат благодарение на Уругвајската рунда и додека правилата на СТО воведуваат, во принцип, слобода на меѓународната размена, европските компании се уште се соочуваат со препреки во трговијата и инвестициите, во голем број држави.

ЕЗ ја има неопходната моќ да ги поправи негативните амбиенти и ситуации преку билатерален пристап (активности "очи во очи" со државите за кои станува збор) и мултилатерален пристап (дејствување во рамките на СТО).

Меѓутоа, државите членки мора да им дадат поддршка за спречувањето на трговските препреки, здружувајќи ги силите со Европската комисија.

За да се соочи со проблемите што потекнуваат од глобализација на трговијата, ЕУ/ЕЗ не треба да се обидува да го спречи овој неизменлив феномен, за што се залагаат антиглобалистичките групи, туку да се соочи со прифаќање и применување на строги меѓународни правила и институции.

2. НАДВОРЕШНИ ОДНОСИ

1. Надворешните односи на ЕЗ датираат од првите години на нејзиното постоење и во суштина не треба да се мешаат со надворешната политика на ЕУ која е претставена во Договорот од Маастрихт.

Во основа тоа е повеќе меѓународна соработка отколку процедура на Заедницата.

ЗНБП зависи од посебен процес за донесување на одлуки, каде што надворешните односи на ЕЗ зависат од процесот на донесување одлуки на Заедницата.

Надворешните односи на Заедницата поврзани со заедничката трговска политика и политиката на Заедницата за помош на развојот даваат однапред определен "вкус" на заедничка надворешна политика и индикации за размерите што на крајот ќе ги добие.

Односите на ЕЗ како тело изградени со многу држави низ светот.

Во сферата на европската интеграција важно е да се апострофира разликата и да се забележат одлуките за надворешната политика донесени од ЗНБП, од оние донесени во процедура надвор од онаа на Заедницата. Со други зборови, интересно е да се види каде завршува доменот на надворешната политика на ЕЗ, а каде почнува политиката на Унијата.

1.1. ЕВРОПСКА ЗОНА НА СЛОБОДНА ТРГОВИЈА И ЕВРОПСКИ ЕКОНОМСКИ ПРОСТОР

Европската зона на слободна трговија (ЕЗСТ) беше формирана во 1959 година, на иницијатива на Обединетото Кралство. Суштински оваа зона бараше либерализација на трговијата преку меѓувладина соработка, на местото на повеќе-национална интеграција, која беше посочена од ЕЗ за јаглен и челик и од европската економска заедница.

Кога Обединетото Кралство и Данска и ја откажаа лојалноста на ЕЗЈЧ и се зачленија во Европската економска заедница во 1973 година, степенот на нивните трговски односи со другите членки на ЕЗЈЧ ги принуди да ги укинат царинските бариери помеѓу двете групи држави.

Како последица на тоа, во 1972 и 1973 година беа потпишани договори за слободна трговија, помеѓу Заедницата и државите од ЕЗЈЧ.

Оваа трговија до крајот на 80-тите години, претставуваше 25% од целосната трговија во Заедницата и помеѓу 40% и 65% од онаа во државите што припаѓаат на ЕЗЈЧ.

Договорот за формирање на Европски економски простор (ЕЕП) беше потпишан во 1992 година, од страна на владите на 12 држави членки на ЕУ и 6 држави од ЕЗЈЧ.

Како резултат на негативниот одговор на Швајцарскиот референдум за Договорот за ЕЕП од 6-ти декември 1992 година и пристапувањето на Австрија, Шведска и Финска кон ЕУ, на 1-ви јануари 1995 година, претходно членки на ЕЗЈЧ, кон Договорот за ЕЕП се придружија **само Норвешка, Исланд и Лихтенштајн**. Новите членки на ЕУ станаа договорни страни на Договорот за ЕЕП.

Институционалната рамка на ЕЕП ги вклучува:

Советот на ЕЕП го сочинуваат членови од Советот на ЕУ и Комисијата:

- Еден член од секоја влада на членките на ЕЗЈЧ
- Здружениот комитет на ЕЕП
- Здружениот парламентарен комитет на ЕЕП и
- Консултативниот комитет на ЕЕП,

Државите во ЕЕП и членките во ЕЗЈЧ учествуваат во донесување одлуки во ЕУ, во рамките на Комисијата.

Целта на Договорот за ЕЕП е да се изгради динамичен и хомоген интегриран економски ентитет базиран на заеднички правила и еднакви услови за конкуренција. Освен Швајцарија, државите во ЕЗЈЧ, се зазедоа да го усвојат законодавството на Заедницата во однос на слободното движење на добра, луѓе, услуги и капитал, со неколку исклучоци и транзициони периоди во одредени сектори.

Договорот за ЕЕП исто така обезбедува односите помеѓу Заедницата и членките на ЕЗЈЧ да бидат засилени и проширени во области во кои имаат влијание врз деловните активности особено во делот на:

- социјалната политика,
- заштитата на производи,
- екологијата,
- статистиката и правото на друштва,
- истражувањето и развојот,
- информациите, образованието и
- аудиовизуелниот сектор, малите и средни претпријатија и туризмот.

Така државите членки на ЕЕП, учествуваат во програмите на Унијата како што се *EIJKES* (вработување), пренамена и штедење на енергија и истражување и развој.

Другите спогодби ги покриваат:

- транспортот внатре во државата,
- воздушниот превоз,
- слободното движење на лица,
- земјоделство,
- јавни набавки,
- заемно признавање на сертификати за сообразност и
- технолошки истражувања и развој.

Иако Швајцарија не е дел од Договорот за ЕЕП, таа преговараше за договорите на ЕУ за одредени сектори, како што се слободно движење на лица, воздушен сообраќај, железнички и патен сообраќај на добра и патници, научна и технолошка соработка, јавни набавки, трговија на земјоделските производи и меѓусебно признавање и одредување на степенот на соодветност.

Договорите од другите сектори се во постојани преговори, како на пример за:

- Шенгенските правила,
- Даблинската конвенција за азил,
- Договорот за слободна трговска размена на услуги и договорот од областа на аудиовизуелната технологија.

Овие договори му дозволуваат на *асдиус* на Заедницата "да ја внесе Швајцарија на задна врата". Швајцарскиот случај е добар пример како проинтегративното политичко водство на Заедницата во однос на Швајцарија, водено и диригирано од медиумите, доведе до негативно јавно мислење..

КАНДИДАТИ ЗА ЧЛЕНСТВО ЗА 2004 ГОДИНА

До крајот на 80-тите години, делот од Европа познат како "**сателити на Советскиот Сојуз**", беше отсечен од остатокот на континентот со "**железната завеса**", која ги затвори границите со помош на планскиот економски систем и ги оневозможи нормалните економски односи на државите со пазарна економија.

За разлика од политичките и идеолошките проблеми, трговијата со државите со планирана економија беше спречена, поради тоа што нивната надворешна трговија беше водена од државата.

На крајот од 1989 година еден настан во историјата одеднаш го забрза брзиот и последователен колапс на комунистичкиот режим во Централна и Источна Европа, а Заедницата брзаше да им помогне на луѓето од овие држави, работејќи на тоа да ги унапреди политичките реформи и да го развие приватниот сектор во нивните економии.

Првата конкретна манифестација на интересот на Заедницата за источните соседи беше во 1989 година, со акциониот план за **операцијата (ФАРЕ) (Полска и Унгарија: помош за економско реконструирање)**. Овој план беше создаден како рамка за делување на Заедницата и како поттик за слични иницијативи, кои ги следат овие цели од другите членови на групата од 24 заинтересирани држави, вклучувајќи и други европски држави, САД, Јапонија и Канада.

ФАРЕ програмата беше проширена:

- во 1990 година, практично во централни и источноевропски држави (ЦИЕЗ),
- во 1991 година се до балтичките држави,
- во 1992 година до Словенија,
- во 2000 година до балканските држави .

Со оглед на тоа што од средината на 90-тите години повеќето ЦИЕЗ аплицираа за членство во ЕЗ/ЕУ, од страна на Комисијата беа предложени нови насоки за ФАРЕ програмата во вид на пред-пристапна помош, а истите беа одобрени од Советот, на 9-ти јуни 1997 година.

Со цел усогласување на програмата за подготовка на државите-апликанти за членство во ЕУ, новите насоки се применуваат со цел за "**пристапно партнерство**", подготвено од Комисијата. Тие обезбедуваат рамка за програмирање на ФАРЕ-фондовите, фокусирајќи ги на две приоритетни цели:

1. градење на институции и
2. финансиско инвестирање.

ПРИОРИТЕТИ

Градењето на институциите вклучува помош за јакнење на демократските институции на државите-апликанти, со цел да се олесни усвојувањето на "acoms" (заедничките придобивки на ЕУ) и да им се помогне на државите да ги исполнат економските и политичките услови за членство.

Посебно внимание за овој приоритет се посветува на секторите: правда и внатрешни работи, особено во делот на измама, илегалната емиграција и организираниот криминал.

Вториот приоритет, финансирање на инвестиции, се однесува на области каде што усвојувањето на правилата од Заедницата бара значителни ресурси (животна средина, транспорт, квалитет на производите, работни услови и др.) и главни инфраструктурни проекти, поврзани со трансевропските мрежи .

Паралелно со ФАРЕ и во однос на него, вклучени се три специфични, но со широки по обем, инструменти за помош на ЦИЕЗ. Тоа се:

1. Европската банка за реконструкција и развој,
2. Европската тренинг фондација и
3. Транс-европската програмата за мобилност на универзитетски студенти-ТЕМПУС.

На 9-ти април 1990 година во Париз беше потпишан текстот за дефинирање на оперативни одредби за **Европската банка за реконструкција и развој (ЕБРД)**.

Целта на банката е да ја поддржи транзицијата кон отворени пазарни економии и да ги унапреди приватните и индивидуалните фирми, во државите од Централна и Источна Европа, кои ги усвојуваат и спроведуваат принципите на повеќепартиска демократија, плурализмот и пазарната економија.

ЕБРД има две институции членки:

- Европската комисија и
- Европската инвестициона банка и 40 држави членки, вклучувајќи ги државите од ЕЗ и ЕЗЈЧ, државите од Централна и Источна Европа, независните држави од бившиот Советски Сојуз и Балтичките држави.

Таа има капитал од 20 милијарди евра, од кои 51% се чуваат од страна на државите членки на ЕУ, што ја покажува доминантната улога што државите членки сакаат да ја имаат во реконструкцијата на нивните источни соседи.

Ова влијание е уште поголемо во областа на образованието и помошта во обучување, понудена на државите од Централна и Источна Европа.

Двата инструменти кои постојат во оваа област се конструирани од Заедницата, иако тие се отворени за акции во од државите кои не се членки на Заедницата, а кои се членки на Групата од 24.

Европската тренинг фондација е конституирана во форма на независно тело, кое тесно соработува со Европскиот центар за развој на стручно образование.

Фондацијата е отворена за јавниот и приватниот сектор од државите кои не се членки на Заедницата, а нејзината активност е фокусирана на делување врз стручно образование и обука, постојано остручување и обука во поедини спечифични сектори.

Нејзината улога е да обезбеди ефикасна соработка во обезбедувањето на помош на конкретни држави, со цел да им се помогне да ги идентификуваат нивните образовни потреби и да дефинираат стратегија што ќе им помогне да ги задоволат тие потреби.

Транс-европската програмата за мобилност на универзитетски студенти (ТЕМПУС) е дизајнирана на ист начин како и постоечката програма за размена на студенти од страна на Заедницата, но таа е адаптирана согласно спечифичните потреби на државите за кои станува збор. Програмите ја поттикнуваат мобилноста на наставниците, студентите и административните работници.

Нејзини приоритетни полиња за работа се:

- менаџмент,
- бизнис,
- администрација и
- учење јазици.

Приодот кон ЕУ

Иако централните и источно европските држави се до 1990 година се наоѓаа во многу тежок транзиционен период, од централно планирана трговија во слободна трговија и конкуретни економии, можеа да изберат членство во ЕФТА, а преку неа и во ЕЕП, сите тиа побараа членство во ЕУ, а со тоа јасно покажаа дека го претпочитаат процесот на повеќе-национална интеграција, наспроти меѓувладина соработка.

Од своја страна, државите членки на ЕУ одговорија позитивно на овие апликации, и со тоа покажаа дека тие не го гледаат нивниот успешен потфат, како клуб на богати држави.

Така државите што бараат пристап во ЕУ, секако дека треба да задоволуваат посебни политички и економски услови.

Согласно критериумите утврдени од страна на Европскиот совет во Копенхаген, во 1993 година, една држава кандидат треба да има:

- стабилни институции кои гарантираат демократија, владеење на правото, човекови права и заштита на малцинствата;
- разработена пазарна економија и капацитет да се справи со притисокот на конкуренцијата и пазарните сили на Унијата, и
- способност да ги превземе обврските како членка, вклучувајќи го придржувањето кон целите за политичка, економска и монетарна унија. ЕЗ/ЕУ им помага на државите-кандидати да ги почитуваат критериумите за зачленување.

Државите аспиранти

Европскиот совет од Копенхаген (12-13 декември 2002 година) потврди дека преговорите за пристап во ЕУ, беа заклучени со: **Кипар, Чешката Република,**

Естонија, Унгарија, Латвија, Литванија, Малта, Полска, Словачка и Словенија, и им посака добредојде на овие држави на 1-ви мај 2004 година.

За случајот Кипар, Европскиот совет потврди дека повеќе преферира обединет Кипар да пристапи кон ЕУ, но истакна дека во недостаток на решение, Република Кипар ќе биде примена за членка во ЕУ, со тоа што примената на *асдиус* на северниот дел од островот, ќе биде суспендирана.

Забележувајќи го значајниот напредок, постигнат **од Бугарија и Романија**, Европскиот совет ја потврди својата намера да ги прими овие држави во ЕУ во 2007 година, врз основа на истите принципи врз кои се водеа преговорите за пристап на 10-те членки.

Во однос на Турција, Европскиот совет ја охрабри енергично да ги спроведува своите реформски процеси и објави дека, доколку Европскиот совет, во декември 2004 година, донесе одлука врз основа на извештајот и препораката на Комисијата, дека Турција ги исполнила политичките критериуми од Копенхаген, ЕУ ќе ги отвори преговорите за Турција за зачленување во Унијата, без одложување.

Договорот за пристапување, на десетте нови држави членки, беше потпишан под Акрополис, во Атина на 16-ти април 2003 година. Спогодбите за партнерство, кои содржат принципи, приоритети и посреднички цели и услови за пристапување во Унијата, беа потпишани во 2003 година со Бугарија, Романија и Турција.

Од страна на Европскиот совет од Копенхаген, беа изнесени финансиските и институционалните последици од проширувањето.

АКЦИЈАТА НА 10-ТЕ НОВИ ЗЕМЈИ НА ЕУ- СОСТОЈБА 2004 ГОДИНА

Десетте нови држави, кои пристапија во ЕУ, ќе можат да учествуваат во изборите на Европскиот парламент во 2004 година, како негови членки. Договорот за ново членство предвидува дека, претставниците на новите држави членки можат да се приклучат кон постоечката Комисија од денот на пристапувањето, 1-ви мај 2004 година.

Новите држави- членки ќе учествуваат целосно во следната Меѓувладина конференција за институционалните реформи во Унијата. Новиот договор ќе биде потпишан по пристапувањето во полноправно членство.

На билатерално ниво "Европа спогодбите", кои имаа заедничка рамка, приспособена на специфични ситуации кај секој партнер, вклучија одредби за политички дијалог и обезбедија постепено спроведување на аранжманите за слободна трговија на земјоделски и рибни производи, во согласност со специфични одредби. Европа спогодбите всушност беа **направени да го трасираат патот за интеграција на државите во ЕУ**, и престануваа да важат по нивниот пристап во ЕУ.

ДРЖАВИТЕ НА БАЛКАНОТ

Како последица на граѓанските војни помеѓу републиките на Социјалистичка Федеративна Република Југославија (СФРЈ) и резолуциите од Советот за безбедност на Обединетите нации, Заедницата во 1992 година воводе ембарго, а во 1993 година ги зајакна мерките против Србија и Црна Гора.

Од друга страна Заедницата се стремеше да ги зачува нормалните економски и трговски односи со републиките што соработуваа во мировниот процес и ги обнови со нив договорите за приоритет, обезбедени со старата Спогодба за соработка меѓу Југославија и ЕЕП.

Помош на земјите

Така Хрватска е се уште погодна за склучување на потенцијални трговски договори, одобрени на бивша Југославија. Со Република Словенија, ЕУ склучи договор за пристапување во Унијата.

ЕУ обезбеди помош за изградба на Босна и Херцеговина, Хрватска и Република Македонија. Програмата ФАРЕ беше проширена за Република Македонија и Босна и Херцеговина.

ЕУ спроведе и полициска мисија во Босна и Херцеговина, за да го обезбеди доаѓањето на меѓународните полициски сили. Ова беше првата операција во кризни подрачја, под покровителство на Европската безбед-носна и одбранбена политика (ЕБОП-ESOP).

Пакт за стабилност

По иницијатива на Комисијата, Советот прифати заеднички ставови во врска со Пактот за стабилност на Југоисточна Европа.

Целта на Пактот за стабилност е да помогне во обезбедувањето соработка меѓу државите во регионот, преку прифаќање на сеопфатни мерки за долгорочна стабилизација, безбедност, демократизација и економска реконструкција, како и развој на регионот и градење на одржливи добрососедски односи помеѓу овие држави, и помеѓу нив и меѓународната заедница.

ЕУ треба да има водечка улога во Пактот за стабилност и да го развива и имплементира во блиска соработка со Организацијата за безбедност и соработка во Европа -ОБСЕ.

Пактот за стабилност

Пактот за стабилност е заснован врз основа на Повелбата на ООН, на принципите и одредбите на ОБСЕ и соодветните релевантни договори и конвенции на Советот на Европа, особено врз основа на Европската конвенција за човекови права. Активностите спроведени во рамки на Роајамон процесот (кој беше "лансиран" веднаш по Дејтонскиот договор, со цел воспоставување на добри меѓусоседски односи помеѓу државите во регионот) беа токму заради тоа собрани на една работна маса-масата за демократија и човекови права, при Пактот за стабилност.

Посебни трговски мерки беа воведени за западните балкански држави и територии (Албанија, Сојузна Република Југославија, Република Македонија, Босна и

Херцеговина, Хрватска и Косово), кои учествуваа или се приклучија кон Процесот на стабилизација и асоцијација кон ЕУ (ПСА).

Таканаречената „Регулатива - Обнова“, која се однесуваше на помошта за Б и Х, Хрватска, СРЈ и Македонија, ја создаде Европската агенција за реконструкција. Регулативата беше дополнета и изменета со цел да ги задоволи потребите за реконструкцијата на Косово по интервенцијата на НАТО, во тој дел на Југославија.

ЕУ обезбедува финансиска помош за реконструкција на Косово.

По промената на режимот во Србија, Унијата ја понуди својата помош на Балканците со подведување под единствена правна основа и единствена програма на иницијативите, опфатени со програмите ФАРЕ и Обнова, разјаснувајќи ги целите на делување на Заедницата и унапредувајќи ја блиската регионална соработка помеѓу државите-примачи.

Целта на помошта за реконструкција е:

- стабилизација во регионот,
- поддршка на демократијата и владеење на правото,
- унапредување на човековите и малцинските права,
- економски развој и
- реформи во пазарната економија.

Европската Унија воспостави и мониторинг-мисија на Балканот, чија главна цел е да го надгледува политичкиот и безбедносниот развој во делот на одговорноста, да му посвети особено внимание на следењето на границите, меѓуетничките проблеми и враќањето на бегалците, да обезбеди аналитички извештаи какви што се бараат; да обезбеди навремено предупредување до Советот и да помага во градењето на самодовербата, во однос на стабилизационата политика на Унијата за тој регион.

Додека Унијата е подготвена да ја обезбеди сета можна поддршка, унапредувањето на процесот на европска интеграција во тој регион, зависи главно од извршувањето и способноста на секоја држава во спроведувањето на политичките и економските реформи, и од тоа како таа се придржува на главните вредности и принципи на Унијата.

Солунска агенда

Европскиот совет во Солун (19-20 јуни 2003 година) уште еднаш ја повтори својата решеност целосно и ефикасно да ги поддржи европските перспективи на балканските држави, кои ќе станат интегрален дел од ЕУ кога ќе ги исполнат воспоставените критериуми. Во трката за членство во Унијата, Комисијата смета дека процесот мора да биде и понатаму зајакнуван со внесување на елементи од постоечкиот процес на проширување на ЕУ, преку партнерства за европска интеграција и преку зголемената поддршка во градењето на институции.

Балкански предизвици

Генерално, балканските држави се соочуваат со многубројни предизвици, доколку сакаат да одржат блиски врски со ЕУ:

- владеењето на правото,
- правилно функционирање на демократските институции
- зајакнување на нивните административни капацитети,
- примената и зајакнувањето на законодавството и реформите;
- постигнување на мир во регионот;
- борба против организиранот криминал и корупцијата во регионот и
- подобрување на деловната клима и конкурентноста

ИСТОЧНО –ЕВРОПСКИ И ЦЕНТРАЛНО-АЗИСКИ ДРЖАВИ

Заедницата игра одлучувачка улога во обезбедувањето на техничка помош и помош во храна за новите републики во Комонвелтот на независни држави (КНД).

Во 1999 година ја вовеле програмата за техничка поддршка на економските реформи и за обновувањето на поранешниот Сојуз на Советските Социјалистички Републики.

Од 1996 до 1999 година Заедницата обезбеди помош за економските реформи и за обновувањето на новите независни држави и Монголија (програмата *ТАЦИС-TACIS*). Ваквата помош имаше значително влијание врз реформите и доведе до спогодби за партнерство и за соработка со 13 држави во **Источна Европа и Централна Азија: Ерменија, Азербејџан, Белорусија, Грузија, Казахстан, Киргистан, Молдавија, Монголија, Руската Федерација, Таџикистан, Туркменистан, Украина и Узбекистан.**

Општата програма за помош настојува да им ја олесни транзицијата кон пазарна економија на 13-те држави, и да ги зајакне демократијата и владеењето на правото во нив.

Програмата го покрива периодот од 2000 до 2006 година и се заснова на принципите и на целите поставени во **Спогодбите за партнерство и соработка** како и Спогодбите за трговска и економска соработка, потпишани помеѓу ЕУ и секоја од државите.

Програмата е фокусирана на определен број значајни иницијативи и поддршка на реформите во сферата на институциите, законодавството и администрацијата, вклучувајќи го и развојот на владеењето на правото; поддршка на приватниот сектор и помош во економскиот развој; поддршка во надминувањето на социјалните последици од транзицијата; развој на инфраструктурни мрежи; промовирање заштита на животната средина и управување со природните богатства; и развој на руралната економија.

ПРОГРАМСКИ ЦЕЛИ ОД 2006 ГОДИНА НАВАМУ

Програмата тежнее да промовира меѓудржавна, интеграциска и прекугранична соработка:

- помеѓу самите држави-партнери;
- помеѓу државите-партнери и ЕУ;
- помеѓу државите-партнери и Централна и Источна Европа.

Помошта на заедницата се спроведува преку програми што опфаќаат една или повеќе државни, и кои се составени од индикативни и акциони програми покривајќи период од три до четири години.

ЕУ-РУСИЈА

На 4-ти јуни 1999 година Европскиот совет во Келн донесе **Заедничка стратегија на ЕУ за Русија**. Стратегијата тежнее да развие соработка помеѓу Унијата и Русија во многу сфери од заеднички интерес, за да се дојде до мир, стабилност и просперитет во Европа, базирани врз заеднички вредности и цели. Советот на Европа изјави дека како основа на односите помеѓу ЕУ и Русија ќе остане:

- Договорот за партнерство и соработка,
- целта за промовирање посеопфатна интерграцијата и соработка,
- отворање пат кон создавање зона на слободна трговија помеѓу ЕЗ и Русија

На билатерално ниво, Спогодби за партнерство и соработка (СПС) беа потпишани со Русија и со Украина, како и со неколку независните држави на поранешниот Советски Сојуз. Спогодбите претставуваат основа за квалитативна промена во економските врски базирани на пазарна економија и на почитување на демократските принципи.

Заедницата е сериозно вклучена и во формирањето и работата на Меѓународниот центар за наука и за технологија, кој обезбедува вработување за определен број нуклеарни експерти од поранешната СССР, кои инаку би можеле да бидат ставени на сериозни искушенија да емигрираат во држави што сакаат да се здобијат или да изградат капацитети за нуклеарно вооружување.

МЕДИТЕРАН И СРЕДЕН ИСТОК

Медитеранските држави имаат исклучителна економска важност за ЕУ и како група претставуваат еден од нејзините најголеми трговски партнери, со блиски историски и културни врски со некои од нејзините држави членки. Просперитетен, демократски, стабилен и безбеден медитерански регион, кој негува блиски економски и политички односи со Европа, е во најголем интерес за ЕУ.

Односите помеѓу Заедницата/Унијата и медитеранските држави станаа особено блиски во 60-тите, со нова фаза на соработка што започна во текот на 1995 година.

Конференција-Барселона

Важна министерска европско-медитеранска конференција се одржа на 27 и 28-ми ноември во 1995 година во Барселона, помеѓу ЕУ и нејзините дванаесет медитерански партнери (Алжир, Кипар, Египет, Израел, Јордан, Либан, Малта, Мароко, Сирија, Тунис, Турција и Палестинските власти). На крајот од текот на конференцијата, министрите усвоија декларација и работна програма што претставуваат институционализација на постојан политички дијалог и зголемена соработка за унапредување на мирот, безбедноста, стабилноста и просперитетот во регионот.

Трите клучни компоненти на Евро-медитеранското партнерство во Барселонската декларација се:

1. воспоставување на заедничка област на мир и стабилност;
2. создавање на област на заеднички просперитет преку економско и финансиско партнерство;
3. воспоставување на партнерство во социјалната, културната и човековата сфера.

Комисијата предлага различни мерки за постигнување на овие цели. Во областа на трговијата, таа препорачува забрзување на процесот на асоцијација во регионот (на пример, склучување договори за асоцијација со Алжир, Сирија и со Либан), и стапување на сила на веќе склучените договори со Јордан и со Египет, за воспоставување област на слободна трговија до 2010 година.

ИЗРАЕЛ

Преференцијалните аранжмани за **Израел**, претставени во Спогодбата од 1975 година, се изведуваат релативно добро и резултираат со рамномерен растеж на трговијата помеѓу Заедницата и оваа држава. Во рамките на заедничката надворешна политика, ЕУ го поддржува мировниот процес помеѓу Израел и Палестинските територии.

Новата Евро-медитеранска спогодба го воспоставува здружувањето (асоцијацијата) помеѓу ЕЗ и нејзините држави членки од една страна, и Израел од друга.

Целите на спогодбата се:

- обезбедување на соодветна рамка за политички дијалог;
- промовирање на хармоничен развој на економските односи помеѓу Заедницата и Израел; и
- поттикнување на регионалната соработка во насока на консолидација на мировната коегзистенција и на економска и политичка стабилност.

Заедницата и нуди на јавната администрација на **Палестина**, финансиска и техничка помош во воспоставувањето и подобрувањето на основните институции, за развој на окупираните територии (Западниот Брег и Појасот Газа). Евро-медитеранската привремена Спогодба за асоцијација, што се однесува на трговијата и на соработката, беше склучена помеѓу ЕЗ и Палестинската ослободителна организација, во полза на палестинските власти. Таа го покрива доменот на економски и на трговски односи, и ги поставува фазите што водат до целосна либерализација на трговијата помеѓу двете страни. Заедничка активност на Советот воспостави програма за помош од ЕУ за поддршка на палестинските власти во нејзините напори да ги спречи терористичките активности на територии под нивна контрола.

ЕУ ги поддржува програмите за палестинските бегалци на Агенцијата за помош и изградба при Обединетите нации на Блискиот Исток, во областа на образованието, здравството, социјалните услуги и помошта во храна за бегалците во државите на Блискиот Исток .

КОПЕНХАГЕН

Европскиот совет во Копенхаген (12-13 декември 2002 година) го забрза усвојувањето заедничка стратегија на средноисточната четворка: САД, ЕУ, ОН и Русија која води кон две држави: Израел и независна, оддржлива, суверена и демократска Палестина, кои живеат една до друга, во мир и во безбедност, во границите на двете држави, од 1967 година.

Додека постојано ги обвинуваше терористичките сверства врз Израелците, и го признаваше правото на Израел да ги заштити своите граѓани од терористичките напади, ЕУ постојано ги повикуваше властите на Израел да преземат акција за

олеснување на состојбата на Палестинците, со укинување на забраната за движење, менување на својата политика за населување и повторно конструирање на таканаречената "безбедносна ограда" на палестинското земјиште.

Евромедитеранско партнерство

Во согласност со Евромедитеранското партнерство, Спогодби за асоцијација се склучени, или ќе бидат склучени, и со трите држави на **Магреб: Тунис, Мароко и Алжир**, како и со трите држави на **Машрек: Египет, Јордан и Либан**. Како што е наведено погоре, овие Евро-медитерански спогодби обезбедуваат постојан политички дијалог, постепено воспоставување област на слободна трговија, обезбедување на правото за воспоставување, услуги, правила на конкуренција и слободно движење на капиталот, зајакнување на економската соработка во најшироки можни рамки, сето тоа дополнето со социјална, културна и финансиска соработка.

СРЕДЕН ИСТОК

На Средниот Исток напредокот и дијалогот се одвиваат особено бавно, и покрај значителните напори на Заедницата да го продолжи и да го прошири дијалогот со арапските држави. Во септември 1981 година министрите за надворешни работи на ЕЕП ја изразија својата желба да воспостават односи со **Заливскиот совет за соработка (ЗСС)**, и тогашното ново тело, формирано од страна на Обединетите Арапски Емирати, Саудиска Арабија, Бахреин, Оман, Катар и Кувајт.

ДРУГИ АЗИСКИ ДРЖАВИ И ОКЕАНИЈА

Стратегијата на Заедницата за Азија е заснована врз партнерство за развој и врз политички дијалог.

Имено, приоритетите на оваа стратегија вклучуваат:

- превентивни програми за соработка со цел зачувување на мирот и на безбедноста;
- подобрување на имиџот на Европа во Азија,
- создавање поволна клима за развој на трговијата и за инвестирање;
- подобрување на координацијата во управувањето.

Односите помеѓу Заедницата и Кина

Во име на Заедницата и на нејзините држави членки, Комисијата и Кина дојдоа до заеднички договор за цела серија обврски, што се однесуваат на отворање на пазарите од особена важност за ЕУ. Овие обврски беа вклучени во билатералната спогодба потпишана од Народна Република Кина и ЕЗ, на 19-ти мај 2000 година и се поставени од страна на Кина во протоколот за прием во СТО.

Програмата за соработка на ЕУ со Кина стабилно се прошируваше, и сега се фокусира на поддршка на одржливиот развој во севкупниот реформски процес во Кина и на спроведување на нејзините обврски кон СТО.

Односите помеѓу Заедницата Јапонија

Јапонија е силен предизвик на Унијата. Јапонија има огромен трговски суфицит со Заедницата, со својот трипати поголем извоз кон ЕУ, од увозот од неа. Во споредба со другите индустриализирани држави, предноста на Јапонија се состои во специфичностите на државата,

- ограничен буџет за социјална заштита,
- мали трошоци за војската и
- ниско ниво на помош за државите во развој.

Успехот на јапонската политика главно се должи на определени базични економски фактори:

- голема конкурентност и продуктивност,
- строга организација на домашниот пазар,
- интегрирана индустриска и трговска стратегија, насочена кон прецизни и планирани цели.

Заедницата станува се поважен трговски партнер за Јапонија, поради големината на унитарноста на европскиот пазар и поради вложените напори за развој на трговијата и на соработката.

Заедничка декларација

Блиските односи помеѓу Заедницата и Јапонија кулминираа на 18-ти јули 1991 година, со усвојувањето заедничка декларација, слична на оние што ги дефинираат односите на Заедницата со САД и со Канада.

Декларацијата ги поставува општите принципи и цели на соработката помеѓу двете страни, особено истакнувајќи дека пристапот до соодветните пазари мора да биде рамноправен и да понуди реципрочни можности преку отстранување на трговските и инвестиционите ограничувања.

АВСТРАЛИЈА И НОВ ЗЕЛАНД

Заедницата и Австралија во суштина имаат слични гледишта за многу меѓународните политички проблеми. На економски план двете се задоволни од својата спогодба од 1982 година, која се однесува на трансферот на нуклеарен материјал од Австралија во Европската заедница за атомска енергија, како и од својата соработка од 1986 година, во областа на истражувањето и технологијата, и соработката од 1991 година, во областа на животната средина.

Заокружувањето на единствениот пазар, реформите во заедничката земјоделска политика и новата индустриска политика на Австралија, ги туркаат оваа држава и Заедницата кон воспоставување поблиски трговски врски.

СЕВЕРНО-АМЕРИКАНСКИ ДРЖАВИ

Европската унија е најголем трговски партнер на САД и е поврзана со нив преку културата, традицијата, заемните инвестирања, како и со заеднички економски и политички интереси, отелотворени во меѓународните организации, како што се:

- Организацијата за економска соработка и развој (ОЕЦД) и
- Организацијата на северноатлантскиот пакт (НАТО).

Од политичка гледна точка САД отсекогаш ја поддржувале европската интеграција.

Сето ова не го спречи силниот економски антагонизам помеѓу двата најбогати региона на планетата.

Трансатланска декларација

Падот на Советскиот Сојуз и појавувањето на САД како единствена суперсила, на 22-ри ноември 1990 година, доведоа до усвојување на заедничка трансатланска декларација од страна на САД и на Заедницата, и нејзините држави- членки.

Важност на двете страни

Двете страни, имајќи предвид дека нивниот однос е клучен фактор за политичка стабилност во светот, ја потврдија својата посветеност кон постојан развој на соработката на рамноправна основа.

За оваа цел, страните се согласија заемно да се консултираат во врска со важни прашања од заеднички интерес и да го интензивираат својот дијалог преку формална структура на контакти.

Трансатлантската декларација беше заокружена од **трансатлантската агенда**, потпишана во 1995 година, која ја организира соработката помеѓу двете страни во сферите на :

1. демократијата и владение на правото,
2. развојот во светот;
3. разрешување на глобалните предизвици.

По терористичкиот напад врз САД, на 11 -ти септември 2001 година, Европскиот совет се состана на 21-ви септември 2001 година, на вонредна седница, и ги декларираше својата целосна поддршка за американскиот народ.

ЛАТИНО-АМЕРИКАНСКИ ДРЖАВИ

Заедницата е свесна за својата одговорност за развојот со Латино –американските држави. Оваа свесност стана уште погоема, со влегувањето на Шпанија и на Португалија во Заедницата, две држави што споделуваат заедничко културно наследство со државите од Латинска Америка.

Така Заедницата почна да развива уште поблиски односи со регионалните групации во Латинска Америка, како:

- Групацијата Рио,
- Централно-американската интеграција,
- Андскиот пакт

Во 1986 година Заедницата склучи рамковна спогодба за трговска и за економска соработка и развој со државите од централно-американската економската интеграција или групацијата **Сан Хозе** . Главни цели на спогодбата се:

- стимулирање,
- проширување и
- подобрување на трговијата,
- поттикнување на соработката

ЗАКЛУЧОЦИ И ОЧЕКУВАЊА

Додека на почетокот Заедницата беше перцепирана со индиферентност, скептицизам или дури непријателство од останатиот свет, денес на неа се гледа како на голема економска, трговска и потенцијално, политичка сила.

Заедницата се справува, преговара и разговара со многу држави низ светот, големи и мали, кои ја гледаат како важна група на просперитетни, демократски и миротворни држави. Интересно е дека тие однадвор подобро ги забележуваат заедничките политики на земјите на ЕЗ/ЕУ, отколку самите тие однатре.

Во суштина, надворешната политика на Унијата е составена од многубројни заеднички политики, што се надополнуваат една со друга.

Таа ги надминува границите на традиционалната дипломатија и на воените аспекти, навидум во надлежност на Унијата, протегајќи се во области на Заедницата како што се трговијата и царината, помошта за развој, правосудството и полицијата, заштита на животната средина, надворешни односи во врска со земјоделските и рибарските политики, и надворешно претставување на европската зона.

Светски играч

Заедницата игра забележителна улога со:

- политиката за развојна помош,
- заедничката трговска политика и
- со своите надворешни односи,

ЕЗ има силно присуство на светската сцена. Таа остварува забележително силен притисок преку своите изјави, претставувања и економски санкции врз многу држави што сериозно ги прекршуваат демократските начела и човековите права..

ЕУ не може да изврши политичко влијание во светските прашања, споредливо со својата економска "тежина" се додека надворешните политики на Заедницата претставени во овој дел, не се подобро координирани или подобро интегрирани во единствена надворешна и безбедносна политика на Унијата.

Во "европската перспектива", државите членки се тие што треба да и допуштат на ЕУ да стане светска сила, преку прифаќањето да го споделат својот политички суверенитет на начин на кој го споделуваат својот економски и монетарен суверенитет .

Унијата-светска сила

Унијата има потенцијал да игра улога на светска сила и мора да продолжи:

- да ги наметнува своите демократски вредности и интеграциска парадигма,
- да биде носител и застапник на заеднички и одржлив модел на развој,
- да проследува надворешна политика отворена за дијалог помеѓу цивилизациите,

Падот на комунистичките режими во државите на Централна и Источна Европа, овие држави ги игнорираа можностите да се приспособат кон барањата на европската економска област, и аплицираа за членство во ЕУ за да ги зацврстат своите слаби економии и за да ги стабилизираат своите ранливи демократски ситеми.

Со зголемувањето на својата моќ и имиџ на светската сцена, ЕУ може подобро да им помогне на другите држави во светот разделени поради своите економски и политички

разлики, со имитирање на нејзината успешна формула за повеќе-национална интеграција. Во суштина, европското искуство со економското и со политичкото обединување е внимателно набљудувано од светот, додека некои држави од другите региони на планетата, особено од Латинска Америка, се обидуваат да го имитираат. Ова може да биде голем придонес на ЕУ кон светскиот мир и просперитет.

ЕУ - ООН

Европската унија може исто така да придонесе кон светскиот поредок и мултилатерализмот со спротивставување на унилатералните тенденции на една суперсила и со зацврстување на улогата на ООН.

Таа може да му помогне на системот на ООН да спроведува ефективно глобално управување, особено во сферите на одржливиот развој, намалувањето на сиромаштијата, безбедноста и на мирот.

Унијата би можела да ја зголеми својата соработка со ООН во следните три сфери:

- оформување на политиката на ООН,
- оперативна соработка на терен,
- поддршка од ЕУ за ООН во остварување на нејзините заложби.

Системот на ЕУ во свтески размери претставува сериозен и моќен партнер и предизвик за сите.

3. РАЗВОЈНА ПОЛИТКА

ЕЗ/ЕУ се наоѓа во процес на постојано ширење на нејзината помош за државите во развој. Сега таа ја гледа секоја спогодба со државите во развој, како инструмент за севкупната политичка, општествена и економска развојна стратегија.

2.1. ЦЕЛИ И ИНСТРУМЕНТИ НА ПОЛИТИКАТА

2.1.1. Основни цели

Членот 177 од Договорот за ЕЗ прецизира дека политиката на Заедницата во сферата на соработката за развој е **комплементарна со политиките водени од државите членки и мора да придонесе за:**

- одржлив економски и општествен развој на државите во развој;
- непречена и постепена интеграција на државите во развој во светската економија;
- кампања против сиромаштијата,
- еколошката димензија во развојниот процес

2.1.2. ЕУ инструменти

Европската унија во моментот има импресивни резерви на **инструменти за развојна помош**, кои опфаќаат:

- Конвенција со државите АКП, прекуокеанските држави и територии,
- помош за држави што не се придружни членки,
- општа шема за царински преференцијали,
- глобалните проблеми како што е гладот.

2.1.2. Човекови права и слободи

- Остварувањето и заштитата на човековите права и слободи во основа е поставенба во одредбите на Обединетите Нации и другите надлежни меѓународни организации. Заедничката политика за помош на развојот, мора да придонесе за:
  - општата цел на консолидирачка демократија
  - владеење на правото,
  - почитување на човековите права и основни слободи, во државите во развој.

По стапување на сила на Договорот од Маастрихт, во 1993 година, ЕУ се обидува да ја поврзе развојната соработка со почитувањето на човековите права.

2.2. АСОЦИЈАЦИЈА НА ЕЗ-АКП (Африка, Карибите и Пацификот)

Во првите години по стапувањето на сила на Договорот за ЕЕЗ, заедничката политика за помош на развојот на Заедницата, беше повеќе или помалку ограничена на асоцијацијата предвидена во четвртиот дел од Договорот, кој ги опфаќа поранешните колонии на Франција, Италија, Белгија и Холандија.

Конвенција во Камерун, 1963 година

Првата Конвенција беше потпишана во Јаоунде (Камерун), на 20-ти јули 1963, година помеѓу ЕЕЗ и асоцијацијата на 17-те африкански држави и Мадагаскар.

Конвенцијата во Ломе (Того), 1975 година

Оваа Конвенција е потпишана помеѓу тогашните девет држави членки на ЕЕЗ и 46 држави од **Африка, Карибите и Пацификот (АКП)**, значи нов почеток за заедничката политика за помош на развојот.

Конвенција ЕЕЗ-АКП, 1968 година

Четвртата конвенција на ЕЕЗ-АКП, исто така потпишана во Ломе на 15-ти декември 1989 година, ја зацврсти соработката меѓу државите членки на ЕЗ и 70-те држави од АКП, вклучувајќи ја цела Африка под Сахара и во определени аспекти, Јужна Африка. Четвртата Конвенција од Ломе истече на 29-ти февруари 2000 година.

Спогодбата за партнерство, потпишана во Котун (Бенин), на 23-ти јуни 2000 година, иако е заснована врз придобивките од четирите конвенции од Ломе, навестува основни промени во односите на државите од АКП и Заедницата и нејзините држави членки. Рокот на новата спогодба е 20 години.

Приклучувањето на шест пацифички островски држави ја зголеми листата на бројка од 77 членки на групата држави од АКП.

Спогодбата е поддржана од пет независни столбови:

1. севкупната политичка димензија,
2. поттикнување пристап со учество,
3. намалување на сиромаштијата,
4. нова рамка за економска и трговска соработка и
5. реформа на финансиската соработка.

Целта за добро управување беше додадена на онаа за почитување на човековите права, демократските принципи и владеењето на правото.

Според член 11 од Спогодбата за партнерство од Котун, „страните ќе остваруваат активна, сеопфатна и интегрирана политика на градење мир и спречување и решавање конфликти во рамката за партнерство“.

Спогодбата од Котун исто така вклучува одредби за соработка во областите поврзани со трговија, насочувајќи ја секоја држава-учесничка да преговара за трговски спогодби со Заедницата.

Целта на овие спогодби е да им помогнат на државите во развој да се **интегрираат во светската економија**, да го зголемат производството и да ги стимулираат трговијата и инвестициите во согласност со правилата на СТО.

Што се однесува до финансиите, различните инструменти се прегрупирани и рационализирани, така што сите ресурси што се на располагање од Европскиот фонд за развој (ЕФР) се исплаќаат преку два инструмента:

- финансиски пакет од кој се даваат субвенции и
- пакет од кој се обезбедуваат заеми и ризичен капитал за приватниот сектор.

Здружени институции за соработка

Здружените институции за соработка, основани од поранешните Конвенции од Ломе, остануваат во сила, а тоа се:

- Советот на министри,
- Комитетот на амбасадори и
- Здружното парламентарно собрание.

Програмирање и грантови

Процесот на програмирање е насочен кон резултати. Финансиската помош со определена сума повеќе не претставува автоматско право.

Грантови

Грантовите се распределуваат врз основа на проценка на потребите и преформансите и во согласност со критериумите договорени меѓу државите од АКП и Заедницата. Овие критериуми ги одразуваат главните цели на партнерството, како што е напредокот во институционалните реформи, намалување на сиромаштијата итн.

Основен инструмент

Стратегијата за поддршка на државата (СПД) е основен инструмент. Една стратегија за поддршка на државата се подготвува за секоја држава на АКП, од страна на Комисијата и конкретната држава. Стратегијата за поддршка на државата ги поставува општите насоки за употреба на помошта и е дополнета од индикативна оперативна програма што содржи специфични операции и распоред за нивната спроведување.

Првиот столб од Спогодбата од Котун е глобалната политичка димензија,

Втор столб од Спогодбата е промовирање на пристапи со учество, (приватниот сектор и економските општествените партнерства)

Третиот столб се состои од развојни стратегии и приоритет за намалување на сиромаштијата. Интегрираниот пристап на партнерството ги нагласува трите клучни области за соработка:

- **Економски развој**
- **Општествен развој и развој на човекови ресурси**
- **Регионална соработка и интеграција**

Четвртиот столб од Котун е воспоставувањето рамка за економска и трговска соработка, со цел да ја усогласи со правилата на СТО и да им овозможи на државите од АКП да имаат целосно учество во меѓународната трговија, особено преку преговори за нови трговски аранжмани,

Петтиот столб се однесува на финансиската соработка. Сите средства на ЕФР ќе бидат канализирани преку два инструмента:

- **Грантови**
- **Ризичен капитал и заеми за приватниот сектор**

2.3. ПРЕКУОКЕАНСКИ ДРЖАВИ И ТЕРИТОРИИ

Членот 182 од Договорот за ЕЗ ги поврзува со Заедницата неевропските држави и територии што имаат посебни односи со определени држави членки.

Целта на ваквото поврзување е унапредување на економскиот и општествениот развој на прекуоеканските држави и територии и воспоставување тесни економски односи меѓу нив и Заедницата. Во согласност со начелата од Преамбулата на Договорот, асоцијацијата мора да ја стимулира трговијата во интерес на жителите на овие држави и територии, на начин што ќе доведе до економски, општествен и културен развој кон кој тие се стремат.

Листата на прекуоеканските држави и територии -ПДТ, додадена на Договорот за ЕЗ, значително се промени пред се со:

- извојувањето независност на мнозинството од овие држави,
- пристапувањето кон заедницата на Обединатото Кралство, чии ПДТ ги подобрија своите почетни позиции.

Мнозинството од овие поранешни ПДТ, кои се сега независни, станаа АКП, и регулативите што се однесуваат на приклучувањето на ПДТ кон Заедницата се развиваа во согласност со аранжманите што се применуваат за државите од АКП, во рамката на Конвенцијата од Ломе.

Регулативите за придружувањето на прекуоеканските држави и територии кон ЕЗ, што се во сила во моментот, се применуваат за дваесет ПДТ што се зависни од **Франција, Холандија, Обединетото Кралство и Данска (Гренланд).**

Иако тие се под закрила на државите членки и нивните жители се признаени како жители на ЕУ од 1996 година, ПДТ не претставуваат дел од Унијата, туку се тие поврзани со неа и поради тоа имаат корист од ЕФР, и истите типови мерки за развојна соработка како и државите од АКП. Солидарноста на Заедницата спрема нив претежно се огледува во речиси слободниот пристап до пазарот на Заедницата за производи со потекло од ПДТ, во финансиската и техничката соработка што се базира на средствата од ЕФР и Европската инвестициона банка.

Финансиска и техничка соработка е насочена кон повеќе области и остваруваат соработка особено кон руралните делови со цел развивање на регионите кои имаат Араранжманите за партнерство, кој се прави на половина од периодот, има за цел да ги подобри правата на поединците и статусот на жителите на ПДТ во ЕУ.

2.4. ПОМОШ ЗА ЗЕМЈИ ШТО НЕ СЕ ПРИДРУЖНИ ЧЛЕНКИ

Заедницата спроведува програма за финансиска и техничка помош на државите во развој во Латинска Америка и во Азија.

Врските на ЕУ со овие држави се помалку организирани отколку оние со државите од АКП, и се во форма на спогодби за соработка. Овие спогодби имаат ограничен обем.

Тие не предвидуваат привелигиран пристап на пазарите на ЕЗ за извоз од државите од Азија и Латинска Америка, освен според Општата шема за преференцијали.

Помошта се обезбедува според специјални одредби во буџетот на Заедницата и затоа за помошта мора да е одлучува секоја година од страна на буџетските власти.

Соработката на Заедницата со државите од Азија и Латинска Америка е насочена кон **најсиромашните групи на населението** и кон економската соработка со државите и регионите со висок потенцијал за растеж.

Тоа вклучува и финансиска и техничка помош и нови приоритети како што се:

- животна средина,
- човечката димензија на развојот и
- промоција на човековите права.

Поголемиот дел од средствата се наменети за земјоделскиот сектор (земјоделството воопшто, наводнување, рибници) или за дејности поврзани со земјоделството (истражувања за земјоделство и храна, рурални кредити).

Извесен дел од средствата се наменуваат за рехабилитација и рекон-трукција од природните, или катастрофите предизвикани од човекот. Програмата на Заедницата за поддршка предвидува помош за бездомните луѓе (бегалци, раселени лица итн.) во државите во развој од Азија и Латинска Америка.

Финансирањето - секогаш е во форма на субвенции и оди директно во државите-кориснички или во регионалните организации. Заедницата управува со систем за компензирање на загубите од извозниот профит за најмалку развиените држави што не се потписнички на Конвенцијата за АКП-ЕЗ. Ова главно се однесува на државите од Латинска Америка и од Азија.

Финансискиот инструмент „Инвестициони партнери од ЕЗ“ (ИПЕЗ) е создаден за да ги промовира инвестициите од заемен интерес на Заедницата и локалните оператори, особено во форма на претпријатија со здружен капитал, во околу 60 држави од Азија, Латинска Америка и Медитеранот, како и во Јужна Африка.

2.5. ОПШТА ШЕМА НА ПРЕФЕРЕНЦИЈАЛИ

Заедницата беше иницијатор за создавањето на **Општата шема на преференцијали (ОШП)**, чиј принцип беше прифатен од другите индустријализирани држави, на втората седница на Конференцијата на Обединетите Нации за трговија и развој во 1968 година. Иако по традиција, таа припаѓа под членот 133 од Договорот за ЕЗ (член 113) и затоа теоретски во рамките на заедничката трговска политика, во практиката ОШП е алатка на политиката за помош на развојот.

Со неа им се нуди на околу 130 држави во развој, намалување на царината или во некои случаи бесцарински пристап за нивниот извоз на производи, а се повеќе и за нивниот земјоделски извоз. Бидејќи е царински инструмент, тој функционира само на ниво на царините, што се веќе намалени благодарение на ГАТТ.

Бидејќи е автономен инструмент, неговите преференцијали се одредуваат (не се преговара за нив) од страна на Заедницата и се комплементарни со мултилатералната либерализација на трговијата во рамките на СТО.

ОШП предвидува:

- општа шема за царински преференцијали за даден период,
- специјална шема за заштита на правата на работниците,
- посебна шема за заштита на животната средина,
- посебна шема за најмалку развиените држави и
- посебна шема за борба против производството на дрога и нелегална трговија.

2.6. СОРАБОТКА НА СВЕТСКО НИВО

Многу држави во развој се во голема мера зависни од извозот на само еден или два производи и нивните заработки се зголемуваат и паѓаат во согласност со промените на светските цени за нивните производи. Како последица на тоа, меѓународните спогодби склучени во рамките на Конференцијата на Обединетите Нации за трговија и развој УНЦТАД претставуваа обид да се поддржи или да се стабилизира производството на определени добра.

Овие спогодби опфаќаат три аспекта:

2. цени,
3. количество и
4. механизми (производствени квоти, стокови резерви итн.).

Спогодбите се разликуваат од еден производ за друг, некои се насочени кон подобар маркетинг и зголемена конкурентност, други вклучуваат обиди да се интервенира во слободната игра на пазарните механизми на светско ниво.

Заедничкиот фонд за производи на Обединетите Нации, го поддржува функционирањето на спогодбите за определени производи, кои се регулирани од страна на организации со посебна одговорност за нив.

Државите членки од Заедницата се увозници на повеќето производи опфатени со **светските спогодби**.

Во текот на 70-тите години тие повеќе сакаа да преговараат за условите на овие спогодби индивидуално отколку како членки на Заедницата.

Од 1986 година Организацијата за индустриски развој на Обединетите нации УНИДО дејствува како:

- форум за размена на мислења за политиките за индустриски развој во државите од третиот свет и за соработката со поразвиените држави,
- спроведувач на програмите за соработка што ги вклучуваат пазарите и претпријатијата.

Заедницата учествува во работата на Организацијата на Обединетите Нации за храна и земјоделство ФАО - чии главни задачи се:

- воспоставување некаков ред во меѓународната трговија со земјоделски производи,
- пополнување на резервите од храна по сушите од минатите години и
- борба против гладот во светот.

Во ноември 1991 година, министерската конференција на ФАО ја призна Заедницата како член „*sui generis*“, кој ги изнесува своите ставови преку Комисијата за сите прашања од нејзината надлежност.

2.7. БОРБА СО ГЛАДОТ ВО СВЕТОТ И ДРУГИ НЕСРЕЌИ

Европската заедница ја смета помошта во храна пред се за структурен инструмент за долгорочен развој.

Нацрт-регулативата на **политиката за помошта во храна и за управувањето со помошта во храна**, вклучувајќи и специјални активности за поддршка на безбедноста во храна, има за цел да:

- промовира обезбедување храна за гладните и
- сеопфатен социјален и економски развој на регионите со дефицит од храна.

Задницата доделува значителна сума за **финансиска помош во итни случаи** за

- државите на АКП и ПДТ, низ Европскиот фонд за развој,
- сите други држави, преку општиот буџет на Заедницата.

Итната помош се доделува во ситуации на тешкотии создадени од политички или природни катастрофи, како што се: циклони, поплави, суши или епидемии.

Финансиската помош за итни случаи се употребува за храна, медицински материјали, медицинска помош, облека, засолништа, семе и за транспортни средства. Владите, специјализирани меѓународни и невладини организации и Комисијата ја преземаат надлежноста за употреба на овие средства.

Друга регулатива ги поставува целите на **хуманитарната помош**, како и процедурите за управување со неа и со активностите во овој контекст. Подетално, таа ги дефинира типовите ситуации за кои може да се употребат финансите на Заедницата, кои вклучуваат итни случаи и нивни директни последици, како и подолготрајни кризи што предизвикуваат загуба на животи, физичко страдање, траума и значителни материјални штети.

Активности на Заедницата

Со својата хуманитарна помош Заедницата се обидува да ги смири тензиите и да ги намали несреќите, како и да го охрабри отворањето преговори за ограничување на обемот на катастрофата. Типовите активности што се преземаат се специфични проекти или широко поставени програми дизајнирани да придонесат кон олеснување на несреќата, краткорочна помош во изведба на градежни поравки и реновирања, олеснувања за пристигнување на помошта, спречување на влошувањето на кризите и поддршка за враќањето на бегалците дома. Во соодветниот контекст спаѓаат и програмите за подготвеност при катастрофа и за заштита на жртвите од конфликт.

Нацрт-регулативата и овозможува на Комисијата севкупна контрола врз сите активности за мобилизација и за испорака на помошта. Контролата на Комисијата завршува кога помошта ќе стигне до државата-корисник. Успешниот понудувач е одговорен за испораката на помошта се до мигот на нејзиното доставување до локацијата определена во спогобата склучена со државите-кориснички.

ПОМОШ

Канцеларијата на Европската заедница за хуманитарна помош, раководена од Комисијата, има улога:

- да го зголеми присуството на Заедницата на терен,
- да ги групира сите нејзини хуманитарни активности во итни случаи,
- да ја подобри координацијата со државите членки, другите донатори,

ЕСНО е целосно одговорна за администрација на хуманитарната помош и помошта во храна во итни случаи, како и за подготвеноста за катастрофи.

Хуманитарната помош на ЕУ надминува една милијарда годишно, со проширен дијапазон на дејствување за да ги покрие насилните етнички конфликти во Африка, последиците од колапсот на Советскиот Сојуз и последиците од братоубиствените војни во поранешна Југославија. Фактички, повеќе од 95% од активностите на *ЕСНО* се во врска со катастрофи, предизвикани од човекот.

ХРАНА

Комисијата го распределува најголемиот дел од помошта во храна според „воспоставената процедура“, каде што секој раздел од помошта се поднесува до

државите членки, за претходно разгледување и мислење. Помошта во храна на Заедницата им се доделува директно на владите на државите-кориснички, кои потоа ја дистрибуираат бесплатно или ја продаваат на локалниот пазар, или се доставува индиректно, преку посредници на меѓувладини меѓународни организации или преку невладини организации (НВО-а), кои потоа, преку специјални програми за исхрана, ја дистрибуираат до бегалците и до најзагрозените категории.

НЕВЛАДИНИ ОРГАНИЗАЦИИ

Секоја година, значителен дел од финасиите се наменуваат за развојна соработка со **невладини организации (НВО)**. Фондовите главно одат во интегрирани проекти за рурален развој, стручна обука и за здравствена заштита.

Заедницата ги кофинансира активностите на европските НВО-а за да се задоволат основните потреби на најзагрозените групи во државите во развој.

СИДА

Од 1987 година, Комисијата спроведува програма за **справување со сидата** во државите АКП, и во другите држави во развој. Програмата за помош во борба против сидата има за цел да им помогне пред се на најсиромашните луѓе од државите во развој, како дел од напорите да се спречи ширењето на оваа болест².

Програмата е насочена да придонесе кон подобрување на здравствените услуги во државите-кориснички на помошта и да обезбеди техничка, финансиска и научна поддршка во борбата со болеста (превенција од пренесување преку сексуален контакт, центри за трансфузија на крв, епидемиолошки истражувања, конференции, обука).

Заедницата придонесува кон Општиот фонд за борба против сидата, туберколозата и маларијата, а учествува и со истражувачки и развојни програми за развивање нови клинички интервенции за епречување на сидата, маларијата и туберколозата, преку долгорочни партнерства помеѓу Европа и државите во развој, иницирани од неколку држави членки.

ДРОГА

Во рамките на соработката помеѓу северот и југот, Заедницата учествува во **борбата против злоупотреба на дроги**. Нејзините акции се фокусираат главно на превенција, лекување и на рехабилитација, како и на обезбедувањето алтернативи на одгледувањето дрога, особено во државите на АКП.

Спогодбите за соработка помеѓу Заедницата и државите во Азија и во Латинска Америка, исто така содржат членови што се однесуваат на борбата против дрогата. Истото важи и за спогодбите за асоцијација со државите од Централна и од Источна Европа, кои содржат членови што се однесуваат на недозволената трговија со дрога, како и перењето пари. Заедницата е членка на Меѓународната конвенција против

недозволената трговија со наркотични дроги и со психотропни супстанции, склучена во Виена на 20-ти декември 1988 година, и е најголем донатор во Фондот за контрола на злоупотребата на дрога при Обединетите нации.

Европскиот комитет за борба против дрогите (ЕКБД) игра катализаторска и координативна улога во акциите на државите членки на меѓународно ниво. Заедницата обезбедува финансиска помош за соработката помеѓу северот и југот за кампањи против зависноста од дрога.

ЗАКЛУЧОЦИ И ОЧЕКУВАЊА

Европската унија и нејзините држави членки со сигурност се најголемите обезбедувачи на развојни фондови во светот. Во почетокот заедничката политика за помош на развојот се однесуваше само на придружните држави и територии, денес таа ги покрива речиси сите неразвиени држави во светот.

Уште повеќе, придонесот на ЕУ кон развојот на државите во Африка, Азија и во Латинска Америка, не е ограничен на неповратна помош од буџетот на Заедницата и на заеми од Европската инвестициона банка.

Значаен дел од нејзината развојна помош се реализира и преку трговски концесии за државите на АКП и на ПДТ (бесцарински увоз на нивните производи), и преку општата шема на преференцијали со азиските и со латиноамериканските држави .

Покрај тоа, политиката на Заедницата за развојна помош е насочена (без многу успех засега) да ги поддржи демократските режими, човековите права, позицијата на жената и заштитата на животната средина во државите-кориснички на помошта.

Иако е јасно дека се уште има многу да се стори (имајќи ги предвид меѓународната заднина на економските кризи во државите во развој, братоубиствените конфликти и политичката нестабилност во многу од нив) спогодбите за асоцијација на ЕУ со државите АКП и на ПДТ, како и спогодбите за соработка со азиските и латиноамериканските држави, се **извонреден придонес кон солидарноста помеѓу северот и југот** на планетата.

Потребен е период што ќе ги поттикне внатрешните реформи во државите во развој врз основа на четирите главни теми образложени во ДЕУ:

- консолидација и развој на демократијата,
- одржлив економски и социјален развој,
- интеграција во светската економија и
- борба против сиромаштијата.

Негативните ефекти од климатските промени се особено сериозен проблем за помалку развиените држави. Затоа, интегрален дел од заедничката политика за помош на развојот на ЕУ, треба да биде и заштитата на животната средина, со создавање колку што е можно поголема синергија помеѓу активностите за борба против сиромаштијата и тие што се справуваат со климатските промени.

Граѓаните на ЕУ имаат право да знаат како, преку буџетот на Заедницата, дале свој скроман придонес кон ублажувањето на страдањата на луѓето од државите во развој, со кои се во секојдневна врска благодарение на медиумите.

Иднината

Во иднина, ЕУ треба да оствари конзистентност помеѓу развојната соработка, заедничката трговска политика и ЗНБП, и при тоа да остварува блиски односи со државите-партнери.

Поголема координираност на развојната помош е неопходна и во рамките на ЕУ и во светот. Внатрешната координација помеѓу Комисијата и државите членки би ги зголемила севкупните напори на Унијата и ефикасноста на овие напори.

Локален акционен план за координација и за хармонизација на ЕУ треба да постои во секоја од државите-партнери каде што два или повеќе донатори од ЕУ спроведуваат програма за соработка.

На глобалната сцена, проширената Унија ќе стане најголема економија во светот. Нејзината способност да влијае врз **глобалното економско управување** соодветно ќе стане поголемо.

Во иднина, Унијата треба да дејствува поодлучно, посигурно и поефикасно во прилог на одржливиот развој во глобалниот свет, како и во пресретнувањето на новите ризици што произлегуваат од економскиот и од социјалната неурамнотеженост во светот, тешко надминлив и со тенденција за влошување.

Во поглед на нејзината улога во меѓународниот развој, ЕУ и нејзините држави членки треба да преземат:

- водечка улога во ревитализацијата на Обединетите нации и на нивните специјализирани организации,
- во Меѓународниот монетарен фонд (ММФ) и
- во Светската банка.

Основна цел е тие да станат поефикасни во отстранувањето на причините за глад и за сиромаштија во светот, како што се: недостигот од мир, безбедност и од стабилност.

Одржлив развој

Во врска со одржливиот развој во глабализираниот свет, ЕУ изјави дека, отворен и фер мултилатерален трговски и финансиски систем е предусловот за одржлив развој и намалување на сиромаштијата.

Таа исто така повика кон реформа на меѓународниот финансиски систем за да се спречи злоупотребата на глобализацијата и за да се зајакне улогата на меѓународните финансиски институции со цел да се намалат ризиците за сиромашните држави наметнати од финансиската глобализација.

Унијата треба да ја укине која било помош за режимите на државите од третиот свет, што ги прекршуваат човековите права или го поддржуваат тероризмот.

ЕУ треба подобро да ја дефинира својата стратегија за одржлив развој, промовирајќи одржлив модел за производство и за потрошувачка, како и за одговорно управување со искористувањето и зачувувањето на природните богатства. За да се обезбеди конзистентност на активностите на Унијата на овој план, од витално значење е ЗНБП да дојде „во надлежност на Заедницата“ укинувајќи ги на тој начин барањето за едногласност на државите членки при донесувањето политички одлуки што се однесуваат на државите во развој.

4. ЕВРОИНТЕГРАЦИЈА И ПЕРСПЕКТИВИТЕ

По долги векови на непрекинати војни, постојани агресији, револуции, масакри, човечки жртви, геноцид, материјални уништувања, економски катастрофи, Европа пристигна во средината на минатиот век до најуништувачката војна од светската историја, економскиот пад на сите европски нации и доминација врз светот од сила што не е европска.

Меѓутоа, за среќа, веднаш по Втората светска војна, неколку инспирирани политичари, согледаа дека европските нации, уништени во бесмислени војни и антагонозми всушност се делови од **единствена географска, економска и политичка** целина што може да го гарантира просперитетот на сите на еден единствен пазар.

Познатата декларација на Роберт Шуман од 9-ти мај 1950 година, инспирирана од Жан Моне, беше разбрана како постепено придвижување кон процесот на европска интеграција.

Реализацијата на царинската унија ќе ги исполни барањата за градење голем заеднички пазар и како резултат на ова, ќе се утврдат условите и ќе се изврши потребниот притисок за достигнување економска и монетарна унија.

Оваа тесна економска интеграција на крајот ќе создаде потреба од заедничка надворешна политика. Затоа политичката интеграција ќе дојде по економската.

Глеано од денешна перспектива, националната интеграција воспостави мир во Западна Европа, дотогашните непријатели ги претвори во добри партнери, со заеднички закони ја обезбеди еднаквоста на сите нации што учествуваа, обезбеди можности за развој и со тоа релативен просперитет на сите.

Европската заедница/унија стана оаза на мир и напредок во свет во кој, за жал, се уште владеат вешто култивирани етнички, расни, религиозни и други разлики, битки за слава на поттикнувачите на војни, колежи, преселување на населението од етнички и/или економски причини и на крајот, експлоатација на огромно мнозинство од човештвото од страна на мал број бескрупулозни луѓе, подеднакво распределени кај разлчните нации.

Повеќе-националната интеграција

За жал, и покрај фантастичниот напредок на науката и технологијата во минатиот век, немаше голем напредок во цивилизацијата во светот. Се разбира, ако под цивилизација се подразбира напреден систем на човечки вредности и општествен развој што гарантира мир,

слобода на мислењето и добросостојба за сите луѓе, цивилизацијата е занемарена кај огромен дел од човештвото.

Во оваа смисла на цивилизација, повеќе-националната интеграција може да се смета за најважно општествено-политичко откритие од откривањето на демократијата, бидејќи таа ги шири и ги обединува вредностите на следниве нешта: владеењето на правото, одвојување на државата од религијата, слобода за иницијативи, еднаквост на нациите и поединците, добро распределена благосостојба на сите региони и општествени категории. Овие капитални општествено-политички откритија, кои одат рака под рака, бидејќи поимот за интеграција е неразделив од поимот за демократија., се создадени на европска почва.

Исто така е вистина дека Европа ги создаде колонијализмот, фашизмот, антисемитизмот и болшевизмот, но овие лоши откритија завршија со неуспех и во моментот тие се презрени од огромно мнозинство Европејци.

Од друга страна, Европејците се заинтересирани да им ги претстават моделите на демократија, хуманизам и интеграција, кои тие ги развија и кои се уште се подобруваат, на нациите што се растргнати и гладни за славата на искривените демагогии и користа на некои експлоататори.

Во суштина, феноменот наречен повеќе-национална интеграција е тежок и сложен за разбирање дури и за оние што се вклучени во него. Тажно е тоа што, поради сложената природа на процесот на интеграција и недостатокот на соодветна едукација, граѓаните на државите членки не можат да согледаат дека тие учествуваат во експеримент што може да ги смени на подобро не само нивните животи туку и правецот на историјата. Ако го согледаа потенцијалот на повеќе-националниот интегративен процес, тие подобро ќе ги прифатат проблемите што мора да се надминат и повеќе ќе ги ценеа достигнувањата од тој процес.

ОСНОВНИ ФАКТИ ЗА ЕВРОИНТЕГРАЦИЈАТА

Напредокот на еволутивниот процес на повеќе-националната интеграција

Текот на повеќе-националниот интегративен процес во Европската заедница/унија е определен од **четири струи, што се:**

1. се поголемиот број на учесници,
2. периодичното дополнување на нивната повелба;
3. постојано подигнување на нивните цели со преминувањето од една во друга фаза на интеграција; и
4. постојано зголемување на активности преку развојот на нивните заеднички политики.

Главните откритија за основните насоки на европската интеграција.

Членството продолжи да се зголемува заедно со задачите предвидени од тимот.

Процесот на повеќе-национална интеграција почна во 1951 година како царинска унија што се однесуваше само на секторите за јаглен и за челик во шест држави врз основа на Договорот за ЕЗЈЧ.

Во 1958 година, истите овие држави го проширија работењето на царинската унија и на заедничкиот пазар врз сите сектори од нивните економии, благодарение на Договорот за ЕЕЗ.

Во 1973 година ним им се придружија три држави, кои претходно претпочитаа соработка меѓу владите во рамките на слободна трговска зона.

Во 1992 година градителите на заедничкиот пазар станаа дванаесет, ја завршија работата на таа фаза од нивната интеграција врз основа на Единствен европски акт и го потпишаа Договорот од Мастрихт, што ги донесе до следната фаза на нивната интеграција.

Во 1995 година, на градителите на унијата им се придружија уште три држави, кои претходно веруваа во придобивките од слободната трговска зона.

На преминот кон новиот век, петнаесетте ја завршуваа нивната економска и монетарна унија.н апредуваа во нивното политичко обединување благодарение на Договорот од Амстердам и им ја отворија вратата на нивното "претпријатије" на уште десет други држави.

И покрај последователните проширувања, процесот на повеќе-национална интеграција во Европа имаше **постојана еволуција во фази на обединување, најблиски дотогаш:**

1. царинска унија,
2. заеднички пазар,
3. економска и монетарна унија
4. продолжува кон крајната фаза на политичко обединување.

1.Царинската унија, денес се зема здраво за готово и речиси е заборавена, создаде цврста основа за целата европска структура. Непроблематичното отстранување на царинските бариери во трговијата, почетниците на европското градење, со потребниот ентузијазам за поминување на тешкиот и непознат пат кон интеграцијата.

2.Фазата на заедничкиот пазар, комплетиран во 1992 година, значеше слобода на движење во рамките на единствен пазар на добра, лица, услуги и капитал.

Овие слободи создадоа револуција во трговијата и конкуренцијата, методите на работа и економските услови во државите членки на заедницата.

3.Во декември 1991 година во Мастрихт, државите членки одлучија да ја започнат следната фаза на нивната интеграција, а тоа е економска и монетарна унија (ЕМУ), што значи единствена монетарна политика, неопходна за управување со единствена валута и здружување на националните економски политики, со цел - достигнување економско и општествено единство.

Оваа фаза од процесот на интеграција беше завршена со успешно пуштање во употреба на еврото, на 1-ви јануари 2002 година, само десет години по почетокот на Унијата.

Всушност, формулата за успех на европската интеграција се заснова на:

- заеднички политики,
- изградени од заеднички институции,
- следење на методот на Заедницата

Големите сектори од европската економија - индустрија, енергија, транспорт и земјоделство - се организираат постепено на европско ниво со законодавството на единствениот пазар и со специфична законодавство усвоена во контекст на **секторските заеднички политики**.

Всушност, слободите на заедничкиот пазар се применуваат за бизнисите од овие сектори или директно или преку приспособувања специфични за секторот.

Заеднички политики

Економиите на државите членки се под огромно влијание на заедничките политики. Бидејќи овие политики постепено се отвораат кон мултинационалната трговија и конкуренција, **сите економски параметри се менуваат**.

Трговијата енорно се зголемува во рамките на големиот внатрешен пазар, условите и за набавка и за побарувачка драматично се менуваат, интервенциите на државата се ограничени и започната е нова динамика, особено во однос на можностите за трговија и инвестирање, здружувањата и претпријатија со здружен капитал. Создавањето и/или проширувањето на мултинационалните компании и вкрстените инвестиции меѓу нив имаат тенденција да ги поврзат уште повеќе националните економии. Заедничките политики градат, всушност, нов концепт и контекст за политичката економија, која треба да биде осмислена од политичари, економисти и бизнисмени.

ЕВРОПСКИ ПЕРСПЕКТИВИ

Заедничките политики постојат за да одговорат на општествените потреби што се појавуваат во една дефинирана заедница во определено време.

Во случајот на ЕЗ/ЕУ заедничките политики се во **постојана еволуција**, што се прикажува, кај сите нив, со постојаното дополнување на законите на Заедницата (регулативи, директиви итн.) кои ги сочинуваат и за некои од нив (на пример, земјоделски, регионални, општествени и истражувачки политики) од страна на неколкуте основни реформи низ кои тие поминаа од нивниот почеток.

Една заедничка политика во основа има свои обележја и тенденција:

- да се прошири во областа на другите заеднички политики,
- да создава потреби,
- да предизвикува реакции и
- да го поддржува нивниот развој.

Постојаната еволуција на сите заеднички политики е причина за бескрајната еволуција на процесот на повеќе-националната интеграција.

Развојот на заедничките политики создава се посилни економски и политички врски меѓу народите во Европа.

Парадоксално, постојаниот напредок на интеграцијата на сите полиња ја покажува здравата основа на моделот на Заедницата и несовршеноста на овој модел. Една организација или процес што се во состојба на постојана еволуција никогаш не можат да бидат совршени. Тие можат само да бидат подобрани. **"Синдромот на постојан напредок"** е силна точка и постојан предизвик за европскиот модел на интеграција.

Две политики практично не постојат, или благо речено, сериозно се забавени:

- заедничката информатичка политика и
- ЗНБП.

И двата неуспеха се должат на неволноста на државите членки да им доверат на заедничките институции широк обем задачи во овие области.

И двете создаваат сериозен дисбаланс на европскиот модел и фрустрација за граѓаните на Унијата.

Непостоењето на заедничка информатичка политика резулира со **дефицит на информации** на ЕУ, т.е. недостаток на сигурни информации веднаш достапни до граѓаните, а во врска со европски прашања и процесот на интеграција.

Очекувања

ЕУ ќе води ЗНБП, заснована врз заемна политичка солидарност меѓу државите членки, идентификација на прашањата од општ интерес и достигнување на се поголем степен на здружување на активностите на државите членки.

Институционално зајакнување

ЕУ треба да ги приспособи и да ги зајакне нејзините институции.

Новата архитектура на Европа би содржела едно јадро на држави што ја оствруваат нивната економска, монетарна и политичка интеграција со таканаречениот метод на Заедницата, кој всушност треба да се нарекува "метод за интеграција" за да не се идентификува со самата Заедница и да биде различен од меѓувладиниот метод.

Тоа би биле држави што би биле способни и би имале желба да ги интегрираат нивните економски, монетарни, безбедносни и надворешни политики и со тоа да создадат меѓу нив како круна на заедничкиот пазар, економска и монетарна и политичка унија.

Меѓувладината соработка

Овој однос би се остварувал преку отворен координативен метод, што вклучува необврзувачки мерки како што се резолуции и препораки кои би се употребувале на комплементарен начин во согласност со принципите за разгранување и пропорционалност.

Европскиот економски простор

Заедничкиот простор за сите ќе применува слободна трговија преку меѓувладина соработка. Овој круг - сега ограничен само на државите од ЕЗ/ЕУ, Норвешка, Исланд и Лихтенштајн - може еден ден би можел да биде проширен и со Русија, Украина и други држави од поранешниот советски блок, што поддржуваат отворена пазарна економија и што сакаат да имаат силни врски со Европската заедница/унија.

Сите овие држави треба, се разбира, да припаѓаат на големото европско семејство и да ги имаат истите вредности, слични демократски институции и заеднички идеали.

Останатите држави и територии

Со неевропски држави на нејзината периферија - т.е. медитеранските држави во Азија и Африка, кои имаат различни култури, традиции и режими - Европската заедница/унија треба да изгради силни економски и политички врски преку партнерство и/или нови меѓусоседски спогодби.

Задача на ЗНБП на Унијата би била да се координира трговската, надворешната и политиките за развој на државите членки од Унијата и на оние од Заедницата, ако тие сакаат да создадат пријателска и со тоа безбедна област околу Европа, особено на Медитеранот и на Средниот Исток.

Врските, кои ЕУ би ги имала со европските држави во двата надворешни круга, и со државите од другите региони од светот, ќе ја направи светски играч од најголема важност, што го заснова престижот и безбедноста на нејзините членови помалку врз силата на оружјето и повеќе врз нивната помош за траен развој на пријателски држави.

Во свет што се стреми кон мир, социјална правда, економски развој и владеење на правото, од огромна важност е една демократска и плуралистичка Европа, без амбиции за ширење, да ја сфати меѓународната улога што и е доделена од страна на нејзината историја, нејзината култура и економска моќ.

Нејзиниот успешен експеримент на мирна и доброволна интеграција на нациите, кои до вчера се бореа меѓу себе, одблиску е набљудуван од многу нации во светот што имаат етнички, религиозни и други конфликти и можат да го стават стариот континент на првите линии на маршот на цивилизацијата, чии главни цели се мир во светот, политичка слобода, економски развој и социјална правда.

2. ПОЛИТИКА ЗА СОЦИЈАЛЕН НАПРЕДОК

СОЦИЈАЛНА КОХЕЗИЈА НА ЕУ

ПОЛИТИКА ЗА ЖИВОТНА СРЕДИНА

